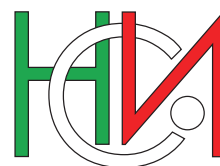

НАЦИОНАЛЕН СТАТИСТИЧЕСКИ ИНСТИТУТ

ГРАДОВЕ И ТЕХНИТЕ ФУНКЦИОНАЛНИ УРБАНИЗИРАНИ АРЕАЛИ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

НАЦИОНАЛЕН СТАТИСТИЧЕСКИ ИНСТИТУТ

ГРАДОВЕ И ТЕХНИТЕ ФУНКЦИОНАЛНИ УРБАНИЗИРАНИ АРЕАЛИ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

СОФИЯ, 2016

Публикацията е осъществена с финансовата подкрепа на ЕК/Евростат,
получена от НСИ съгласно договор за субсидия
№ 08141.2013.001-2013.646

НАЦИОНАЛЕН СТАТИСТИЧЕСКИ ИНСТИТУТ

**ГРАДОВЕ И ТЕХНИТЕ ФУНКЦИОНАЛНИ
УРБАНИЗИРАНИ АРЕАЛИ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ**

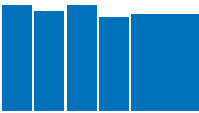
Отговорен редактор: Антоанета Илкова

Автори: д-р Богдан Богданов, доц. д-р Йордан Калчев,
Валерия Ангелова, Ивайло Гавазки

Графично представяне на данните:
Ирена Дудова, Арслан Ахмедов

Стилов редактор: Лидия Александрова

Предпечатна подготовка и печат:
„Образование и наука” ЕАД
Формат 205x290
Тираж 200

Уважаеми читатели,

Имах щастието да ръководя първия проект от серията Urban Audit в началото на този век. Оценявам, че заглавието му е добре намерено от колегите в Евростат, въпреки че не успяхме да предложим сполучлив еквивалент на български език. Едно приемливо заглавие би било „Преглед на градовете“, но то не отразява достатъчно точно съдържанието и целите на проекта, които се приближават по-скоро до „Сравнение на градовете и ареалите около тях“. То пък не е кратко. Ето защо оставихме оригиналното заглавие, макар и на латиница.

От стартирането си проектът премина през шест (засега) фази с разширяващ се списък от наблюдавани градове и нарастващ брой на променливите/показателите, с които те се описват. Динамиката на проекта отразява в известна степен и развитието на статистиката в Европейската статистическа система.

Статистиката е сравнение. А какво по-интересно от това да сравниш мястото и условията, в които живееш, с другите държави в Европейския съюз. Разбира се, въз основа на това, което официалната статистика може да предостави, а то съвсем не е малко. Най-важното е, че информацията е сравнима в максимална степен за всички градове и зони и е преминала през взискателния поглед на армия от статистици от 28-те държави - членки на Европейския съюз.

Настоящата книга предлага преглед и сравнение на 17 града и техните функционални ареали в Република България. Те са подбрани в съответствие с общата за проекта методология. Ареалите съгласно критериите на Urban Audit обхващат 27 914 кв. км, които съставляват една четвърт от територията на страната.

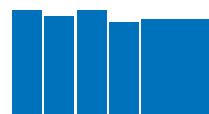
Поздравявам авторите на публикацията, а на Вас, читателите, пожелавам да изпитате удоволствие от запознаването с неизвестни факти и с многоцветната картина на градовете и градските зони в България.

Сергей Цветарски

Председател на Националния статистически институт

СЪДЪРЖАНИЕ

	Стр.
ВЪВЕДЕНИЕ	5
I. МЕТОДОЛОГИЧНИ БЕЛЕЖКИ	7
1. Функционални урбанизирани ареали	7
2. Избор на градове и функционални урбанизирани ареали в Република България	9
3. Методология за производство на оценки на данни от извадкови изследвания на ниво община и населено място	10
II. ДЕМОГРАФСКИ ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА НАСЕЛЕНИЕТО В БЪЛГАРИЯ	15
III. ДЕМОГРАФСКО И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ НА АРЕАЛИТЕ	20
Ареал с център гр. Благоевград	21
Ареал с център гр. Бургас	27
Ареал с център гр. Варна	33
Ареал с център гр. Велико Търново	39
Ареал с център гр. Видин	45
Ареал с център гр. Враца	51
Ареал с център гр. Добрич	57
Ареал с център гр. Пазарджик	63
Ареал с център гр. Плевен	69
Ареал с център гр. Пловдив	75
Ареал с център гр. Русе	81
Ареал с център гр. Сливен	87
Ареал с център гр. София	93
Ареал с център гр. Стара Загора	100
Ареал с център гр. Хасково	106
Ареал с център гр. Шумен	112
Ареал с център гр. Ямбол	118
IV. СРАВНИТЕЛЕН ДЕМОГРАФСКИ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА АРЕАЛИТЕ И ГРАДОВЕТЕ	124
1. Различия в обхвата и демографското състояние на ареалите	124
2. Демографски различия между градовете (центрове на ареалите) и демографски сравнения с техните ареали	133
3. Различия в социално-икономическата структура на ареалите	143
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	148
ПРИЛОЖЕНИЕ - URBAN ATLAS	
Фиг. А.1. Профил на земното покритие и земеползване в ареал с център гр. Благоевград. Urban Atlas 2012	149
Фиг. А.2. Профил на земното покритие и земеползване в ареал с център гр. Видин. Urban Atlas 2012	150
Фиг. А.3. Профил на земното покритие и земеползване в ареал с център гр. Враца. Urban Atlas 2012	151
Фиг. А.4. Профил на земното покритие и земеползване в ареал с център гр. Добрич. Urban Atlas 2012	152
Фиг. А.5. Профил на земното покритие и земеползване в ареал с център гр. Пазарджик. Urban Atlas 2012	153
Фиг. А.6. Профил на земното покритие и земеползване в ареал с център гр. Плевен. Urban Atlas 2012	154
Фиг. А.7. Профил на земното покритие и земеползване в ареал с център гр. Русе. Urban Atlas 2012	155
Фиг. А.8. Профил на земното покритие и земеползване в ареал с център гр. Сливен. Urban Atlas 2012	156
Фиг. А.9. Профил на земното покритие и земеползване в ареал с център гр. София. Urban Atlas 2012	157
Фиг. А.10. Профил на земното покритие и земеползване в ареал с център гр. Хасково. Urban Atlas 2012	158
Фиг. А.11. Профил на земното покритие и земеползване в ареал с център гр. Шумен. Urban Atlas 2012	159
Фиг. А.12. Профил на земното покритие и земеползване в ареал с център гр. Ямбол. Urban Atlas 2012	160

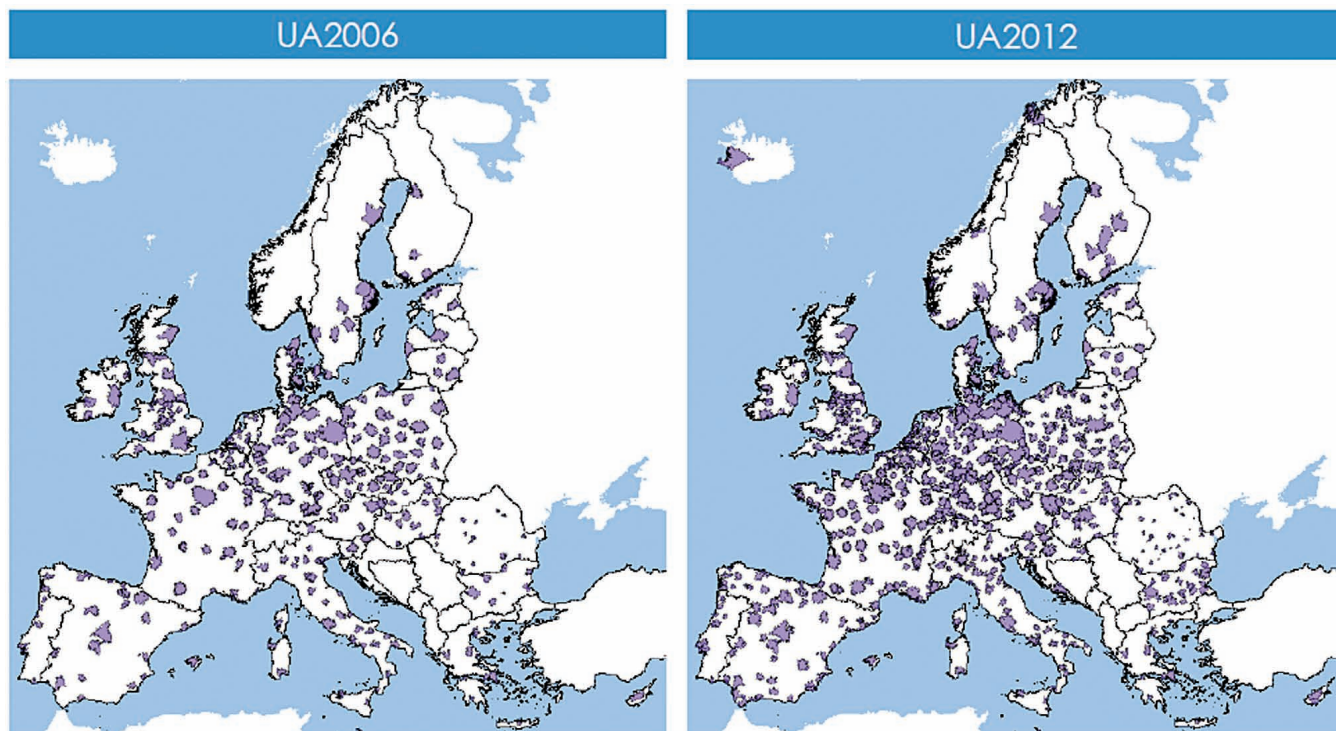
ВЪВЕДЕНИЕ

Urban Audit е проект на Европейската комисия със съфинансиране от държавите участници. Целта на проекта е осигуряване на надеждна и сравнима в географски и времеви аспект информация за градовете и функционалните им урбанизирани зони по показатели за демографското, социално-икономическото и екологичното им състояние. Urban Audit е от малкото източници на официална статистика на ниво град. В европейски мащаб основен потребител на данните е Генерална дирекция регионални и градски политики, а на национално равнище това са правителствени и местни власти, изследователи и обществени организации, работещи в сферата на пространственото развитие и планиране.

Историята на проекта започва с „пилотно“ изследване, извършено през 1999 година. Първият европейски Urban Audit с пълен обхват се провежда през 2003 г. за петнайсетте държави - членки на Европейския съюз. През 2004 г. в изследването се включват десет нови държави членки плюс България, Румъния и Турция. Събрани са статистически данни по 336 променливи, характеризиращи градския живот, а в Евростат са изчислени около 270 производни индикатора.

Второто изчерпателно събиране на данни Urban Audit 2006/2007 включва 321 европейски града в ЕС-27 (от които 8 са най-големите български градове) и 36 допълнителни в Норвегия, Швейцария и Турция. При техния избор в голяма степен са използвани концепциите, приложени в рамките на Urban Audit 2003/2004. Извършени са промени с цел оптимизиране на сравнимостта, качеството и наличността на данните. В тях са отразени и някои нови информационни потребности за целите на градската, регионалната и кохезионната политика на Европейския съюз. Към списъка са добавени 93 нови променливи, а други са премахнати, в резултат на което ревизираният списък съдържа 338 променливи.

При Urban Audit 2009 има някои незначителни изменения. Данни по 329 променливи бяха събрани за 323 града в ЕС и 47 в Норвегия, Швейцария, Турция и Хърватия.

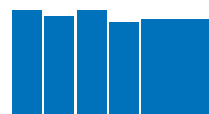

Фиг. I.1. Urban Atlas¹: Покритие 2006, 2012. Двама проекта Urban Audit и Urban Atlas осигуряват хармонизирани географски и статистически данни за европейските градове.

Източник: ЕЕА, Copernicus Land Monitoring.

За Република България, след подобрения в методологията на Urban Audit както от страна на Евростат, така и от страна на Националния статистически институт, през следващата фаза от проекта (Urban Audit data collection 2012) бяха събрани данни по 190 променливи за референтната 2011 г. (наричани в рамките на проекта изчерпателни), от които 78 променливи са за периода 2010 - 2012 г. (наричани в рамките на проекта годишни променливи). Данните се отнасят за 18 града и 17 териториални образувания, съставени от 58 общини, формиращи техния хинтерланд.

¹ Urban Atlas предоставя хармонизирани географски данни за мониторинг на земното покритие и земеползване за европейските градове и техните ареали, дефинирани от Urban Audit. Това е локален компонент на програмата „Коперник“ (Copernicus) за изследване на „горещи точки“ (в случая, урбанизирани територии), реализиран от Европейската агенция по околна среда (ЕАОС).

I. МЕТОДОЛОГИЧНИ БЕЛЕЖКИ

1. Функционални урбанизирани ареали

Стопанското развитие на страната и протичащите демографски процеси в регионален план оказват силно влияние върху териториалното и поселищното разпределение на населението. Изграждането на производствената и социалната инфраструктура, териториалното разместване и концентрацията на населението доведоха до формирането на нови образувания от типа Функционален урбанистичен ареал - ФУА (Functional Urban Area - FUA), или територии на влияние на големите градове.

Характерно за функционалните урбанистични ареали е, че те:

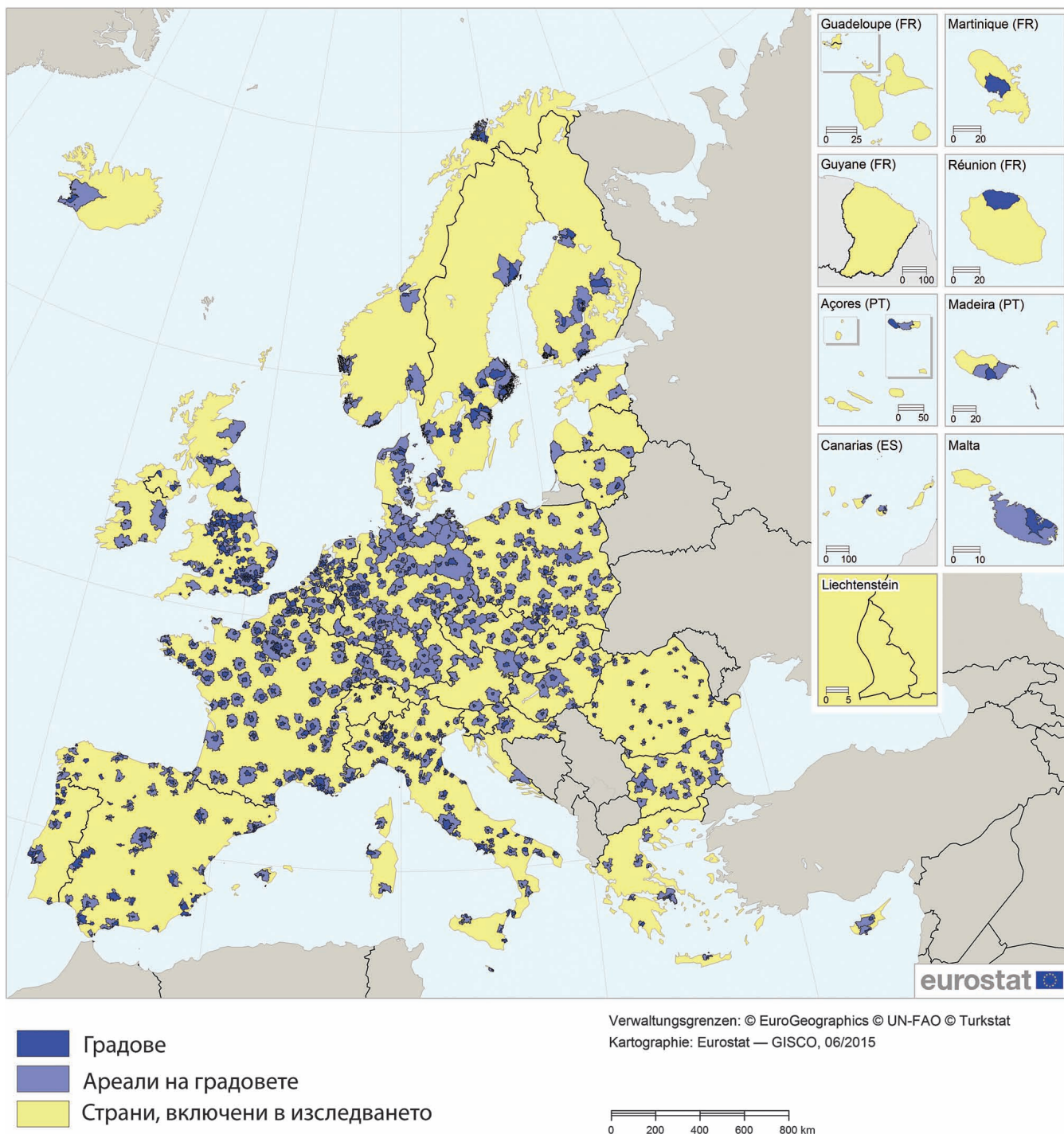
- Възникват на базата на големите градове или комплексно разположените градове (конурбация) и създават значителни зони на урбанизация.
- Се отличават с териториална концентрация на различни по дейност производства, инфраструктура и с по-висока плътност на населението.
- Оказват преобразуващо влияние на обкръжаващата територия, видоизменят нейната икономическа структура и социалните аспекти от живота на населението.
- Показват по-висока степен на комплексност и интегрираност на икономическите дейности.
- Се свързват с процесите на субурбанизация (рурализация) на околградските територии на градовете.

Изразено в обобщен вид, в тези образувания функционират взаимовръзки (обмен на функции) между ядрото и периферията от демографски, икономически, социален, транспортен, екологичен и битов характер. Поради това за тях е характерно още концентриране на квалифицирани кадри и диверсифициране на производствата с цел увеличаване на тяхната ефективност и максимално използване на производствената и социалната инфраструктура. Паралелно с възникването на тези ареали могат да настъпят и негативни последици - замърсяване (разрушаване) на околната среда, претоварване на транспортните връзки (външни и вътрешни), недостиг на територия и водни ресурси, проблеми при използване на трудовите ресурси и обезлюдяване на съседни територии. Затова следва да се търсят различни методологични подходи и техники за осигуряване (от преки наблюдения или оценяване) и анализиране на информация в такъв териториален аспект и чрез съответни механизми да се ограничават негативните ефекти. Трябва да се посочи, че такава информация за първи път у нас се осигурява с настоящия проект.

В настоящия анализ обект на изследване са функционално урбанизираните ареали като цяло и техните ареалообразуващи градове-ядра. Предпочетено е понятието „ареал“, тъй като с него се обозначава хронологически затворено географско място на точки, за които е валиден един избран критерий за таксонизиране и между тях няма други точки, които да не влизат във формирания таксон. С други думи, ареалите представляват едносвързани множества съгласно математическата типология. Това понятие е за предпочитане пред използването на понятието „зона“, тъй като тя представлява геотория, която се формира от външни фактори и в нейните граници се наблюдава еднозначна интензивност (с вариация в определени граници) на изследваните признаци. В този смисъл понятието „ареал“ в максимална степен отговаря на поставените критерии в методологията на проекта във фаза Urban Audit data collection 2012².

² Подобен аспект на разглеждане (Функционален урбанистичен ареал - ФУА) има и в Националната концепция за пространствено развитие на страната за периода 2013 - 2025 година. В проекта Urban Audit на Европейската комисия се използва Functional Urban Zone - Функционални урбанизирани зони (ФУЗ). В това изложение следва да се възприемат без разлика.

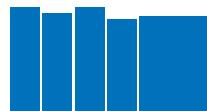
Urban Audit - градове и техните функционални градски ареали (2012)

Фиг. I.2. Европейски градове, включени в проекта Urban Audit 2012.

Източник: Eurostat - GISCO, 2015.

Ареалите и техните центрове-градове в страната са дефинирани по емпиричен път съгласно дадените критерии. Основната идея на анализа в регионалната перспектива е да се покажат формиращите се ареални компактни територии и диференциацията между централното място (града, ядрото) и свързаната с него периферия (извънградска зона на въздействие, хинтерланд), основаващи

се на интерпретацията на обосновано свързани факти. Тези факти са набрани за населението и демографските процеси и за някои икономически и социални дейности. С проекта започва запълване на ареалите с фактология и осмисляне на тяхното функционално съдържание.

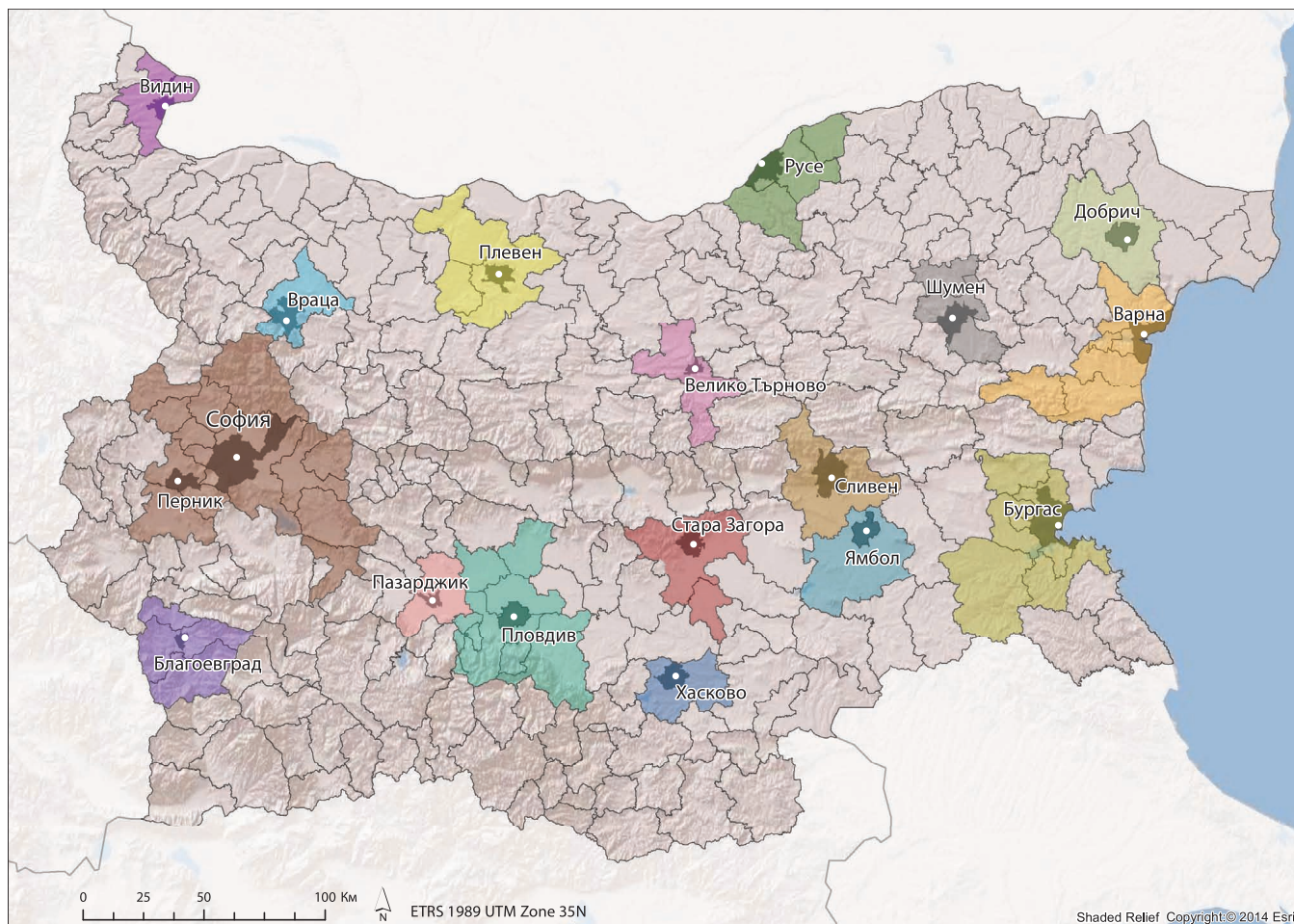
Всеки тип агломерационно образувание на различните нива участва във формирането на националните и регионалните икономически и демографски системи. Познаването и разбирането на тези образувания е важно за териториалното планиране и управление, за разработването на ефективни градски и регионални политики. Укрепването на умерено полицентрична мрежа от градове-центрове с подобро качество на градската среда, способстващо за постигане на балансирано териториално развитие и намаляване на неравенствата между централните градски и периферните селски райони, е от основните задачи на Националната концепция за пространствено развитие на страната за периода 2013 - 2025 година.

2. Избор на градове и функционални урбанизирани ареали в Република България

Изборът на градовете и териториалните образувания в Р България е съобразен с новата пространствена концепция за град, развита съвместно от ОИСР и ЕК. Тя е базирана на обединяването на гريد-клетки с голяма гъстота на населението. Целта е възприемането на единен подход към всички пространствени единици, включени в Urban Audit. При дефинирането на градовете се прилагат четири стъпки:

1. Избрани са всички гريد-клетки с гъстота над 1 500 души на 1 кв. километър.
2. Клетките с висока гъстота на населението са клъстеризирани, така че да се избегнат празнини в пространството, а клъстерите с минимум 50 000 души население са определени като „урбанизиран център“.
3. Всички населени места (LAU 2), при които най-малко половината от населението обитава „урбанизиран център“, са селектирани като градска част.
4. Пространствената единица е дефинирана като град, ако най-малко 50% от населението живее в „урбанизиран център“ и най-малко 75% от населението на урбанизирания център живее в град (city).

В повечето случаи последното условие не е необходимо, тъй като градът обикновено се състои от едно-единствено населено място (LAU 2), покриващо изцяло урбанизирания център и по-голямата част от населението на града живее в този център. Това се отнася за всички български градове. В резултат на прилагането на новата дефиниция за град към наблюдението на Urban Audit за Република България като градове бяха идентифицирани София, Пловдив, Варна, Бургас, Плевен, Русе, Видин, Стара Загора, Сливен, Добрич, Шумен, Перник, Ямбол, Хасково, Пазарджик, Благоевград, Велико Търново и Враца.

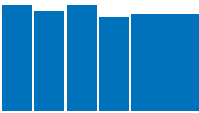

Фиг. 1.3. Градове и функционални урбанизирани ареали - Urban Audit 2012, България

По дефиниция в извънградските територии на градовете са включени общините, респ. населените места, на които повече от 15% от работната сила чрез всекидневни пътувания осигурява своята трудова заетост в града-ядро. Следвайки инструкциите на Евростат, границите на тези територии са определени въз основа на данни от Преброяване 2011 за всекидневните трудови миграции от 264-те общини към 18-те града. Съставът на агломерационните ареали варира от една община при градовете Велико Търново, Враца, Пазарджик, Сливен и Хасково до дванадесет общини за гр. София, което само по себе си е индикатор за различията в притегателната сила на най-големите български селища. Град Перник се разглежда като част от извънградската зона на гр. София, тъй като той не формира собствена извънградска зона съгласно приетите критерии. Град Перник може да се отнесе към категорията „свързани градове“.

3. Методология за производство на оценки на данни от извадкови изследвания на ниво община и населено място

При изпълнението на проекта във фаза Urban Audit data collection 2012 за по-голямата част от определените индикатори бяха използвани данни от проведеното през 2011 г. изчерпателно преброяване на населението и жилищния фонд, а също и данни от регулярната демографска статистика. За 33 променливи, отнасящи се до заетостта, икономическата активност на населението, образованието и доходите на домакинствата, статистическа информация в системата на държавната статистика се събира само чрез репрезентативни изследвания - SILC (Social Inclusion and Living Conditions), LFS

(Labour Force Survey), HBS (Households Budget Survey). Прякото осигуряване на данни от посочените изследвания за отделните градове и населените места, включени в техните ареали, е невъзможно, тъй като в техните граници или няма наблюдения, или наблюдаваните извадкови единици са много малко и получената от тях информация е ненадеждна. Това наложи разработването на подходящ математико-статистически инструментариум за получаване на оценки за целевите променливи на ниво населено място и община.

Идеята за решение на посочения проблем се базира на хипотезата, че между административните области (NUTS 3), както и в рамките на самите области, съществува хетерогенност по отношение на демографското, социалното и икономическото развитие на населените места. Подходът се състои в клъстеризиране на населените места в България по няколко помощни променливи в четири тематични направления: демография, икономическа активност, образование и икономика. Използвани са данни от преброяването на населението през 2011 г. и текущи изчерпателни изследвания, основно от демографската статистика. Въз основа на тях по специално разработена методика бяха направени оценки на ниво общини и населени места. Накратко тя се изразява в няколко стъпки:

А) Помощните променливи трябва да бъдат подбрани, така че да притежават добра „прогностична“ способност. Подходящи променливи за клъстеризацията са: възрастова структура, раждаемост, смъртност, имиграции, емиграции, брой на заетите лица (на възраст над 15 години, разпределени по петгодишни възрастови интервали), брой на заетите лица по 21 сектора (КИД - 2008), степен на завършено образование и нетни приходи от продажби на глава от населението. С най-голяма важност са демографските данни, които имат добри качества на спомагателна информация. Те са особено подходящи, когато има силни колебания в броя на населението и демографския състав на малките териториални единици.

Б) Измерване на разстоянията между структурите във възрастовия профил на населението (в случаите, когато е наличен) за основните му характеристики, изброени вече, чрез формулата:

$$\cos \alpha = \frac{\sum_{i=1}^n p_{i1} p_{i2}}{\sqrt{\sum_{i=1}^n p_{i1}^2 \sum_{i=1}^n p_{i2}^2}},$$

където:

$\{p_{i1}\}_{i=1}^n$ е структурата по отношение на изследвания признак в конкретно населено място;

$\{p_{i2}\}_{i=1}^n$ - структурата на същия признак спрямо средната за страната;

p_{i1} и p_{i2} - съответните относителни дялове на двете структури;

i - поредният структурен интервал;

n - броят на относителните дялове;

α - ъгловото разстояние между два вектора, които са точки от нормираното Евклидово пространство и представляват сравняваните структури;

$\cos \alpha$ - нормираният измерител, функционално зависим от Евклидовото разстояние между двете структури.

Тази обща постановка на въпроса е конкретизирана посредством заместване на средните стойности за страната, изчислени по горната формула с еталонната структура. Реално тя не се наблюдава при демографските и социалните процеси, но в случая играе ролята на отправна точка, на начало на координатната система. Използването на еталонната структура увеличава аналитичните възможности на модела, като позволява да се правят сравнения между държавите - членки на ЕС. При този подход в изчисленията беше използван следният конкретен измерител, отразяващ Евклидовото разстояние между структурата $\{p_{ij}\}_{i=1}^n = \{p_{ij}, i=1, \dots, n\}$ на j -тото населено място и хипотетичната еталонна (равномерна) структура $\{e p_i\}_{i=1}^n = \left\{e p_i = \frac{1}{n}, i=1, \dots, n\right\}$:

$$\cos \alpha_j = \frac{\sum_{i=1}^n p_{ij} e p_i}{\sqrt{\sum_{i=1}^n p_{ij}^2 \sum_{i=1}^n e p_i^2}} = \frac{\sum_{i=1}^n p_{ij} \frac{1}{n}}{\sqrt{\sum_{i=1}^n p_{ij}^2 \sum_{i=1}^n \left(\frac{1}{n}\right)^2}} = \frac{\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n p_{ij}}{\sqrt{n \frac{1}{n^2} \sum_{i=1}^n p_{ij}^2}} = \frac{1}{n \sqrt{n \frac{1}{n^2} \sum_{i=1}^n p_{ij}^2}} = \frac{1}{\sqrt{n \sum_{i=1}^n p_{ij}^2}},$$

където:

$$\sum_{i=1}^n p_{ij} = 1;$$

p_{ij} са относителните дялове на единиците в отделните подсъвкупности i , ($i=1, \dots, n$) спрямо общия брой на всички единици в съвкупността (j -тото населено място);

n - броят на всички относителни дялове.

В) Дефиниране на хомогенни групи от населени места с възможно най-малка вътрешногрупова и най-голяма междугрупова дисперсия. Вътрешногруповото и междугруповото разсейване се определя по формулите:

$$\sigma_{intra-group}^2 = E(\xi_i - \mu)^2 \approx \frac{1}{n-k} \sum_{i=1}^n (\xi_i - \mu)^2 \approx \frac{1}{n-k} \sum_{i=1}^n \left(\cos \alpha_i - \frac{1}{n-k} \sum_{j=1}^n \cos \alpha_j \right)^2 = \hat{\sigma}_{intra-group}^2$$

и

$$\sigma_{between-groups}^2 = E(\xi_i - \mu)^2 \approx \frac{1}{k-1} \sum_{i=1}^n (\xi_i - \mu)^2 \approx \frac{1}{k-1} \sum_{i=1}^n \left(\cos \alpha_i - \frac{1}{k-1} \sum_{j=1}^n \cos \alpha_j \right)^2 = \hat{\sigma}_{between-groups}^2$$

където:

σ^2 е теоретичната - „истинска” стойност на дисперсията;

E - символ за математическо очакване;

- теоретичната - „истинска” стойност на математическото очакване;

ξ_i - случайни величини;

$\cos \alpha_i$ - реализации на случайните величини измерители на разстоянията между структурите;

α_i - тгли между съответните структури;

i, j - индикират интервалите;

n - брой на групите;

$k-1$ и $n-k$ - съответстват на степените на свобода.

$$\text{Ако } \hat{F}_{\text{empirical}} = \frac{\hat{\sigma}_{\text{intra-group}}^2}{\hat{\sigma}_{\text{between-groups}}^2} > F_{\text{theoretical}},$$

се счита, че различието между средните на групите е статистически значимо, където теоретичната стойност $F_{\text{theoretical}}$ е взета от таблицата на F разпределението при ниво на значимост $\alpha = 0.05$ и степени на свобода: $k-1$ и $n-k$.

Беше избран подход за клъстеризация на всички населени места, а не само на тези, включени в проекта Urban Audit, за да се осигури възможност за производство на оценки за малки териториални единици на следващата фаза от проекта, когато списъкът с населените места, които са обект на изследване, вероятно ще бъде разширен. Освен това работата с всички населени места дава възможност за изследване на генералната съвкупност и контролиране на надеждността на получаваните оценки.

Г) Залагане в модела на непретеглени, агрегирани данни от извадковите изследвания за населените места, попаднали в конкретната извадка. Осигурената посредством клъстеризацията хомогенност позволява прилагането на теоретичната дефиниция на Лаплас за пресмятане на вероятности за събъждане на определено събитие при реализирането на един статистически експеримент, като се изисква в знаменателя на тази известна формула да стои общият брой равновъзни събития. Тази дефиниция е приложима в случаите на крайни пространства от елементарни събития. В конкретния случай в знаменателя е поставена сумата от всички наблюдавани единици в клъстера, а числителят представлява сумата от всички наблюдавани единици в клъстера, които удовлетворяват изискванията на търсената целева променлива. Вероятностната мярка според дефиницията на Колмогоров (която е обобщение на известната дефиниция на Лаплас) има свойствата позитивност, нормираност и адитивност, от които следва, че така изчислената вероятност е една и съща за всички населени места в клъстера. Тази вероятност се умножава по броя на единиците за всяко отделно населено място в избрания клъстер и в резултат се получава търсената оценка за съответната целева променлива.

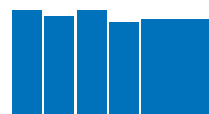
Логическа схема на алгоритъма

Д) Проблемите при реализацията на метода и анализа на практическите ползи от приложението му са свързани с установяването на оптимален брой на клъстерите. Приема се, че броят им може да е най-малко 3 и максимално 15. Когато обаче се работи с голям брой териториални единици (5 302 населени места към критичния момент на Преброяване 2011) и се използват значителен брой помощни променливи, клъстерите стават по-чувствителни, спектърът на наблюденията се разширява и е възможно да се получат повече от 15 хомогенни групи.

След проведена серия от експерименти беше установено, че по всяка отделна променлива населените места следва да формират по 3 клъстера с оптимална хомогенност, като получените клъстери по всичките 9 избрани помощни променливи бяха „кръстосани“. Поради разнообразието на използваната информация клъстерите се разделят на по-малки групи населени места, в които протичащите демографски и социално-икономически процеси имат близки по стойност параметри, т.е. имат една и съща природа. Теоретичният максимален брой на клъстерите е 3^9 , което значително надвишава броя на населените места, както и реалните практически нужди, но показва, че проведената по този начин клъстеризация има достатъчна разделителна способност. Целта беше да се постигне такъв мащаб, при който във всеки клъстер да са налице достатъчен брой наблюдения от извадковите изследвания. В резултат на нашата работа бяха получени 16 хомогенни групи от населени места. Клъстерите са представени графично в приложение.

Предлаганата от нас методология за оценка на липсващи данни за малки териториални единици е неприлагана досега в този си вид. Тя дава възможност данни, чийто първичен източник са извадкови изследвания да се произвеждат на ниво населено място, което в България се прави за първи път. Представената методология е приета официално от Евростат и е дадена като пример за добра практика. Прилагането ѝ даде възможност България да предостави най-високия процент от търсените данни - над 95%.

II. ДЕМОГРАФСКИ ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА НАСЕЛЕНИЕТО В БЪЛГАРИЯ

Тенденциите в развитието на демографските процеси и измененията в структурите на населението са в основата на важни социално-политически и икономически предизвикателства в съвременна България. Значението на протичащите демографски процеси се подсилва от обстоятелството, че те оказват силно влияние върху основните системи на обществото: икономическа, образователна, здравноосигурителна и система за социална защита.

Демографската ситуация в страната се характеризира с намаляване на населението, стагниране на показателите за раждаемостта, задържане на високи нива на общата и детската смъртност, остаряване на населението и отрицателен баланс от външномиграционните процеси. Установява се нарастване на средната продължителност на предстоящия живот.

Брой на населението. Населението на България в края на 2012 г. е над 7 284 хиляди. В сравнение с 2001 г. населението е намаляло с 607 хил. души, или със 7.7%. Само за последните три години (2010 - 2012 г.) намалението е 220 хил., което съставлява близо 3%. В резултат на тези тенденции средногодишният брой на населението³ за периода 2010 - 2012 г. възлиза на 7 419 хил., а гъстотата на населението - 66 души на 1 кв. километър.

Табл. II.1. Население към 31.12.

Години	Общо	Мъже	Жени
2001	7891 095	3841163	4049932
2005	7718750	3743327	3975423
2009	7563710	3659311	3904399
2010	7504868	3629809	3875059
2011	7327224	3566767	3760457
2012	7284552	3545073	3739479

Общото намаление на населението се дължи на отрицателния естествен прираст на населението през последните три десетилетия, а също и на интензивните емиграционни процеси от страната след 1990 година.

Естествено движение на населението. През 2012 г. в страната са регистрирани 69 121 живородени деца и в сравнение с предходната година броят на живородените е намалял с 1 725 деца, или с 2.4%. Коефициентът на обща раждаемост⁴ през 2012 г. е 9.46‰, а през предходните 2011 и 2010 г. той е бил съответно 9.55 и 10.02‰. За периода от трите години средногодишно са се раждали 71 821 деца, а общият средногодишен коефициент на раждаемост е 9.68‰. В България коефициентът на раждаемост е по-нисък от общия за ЕС-27, който е 10.4‰.

В градовете и селата на страната живородените през 2012 г. са съответно 51 658 и 17 463 деца. Коефициентът на раждаемост в градовете е 9.7‰, а в селата - 8.8‰.

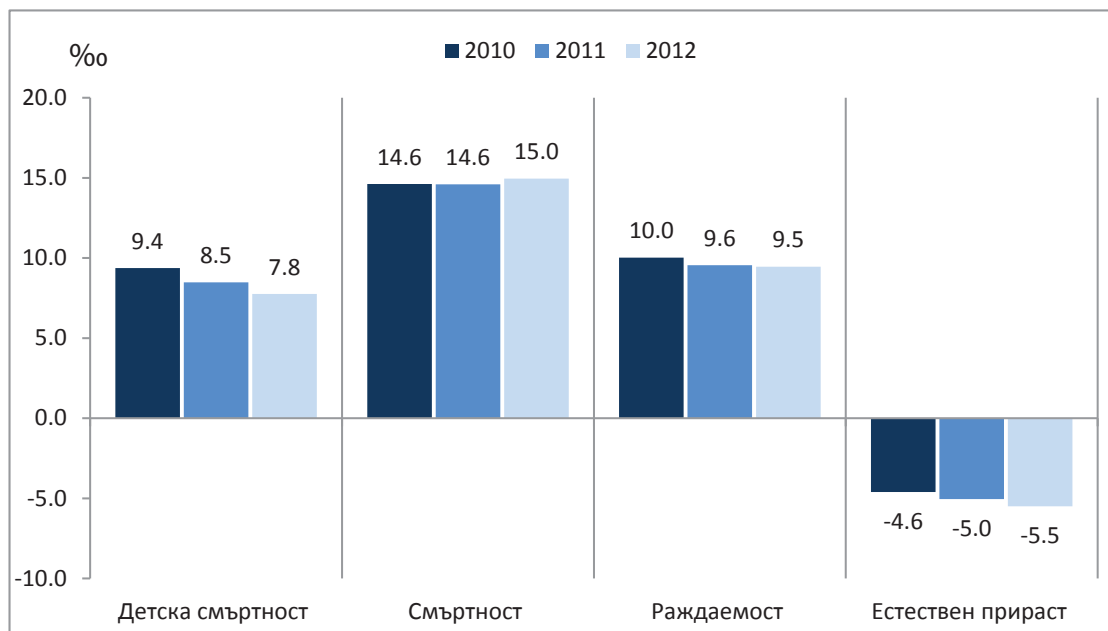
За характеризиране на раждаемостта важна информация предоставя тоталният коефициент на плодовитост⁵. През 2012 г. средният брой живородени деца от една жена е 1.51. Общо за периода от трите години този показател е 1.49 деца. През 2011 г. тоталният коефициент на плодовитост общо за ЕС-27 е 1.57 деца.

³ При анализа на данните за населението и демографските процеси за страната и в отделните функционални ареали са изчислени и използвани предимно средногодишни данни общо за периода 2010 - 2012 година. Основанията са, че се намалява влиянието на случайните фактори при изчисляването на използваните интензивни величини особено за по-малките ареали и градове. При използването на други данни са дадени съответни пояснения.

⁴ Брой живородени деца на 1 000 души от средногодишния брой на цялото население през годината.

⁵ Среден брой живородени деца, които би родила една жена през целия си фертилен период съобразно повъзрастовата плодовитост през отчетния период.

Основен проблем в демографското развитие на страната продължава да бъде високото равнище на смъртността. За периода 2010 - 2012 г. средногодишният брой на умрелите лица в страната е 109 235, а коефициентът на обща смъртност⁶ - 14.72‰. За отделните години съществени разлики по отношение на тези показатели не се установяват. За сравнение следва да се посочи, че коефициентът на смъртност през 2011 г. общо за ЕС-27 е 9.6‰. Значително по-висок в България е и коефициентът на детска смъртност в сравнение с по-голямата част от европейските страни. Средногодишно за изследвания период коефициентът на детска смъртност⁷ е 8.56‰, като през 2012 г. той е 7.8‰ и е най-нисък в демографското развитие на страната. Общо за ЕС-27 коефициентът на детска смъртност през 2011 г. е 3.9‰.

Фиг. II.1. Естественото движение на населението - раждаемост, смъртност, детска смъртност, естествен прираст

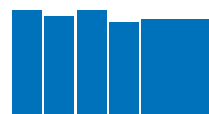
Смъртността сред мъжете е по-висока в сравнение със смъртността сред жените. През 2012 г. равнището на смъртност сред мъжете е 15.9‰, а за жените - 14.0‰. Близко два пъти е по-висок показателят за преждевременна смъртност⁸ сред мъжете (29.8%) от този при жените (14.2%). През последните години се проявява слаба тенденция за намаляването на относителния дял сред починалите лица. През 2012 г. коефициентът на обща смъртност в селата е 21.6‰, докато в градовете е значително по-нисък - 12.5‰.

Външна миграция. Външната емиграция на населението в България след 1989 - 1990 г. доведе не само до намаляване на неговия брой, но и до съществени промени в демографските и социалните му структури. През наблюдавания период 2010 - 2012 г. средногодишно от страната са емигрирали близо 18 хил. български граждани, или интензитетът на емиграцията спрямо средногодишното население е 2.42‰. Имиграцията към страната е значително с по-малки размери - по 7 500 души, като над 40% от тях са завръщащи се в страната български граждани. Поради по-големия брой на емигрантите населението на страната през тези три години е намалявало средногодишно с по 10 500 души, или с минус 1.42‰. Негативните ефекти на външната миграция върху демографското развитие на страната се изразяват още в намаляване на фертилните контингенти, влошаване на възрастовата структура и застаряване на населението поради емиграцията на населението от младите и средните възрасти. Косвено негативните ефекти се отразяват върху трудовия потенциал на страната, функционирането

⁶ Брой умрели лица на 1 000 души от средногодишния брой на населението.

⁷ Брой умрели деца на възраст под 1 година на 1 000 живородени.

⁸ Относителен дял на умрелите лица под 65-годишна възраст от общия брой на умиращите.

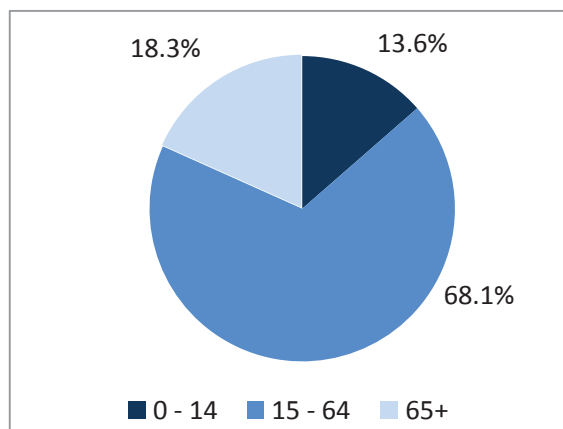
на пазара на труда, стабилността на осигурителните системи и други. Външната миграция на населението заедно с вътрешните преселвания довеждат до обезлюдяване на отделни населени места и територии. Намалването на населението и негативните промени в демографските му структури забавят разпространението на градските функции, ограничават процеса на формиране на агломерационни ядра и ареали около по-големите градове и отнемат потенциала на средните и по-малките градове да формират компактни територии и урбанизирани зони на влияние.

Пол. Жените съставляват по-голямата част от населението на страната. Средногодишният им брой за изследвания период е 3 819 хил., а на мъжете - 3 600 хиляди. В края на 2012 г. жените са 3 739 хил., или 51.3% от населението на страната, а броят на мъжете е 3 545 хил. и съответно 48.7%. Броят на мъжете е по-голям във всички едногодишни възрастови групи до 52 години. Равнището на половата структура е 1 054 жени на 1 000 мъже.

Местожище. Към края на 2012 г. населените места в България са 5 278, от които 257 са градове и 5 021 - села. Преобладаващата част от населението на страната живее в градовете. В тях населението в края на 2012 г. наброява 5 306 хил. души, или 72.9%. С определена условност може да се каже, че това население живее при урбанизирани условия, тъй като в отделни части от градовете не отговарят на някои основни характеристики за урбанизираност. В селата живеят близо 1 976 хил., или 27.1% от населението на страната.

Възrastова структура. През изминалите десет години от началото на XXI в. продължава тенденцията на застаряване на населението, изразяваща се в промени във възрастовата структура на населението. В края на 2001 г. относителният дял на населението на възраст 65 и повече навършени години е 16.9%, но през следващите десет години се увеличава до 19.2%. Неговият брой сега възлиза на 1 395 хил. души. За същия период населението в активните възрасти намалява от 68.2 на 66.2%. В края на 2012 г. броят на населението във възрастовия интервал 15 - 64 години е 4 млн. и 899 хиляди. Незначително е намалението на относителния дял на най-младото население (0 - 14 години) - от 14.9 на 14.6%, като неговият брой към последната година е 990 хил. души.

Процесът на остаряване е по-силно изразен сред жените отколкото сред мъжете. Относителният дял на жените на възраст над 65 години е 22.2%, а на мъжете - 16.0%. Тази разлика се дължи на различни причини, но основно тя може да се отдаде на по-високата смъртност сред мъжете и като следствие от нея е по-ниската средна продължителност на живота при тях. Остаряването на населението се изразява и в повишаване на неговата средна възраст, която от 40.5 години през 2001 г. нараства на 42.0 през 2010 г. и достига 42.9 години през 2012 година. Този процес се наблюдава в селата и градовете. През същата година средната възраст на населението в селата е 45.8 години, а в градовете - 41.7 години.

Фиг. II.2. Възrastова структура на средногодишното население през периода 2010 - 2012 година

Тенденцията в промяната на възрастовата структура на населението се показва и чрез стойностите на коефициента на възрастова зависимост⁹. Към 31.12.2012 г. общият коефициент на възрастова зависимост е 48.7%, или на всяко лице в зависимите възрасти (под 15 и над 65 години) се падат приблизително две лица в активна възраст. За сравнение, през 2010 г. този коефициент е бил 46.0%. Общо за разглеждания период коефициентът средногодишно е 46.8%. Това съотношение през 2012 г. е по-благоприятно в градовете - 43.5%, отколкото в селата - 64.7%.

При разглеждането на показателя по пол се проявява ефектът на полово-възрастовата структура на населението. Установява се по-голям относителен дял на жените в демографското натоварване на населението със старо население, а при мъжете - с младо население¹⁰. Това различие се дължи на полово-възрастовата структура на населението.

Показателят за демографско натоварване на населението в независимите възрасти следва да се покаже и по отношение на двете съставляващи съвкупности на населението в зависимите възрасти. Въз основа на тенденциите в тяхното развитие може да има различна интерпретация и оценка относно бъдещото развитие на населението и неговите трудови ресурси. Ако демографското натоварване се увеличава за сметка на увеличаващия се брой младо население, то тази тенденция може да се оцени като добра перспектива. Реалността обаче е друга. Демографското натоварване на населението в активните възрасти с младо население през 2001 г. е 22%. През следващите години този показател намалява и през периода 2010 - 2012 г. средногодишно достига 19.9%. Това е негативна тенденция в резултат от измененията във възрастовата структура на населението. Обратно на тази тенденция е движението на стойностите на показателя за натоварване на населението в активните възрасти със старо население. Коефициентът на възрастова зависимост по отношение на старото население през 2001 г. е 24.9%, а средно за изследвания период е 26.9%, т.е. натоварването със старо население бележи тенденция на нарастване. При установяване на общото демографско натоварване на населението в независимите възрасти 42.6% се дължи на младите възрасти (0 - 14 години) и 67.4% - на старото население (на 65 и повече години). При разглеждане на демографското натоварване по пол се установява, че относителните дялове са съответно 48.4 и 37.8% за младите мъже и жени спрямо тези от възрастовата група 15 - 64 години. При разглеждане на натоварването на трудоспособното население по пол със старо население показателят сред мъжете е 51.6%, а сред жените - 62.2%. Тези значими различия по пол се дължат на естественото движение на населението - по-големите брой и относителен дял на живородените момчета и по-високата средна продължителност на живота сред жените, а така също и от измененията, които настъпват в полово-възрастовата структура на населението в резултат на неговото механично движение. В регионален аспект тези относителни дялове допълнително се влияят и от различната интензивност, с която протичат демографските процеси в отделните територии.

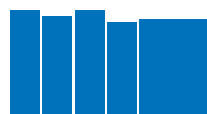
Разнопосочното изменение на тези два показателя показват общото негативно изменение във възрастовата структура на населението в страната.

В съответствие с установените тенденции за демографско натоварване на населението се променя и коефициентът на демографско заместване¹¹. През 2001 г. 100 излизащи от трудоспособна възраст лица са били замествани от 124 лица на възраст 15 - 19 години. Техният брой през следващите години намалява и през наблюдавания период 2010 - 2012 г. достига средногодишно 71, т.е. не се осигурява дори просто възпроизводство на трудоспособното население в страната.

⁹ Коефициентът на възрастова зависимост показва броя на населението в „зависимите“ възрасти (населението под 15 и на 65 и повече навършени години) на 100 души от населението в „независимите“ възрасти (от 15 до 64 години). Изчислява се в проценти. Този показател се интерпретира и като демографско натоварване на населението в независимите възрасти.

¹⁰ Младо население (младши възрасти) е населението от 0 до 14 навършени години; старо население (старши възрасти) - населението на 65 и повече години.

¹¹ Коефициентът на демографско заместване изразява броя на влизащите в трудоспособна възраст лица (15 - 19 години) на 100 от излизащите от трудоспособна възраст лица (60 - 64 години).

Фиг. II.3. Коефициенти на демографско натоварване на населението на възраст 15 - 64 години

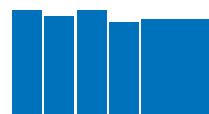
С накратко разгледаните тенденции за състоянието и развитието на населението и демографските процеси се цели да се представи демографската ситуация в страната, която може да се определи като недобра. Тъй като негативните демографски процеси през последните две десетилетия в страната протичат с висока интензивност, те в голяма степен са характерни за всички региони на страната. Независимо от това, в отделните територии и населени места се проявяват някои особености главно по отношение на степента на проявление на негативността и в по-малка степен в позитивността на формиращите се демографски тенденции в тях.

III. ДЕМОГРАФСКО И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКО РАЗВИТИЕ НА АРЕАЛИТЕ

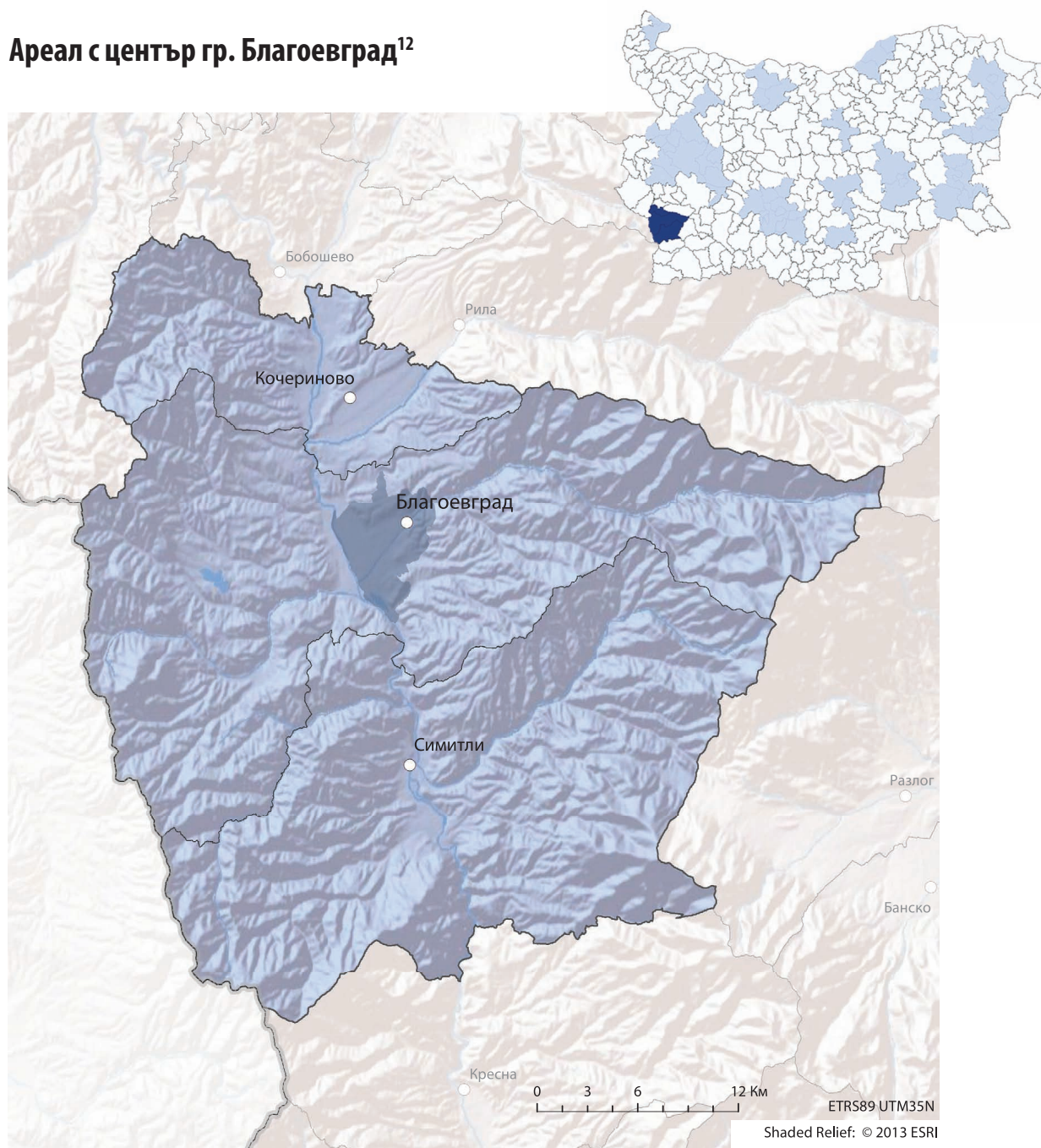
Анализът на демографските и социалните процеси сред населението на страната и обособените съгласно методологията на проекта Urban Audit data collection градове и функционалните им урбанизирани зони е извършен въз основа на наличните и изчислените данни за периода 2010 - 2012 година. Използването на тези данни е съобразно определените в проекта периоди за осигуряване на статистически данни от държавите участнички в него. В определена степен анализът е ограничен поради това, че статистическите данни не обхващат продължителен период и аналитично не може задълбочено да се проследи влиянието на градските ядра върху развитието на свързаната с него периферия.

Съгласно приложения критерий са формирани 17 ареала и са определени 18 града, за които се приема, че имат важно национално значение за регионалното развитие на страната. Тези градове-центрове оказват и се очаква да оказват силно стимулиращо влияние върху развитието на съседните населени места във функционално и пространствено отношение. На този етап при тяхното емпирично определяне са включени териториите на цели общини, обвързани с избрания център (ядро) териториално и функционално. Тяхното регламентиране като обекти на пространственото планиране може да доведе до подобряване на управлението им чрез съчетаване на усилията на групата общини, от които се формира този нов тип ареали.

Определените 18 града и прилежащите им зони на влияние обхващат 25.1% от територията и 58.2% от населението на страната към края на 2012 година.

Ареал с център гр. Благоевград¹²

	Община	Население	Площ (км ²)	Гъстота
BLG03	Благоевград	76927	620.1	124
BLG44	Симитли	14486	553.0	26
KNL27	Кочериново	5460	182.3	30
	Ареал	96873	1355.4	71

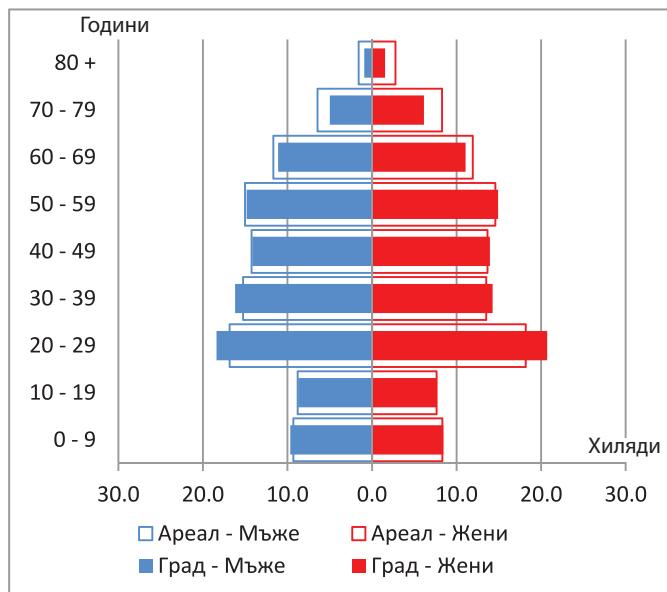
- Общински център
- Общински граници
- Град - ядро

Фиг. III.1.1. Ареал с център гр. Благоевград. Общини, включени в ареала, средногодишно население, площ на общините и гъстота на населението (жители на 1 кв. км) за периода 2010 - 2012 година

¹² Включените ареали в анализа са представени по азбучен ред на техните градове-центрове.

Население

В състава на агломерацията са включени три общини със средногодишно население 96 873 души за периода 2010 - 2012 г., което съставлява 1.3% от населението на страната и територия 1 355 кв. километра. Ареалът обхваща 1.2% от територията на страната, а гъстотата на населението е 71 души на 1 кв. километър. Централният населен център е гр. Благоевград с население 70 466 души, или 72.7% от населението на формирания пространствен ареал.

III.1.2. Възрастова пирамида на населението на гр. Благоевград и ареала

От цялото население 48.2% са мъже и 51.8% - жени. Подобно е съотношението и в града-център. В него мъжете са 47.7, а жените - 52.3% от общото средногодишно население на града, което наброява около 70 500 души. За страната тези относителни дялове са съответно 48.5 и 51.5%.

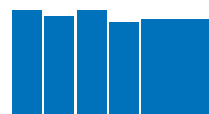
През изследвания период населението на ареала като цяло е намаляло от 97 335 в края на 2010 г. на 96 084 през 2012 година. Това се дължи на отрицателния естествен прираст и миграционните процеси. Коефициентът на раждаемост е 9.80‰, а тоталният коефициент на плодовитост - 1.23 деца. Коефициентът на обща смъртност е 11.40‰. Тези два показателя определят отрицателен средногодишен естествен прираст в размер на минус 1.6‰.

За изследвания период средногодишно в ареала са се заселвали по 1 410 лица, или 14.55‰ спрямо средногодишното население в него. Тези лица са дошли от населени места, които се намират извън нейните граници. По-голям е броят на лицата, които са се изселили - близо 1 590 души за всяка година, респ. 16.39‰. В резултат на заселванията и изселванията общо за ареала се формира отрицателно миграционно салдо в размер на близо 180 души годишно. Коефициентът на миграционния прираст¹³ е минус 1.84‰ спрямо средногодишното население на ареала.

Различни са показателите за естественото и механичното движение на населението за гр. Благоевград. В града коефициентът на раждаемост е 10.53‰ и тоталният коефициент на плодовитост - 1.22 деца. Тук равнището на смъртността е значително по-ниско - 8.73‰. В резултат на това градът има положителен естествен прираст от 1.8‰. Това е най-високият положителен естествен прираст на населението сред включените в наблюдението градове.

Средногодишният миграционен прираст на града е отрицателен - около минус 290 души (4.15‰) през всяка година, т.е. броят на заселените средно е около 1 150, а на изселените - 1 435 души. Интензивността на тези два насрещни потока за града са съответно 16.27 и 20.27‰.

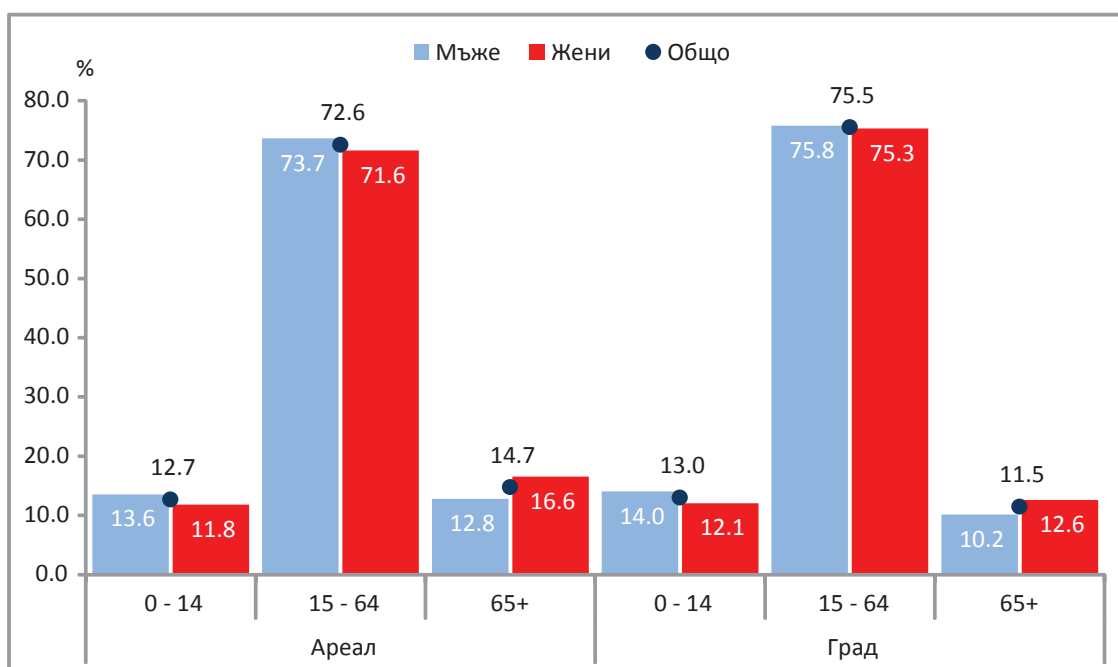
¹³ Коефициентът на миграционен прираст характеризира интензитета, равнището на миграционните процеси и резултатите от тях. Изчислява се като отношение на абсолютния механичен прираст (разликата между заселените и изселените лица) на 1 000 души от съответното средногодишно население за изследвания период.

Между ядрото и неговата периферия също протичат миграционни процеси, като през трите години от установената обкръжаваща територия (общини) в града средногодишно са се преселвали по 170 души. Интензивността на този поток е 2.39%. Обратният миграционен поток от ядрото към периферията е в размер на 290 души годишно, или 4.14%. В резултат на тези процеси населението на гр. Благоевград през трите години е намалявало всяка година със 123 души, които съставляват 1.75% от средногодишното население на града.

Общо в резултат на естествения и механичния прираст населението на гр. Благоевград през наблюдаваните три години слабо нараства от 70 404 през 2010 г. на 70 656 през 2012 г., или средно за периода то е 70 562 души. Това нарастване се дължи на положителния естествен прираст в града.

От цялото население на ареала близо 73% е във възрастовата група 15 - 64 години. Общо за страната този показател е 68%. Неговият брой възлиза малко над 70 хил. души, като 48.9% са мъже. Относителният дял на тази възрастова група население в града-ядро е по-висока - 75.5%, но естествено с по-малък брой - около 53 хил. души. Следователно в извънградската зона тази категория население е 17 хиляди.

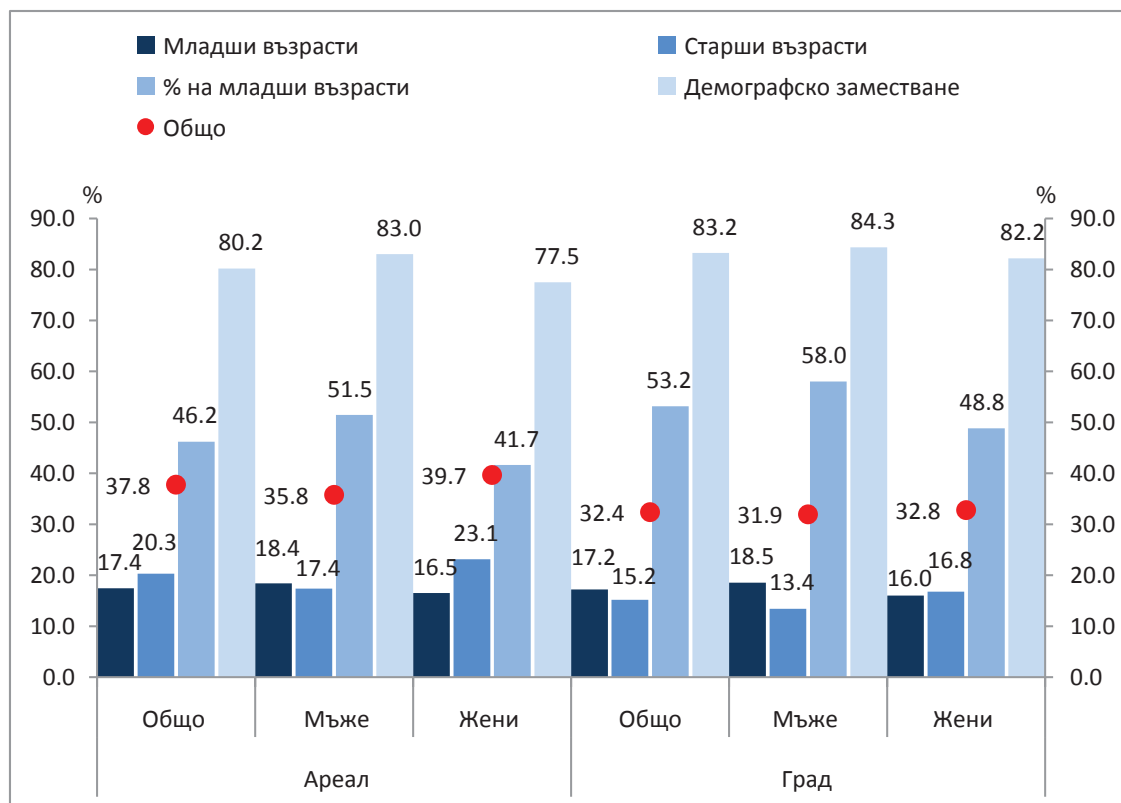
Фиг. III.1.3. Възrastова структура на средногодишното население

Относителните дялове на населението под трудоспособна възраст (0 - 14 години) общо в ареала и в града, сред мъжете и жените са приблизително равни - около 12%. Този показател общо за страната е 13.6%. По-съществени са различията в дяловете на най-възрастното население. В ареала старите хора съставляват 14.7%, докато в града тази стойност е 11.5%. Тези относителни дялове са по-малки в сравнение с този за страната, който е 18.3%. По-голямо е различието в относителния дял на жените на възраст 65 и повече години. В ареала техният относителен дял е 16.6%, а в града - 12.6%.

Различието във възрастовата структура се показва и от средната възраст на населението, която е 39 години в града и 40.7 години в прилежащата му територия. Показателят за общото демографско натоварване на населението в независимите възрасти е 38%. Поотделно съотношението на младите възрасти към населението на 15 - 64 години е 17%, а на старото население към същата въз-

растова група е 20%. Във връзка с това следва да се посочи, че от общото натоварване 46% се дължи на натоварването от младите възрасти и 54% - от населението на 65 и повече години. За страната тези стойности са съответно 46.8 и 53.2%.

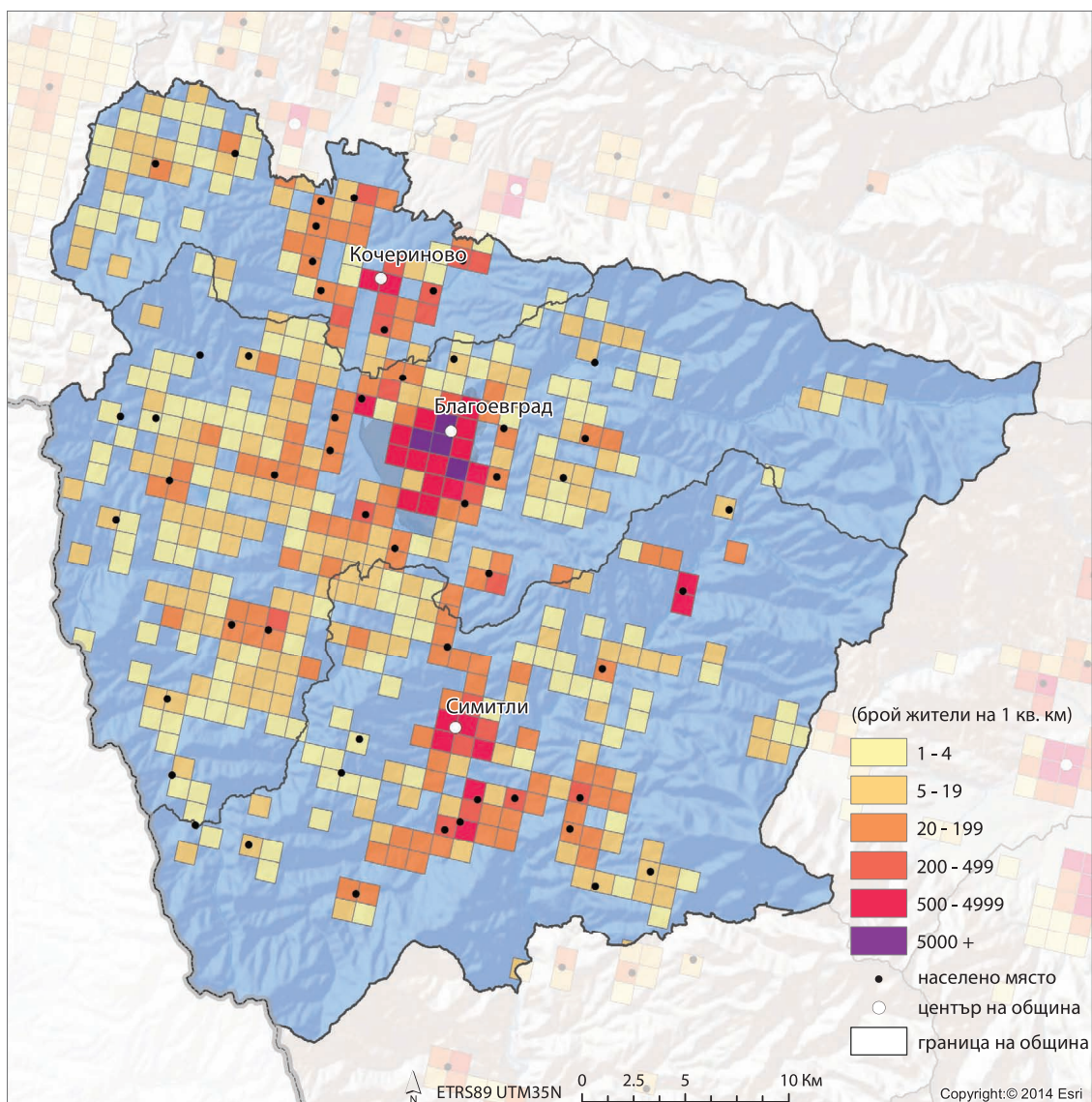
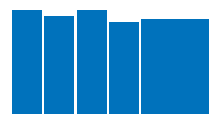
За центъра на ареала (града) съотношението на населението между зависимите и независимите възрасти е по-малко - 32%. Тук обаче относителният дял на натоварването с младо население е значително по-висок - над 53%. На 100 души от населението в независимите възрасти се падат 17 души от населението на възраст до 14 години и 15 души от населението на възраст 65 и повече години.

Фиг. III.1.4. Показатели за демографско натоварване и демографско заместване и дял на младшите възрасти в демографското натоварване

При разглеждането на тези показатели по пол се установява, че се следват общите тенденции в страната, в която е по-голям относителният дял на жените в демографското натоварване на населението (15 - 64 години) със старо население, а при мъжете - с младо население. Тази тенденция е по-силно изразена общо за ареала.

В сравнение със страната коефициентът на демографско заместване в ареала и в града има по-високи стойности. Общо за агломерацията 100 излизащи от трудоспособна възраст се заместват от 80 души на възраст 19 - 24 години. В града това съотношение е малко по-високо - 100 излизащи се заместват от 83 влизащи в трудоспособна възраст. Коефициентът на демографско заместване за страната е 71%.

Фиг. III.1.5. Разпределение на населението в ареал с център гр. Благоевград.
Грид на населението, Преброяване 2011

Домакинства

Сравнително малък е броят на домакинствата в агломерация Благоевград спрямо този за страната. През 2012 г. техният брой е 36 298 и относителният им дял спрямо домакинствата в страната е 1.3%. При база 2010 г. през 2012 г. броят им нараства с 2.3%. Средногодишно за периода основните характеристики в структурата на домакинствата, населяващи територията на ареала, показват, че: едночленни домакинства са 27.5%, като относителният им дял спрямо живеещите в страната е 0.9%; самотни родители с деца под 18 години са 1.9%, като относителният им дял спрямо живеещите в страната е 0.7%; домакинства на самотни пенсионери са 15.2%, като относителният им дял спрямо живеещите в страната е 0.7%; домакинства с деца под 18 години са 28.8%, като относителният им дял спрямо живеещите в страната е 0.9%. Основната част от домакинствата населява центъра (града) на ареала Благоевград, където относителният им дял средногодишно за периода е 74.1%.

Жилища

Броят на жилищата в ареала с център гр. Благоевград за 2012 г. е 46 332. Техният относителен дял спрямо жилищата в страната през наблюдаваните години не се променя съществено и през 2012 г. е 1.2%. Средната цена на апартамент е 20 380 лв., което е с около 25% по-ниско от средната цена на апартамент за страната през 2012 година. За сравнение може да се добави, че средната цена за къща през същата година е 42 610 лв., т.е. тя е около два пъти по-висока, отколкото е цената за апартамент. Повече от половината апартаменти на ареала се намират в гр. Благоевград - 64.5% през последната наблюдавана година.

Пазар на труда

Заетите лица от 20 до 64 години намаляват за периода 2010 - 2012 г. с 9.6%, достигайки 37 874 души. Коефициентът на заетост е 60.3% и е сравнително по-нисък в сравнение с този в страната - с 2.2 процентни пункта. Относителният дял на заетите в ареала спрямо техния брой в страната за периода е около 1.3%. Основният относителен дял на заетите в ареала е в неговия център гр. Благоевград - около 77%.

Безработните лица са 5 162 души средногодишно за периода. Относителният дял на безработните е най-висок в центъра - над 71.3% за периода. Коефициентът на безработица за периода е 12.5% - сравнително по-висок, отколкото е за страната - с 1.4 процентни пункта.

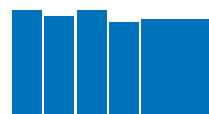
Бедност

Сравнително висок е делът на бедните, живеещи в риск от бедност - около 25 - 26% за периода. Равнището на бедност е по-високо в сравнение с равнището за страната - с около 4 - 5 процентни пункта. Равнището на риска от бедност и социално изключване преди социалните трансфери (включително пенсиите) е значително по-високо - 53%, като в сравнение с равнището за страната е около 3 процентни пункта по-високо. Равнището на материалната депривация за бедните в ареала е 46 - 47% за периода и е по-високо с около 3 процентни пункта в сравнение със същото равнище за страната.

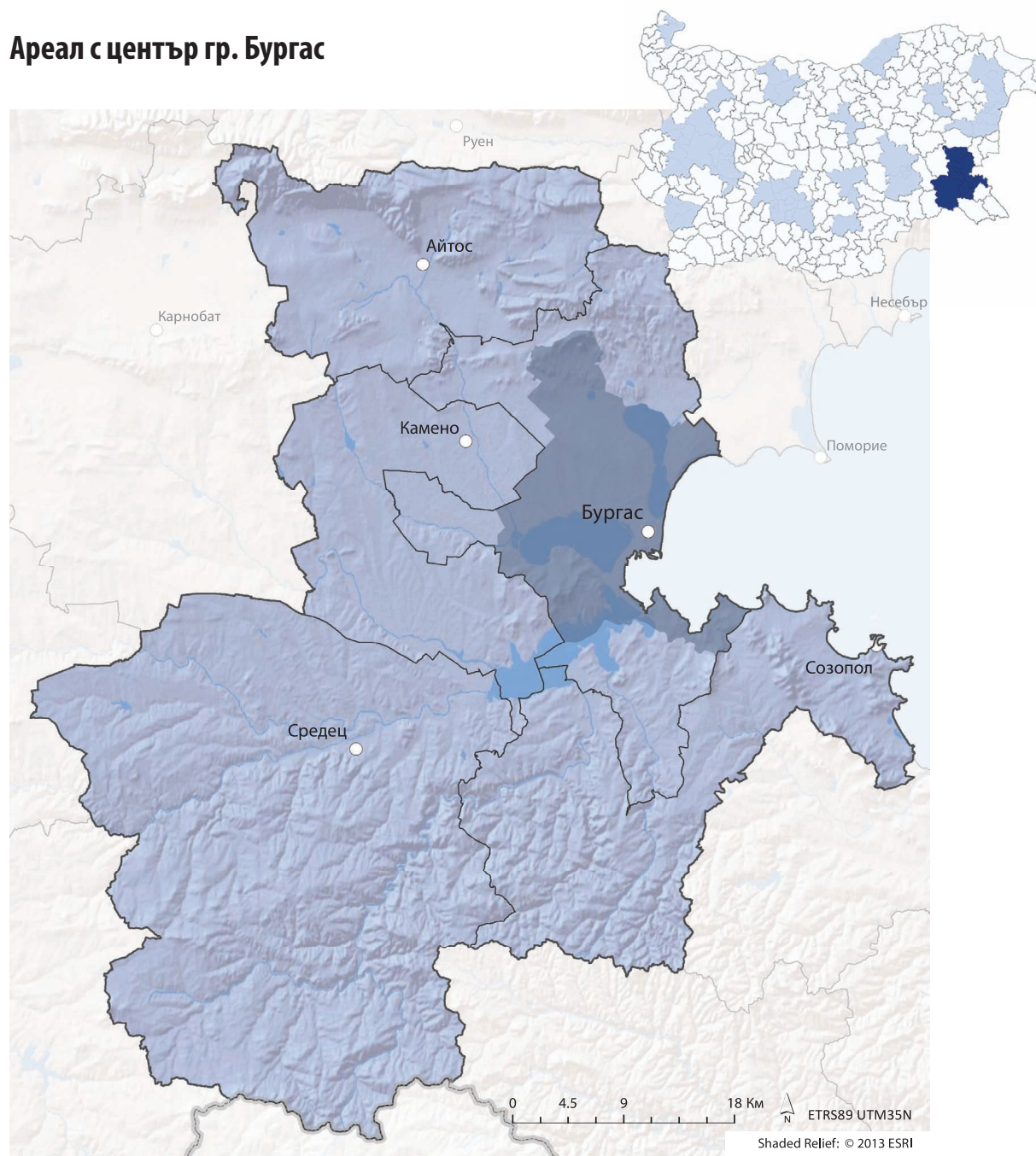
Образование

В ареала с център гр. Благоевград за разглеждания период (2010 - 2012 г.) данните за броя на децата от 0 до 4 години показват тенденция към известно повишение - с 1.4%, като за последната година техният брой достига 2 324 деца.

Броят на студентите в града през 2012 г. е 13 466 души, като е налице известно намаление в сравнение с 2010 г. - с 1.2%. Равнището на рано напусналите училище на възраст от 18 до 24 години в ареала за периода е 13.2% и е малко по-високо спрямо равнището за страната - с 0.2 процентни пункта.

Ареал с център гр. Бургас

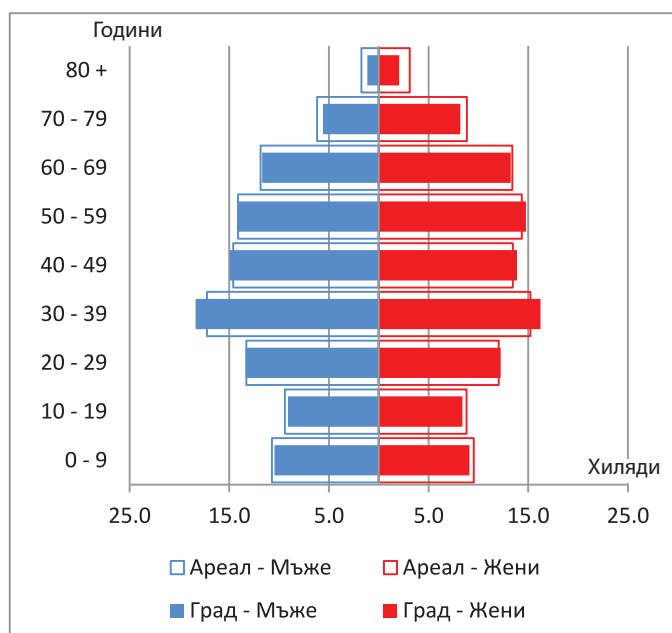
	Община	Население	Площ (км ²)	Гъстота
BGS01	Айтос	29508	402.9	73
BGS04	Бургас	209224	559.2	374
BGS08	Камено	11258	354.9	32
BGS21	Созопол	14020	480.1	29
BGS06	Средец	15468	1149.9	14
	Ареал	279478	2947.0	95

- Общински център
- Общински граници
- Град - ядро

Фиг. III.2.1. Ареал с център гр. Бургас. Общини, включени в ареала, средногодишно население, площ на общините и гъстота на населението (жители на 1 кв. км) за периода 2010 - 2012 година

Население

В състава на този ареал са включени три общини, които обхващат територия от 2 947 кв. км, или 3.8% от територията на страната. По размер на своята територия ареалът заема второ място след този около столицата гр. София, а по население е четвърти в подреждането на разглежданите ареали.

Фиг. III.2.2. Възрастова пирамида на населението на гр. Бургас и ареала

Средногодишното население за периода е 279 хил., от които 135 хил. мъже (48.5%) и 144 хил. жени (51.5%). Населението е 2.7% от средното за страната през изследвания период. Гъстотата на населението в ареала е 95 души на 1 кв. километър. Основен градски център е гр. Бургас с население 196 500 души, или 70.2% от населението на ареала. Относителният дял на мъжете в него е 48%, а на жените - 52%.

От 2010 до 2012 г. населението на ареала е намаляло от 280 445 на 277 929 в края на 2012 г., или с близо 2 500 души. Коефициентът на раждаемост е 12.28‰, а тоталният коефициент на плодовитост - 1.50 деца. Тези показатели са по-високи от общите за страната. Коефициентът на смъртност е 12.66‰ и е по-нисък от равнището на смъртността за страната. В резултат на тези установени

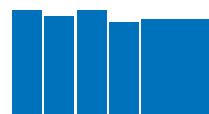
равнища за естественото движение на населението в ареала се установява малък по стойност средногодишен отрицателен естествен прираст - 0.38‰.

Средногодишно за трите години на изследвания период миграционните потоци на заселванията и изселванията в ареала са в приблизително равен размер - около 4 300 души. Поради това годишно населението в него е намалявало с по 82 души, или коефициентът на механичен прираст е минус 0.29‰.

В сравнение с ареала показателите за гр. Бургас са по-неблагоприятни. Коефициентът на раждаемост е по-нисък - близо 10‰, а равнището на плодовитостта е 1.35 деца. Независимо че коефициентът на обща смъртност е по-нисък - близо 11‰, естественият прираст за града средно за периода е минус 1.02‰.

Средногодишният миграционен прираст на града също е отрицателен - минус 258 души (1.31‰) през всяка година, т.е. броят на заселените средно е 2 962, а на изселените - 3 320 души. Интензивността на тези два насрещни потока за града са съответно 15.07 и 16.39‰.

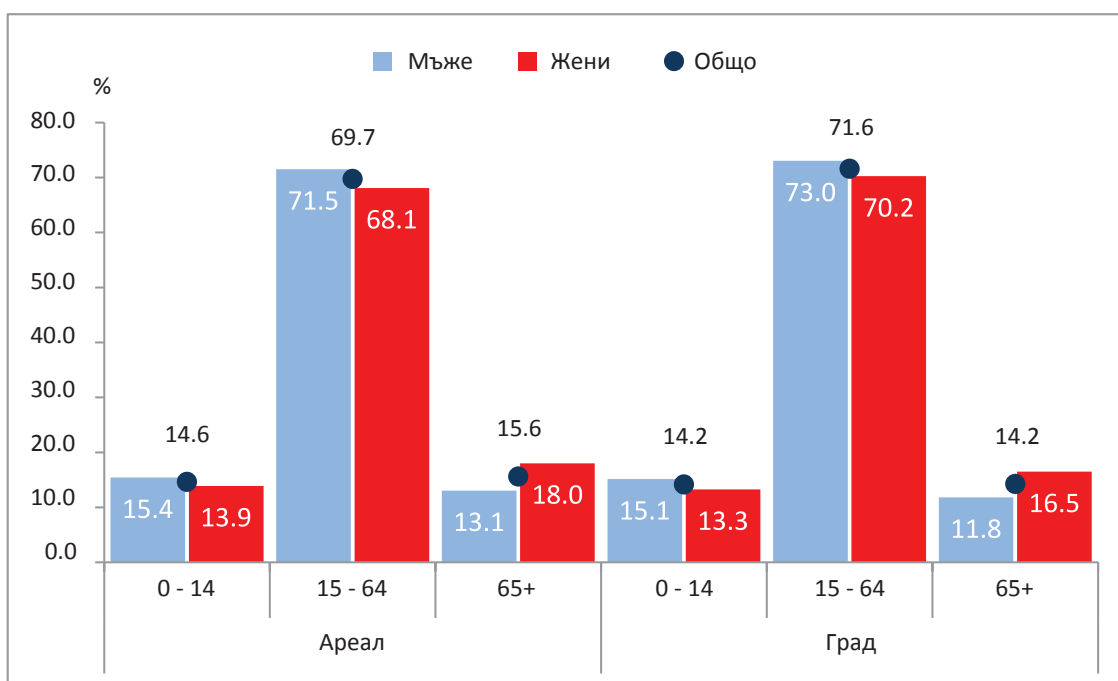
Протичащите миграционни процеси вътре в ареала са в по-малки размери. В града от неговата периферия се заселват средногодишно по 535 (2.72‰) и се изселват от града към нея по 794 души (4.04‰). В резултат на това населението на града намалява средногодишно с 260 души, или коефициентът на механичен прираст на града от миграционните потоци вътре в ареала е минус 1.32‰. Следователно направленията на миграционните потоци вътре в ареала са насочени от центъра към периферията.

За тригодишния период на наблюдение средногодишното население на гр. Бургас е около 196 500 души.

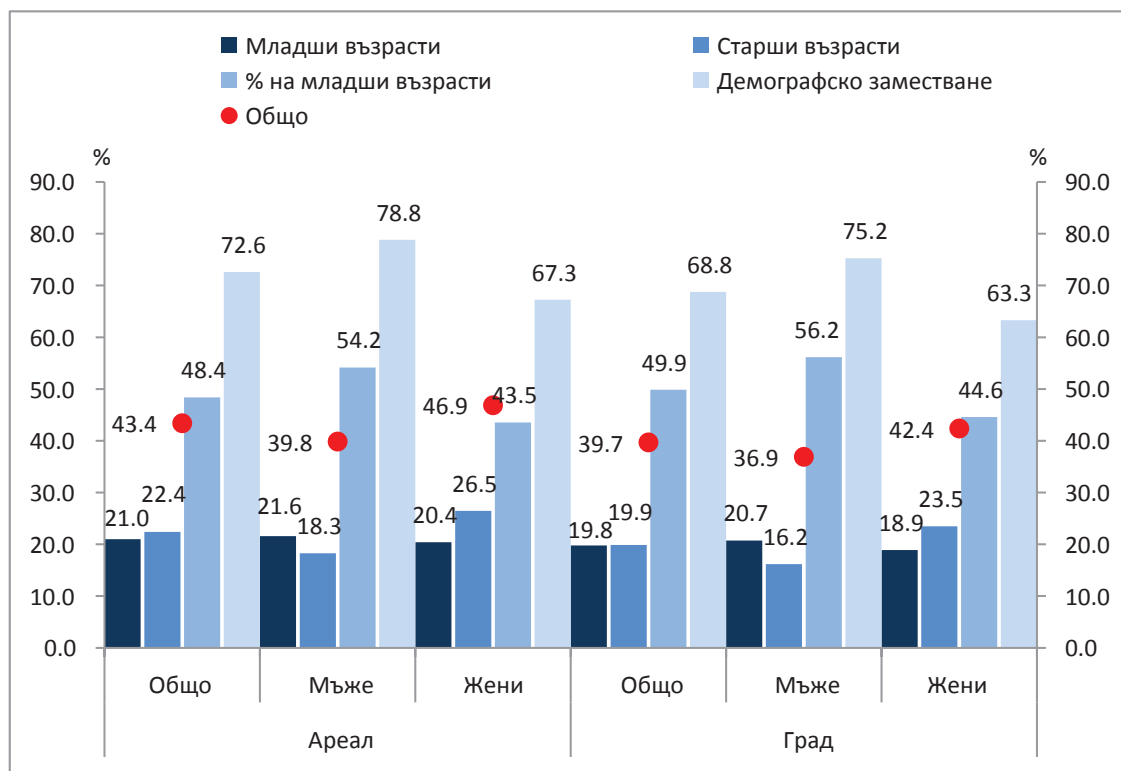
Населението на ареала във възрастовата група 15 - 64 години средно за периода е близо 195 хил. души, или 69.7% от населението, при средно 68% за страната. От него 97 хил. са мъже, или 49.7%. Жените са 98 хил. и съответно 50.3%. Сред мъжете населението в тези възрастови граници е близо 72%, а сред жените - 68%.

Разглежданата възрастова група на населението в централния град съставлява 71.6% от неговото население и възлиза на 141 хил. души, от които близо 48.9% са мъже и 51.2% - жени. Относителният дял на населението до 14-годишна възраст общо в ареала и в ядрото са много близки, съответно 14.6 и 14.2%. Тези стойности са малко по-високи от стойността за страната, която е 13.6%. По-голям е относителният дял на старото население в ареала - 15.6%, от този в града - 14.2%, но и двата дяла са по-малки от този за страната - 18.3%.

Фиг. III.2.3. Възрастова структура на средногодишното население

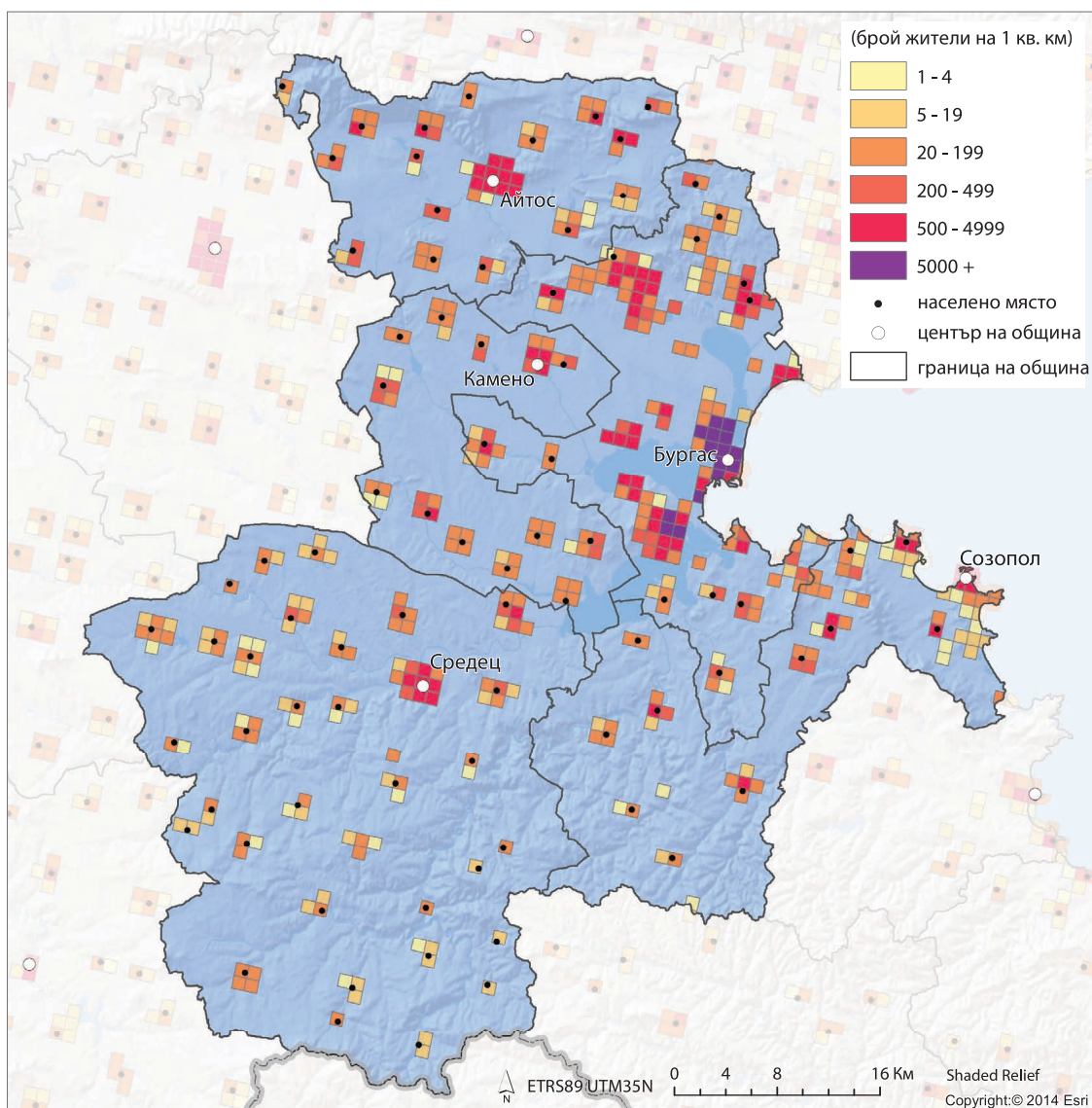
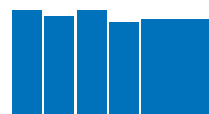
Средната възраст на населението в ядрото и периферията е приблизително равна - около 41 години. Равнището на общото демографско натоварване на населението в независимите възрасти е 43%, което е по-ниско от това за страната - 46.8%. Следва да се отбележи, че демографското натоварване с младо и старо население е приблизително равно - 21% за младите възрасти и 22% за старото население. Съответно на това в стойността на този коефициент частта на натоварването с младо население е 48.4%, която е по-голяма от тази за страната - 42.6%.

Фиг. III.2.4. Показатели за демографско натоварване и демографско заместване и дял на младшите възрасти в демографското натоварване

За центъра на ареала (града) съотношението на населението между зависимите и независимите възрасти е 40%. Тук има пълно равенство в равнището на натоварване на трудоспособното население - по 20% с младо и старо население.

В сравнение със страната (71 влизаци на 100 излизаци в трудоспособна възраст) коефициентът на демографско заместване в ареала е малко по-висок - на 100 излизаци от трудоспособна възраст 73 влизат в тази възрастова категория. В града обаче коефициентът е по-нисък, включително и от този за страната - 100 излизаци се заместват от 69 на възраст 19 - 24 години.

Фиг. III.2.5. Разпределение на населението в ареал с център гр. Бургас.
Грид на населението, Преброяване 2011

Домакинства

Сравнително голям е броят на домакинствата в ареала с център гр. Бургас в сравнение с останалите. През 2012 г. техният брой е 111 230 и относителният им дял спрямо домакинствата в страната е 3.9%. При база 2010 г. през 2012 г. броят им нараства с 2.0%. Средногодишно за периода основните характеристики в структурата на домакинствата, населяващи територията на ареала, показват, че: едночленни домакинства са 26.0%, като спрямо страната са 2.5%; самотни родители с деца под 18 години са 2.5%, като спрямо страната са 2.9%; домакинства на самотни пенсионери са 16.7%, като спрямо страната са 2.4%; домакинства с деца под 18 години са 29.2%, като спрямо страната са 2.6%. Основната част от домакинствата населява центъра (града) на ареала Бургас, където относителният им дял е 78.8% средногодишно за разглеждания период.

Жилища

За 2012 г. броят на жилищата в ареала с център гр. Бургас е 145 742. За разглеждания кратък период от време техният брой нараства с 1.9%. Относителният им дял спрямо жилищата в страната през наблюдаваните години не се променя съществено и през 2012 г. е 3.7%. Средната цена на апартамент в края на периода е 30 572 лв., което е с около 12.4% по-високо от средната цена на апартамент за страната през 2012 година. За сравнение може да се добави, че средната цена за къща през същата година е 53 580 лева. Повече от половината апартаменти на ареала се намират в гр. Бургас - 67.1% през последната наблюдавана година.

Пазар на труда

Заетите лица от 20 до 64 години нарастват за периода 2010 - 2012 г. с 3.0%, достигайки 120 430 души. Коефициентът на заетост е 65.5% и е сравнително по-висок в сравнение с коефициента в страната - с 3.0 процентни пункта. Относителният дял на заетите в ареала спрямо техния брой в страната за периода е около 4%. Основният относителен дял на заетите в ареала е в неговия център гр. Бургас - около 76%.

Безработните лица са около 10 993 души средногодишно за периода. Относителният дял на безработните е най-висок в центъра - над 62.1% за периода. Коефициентът на безработица за периода е 8.5% - сравнително по-нисък в сравнение с този за страната - с 2.5 процентни пункта.

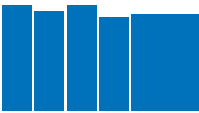
Бедност

Сравнително висок е делът на бедните, живеещи в риск от бедност - около 14 - 15% за периода. Равнището на бедност е по-ниско спрямо същото равнище за страната - с около 5 - 6 процентни пункта. Равнището на риска от бедност и социално изключване преди социалните трансфери (включително пенсиите) е значително по-високо - 44%, като в сравнение с равнището за страната е около 5 процентни пункта по-ниско. Равнището на материалната депривация за бедните в този ареал е приблизително 40% за периода и е по-ниско с около 4 процентни пункта в сравнение с равнището за страната.

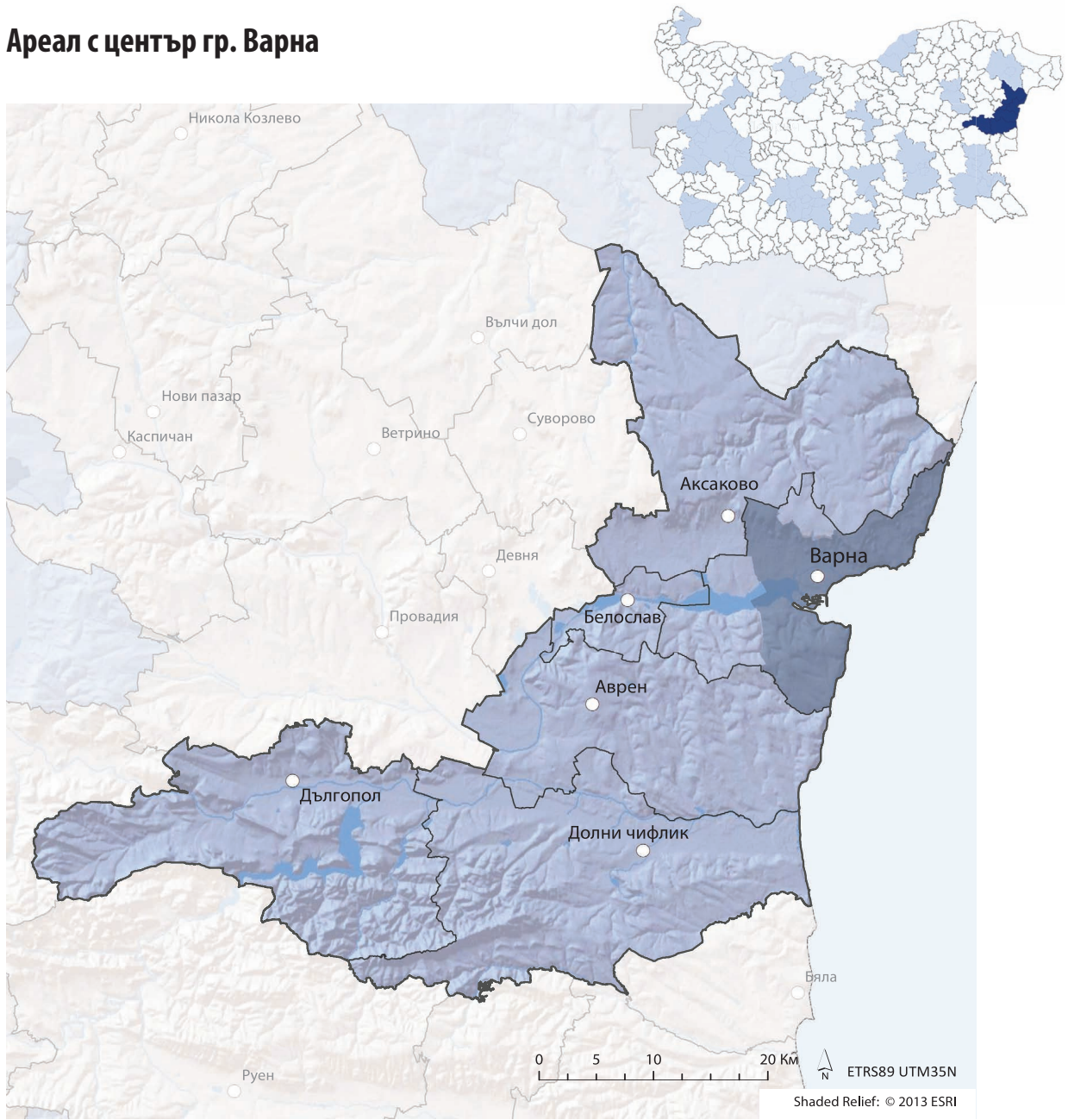
Образование

В ареала с център гр. Бургас за разглеждания период (2010 - 2012 г.) данните за броя на децата от 0 до 4 години показват тенденция към известно повишение - с 6.2%, като за последната година техният брой достига 6 345 деца.

Броят на студентите в града през 2012 г. е 9 828 души, като е налице известно намаление в сравнение с 2010 г. - с 19.6%. Равнището на рано напусналите училище на възраст от 18 до 24 години в ареала за периода е 8.6% и е по-ниско спрямо равнището за страната - с 4.3 процентни пункта.

Ареал с център гр. Варна

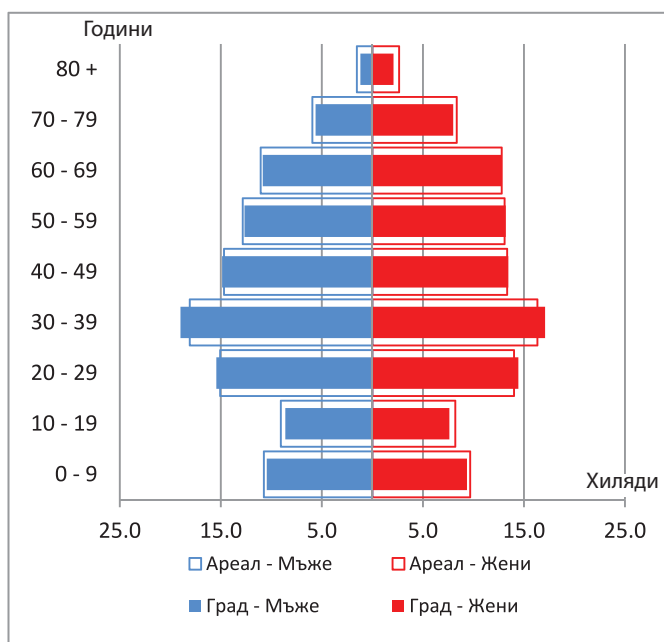
	Община	Население	Площ (км ²)	Гъстота
VAR01	Аврен	8835	353.8	25
VAR02	Аксаково	21218	460.5	46
VAR04	Белослав	11117	60.1	185
VAR06	Варна	336677	237.5	1418
VAR13	Долни чифлик	19228	485.1	40
VAR16	Дългопол	14227	440.9	32
	Ареал	411302	2037.9	202

- Общински център
- Общински граници
- Град - ядро

Фиг. III.3.1. Ареал с център гр. Варна. Общини, включени в ареала, средногодишно население, площ на общините и гъстота на населението (жители на 1 кв. км) за периода 2010 - 2012 година

Население

Ареалът с основно ядро гр. Варна включва общо шест общини с обща територия 2 038 кв. км, която съставлява 1.8% от територията на страната. По територия сред останалите ареали той заема четвърто място, а по население - трето. Средногодишното население през трите години е 411 хил. души, от които 200 хил. са мъже и 211 хил. - жени. Относителните дялове на мъжете и жените са съответно 48.7 и 51.3%. В границите на ареала живее 5.5% от населението на страната. Гъстотата на населението е 202 души на 1 кв. км, която е много по-висока от тази за страната - 66 души. В основния градски център живеят 328 хил. души, или близо 80% от населението на ареала. Тъй като преобладаващата част от населението живее в гр. Варна, неговата полова структура е идентична в ареала и в града - 48.5% мъже и 51.5% жени.

Фиг. III.3.2. Възрастова пирамида на населението на гр. Варна и ареала

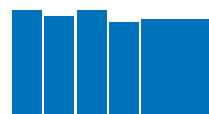
Равнището на раждаемостта в ареала средно за трите години е около 10.83‰, което е над средното за страната. Тоталният коефициент на плодовитост е 1.44 деца. Понисък от този за страната е коефициентът на обща смъртност. Неговата стойност е 11.12‰. За трите години средногодишният естествен прираст на населението е отрицателен, но с много малка стойност - минус 0.29‰.

В резултат на миграционните процеси населението средногодишно нараства с 200 души, или коефициентът на механичния прираст на населението е 0.48‰. В ареала средногодишно се заселват около 6 480, а се изселват 6 280 души. Интензивността на двата миграционни потока са съответно 15.75 и 15.27‰.

Показателите за естественото движение на населението в градския център са по-добри от тези за периферията. В града коефициентът на раждаемост е по-висок - 11.01‰, но тоталният коефициент на плодовитост е по-нисък - 1.36 деца. Сравнително по-ниско е равнището на смъртността - 10.00‰. При съпоставката на тези показатели за демографските процеси се установява, че гр. Варна има положителен естествен прираст от 1‰ и това е вторият град в страната с такъв прираст след гр. Благоевград.

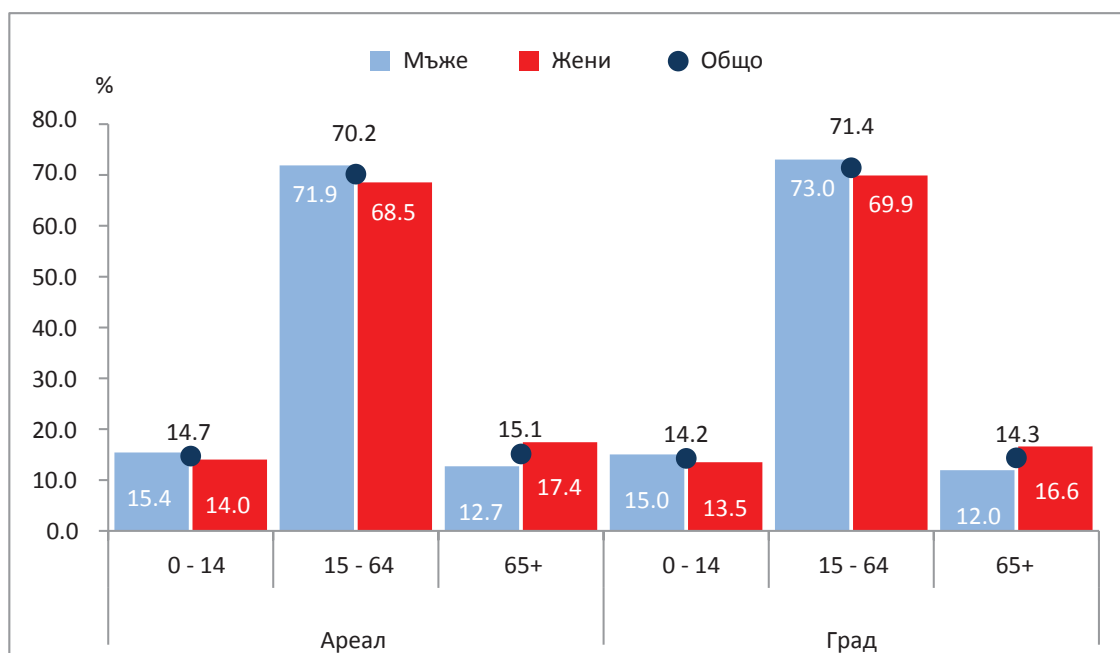
За гр. Варна също се установява положително миграционно салдо, но размерите на абсолютния и относителния механичен прираст са значимо по-малки. Средногодишно населението на града се е увеличавало с 40 души в резултат на миграцията, а относително - с 0.13‰.

Между центъра на ареала и неговата периферия също протичат миграционни процеси, които формират положителен прираст за периферията и отрицателен за града. От обкръжаващите територии средногодишно в гр. Варна се заселват 607 души, а се изселват 884. В резултат на тези срещуположни миграционни потоци населението на града намалява с 277 души годишно.

Следователно увеличаването на населението в ареала като цяло се дължи на положителния естествен прираст в нейното ядро (гр. Варна) и от положителния механичен прираст в ареала, формиран от население, живеещо извън неговите граници. Вътре в ареала обаче миграцията изтегля население от града в посока на неговата периферия.

За изследвания период средногодишното население в трудоспособните възрасти в ареала е 288 хил., или 70% от цялото население, като относителният му дял е по-голям от този за страната (68%). Броят и относителният дял на мъжете и жените в тази възрастова категория са практически равни - по 144 хил. и съответно по 50%. Поради различната възрастова структура на мъжете и жените делът на мъжете на възраст 15 - 64 години е 72.0%, а на жените - 68.5% от съответното население.

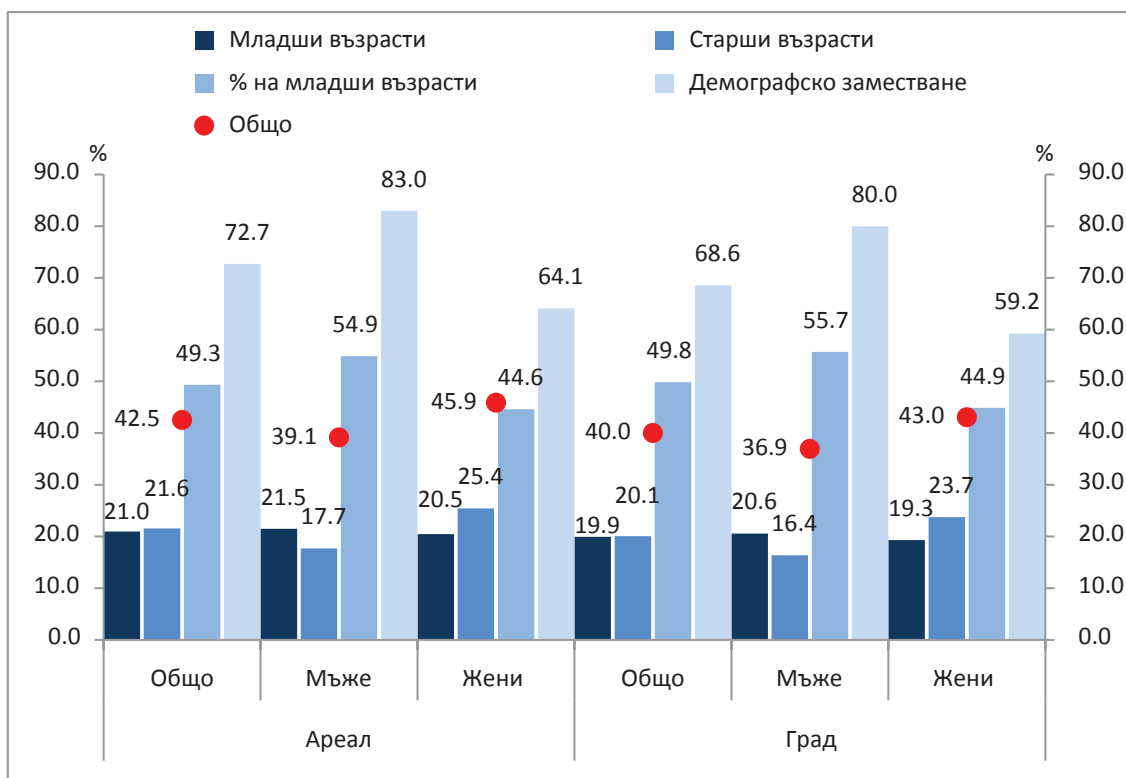
Фиг. III.3.3. Възрастова структура на средногодишното население

В градската част на ареала относителните дялове на населението в разглежданата възрастова група са малко по-големи - общо 71.4% и съответно 73.0% за мъжете и 69.9% за жените. Относителният дял на населението до 14-годишна възраст в целия ареал и ядрото са много близки, съответно 14.7 и 14.2%. Тези стойности са малко по-високи от стойността за страната - 13.6%. Относителният дял на старото население (65 и повече години) в ареала е 15.1%, а в града - 14.3%, но и двата дяла са по-малки от този за страната - 18.3%.

Средната възраст на населението в ядрото и периферията е приблизително равна - около 40 години, и е по-ниска от тази за страната.

Коефициентът на общото демографско натоварване на населението в трудоспособна възраст е 42.5%, което е по-ниско от това за страната - 46.8%. Демографското натоварване с младо и старо население, изразено чрез коефициента на зависимост, е приблизително равно - 21% за младшите възрасти и 21.6% за старото население. Съответно на това в стойността на коефициента частта на натоварването с младо население е 49.3%, като относителният дял е значително по-голям от общия за страната - 42.6%.

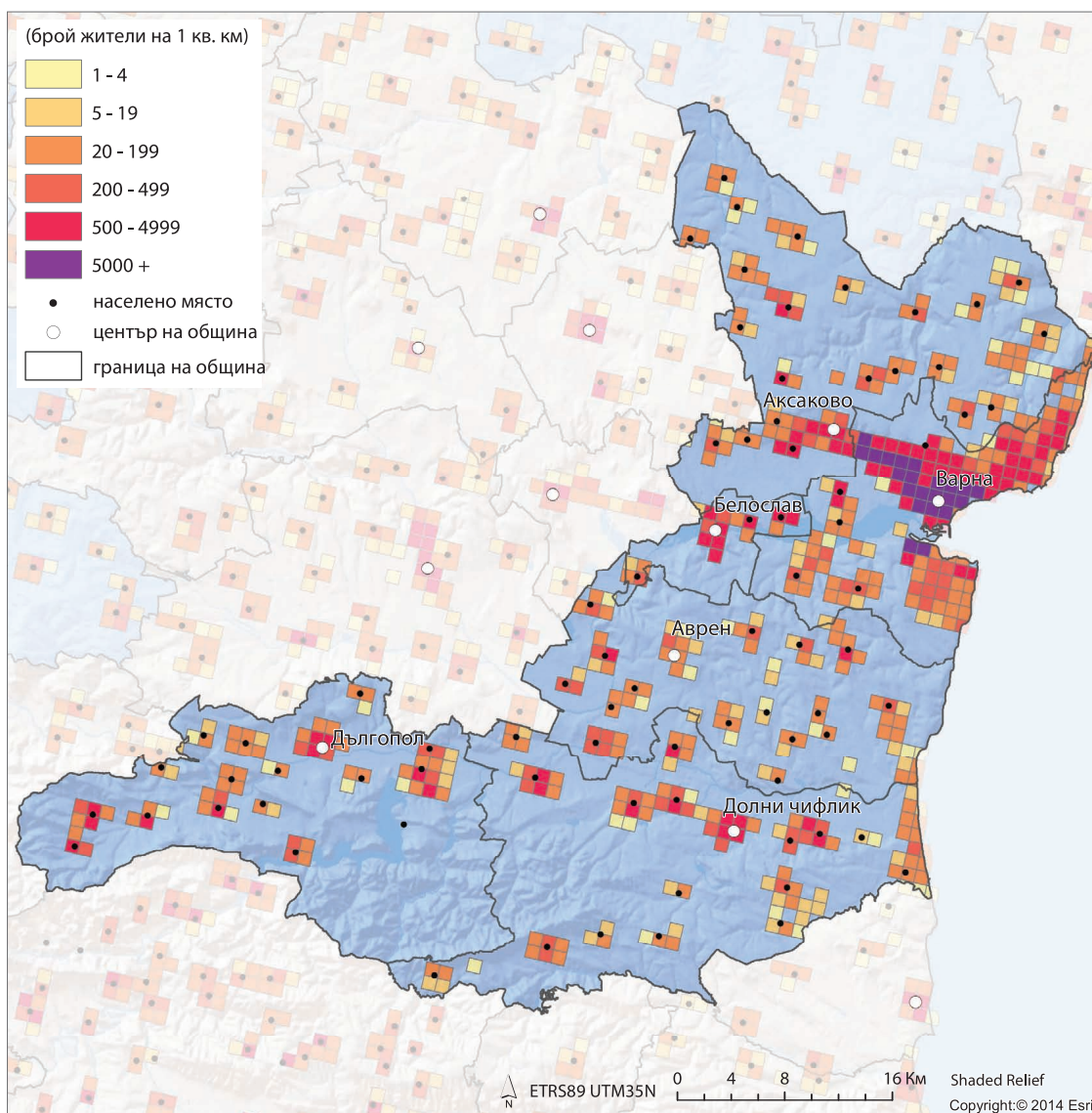
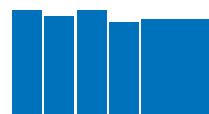
За центъра на ареала съотношението на населението между зависимите и независимите възрасти е 40%. Тук има пълно равенство в равнището на натоварване на трудоспособното население - по 20% с младо и старо население.

Фиг. III.3.4. Показатели за демографско натоварване и демографско заместване и дял на младшите възрасти в демографското натоварване

В сравнение със страната (71 влизаци на 100 излизаци в трудоспособна възраст) коефициентът на демографско заместване в ареала е малко по-висок - 100 излизаци от трудоспособна възраст се заместват от 73 души. В града обаче коефициентът е по-нисък от този в ареала и от този за страната - съотношението е 100 излизаци към 69 души на възраст 19 - 24 години, които ги заместват.

Сред съвкупността на мъжете и жените в ареала като цяло и в града коефициентът на заместване е различен. Той е по-висок сред мъжете - над 80% в ареала и в града. Тези показатели за жените са съответно 64 и 59%. Различието се предопределя от полово-възрастовата структура на населението в ареала и неговия градски център.

Фиг. III.3.5. Разпределение на населението в ареал с център гр. Варна.
Грид на населението, Преброяване 2011

Домакинства

Сравнително голям е броят на домакинствата в агломерация Варна спрямо този за страната. През 2012 г. техният брой е 167 497 и относителният им дял спрямо домакинствата в страната е 5.8%. При база 2010 г. през 2012 г. броят им нараства с 5.9%. Средногодишно за периода основните характеристики в структурата на домакинствата, населяващи територията на ареала, показват, че: едночленни домакинства са 26.9%, като спрямо живеещите в страната са 3.8%; самотни родители с деца под 18 години са 2.6%, като спрямо живеещите в страната са 4.3%; домакинства на самотни пенсионери са 15.9%, като спрямо живеещите в страната са 3.4%; домакинства с деца под 18 години са 29.2%, като спрямо живеещите в страната са 3.9%. Основната част от домакинствата населява центъра (града) на ареала Варна, където относителният им дял е 81.3% средногодишно за разглеждания период.

Жилища

За 2012 г. броят на жилищата в ареала с център гр. Варна е 215 591. Техният относителен дял спрямо жилищата в страната през наблюдаваните години не се променя съществено и през 2012 г. е 5.5%. Средната цена на апартамент е 33 036 лв., което е с около 21.4% по-висока цена от средната на апартамент за страната през 2012 година. За сравнение може да се добави, че средната цена за къща през същата година е 53 335 лева. Около 80% от апартаментите на ареала се намират в гр. Варна.

Пазар на труда

Броят на заетите лица от 20 до 64 години за периода 2010 - 2012 г. средногодишно е 272 545 души. Коефициентът на заетост е 66.8% и е сравнително по-висок в сравнение с коефициента в страната - с 4.3 процентни пункта. Относителният дял на заетите в ареала спрямо техния брой в страната е сравнително висок за периода - около 6.0%. Основният относителен дял на заетите в ареала е в неговия център гр. Варна - около 84%.

Безработните лица са около 15 730 души средногодишно за периода. Относителният дял на безработните е най-висок в центъра - над 72.5% за периода. Коефициентът на безработица за периода е 8.5% - сравнително по-нисък в сравнение с този за страната - с 2.5 процентни пункта.

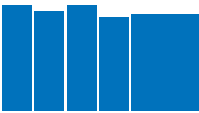
Бедност

Сравнително нисък е делът на бедните, живеещи в риск от бедност - около 14% за периода. Равнището на бедност е по-високо в сравнение със същото равнище за страната - с около 7 процентни пункта. Равнището на риска от бедност и социално изключване преди социалните трансфери (включително пенсиите) е по-ниско - 44%, като в сравнение с равнището за страната е около 5 процентни пункта по-ниско. Равнището на материалната депривация за бедните в този ареал е приблизително 40% за периода и е по-ниско с около 4 процентни пункта в сравнение с равнището за страната.

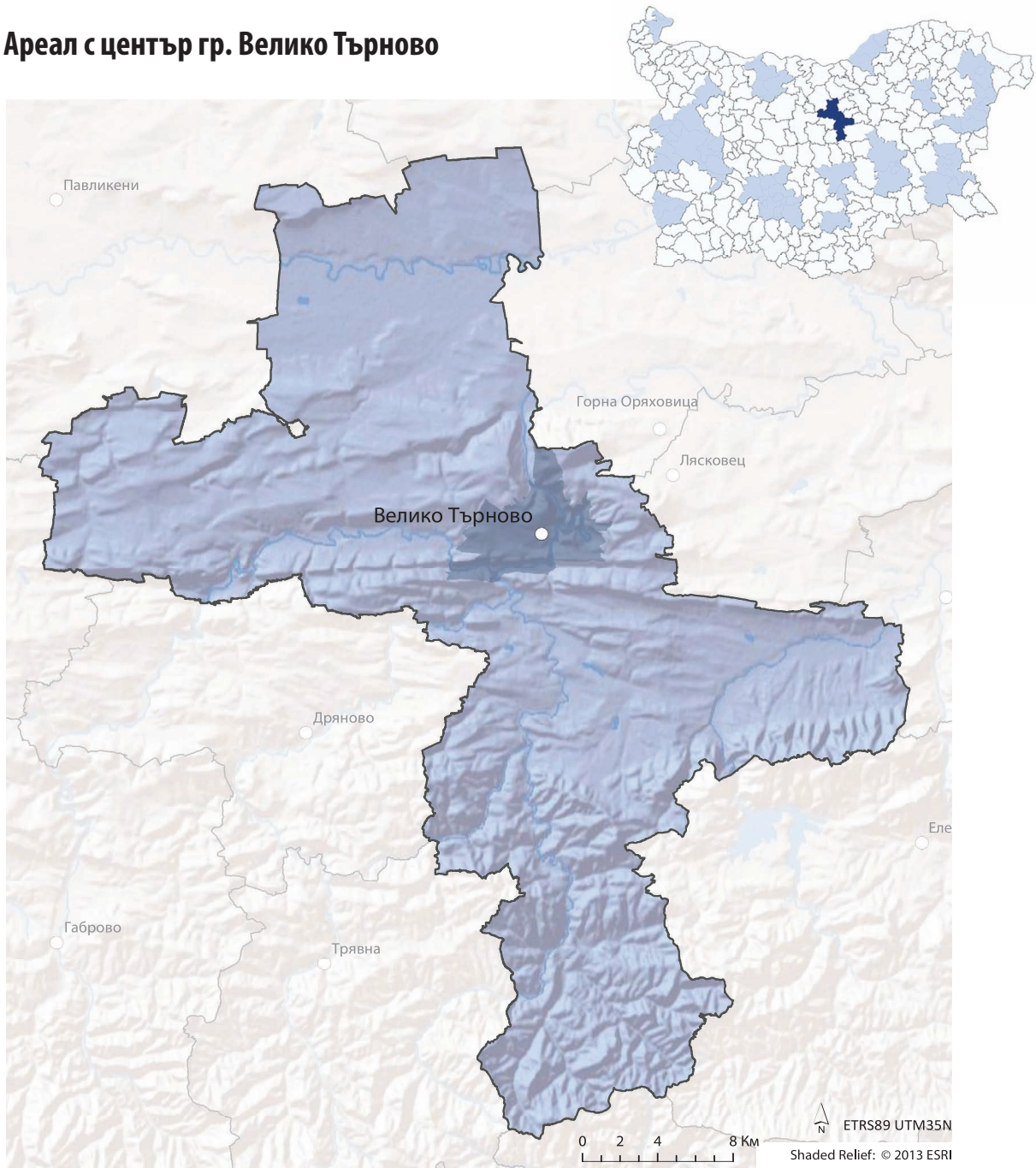
Образование

В ареала с център гр. Варна за разглеждания период (2010 - 2012 г.) данните за броя на децата от 0 до 4 години показват тенденция към известно намаление в сравнение с предходните години - с 3 - 4%, като за последната година техният брой достига 9 112 деца.

През 2012 г. броят на студентите в града е 33 181 души, като е налице известно намаление в сравнение с 2010 г. - с 9.2%. Равнището на рано напусналите училище на възраст от 18 до 24 години в ареала за периода е 8.1% и е по-ниско, отколкото е равнището за страната - с 4.9 процентни пункта.

Ареал с център гр. Велико Търново

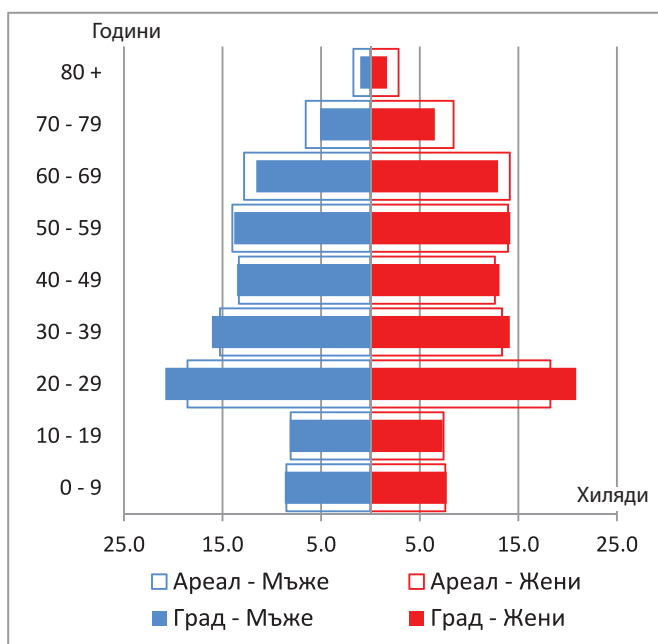
	Община	Население	Площ (км ²)	Гъстота
VTR04	Велико Търново	88455	885.3	100
	Ареал	88455	885.3	100

- Общински център
- Общински граници
- Град - ядро

Фиг. III.4.1. Ареал с център гр. Велико Търново. Общини, включени в ареала, средногодишно население, площ на общините и гъстота на населението (жители на 1 кв. км) за периода 2010 - 2012 година

Население

В състава на ареала влиза само една община, състояща се от административния център гр. Велико Търново и включените в нея малки населени места (села). Площта му е 885 кв. км (0.8% от територията на страната), а средногодишното население за периода е 88 хил. души. Гъстотата

Фиг. III.4.2. Възрастова пирамида на населението на гр. Велико Търново и ареала

на населението е 100 души на 1 кв. километър. Град Велико Търново е най-големият селищен център със средно население през периода 2010 - 2012 г. - близо 68 хил. души, които съставляват 77% от населението на ареала. От цялото население 47.6% са мъже и 51.8% - жени. Подобно е съотношението и в града-център. В него мъжете са 47.1%, респ. жените - 52.9%.

През периода 2010 - 2012 г. общото население в границите на разглежданата територия практически не се е променило - намалало е със 156 души. Коефициентът на раждаемост в ареала, изчислен общо за тригодишния период, е 9.12‰, а тоталният коефициент на плодовитост - 1.14 деца. Коефициентът на обща смъртност е 13.21‰. Двата показателя определят висок отрицателен средногодишен естествен прираст в размер на минус 4.09‰.

Средногодишно в ареала са се заселвали по 1 800 души, или 20.36‰ спрямо населението на ареала. Потокът на изселванията е 1 682, в които участва 19.02‰ от населението. Разликата от тези два насрещни миграционни потока е положителна и в абсолютен брой е 120 души средногодишно. Следователно относителното нарастване на населението, измерено чрез коефициента на механичен прираст, е 1.35‰.

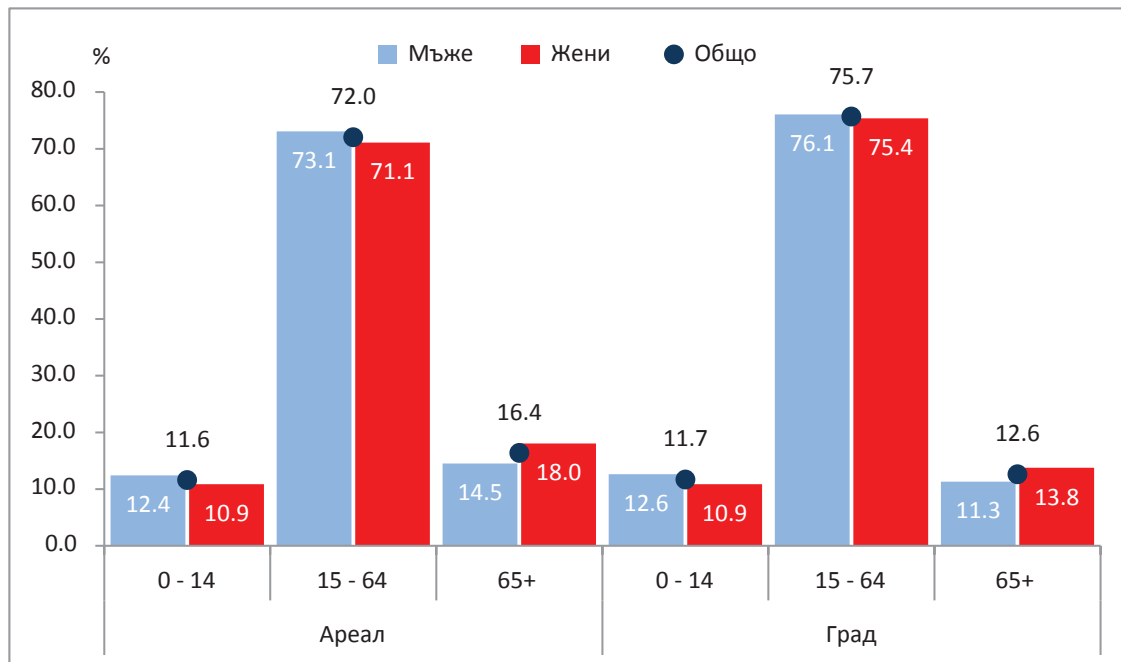
Показателите за естественото движение на населението в гр. Велико Търново не се различават съществено и това в голяма степен се определя от големия относителен дял на населението от ареала, което живее в града. Коефициентът на раждаемост средно за периода е малко по-висок. Неговата стойност е 9.78‰, а на тоталния коефициент на плодовитост е по-ниска спрямо този за ареала и е 1.09 деца. В града равнището на смъртността е сравнително по-ниско - 10.02‰. Посочените показатели показват една приблизително неутрална тенденция в развитието на населението и демографските процеси. В резултат на естествения прираст населението в града намалява с минус 0.24‰.

Слабо положително влияние върху населението за неговото нарастване има миграцията. От града средногодишно се изселват 1 609 души, или 23.66‰. Броят на заселващите се (средно 1 687, респ. 24.82‰) е по-голям, поради което миграционният прираст е положителен - в размер на 80 души. Относително те съставляват 1.16‰ от населението на града.

При анализиране на миграционните процеси, които протичат вътре в ареала, се установява, че миграционният поток от града към неговата периферия е по-голям от този, насочен в обратна посока - от периферията към града. В резултат от тази миграция градът средногодишно губи 62 души от своето население, или относителният механичен прираст е минус 0.91‰.

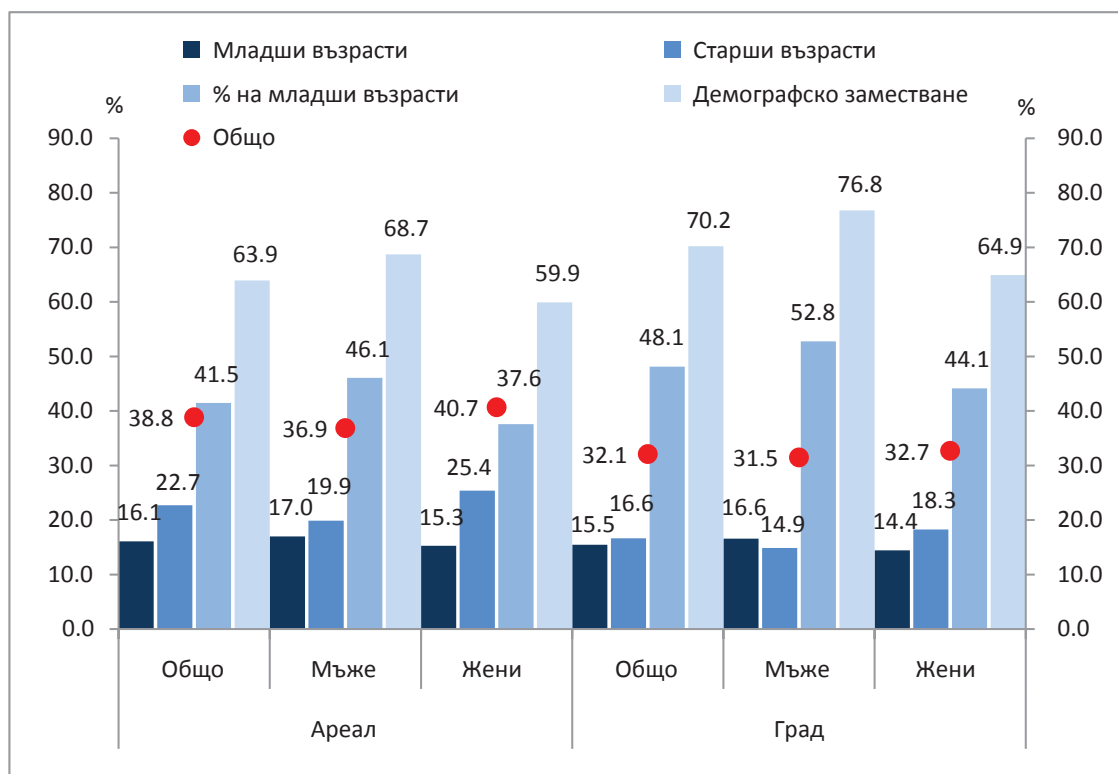
Въз основа на приведените демографски показатели се установява, че в по-голяма степен в ареала и в по-малка степен в града населението намалява в резултат на своето естествено развитие. Това намаление се компенсира в определена степен от положителния механичен прираст, който имат центърът (градът) и неговата прилежаща територия. Миграционните процеси вътре в ареала са положителни за периферията и отрицателно влияят върху населението в града в посока на неговото намаляване.

Фиг. III.4.3. Възрастова структура на средногодишното население

Населението на ареала в независимите възрасти (15 - 64 години) съставлява 72% от цялото население. Неговият средногодишен брой е 63 715 души, като 47.6% са мъже. Делът на тази възрастова група население в града е по-висока - 75.7%, но естествено е с по-малък брой - малко под 51 500 души. Относителните дялове на населението под трудоспособна възраст (0 - 14 години) общо в ареала и в центъра, сред мъжете и жените са приблизително равни и са в границите от 11 до 12.5%. Този показател общо за страната е 13.6%. Различия в относителните дялове има по отношение на най-възрастното население. Общо в ареала старите хора (65 и повече години) съставляват 16.4%, докато в града тази стойност е по-малка - 12.6%. Тези относителни дялове са значително по-малки в сравнение с дела за страната - 18.3%. Относителният дял на жените на възраст 65 и повече години в ареала е 18.0% и е по-малък в града - 13.8%. Разликата в стойностите на тези относителни дялове за мъжете са по-малки - 14.5% в ареала и 11.3% в града.

По-младата възрастова структура на населението в града се показва и от средната възраст на населението, която е 39.8 години в града и 41.7 години в прилежащата му територия. Това се дължи в голяма степен на обстоятелството, че в града се намира едно от висшите училища на страната. Показателят за общото демографско натоварване на населението в независимите възрасти е 38.8%, като 42% от него се дължи на натоварването от младите възрасти. За страната този показател е 46.8%. Съотношението на младите възрасти към населението на 15 - 64 години е 16%, а на старото население към същата възрастова група е 22.7%, или то формира 58.5% от общото натоварване на населението в трудоспособна възраст.

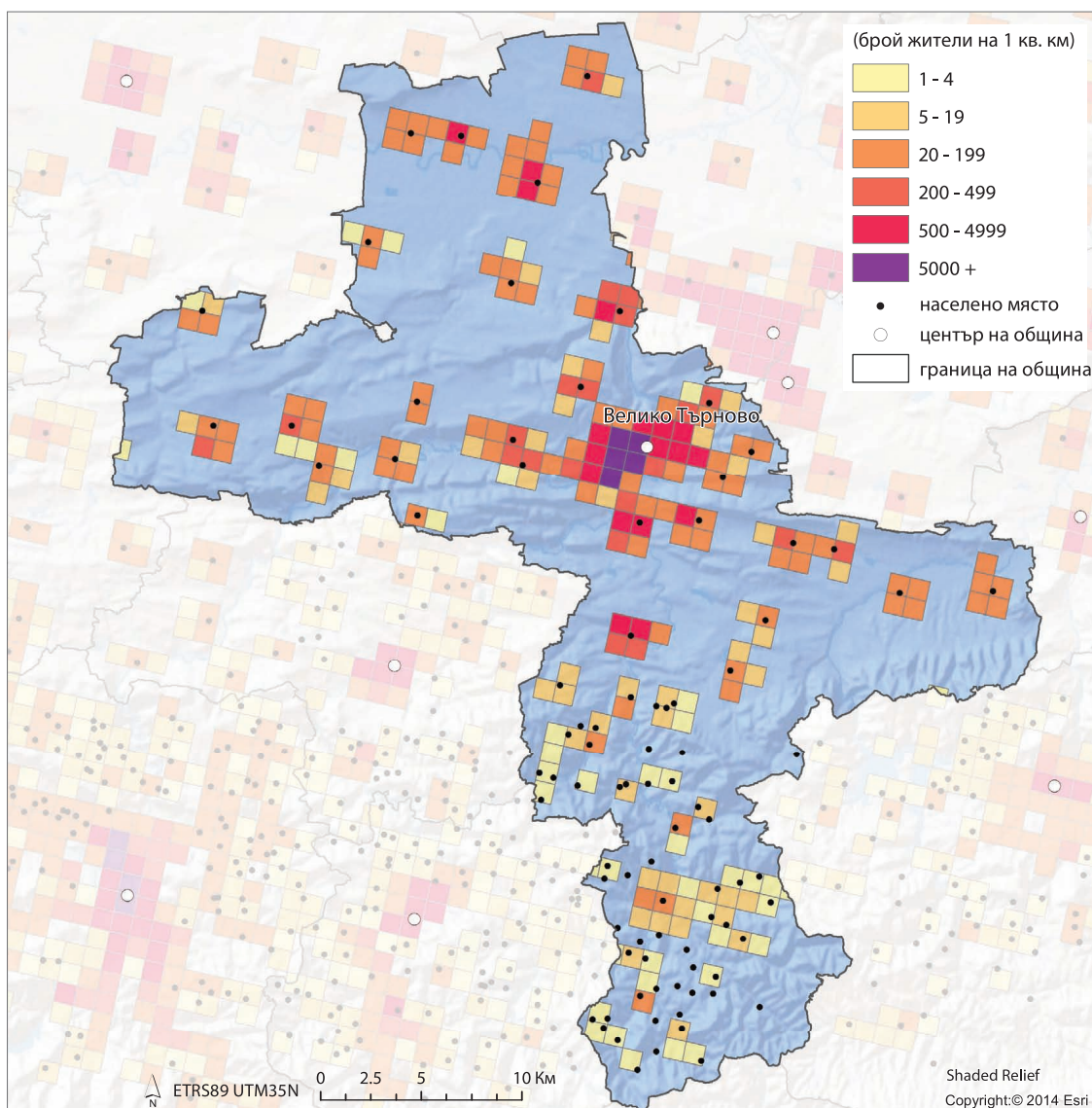
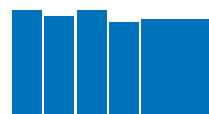

Фиг. III.4.4. Показатели за демографско натоварване и демографско заместване и дял на младшите възрасти в демографското натоварване

За центъра на ареала (града) съотношението на населението между зависимите и независимите възрасти е по-малко - 32%. Демографското натоварване с младшите възрасти е 15.5%, а със старото население това съотношение е 16.6%. По отношение на измерителя на общото натоварване се установява, че частта в него, която се формира от натоварването с младо население, е 48%, която е по-висока отколкото в ареала. Респективно останалата част в стойността на показателя, която се определя от съотношението на старото население към независимите възрасти, е 52%.

При разглеждането на тези показатели в ареала по пол се установяват общите тенденции в страната за по-голямо натоварване на трудоспособното население сред жените (40.7%) отколкото при мъжете (36.9%). Това различие в стойностите на показателя е по-слабо изразено в града, като показателите са съответно 31.5 и 32.7%.

В сравнение със страната (71%) коефициентът на демографско заместване общо в ареала и в града е с по-ниски стойности. В ареала 100 излизаци от трудоспособна възраст се заместват от 64 души на възраст 19 - 24 години. В града това съотношение е по-високо - 100 излизаци се заместват от 70 влизаци в трудоспособна възраст. Това показва, че в момента, а и в перспектива съществува демографски проблем по възпроизводството на работната сила в ареала и неговия център.

Фиг. III.4.5. Разпределение на населението в ареал с център гр. Велико Търново.
Грид на населението, Преброяване 2011

Домакинства

Сравнително малък е броят на домакинствата в агломерация Велико Търново спрямо тази за страната. През 2012 г. техният брой е 33 342 и относителният им дял спрямо домакинствата в страната е 1.2%. При база 2010 г. през 2012 г. броят им нараства с 4.4%. Средногодишно за периода основните характеристики в структурата на домакинствата, населяващи територията на ареала, показват, че: едночленни домакинства са 31.1%, като спрямо живеещите в страната са 0.9%; самотни родители с деца под 18 години са 2.2%, като спрямо живеещите в страната са 0.8%; домакинства на самотни пенсионери са 16.4%, като спрямо живеещите в страната са 0.7%; домакинства с деца под 18 години са 26.4%, като спрямо живеещите в страната са 0.7%. Основната част от домакинствата населява центъра (града) на ареала Велико Търново, където относителният им дял е 77.5% средногодишно за разглеждания период.

Жилища

За 2012 г. броят на жилищата в ареала с център гр. Велико Търново е 47 887. Техният относителен дял спрямо жилищата в страната през наблюдаваните години не се променя съществено и през 2012 г. е 1.2%. Средната цена на апартамент е 28 140 лв., което е с около 3.4% по-висока цена от средната на апартамент за страната през 2012 година. За сравнение може да се добави, че средната цена за къща през същата година е 63 650 лв., т.е. тя е над два пъти по-висока, отколкото е цената за апартамент. Значителната част от апартаментите на ареала се намират в гр. Велико Търново - 80.0% през последната наблюдавана година.

Пазар на труда

Заетите лица от 20 до 64 години средногодишно за периода 2010 - 2012 г. са 35 607 души и е налице тенденция към понижение на техния брой - с 8.7%. Коефициентът на заетост е 59.7% и е сравнително по-нисък в сравнение с този в страната - с 2.8 процентни пункта. Относителният дял на заетите в ареала спрямо техния брой в страната за периода е около 1.2%. Основният относителен дял на заетите в ареала е в неговия център гр. Велико Търново - 81.0% средногодишно.

Безработните лица са около 4 949 души. Относителният дял на безработните е най-висок в центъра - над 78.8% за периода. Коефициентът на безработица за периода е 13.7% - сравнително по-висок спрямо същия коефициент за страната - с 2.6 процентни пункта.

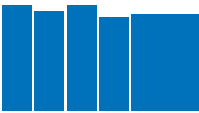
Бедност

Сравнително висок е делът на бедните, живеещи в риск от бедност - около 27% за периода. Равнището на бедност е по-високо в сравнение с това за страната - с около 6 процентни пункта. Равнището на риска от бедност и социално изключване преди социалните трансфери (включително пенсиите) е значително по-високо - 55%, като в сравнение с равнището за страната е около 4 процентни пункта по-високо. Равнището на материалната депривация за бедните в ареала е приблизително 50% за периода и е по-високо с около 5 - 6 процентни пункта в сравнение с равнището за страната.

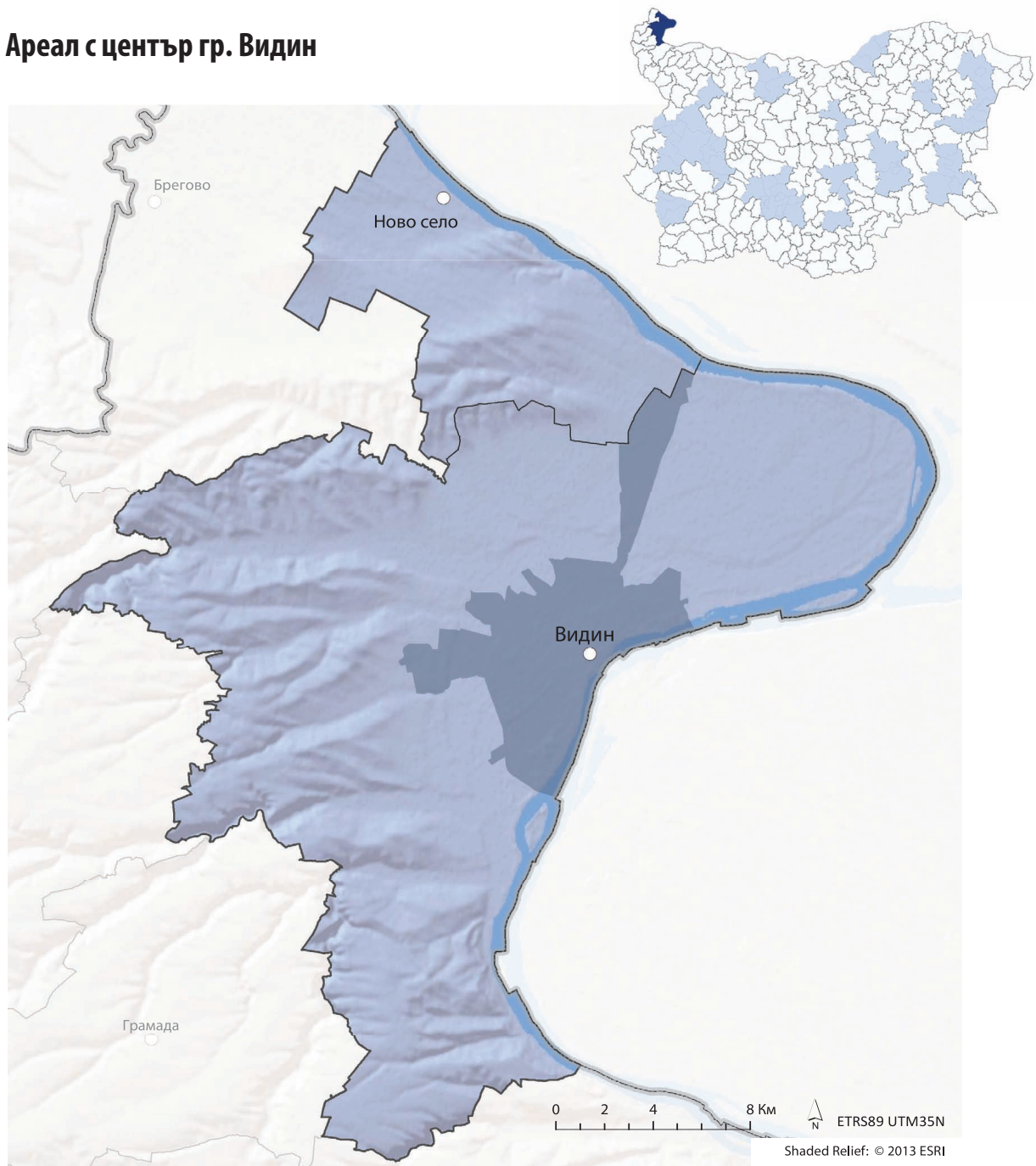
Образование

В ареала с център гр. Велико Търново за разглеждания период (2010 - 2012 г.) данните за броя на децата от 0 до 4 години показват тенденция към известно повишение - с 12.2%, като за последната година техният брой достига 1 876 деца.

Броят на студентите в града през 2012 г. е 28 163 души, като е налице известно увеличение в сравнение с 2010 г. - с 8.5%. Равнището на рано напусналите училище на възраст от 18 до 24 години в ареала за периода е 23.3% и е значително по-високо от равнището за страната - с 10.4 процентни пункта.

Ареал с център гр. Видин

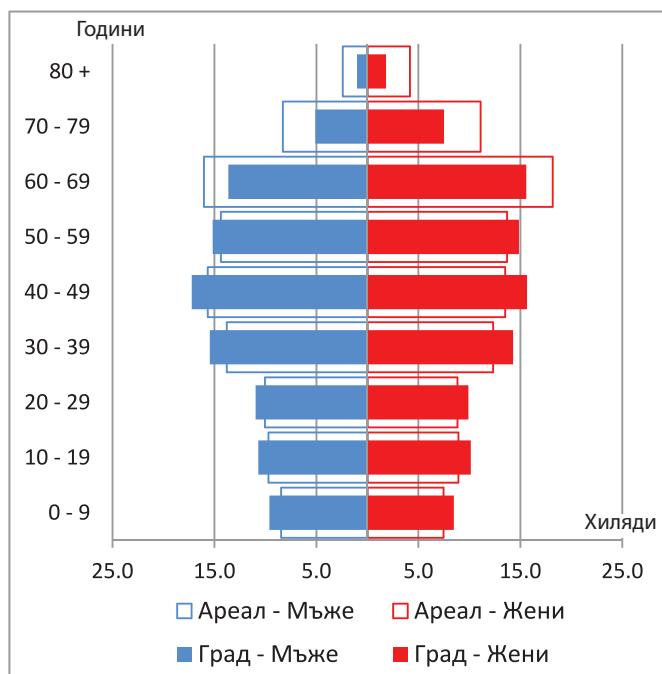

	Община	Население	Площ (км ²)	Гъстота
VID09	Видин	63703	512.9	124
VID30	Ново село	3115	109.5	29
	Ареал	66818	622.4	107

Фиг. III.5.1. Ареал с център гр. Видин. Общини, включени в ареала, средногодишно население, площ на общините и гъстота на населението (жители на 1 кв. км) за периода 2010 - 2012 година

Население

Ареалът с център гр. Видин е формиран от две общини с обща територия 622 кв. км, която съставлява 0.56% от територията на страната. По територия и брой население той е най-малкият от разглежданите функционални урбанистични ареали. Средногодишното население за наблюдавания период е 67 хил. души, от които мъжете са 32 350, а жените - 34 470. В относителен размер техните дялове са 48.4 и 51.6%. Населението на ареала съставлява 0.9% от населението на страната. Гъстотата на населението е 107 души на 1 кв. километър. В градския център живеят 48 хил., или 70% от населението на ареала. Съотношението между мъжете и жените в града е същото както в ареала - мъжете са 23 300, а жените - 24 840.

Фиг. III.5.2. Възрастова пирамида на населението на гр. Видин и ареала

Ареалът се намира в северозападната част на страната, за която са характерни слабо социално-икономическо развитие и силно влошена демографска ситуация. Коефициентът на раждаемост средно за трите години е много нисък - 7.39‰, който е по-нисък от този за страната - 9.68‰. Тоталният коефициент на плодовитост е 1.37 деца. Върху демографското развитие на ареала негативно влияние оказва много високото равнище на смъртността, което е свързано предимно с възрастовия състав на населението. Коефициентът на обща смъртност е 17.85‰. За трите години средногодишният естествен прираст на населението е отрицателен и е с голяма стойност - минус 10.46‰.

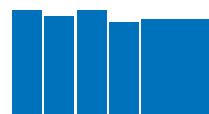
Демографското състояние на ареала се влошава и от протичащите миграционни процеси. В ареала средногодишно се заселват около 690, а се изселват 1 073 души. Интензивността на двата миграционни потока е съответно 10.28 и 16.06‰. В резултат на миграцията ареалът намалява своето население средногодишно с 386 души, или с минус 5.78‰.

Показателите за естественото движение на населението в гр. Видин също очертават недобра демографска ситуация. Коефициентът на раждаемост е малко по-висок (8.44‰), но той също е по-нисък от този за страната. Тоталният коефициент на плодовитост също е нисък - 1.36 деца. Равнището на смъртността е 12.05‰. Тези равнища на раждаемост и смъртност определят за града отрицателен естествен прираст в размер на минус 3.61‰.

Миграционните процеси имат още по-силно отрицателно въздействие върху демографското развитие на града. Средногодишно от града се изселват 1 082 души (22.48‰), а се заселват 646 души (13.42‰). Всяка година от разглеждания период населението на града намалява с 436 души, или с 9.06‰ за година.

Тъй като втората община в състава на ареала (освен общината на гр. Видин, която влиза в ареала) е с малък брой население, миграционните процеси между града и неговите околградски територии са малки по размер. Механичният прираст за града е отрицателен. Ядрото намалява на-

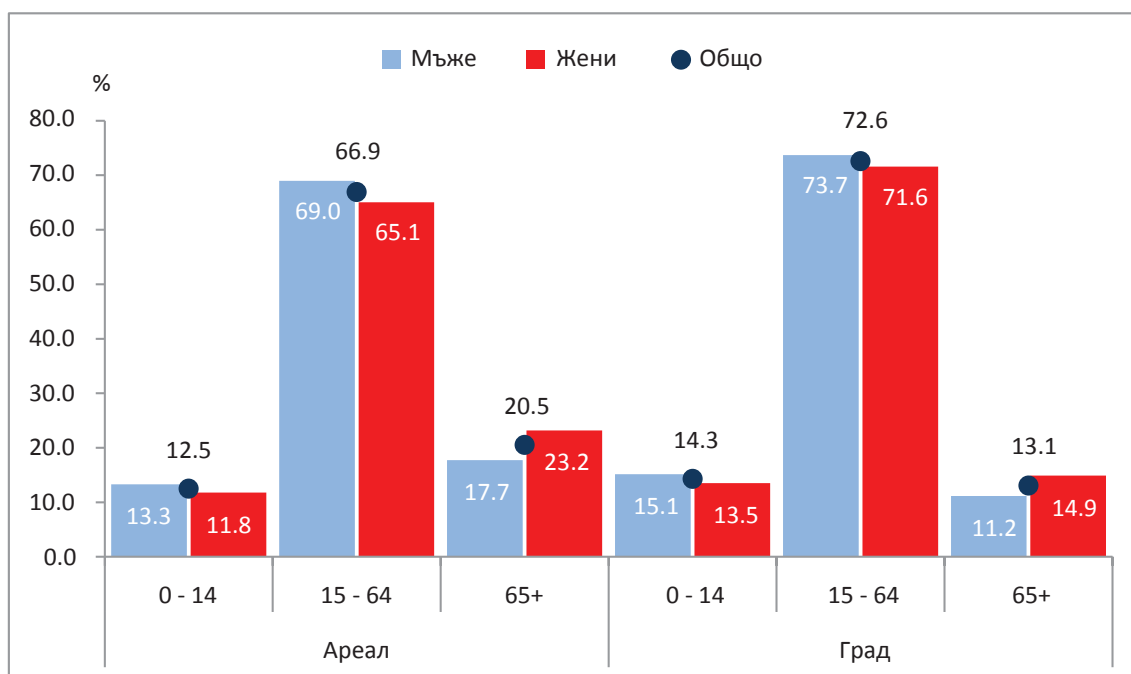
Тъй като втората община в състава на ареала (освен общината на гр. Видин, която влиза в ареала) е с малък брой население, миграционните процеси между града и неговите околградски територии са малки по размер. Механичният прираст за града е отрицателен. Ядрото намалява на-

селението си годишно със 72 души, или с 1.49%. Респективно с толкова се увеличава населението на останалата част от ареала.

Наложилите се негативни демографски тенденции водят до намаляване на населението в ареала. За наблюдавания период населението му е намаляло с близо 4 хил. души и в края на 2012 г. то е малко над 64 хиляди. Трудоспособното население общо в ареала е 44 730 души, или 66.9% от цялото население, като относителният му дял е по-малък от дела за страната (68%). Броят и относителният дял на мъжете и жените в тази възрастова категория са практически равни - по 22 хил. и съответно по 50%. Делът на мъжете на възраст 15 - 64 години е 69.0%, а на жените - 65% от съответното население. В гр. Видин относителните дялове на населението в разглежданата възрастова група са по-големи. Трудоспособното население в града е 72.6%. Този относителен дял сред мъжете е 73.7, а сред жените - 71.6%.

Най-младото население до 14-годишна възраст в целия ареал е с относителен дял 12.5%, който е по-малък от средната стойност за страната (13.6%). Малко по-висок е той в града - 14.3%. Населението на 65 и повече години съставлява 20.5% от населението в ареала и този дял е по-висок от общия за страната - 18.3%. Особено висок е този относителен дял сред жените. Над 23% от тях са на 65 и повече години. В центъра на ареала (в града) 13% са на възраст 65 и повече години. Тези относителни дялове сред мъжете са 11%, а сред жените - близо 15%.

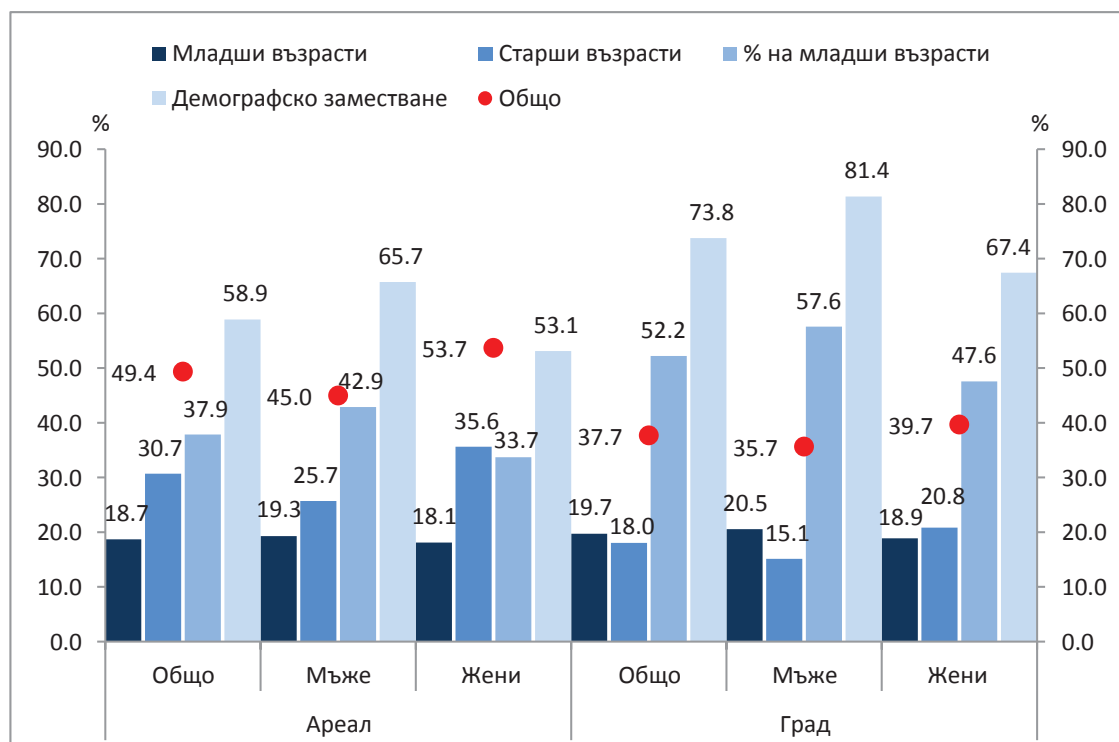
Фиг. III.5.3. Възрастова структура на средногодишното население

Приведените данни за възрастовата структура на населението по трите основни групи показват значително застаряване на населението в ареала и малък възпроизводствен потенциал. Има се предвид ниският дял на най-младото население. Това се потвърждава и от средната възраст на населението, която е 44.6 години в ареала и 40.9 години в града.

Коефициентът на общо демографско натоварване на населението в независимите възрасти е 49.4%, като е по-висок от общия за страната - 46.8%. Стойностите на този показател сред мъжете и жените са съответно 45.0 и 53.7%.

Между коефициентите на демографско натоварване с младо и старо население има много голямо различие. Съотношението между младшите възрасти и населението на възраст 15 - 64 години е 18.7%, а по отношение на старото население е близо 31%. Оттук следва, че 62% от общото натоварване на населението в независимите възрасти се дължи на големия относителен дял на старото население и само 38% - на младото население.

За центъра на ареала съотношението на населението между зависимите и независимите възрасти е 37.7%. Разликата в демографското натоварване на населението в независимите възрасти с младо (19.7%) и старо население (18%) е в полза на младшите възрасти, които формират 52.2% от общото натоварване, докато 47.8% се дължи на старото население.

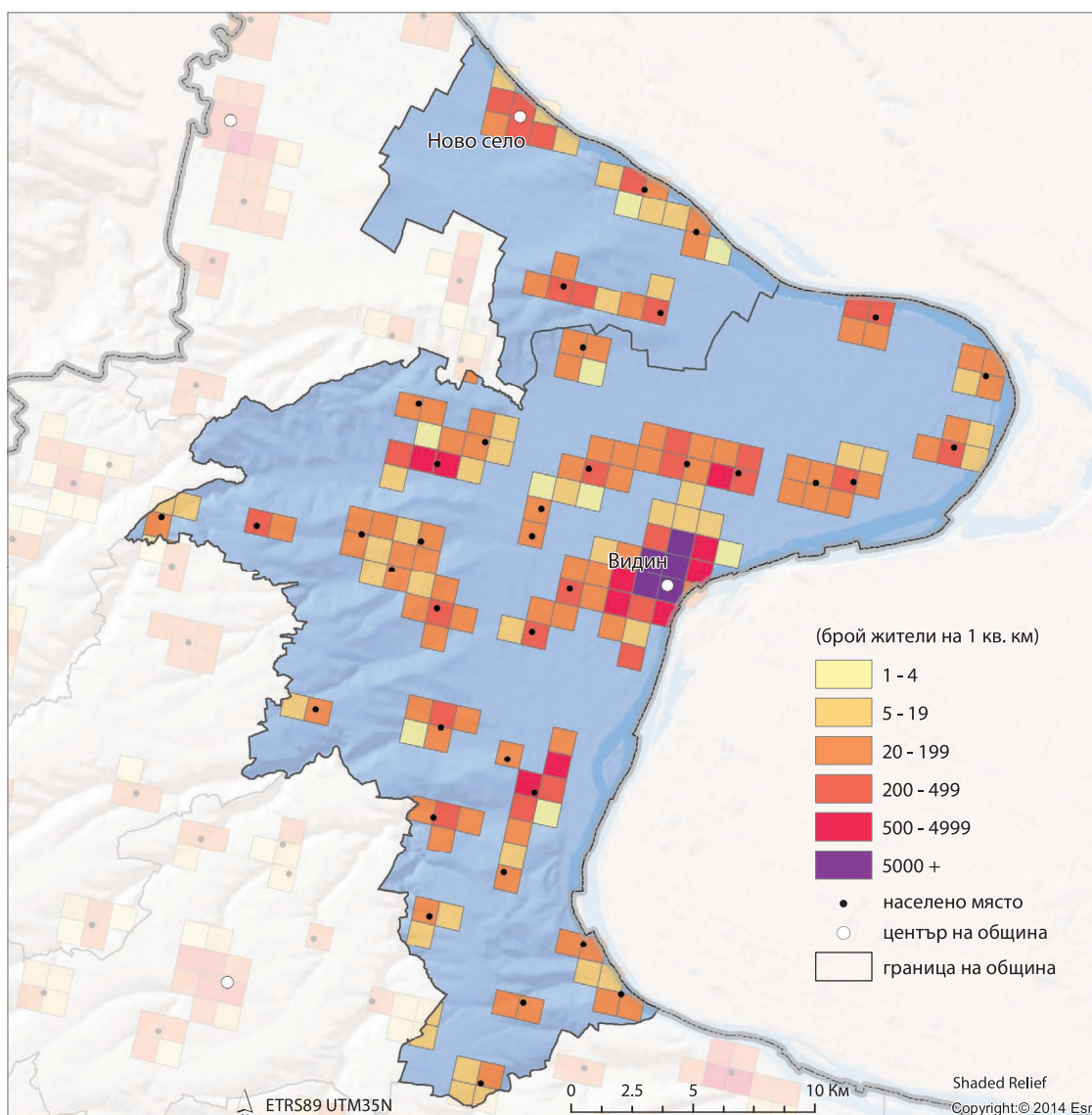
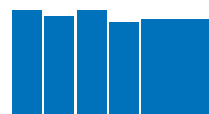

Фиг. III.5.4. Показатели за демографско натоварване и демографско заместване и дял на младшите възрасти в демографското натоварване

Възпроизводството на трудовите ресурси в ареала е силно ограничен - 100 излизаци от трудоспособна възраст се заместват от 59 души, или 59%. Това равнище на демографско заместване е значително по-ниско от равнището за страната, което е 71%.

В града коефициентът на заместване е сравнително по-добър. В него 100 излизаци от трудоспособна възраст се заместват от близо 74 лица на възраст 19 - 24 години.

Сред съвкупността на мъжете и жените в ареала като цяло и в града коефициентът на заместване е различен. Сред мъжете в ареала съотношението на заместване е 66 и 74% в града. Тези показатели за жените са съответно 53 и 67%. Разликите се дължат на структурните различия във възрастта на населението общо в ареала и неговия център гр. Видин.

Фиг. III.5.5. Разпределение на населението в ареал с център гр. Видин.
Грид на населението, Преброяване 2011

Домакинства

Сравнително малък е броят на домакинствата в агломерация Видин спрямо този за страната. През 2012 г. техният брой е 25 208 и относителният им дял спрямо домакинствата в страната е 0.9%. При база 2010 г. през 2012 г. броят им намалява с 2.3%. Средногодишно за периода основните характеристики в структурата на домакинствата, населяващи територията на ареала, показват, че: едночленни домакинства са 27.7%, като спрямо страната са 0.4%; самотни родители с деца под 18 години са 2.3%, като спрямо страната са 0.6%; домакинства на самотни пенсионери са 20.0%, като спрямо страната са 0.7%; домакинства с деца под 18 години са 26.4%, като спрямо страната са 0.6%. Основната част от домакинствата населява центъра (града) на ареала Видин, където техният относителен дял е 70.0% средногодишно за разглеждания период.

Жилища

За 2012 г. броят на жилищата в ареала с център гр. Видин е 37 042. Техният относителен дял спрямо жилищата в страната през наблюдаваните години не се променя съществено и през 2012 г. е 0.95%. Средната цена на апартамент е 18 850 лв., което е с около 30.7% по-ниска цена от средната цена на апартамент за страната през 2012 година. За сравнение може да се добави, че средната цена за къща през същата година е 28 362 лв., т.е. тя е по-висока, отколкото е цената за апартамент. Повече от половината апартаменти на ареала се намират в гр. Видин - 65.9% през последната наблюдавана година.

Пазар на труда

Заетите лица от 20 до 64 години намаляват за периода 2010 - 2012 г. с 15.9%, достигайки 22 080 души. Коефициентът на заетост е 56.5% и е сравнително по-нисък в сравнение с този в страната - с 6.4 процентни пункта. Относителният дял на заетите в ареала спрямо техния брой в страната за периода е сравнително нисък и намалява за периода, достигайки за последната година 0.77%. Основният относителен дял на заетите в ареала е в неговия център гр. Видин - около 80%.

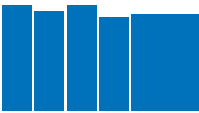
Безработните лица са около 3 642 души средногодишно за периода. Относителният дял на безработните е най-висок в центъра - 73.7% за периода. Коефициентът на безработица за периода е 14.3% - сравнително по-висок, отколкото е коефициентът за страната - с 3.2 процентни пункта.

Бедност

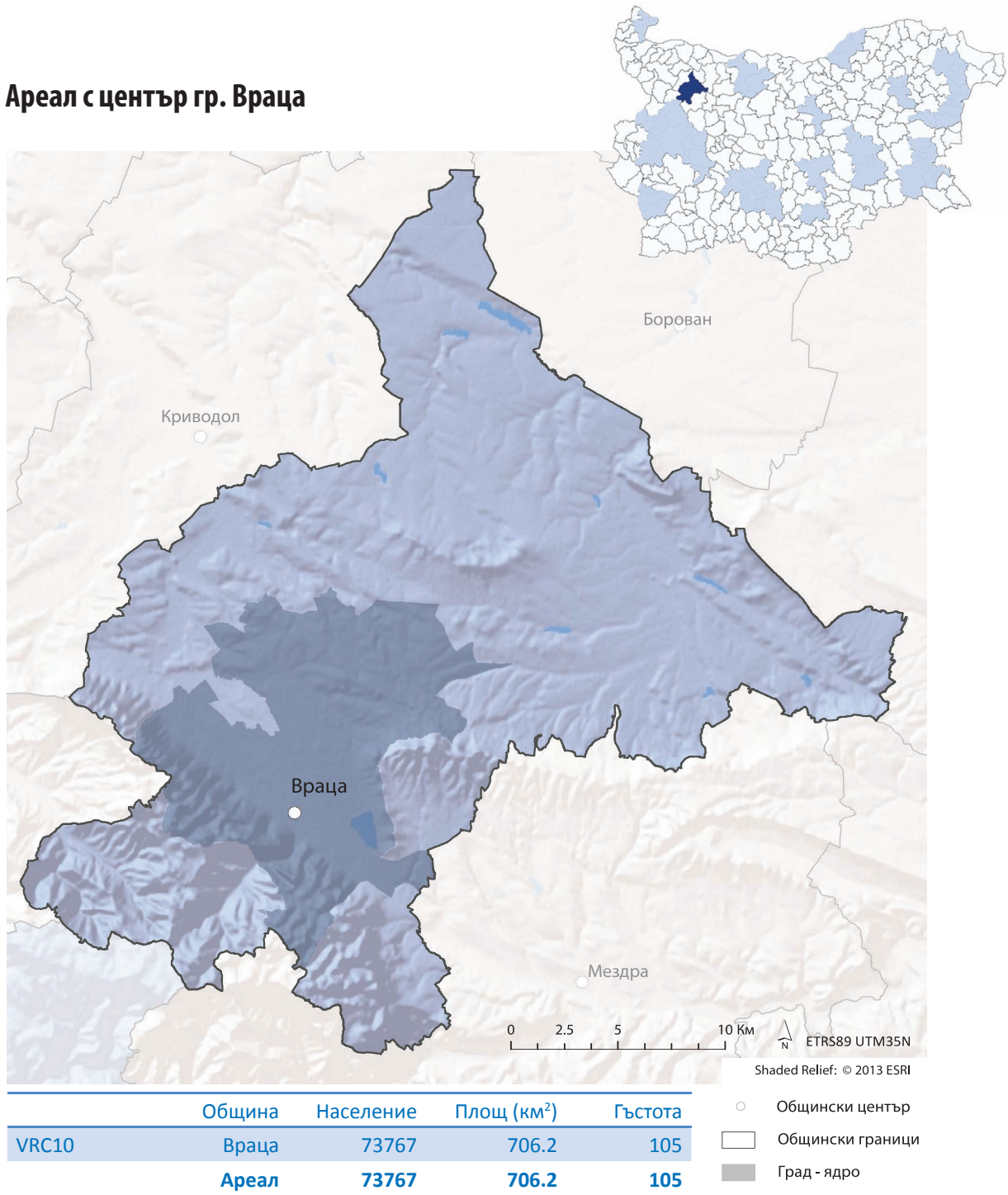
Сравнително висок е делът на бедните, живеещи в риск от бедност - около 30% за периода. Равнището на бедност е по-високо в сравнение с това за страната - с около 8 - 9 процентни пункта. Равнището на риска от бедност и социално изключване преди социалните трансфери (включително пенсиите) е значително по-високо - приблизително 58%, като в сравнение с равнището за страната е около 7 - 8 процентни пункта по-високо. Равнището на материалната депривация за бедните в този ареал е 52% за периода и е по-високо с около 8 процентни пункта спрямо същото равнище за страната.

Образование

В ареала с център гр. Видин за разглеждания период (2010 - 2012 г.) данните за броя на децата от 0 до 4 години показват тенденция към известно понижение - с 4.6%, като за последната година техният брой достига 1 143 деца. Същественият дял от децата живеят в центъра на ареала гр. Видин - приблизително 82 - 85%.

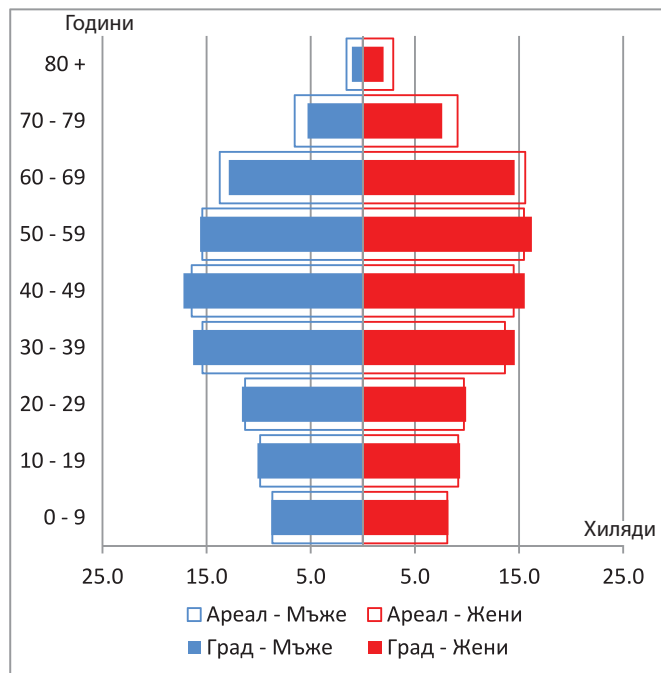
Ареал с център гр. Враца

Фиг. III.6.1. Ареал с център гр. Враца. Общини, включени в ареала, средногодишно население, площ на общините и гъстота на населението (жители на 1 кв. км) за периода 2010 - 2012 година

Население

В състава на ареала влиза само една община, състояща се от административния център гр. Враца, и включените в нея населени места (села). Площта на ареала е 706 кв. км, които съставляват 0.64% от територията на страната. Средногодишното население за периода е 73 767 души. Гъстотата на населението е 105 души на 1 кв. километър. Град Враца е най-големият селищен център със

Фиг. III.6.2. Възрастова пирамида на населението на гр. Враца и ареала

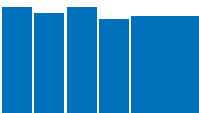
средно население през периода 2010 - 2012 г. близо 60 хил. души, които съставляват 81% от населението на ареала. От цялото население 48.7% са мъже и 51.3% - жени. Подобно е съотношението и в града-център. В него мъжете са 48.4%, респ. жените - 51.6%.

През периода 2010 - 2012 г. общото население в границите на ареала е намаляло с близо 3 хил. души. Това се дължи на отрицателния естествен и миграционен прираст. Коефициентът на раждаемост в ареала, изчислен средно за периода, е 7.79‰, а тоталният коефициент на плодовитост - 1.31 деца. Коефициентът на общата смъртност е 14.75‰. Двата показателя определят висок отрицателен средногодишен естествен прираст в размер на близо минус 7‰. Тези показатели са силно негативни и по равнища са на второ място след тези за ареала с център гр. Видин.

Демографското състояние на ареала се влошава и от протичащите миграционни процеси. В него средногодишно се заселват 730, а се изселват 1 363 души. Интензивността на двата миграционни потока е съответно 9.9 и 18.48‰ спрямо населението на ареала. В резултат на миграцията населението намалява средногодишно с 634 души, или с минус 8.59‰. Това е най-голямата относителна стойност на отрицателен механичен прираст от всички разглеждани ареали.

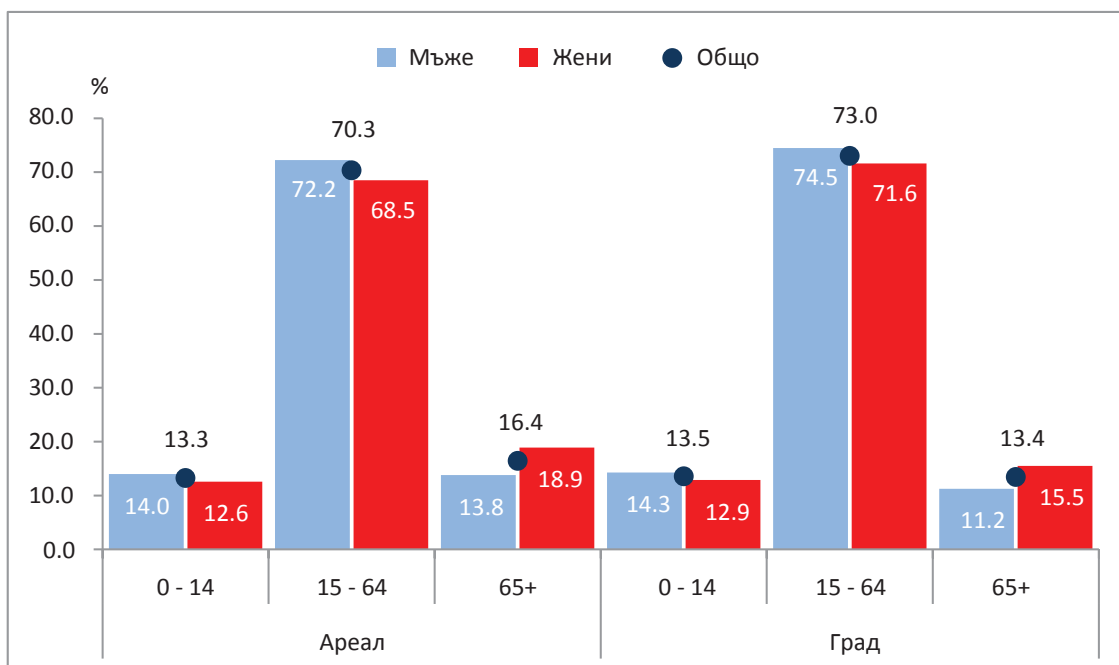
Показателите за естественото движение на населението в гр. Враца също очертават недобра демографска ситуация. Градът за тригодишния период също е намалил своето население с около 1 000 души. Равнището на раждаемостта в него е същото както в неговата периферия. Коефициентът на раждаемост е 7.74‰, а тоталният коефициент на плодовитост - 1.23 деца. Коефициентът на смъртност е 12.26‰. При тези равнища на раждаемост и смъртност естественият прираст на населението в града е в размер на минус 4.52‰.

Миграционните процеси също влияят отрицателно върху демографското развитие на града. Средногодишно от града се изселват 1 420 души, които съставляват 23.74‰ от населението, а се заселват 682 души, или 11.42‰. Всяка година от разглеждания период населението на града намалява със 738 души, или с минус 12.33‰ за година. Това е най-големият относителен отрицателен механичен прираст сред градовете, включени за наблюдение в проекта.

Тъй като ареала на Враца се формира от града и няколко населени места (села) с малък брой население, миграционните процеси между града и неговите околорадски територии са ограничени по размер. Интензивността на заселванията от периферията в града са 1.38‰ спрямо неговото население, или средногодишно по 82 души. Много по-голям е потокът от града към периферията. Средногодишно градът се напуска от 216 души, които съставляват 3.62‰. Миграцията формира отрицателен механичен прираст, като населението намалява годишно със 134 души, или с 2.24‰. Респективно с толкова се увеличава населението на останалата част от ареала.

Независимо от установените негативни тенденции в естественото и механичното движение, които водят до намаляване на населението в ареала и града, неговата възрастова структура е по-добра от тази за страната - относителният дял на най-младото население е 13.3%. За страната този показател е 13.6%. През разглеждания период по-добро е състоянието по отношение на трудоспособното население. Общо в ареала то е близо 52 хил. души, или 70.3% от цялото население. За страната показателят е 68%. Броят и относителният дял на мъжете и жените в тази възрастова категория са практически равни - по 26 хил. и съответно по 50%. Населението на 65 и повече години е малко над 12 хил., които съставляват 16.4% от средногодишното население на ареала.

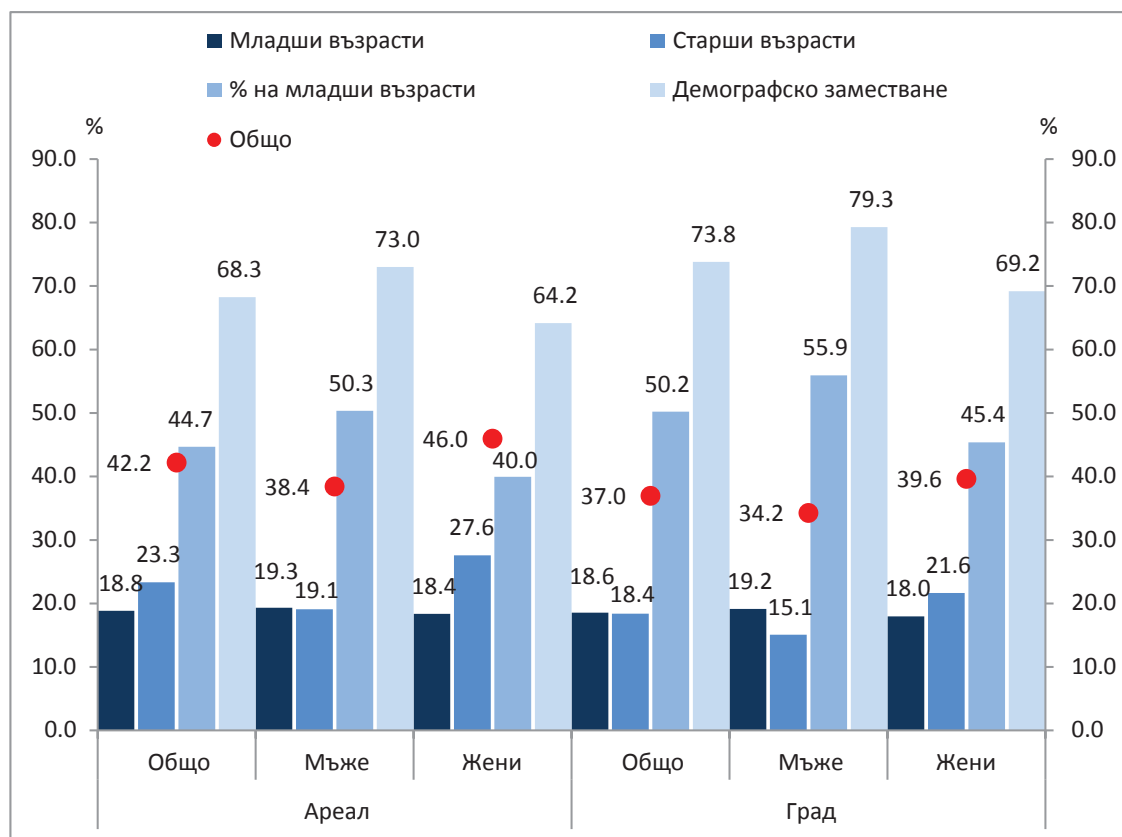

Фиг. III.6.3. Възрастова структура на средногодишното население

Възrastовата структура на населението в гр. Враца е по-добра отколкото тази в ареала. Относителният дял на населението под трудоспособна възраст е приблизително същият (13.5%) както в ареала, но делът на населението в трудоспособните възрасти е 73%. Сред мъжете и жените в тази възрастова категория тези стойности са съответно 74.5 и 71.6%. Положителна характеристика на възрастовата структура в града е сравнително ниският относителен дял на населението на 65 и повече години - 13.4%. Сред мъжете на тази възраст те са 11.2%, а сред жените - 15.5%.

Средната възраст на населението в ареала е 42.6 години. В града тя е с по-ниска стойност - 41.3 години.

Коефициентът на общото демографско натоварване на населението в трудоспособна възраст е 42.2% и е по-нисък от общия за страната - 46.8%. Този показател е особено нисък сред мъжете - 38.4%, докато сред жените той е 46.0%. Демографското натоварване на населението в независимите възрасти с младо население е 18.8%, а с възрастно - 23.3%. Оттук се установява, че 53.6% от общото натоварване на населението в независимите възрасти се дължи на старото и 44.7% - на младото население.

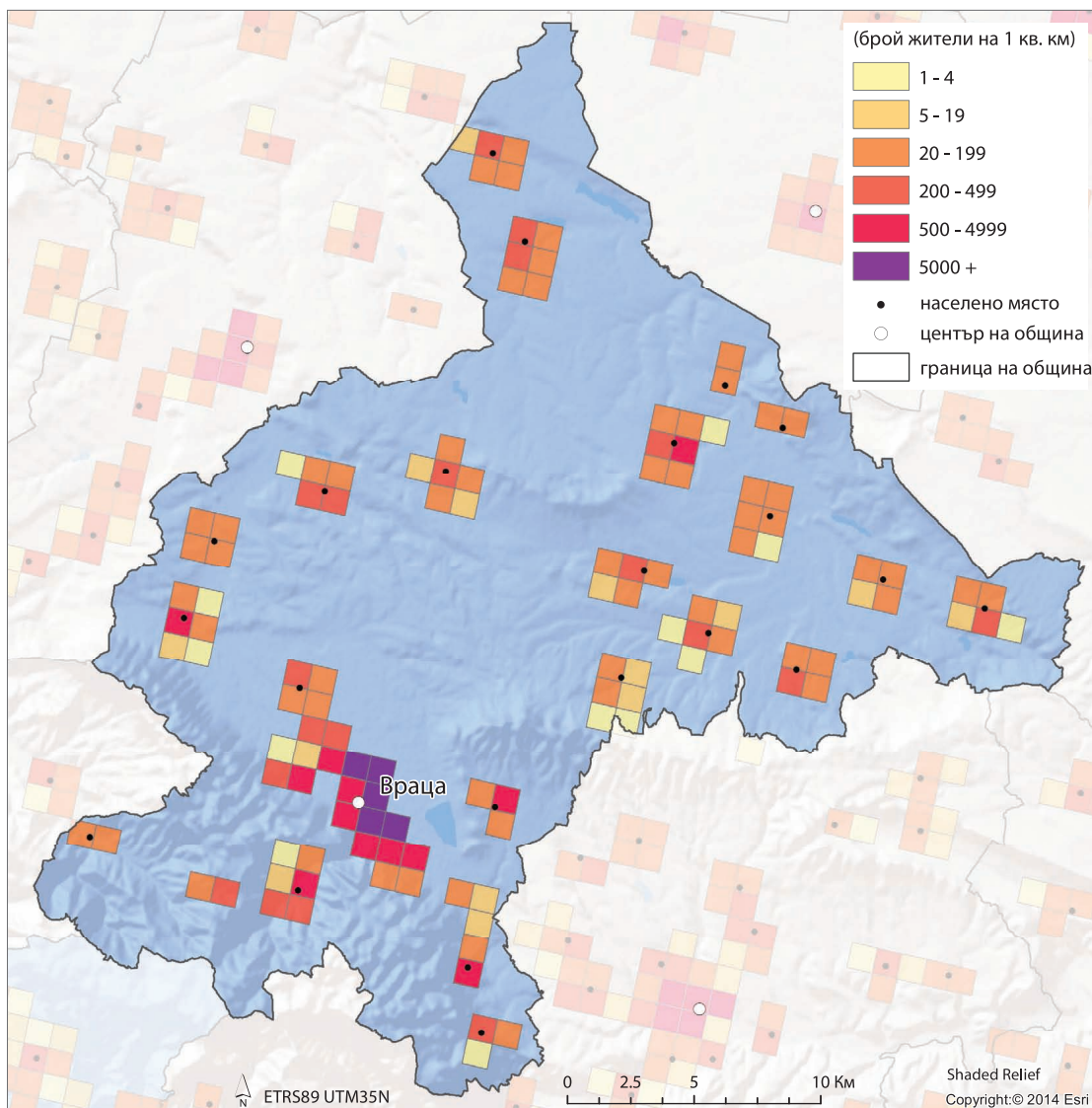
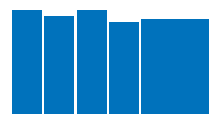
Фиг. III.6.4. Показатели за демографско натоварване и демографско заместване и дял на младшите възрасти в демографското натоварване

За ядрото на ареала съотношението на населението между зависимите и независимите възрасти е 37.0%. Разликата в демографското натоварване на населението в независимите възрасти с младо население (18.6%) и със старо население (18.4%) е приблизително равно.

Независимо от сравнително добрата възрастова структура в ареала и преди всичко по-високият относителен дял на населението в трудоспособна възраст, възпроизводството на трудовия потенциал не е на добро равнище - коефициентът на демографско заместване е 68.3% и е по-нисък от този за страната. Косвено това е индикация, че в бъдеще възпроизводството на работната сила в ареала ще бъде ограничено.

В града стойността на коефициента на заместване е сравнително по-висока - 100 излизащи от трудоспособна възраст се заместват от близо 74 лица на възраст 19 - 24 години.

Сред съвкупността на мъжете и жените в ареала като цяло и в града коефициентът на заместване е различен. Сред мъжете в ареала съотношението на заместване е 73.0%, а в града - 79.3%. Тези показатели за жените са съответно 64.2 и 69.2%. Стойностите на посочените показатели са повлияни от разликите във възрастовата структура на населението общо в ареала и неговия център гр. Враца.

Фиг. III.6.5. Разпределение на населението в ареал с център гр. Враца.
Грид на населението, Преброяване 2011

Домакинства

Сравнително малък е броят на домакинствата в агломерация Враца спрямо този за страната. През 2012 г. техният брой е 27 165 и относителният им дял спрямо домакинствата в страната е 0.9%. При база 2010 г. през 2012 г. броят им намалява с 0.3%. Средногодишно за периода основните характеристики в структурата на домакинствата, населяващи територията на ареала, показват, че: едночленни домакинства са 25.4%, като спрямо живеещите в страната са 0.6%; самотни родители с деца под 18 години са 2.2%, като спрямо живеещите в страната са 0.6%; домакинства на самотни пенсионери са 16.8%, като спрямо живеещите в страната са 0.6%; домакинства с деца под 18 години са 29.6%, като спрямо живеещите в страната са 0.7%. Основната част от домакинствата населява центъра (града) на ареала Враца, където живеят 80.1% средногодишно за разглеждания период.

Жилища

За 2012 г. броят на жилищата в ареала с център гр. Враца е 42 780. Техният относителен дял спрямо жилищата в страната през наблюдаваните години не се променя съществено и през 2012 г. е 1.1%. Средната цена на апартамент е 24 700 лв., което е с около 9.2% по-ниска цена от средната на апартамент за страната през 2012 година. За сравнение може да се добави, че средната цена за къща през същата година е 47 125 лв., т.е. тя е около два пъти по-висока, отколкото е цената за апартамент. Повече от половината апартаменти на ареала се намират в гр. Враца - 77.9% през последната наблюдавана година.

Пазар на труда

Заетите лица от 20 до 64 години намаляват за периода 2010 - 2012 г. с 9.6%, достигайки 29 357 души. Коефициентът на заетост е 61.3% и е сравнително по-нисък, отколкото е в страната - с 1.3 процентни пункта. Относителният дял на заетите в ареала спрямо техния брой в страната за периода е около 1.1%. Основният относителен дял на заетите в ареала е в неговия център гр. Враца - около 78%.

Безработните лица са около 3 836 души средногодишно за периода. Относителният дял на безработните е най-висок в центъра - над 80.1% за периода. Коефициентът на безработица за периода е 12.4% - сравнително по-висок, отколкото е за страната - с 1.4 процентни пункта.

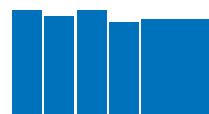
Бедност

Сравнително висок е делът на бедните, живеещи в риск от бедност - около 25% за периода. Равнището на бедност е по-високо, отколкото е то за страната - с около 4 процентни пункта. Равнището на риска от бедност и социално изключване преди социалните трансфери (включително пенсиите) е значително по-високо - 53%, като в сравнение с равнището за страната е около 3 процентни пункта по-високо. Равнището на материалната депривация за бедните в този ареал е 46 - 47% за периода и е по-високо с около 3 процентни пункта в сравнение със същото равнище за страната.

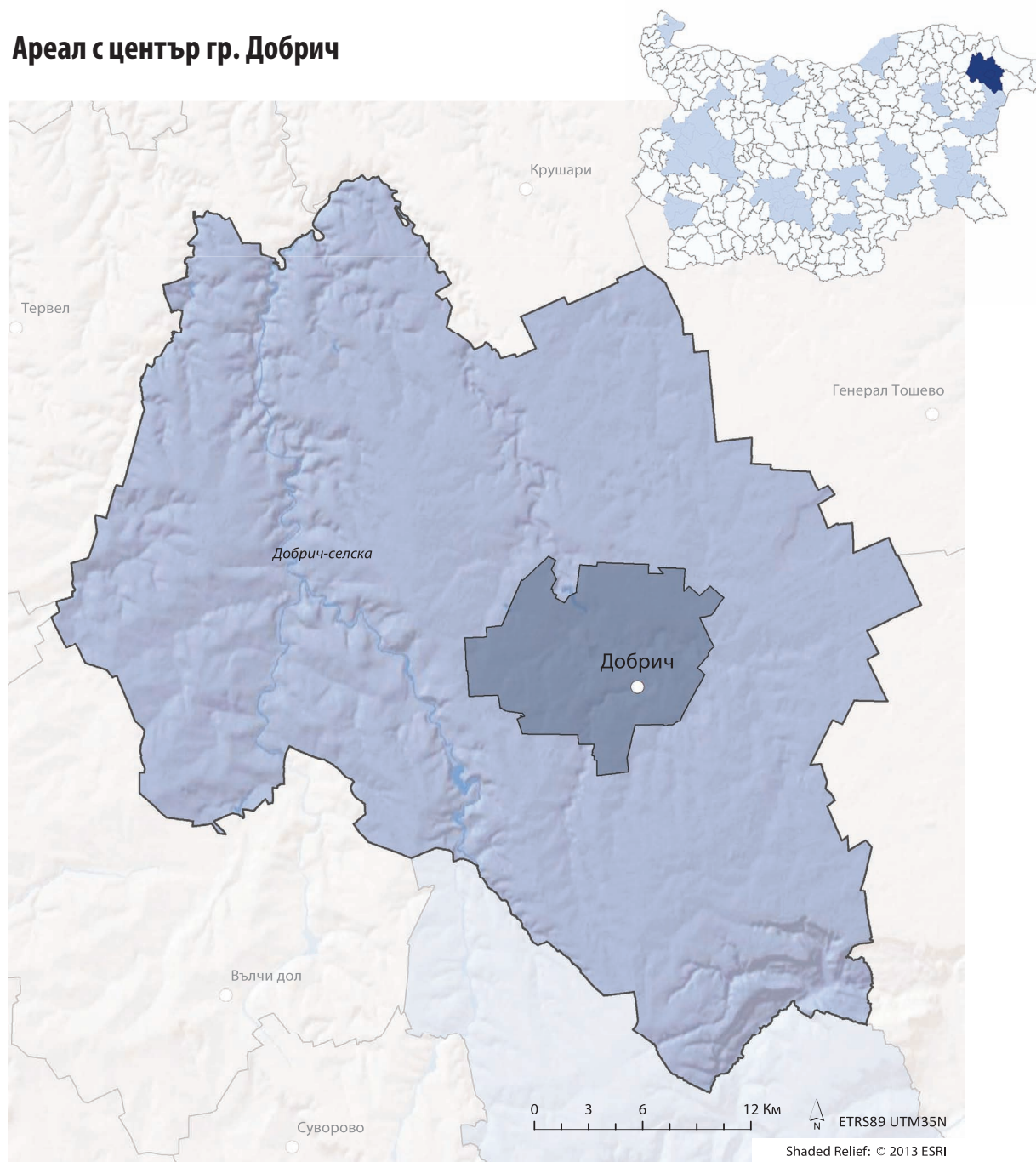
Образование

В ареала с център гр. Враца за разглеждания период (2010 - 2012 г.) данните за броя на децата от 0 до 4 години показват тенденция към известно понижение - с 3.1%, като за последната година техният брой достига 1 840 деца.

През 2012 г. броят на студентите в града е 605 души, като е налице известно увеличение в сравнение с 2010 г. - със 76.4%. Равнището на рано напусналите училище на възраст от 18 до 24 години в ареала за периода е 14.4% и е малко по-високо, отколкото е за страната - с 1.8 процентни пункта.

Ареал с център гр. Добрич

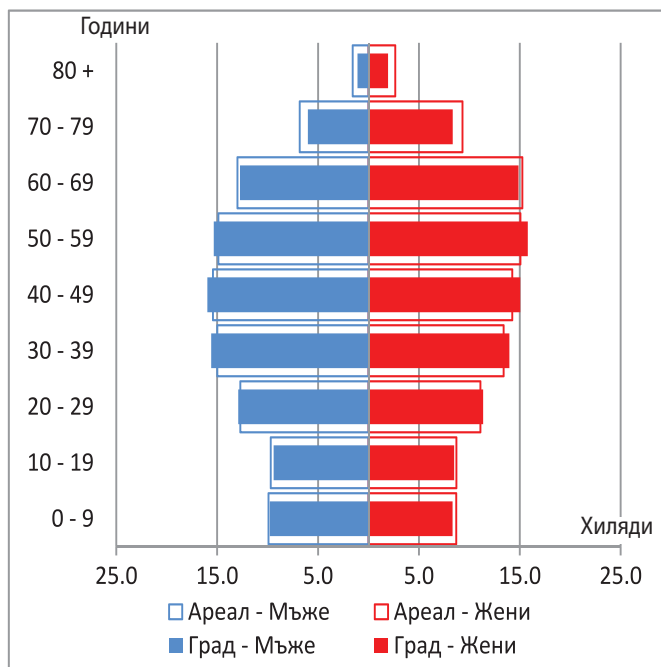
	Община	Население	Площ (км ²)	Гъстота
DOB15	Добрич-селска	22868	1296.2	18
DOB28	Добрич	91185	109.0	836
	Ареал	114053	1405.2	81

- Общински център
- Общински граници
- Град - ядро

Фиг. III.7.1. Ареал с център гр. Добрич. Общини, включени в ареала, средногодишно население, площ на общините и гъстота на населението (жители на 1 кв. км) за периода 2010 - 2012 година

Население

В състава на ареала влизат две общини, като едната административно и териториално се намира в границите на гр. Добрич, а другата е формирана от населените места (села), разположени извън границите на града. Общата площ на ареала е 1 405 кв. км, или 1.26% от територията на страната. Средногодишното население за периода 2010 - 2012 г. е малко над 114 хил. души, или 1.54% от населението на страната. Гъстотата на населението е 81 души на 1 кв. километър.

Фиг. III.7.2. Възрастова пирамида на населението на гр. Добрич и ареала

Център на ареала е гр. Добрич с население над 91 хил. души, които съставляват близо 80% от населението на ареала. От цялото население 48.5% са мъже и 51.5% - жени. Подобно е съотношението и в града-център - мъжете са 48.1%, респ. жените - 51.9%.

През периода 2010 - 2012 г. населението в ареала е намаляло от 116 на 111 хил. души. Коефициентът на раждаемост в ареала, изчислен средно за тригодишния период, е 9.24‰, а тоталният коефициент на плодовитост - 1.46 деца, който е близък до този за страната (1.49 деца). Коефициентът на общата смъртност е твърде висок - в размер на 14.06‰. Тези два показателя определят висок (минус 4.82‰) отрицателен средногодишен естествен прираст за ареала.

Средногодишно в ареала са се заселвали по 1 353 души, или интензитетът на заселванията е 11.86‰ спрямо населението. Потокът на изселванията е 1 838 с интензитет 16.12‰. Разликата от тези два насрещни миграционни потока е отрицателна и в абсолютен брой е минус 485 души средногодишно. Следователно относителното намаляване на населението в ареала, измерено чрез коефициента на механичен прираст, е минус 4.26‰ спрямо общото население.

Коефициентът на раждаемост в ядрото на ареала средно за периода е 9.15‰, а тоталният коефициент на плодовитост е 1.37 деца. В града равнището на смъртността е сравнително по-ниско - 11.78‰. Посочените показатели формират негативна тенденция в развитието на демографските процеси. В резултат на естествения прираст населението в града намалява с минус 2.63‰.

Населението на града намалява и в резултат на миграционните процеси. От града средногодишно се изселват 1 404 души, или 15.40% от неговото население. Броят на заселващите (средно 958 души и респ. 10.51‰) е по-малък, поради което миграционният прираст е отрицателен - в размер на 446 души средногодишно. Относително този отрицателен прираст съставлява 4.89% от населението на града.

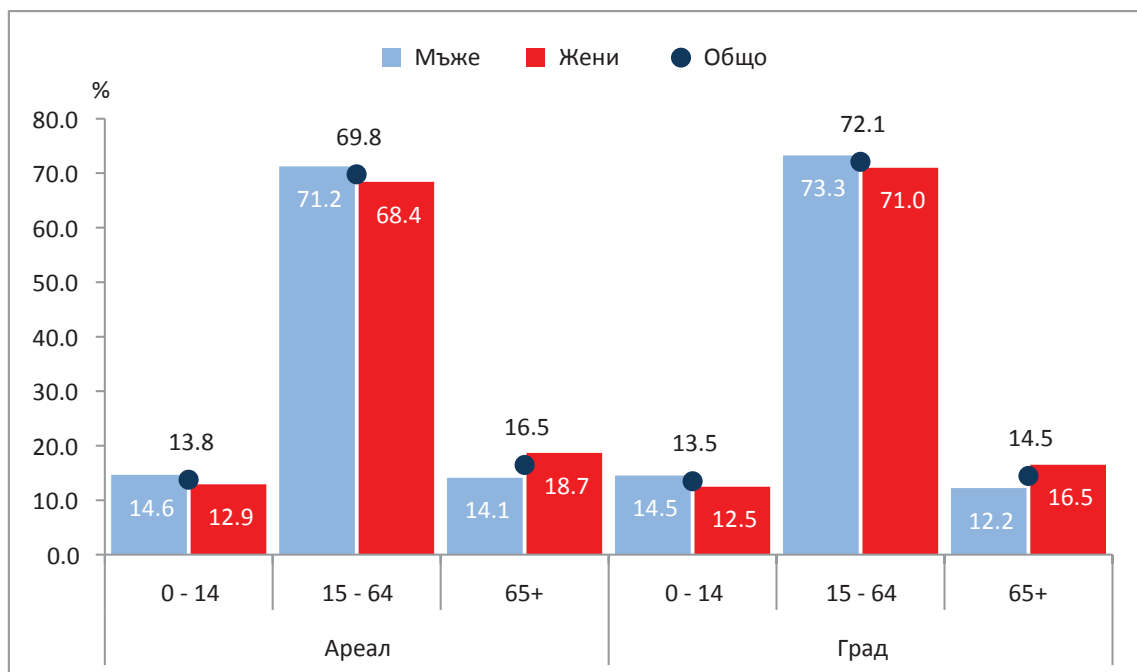
Миграционните процеси, които протичат в границите на ареала, практически не довеждат до промяна в броя на населението в града и неговата периферия. В града се заселват средно по 212 души годишно и се изселват по 200 души. Механичният прираст е около 10 души в полза на града, или относително неговото население средногодишно се увеличава с 0.11‰.

Въз основа на приведените демографски показатели се установява, че в по-голяма степен в ареала и в по-малка степен в града населението намалява в резултат на своето естествено развитие. Населението в ареала и града намалява и в резултат на емиграцията на населението извън техните граници. Миграционните процеси вътре в ареала не оказват влияние върху броя на населението в града и неговата извънградска територия.

Тъй като 80% от изследваното население живее в града, то възрастовата структура на населението ще се определя от тази на населението в ядрото. Трудоспособното население на ареала (15 - 64 години) съставлява близо 70% от цялото население. Неговият средногодишен брой е 79 585 души, като от тях 49.5% са мъже. Делът на тази възрастова група население в града е по-висока - 72.1%, но естествено е с по-малък брой - 65 735 души - като 48.8% са мъже и 51.2% - жени.

Броят на най-младото население в ареала е близо 15 700 души, а в града този брой е 12 270 души. Относителните дялове на тази група население общо в ареала и в центъра са приблизително равни - съответно 13.8 и 13.5%. Този показател общо за страната е 13.6%.

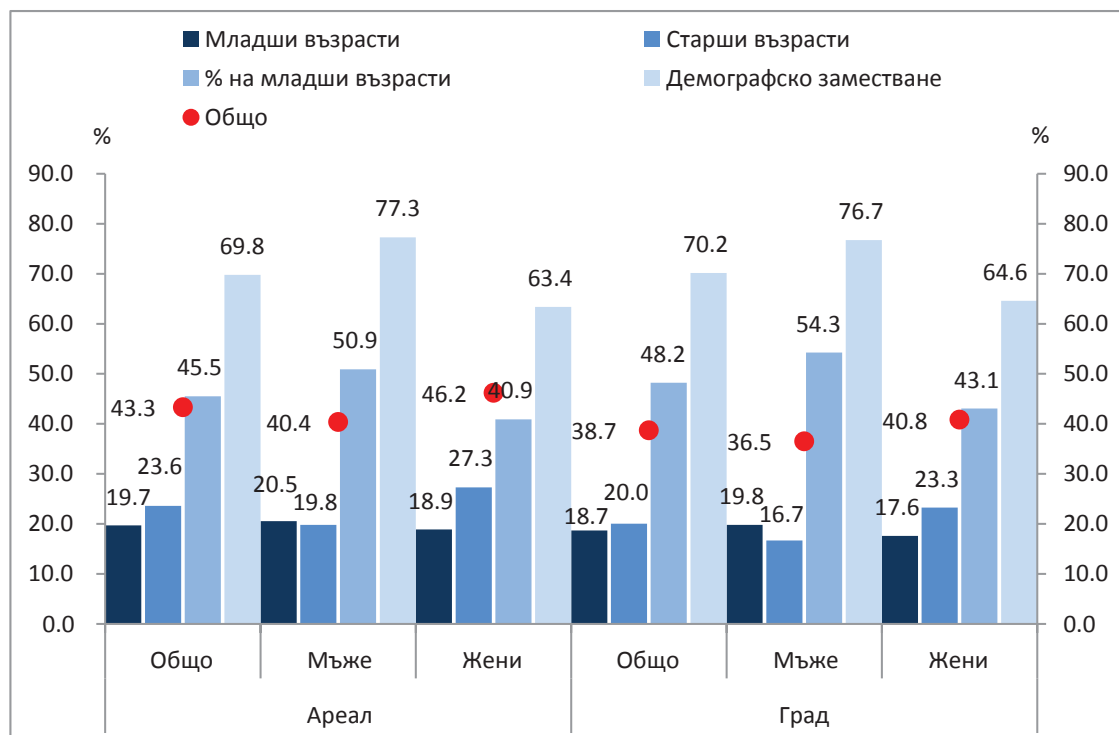
Фиг. III.7.3. Възрастова структура на средногодишното население

Различия в относителните дялове има по отношение на най-възрастното население. Общо в ареала старите хора (на 65 и повече години) са 18 780 души и съставляват 16.5% от населението, докато в града неговият брой е 13 180 души и съответно 14.5%. Тези относителни дялове са по-малки в сравнение с дела за страната, който е 18.3%. Относителният дял на жените на възраст 65 и повече години в ареала е 18.7% и е по-малък в града - 16.5%. С по-малки относителни дялове, но със същите разлики, са относителните дялове на мъжете в тази възрастова група - 14.1% в ареала и 12.2% в града.

Приблизително еднаквата възрастова структура на населението в ареала и в града се показва и от малката разлика в стойностите на показателя за неговата средна възраст. Общо за ареала тя е 41.95, а за града - 41.37 години.

Показателят за общото демографско натоварване на населението в независимите възрасти е 43.3%, като 45.5% от него се дължи на натоварването от младите възрасти. За страната този показател

е 46.8%. Съотношението на младите възрасти към населението на възраст 15 - 64 години е 19.7%, а на старото население към същата възрастова група е 23.6%, или то формира 54.5% от общото демографско натоварване.

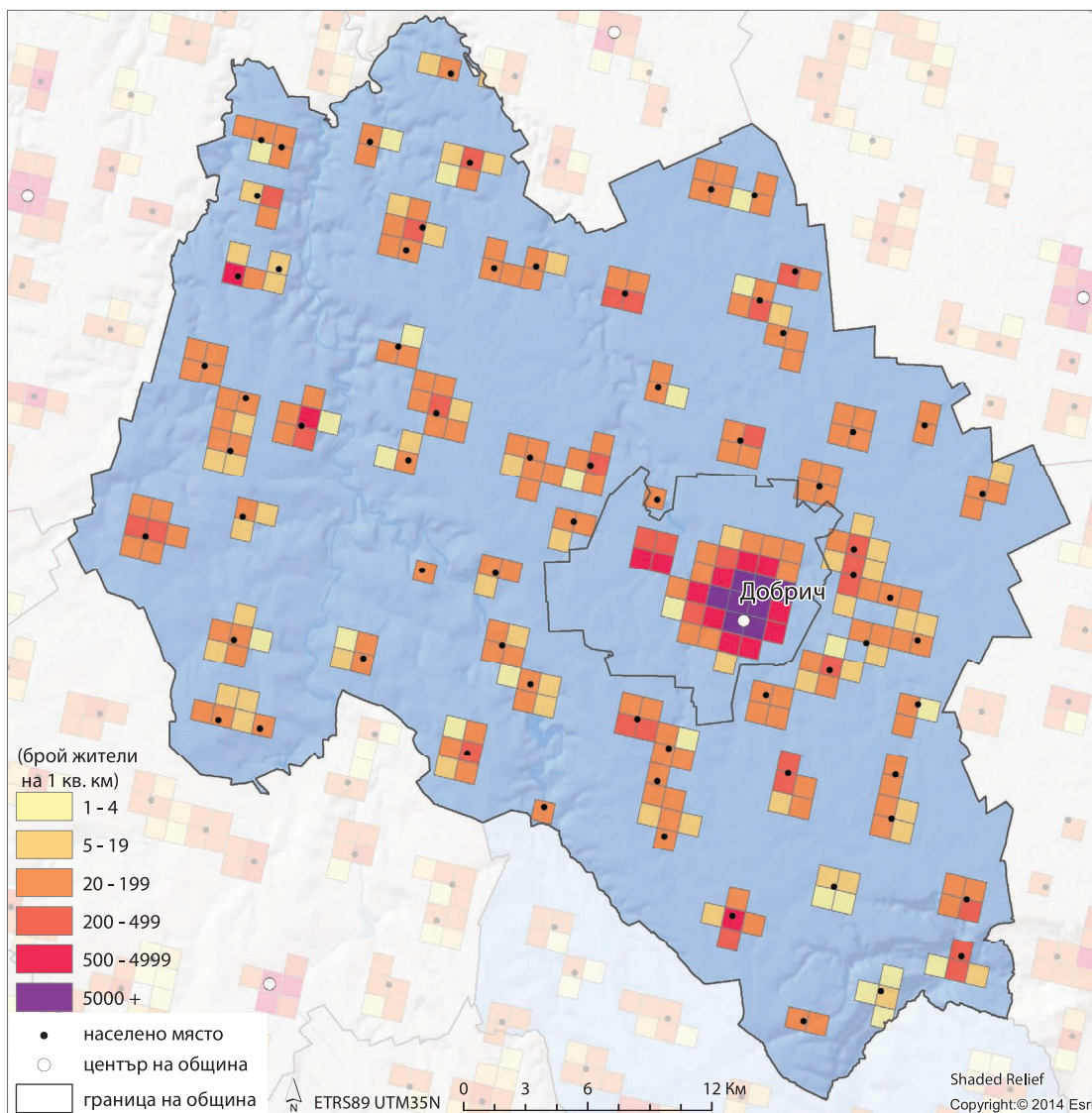
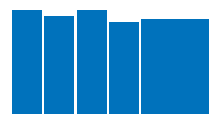

Фиг. III.7.4. Показатели за демографско натоварване и демографско заместване и дял на младшите възрасти в демографското натоварване

За центъра на агломерация (града) съотношението на населението между зависимите и независимите възрасти е по-малко - 38.7%. Демографското натоварване с младшите възрасти е 18.7%, а със старо население това съотношение е 20.0%. По отношение на измерителя на общото натоварване се установява, че частта в него, която се формира от натоварването с младо население в града, е 48.2%, която е по-висока отколкото в ареала. Останалата част в стойността на показателя се определя от съотношението на старото население към независимите възрасти и тя е 51.8%.

При разглеждането на тези показатели в ареала по пол се установяват общите тенденции в страната за по-голямо натоварване на трудоспособното население сред жените (46.2%) отколкото при мъжете (40.4%). Това различие в стойностите на показателя е изразено и в града, където тези показатели са съответно 36.5 и 40.8%.

Коефициентът на демографско заместване общо в ареала и в града са приблизително равни. Данните показват, че 100 излизащи от трудоспособна възраст се заместват от 70 души на възраст 19 - 24 години. Тези показатели за ареала и центъра гр. Добрич са приблизително равни на средната стойност за страната, която е 71%.

Фиг. III.7.5. Разпределение на населението в ареал с център гр. Добрич.
Грид на населението, Преброяване 2011

Домакинства

Сравнително малък е броят на домакинствата в агломерация Добрич спрямо този за страната. През 2012 г. техният брой е 48 188 и относителният им дял спрямо домакинствата в страната е 1.5%. При база 2010 г. през 2012 г. броят им нараства с 1.9%. Средногодишно за периода основните характеристики в структурата на домакинствата, населяващи територията на ареала, показват, че: едночленни домакинства са 24.4%, като спрямо относителния дял за страната е 0.9%; самотни родители с деца под 18 години са 2.5%, като спрямо относителния дял за страната е 1.1%; домакинства на самотни пенсионери са 16.5%, като спрямо относителния дял за страната е 0.9%; домакинства с деца под 18 години са 27.8%, като спрямо относителния дял за страната е 1.0%. Основната част от домакинствата населява центъра (града) на ареала Добрич, където средногодишно за разглеждания период живеят 78.9% от тях.

Жилища

За 2012 г. броят на жилищата в ареала с център гр. Добрич е 54 719. Техният относителен дял спрямо жилищата в страната през наблюдаваните години не се променя съществено и през 2012 г. е 1.4%. Средната цена на апартамент е 20 065 лв., което е с 26.3% по-ниска цена от средната на апартамент за страната през 2012 година. За сравнение може да се добави, че средната цена за къща през същата година е 35 440 лв., т.е. тя е по-висока, отколкото е цената за апартамент. Повече от половината апартаменти на ареала се намират в гр. Добрич - 74.1% през последната наблюдавана година.

Пазар на труда

Заетите лица от 20 до 64 години намаляват за периода 2010 - 2012 г. с 8.7%, достигайки 44 927 души. Коефициентът на заетост е 61.3% средногодишно за периода и е сравнително по-нисък, отколкото е той в страната - с 1.2 процентни пункта. Относителният дял на заетите в ареала спрямо техния брой в страната за периода е около 1.5%. Основният относителен дял на заетите лица в ареала е в неговия център гр. Добрич - 86.1% за периода.

Безработните лица са около 6 065 души. Относителният дял на безработните е най-висок в центъра - 65.8% за периода. Коефициентът на безработица за периода е 12.3% - сравнително по-висок, отколкото е коефициентът за страната - с 1.2 процентни пункта.

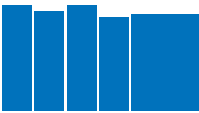
Бедност

Сравнително висок е делът на бедните, живеещи в риск от бедност - около 22% за периода. Равнището на бедност е по-високо, отколкото е същото равнище за страната - с около 1 процентен пункт. Равнището на риска от бедност и социално изключване преди социалните трансфери (включително пенсиите) е значително по-високо - 49%, което е почти равно на това в страната. Равнището на материалната депривация за бедните в ареала е 43% за периода и е по-високо с около 1 процентен пункт в сравнение със същото равнище за страната.

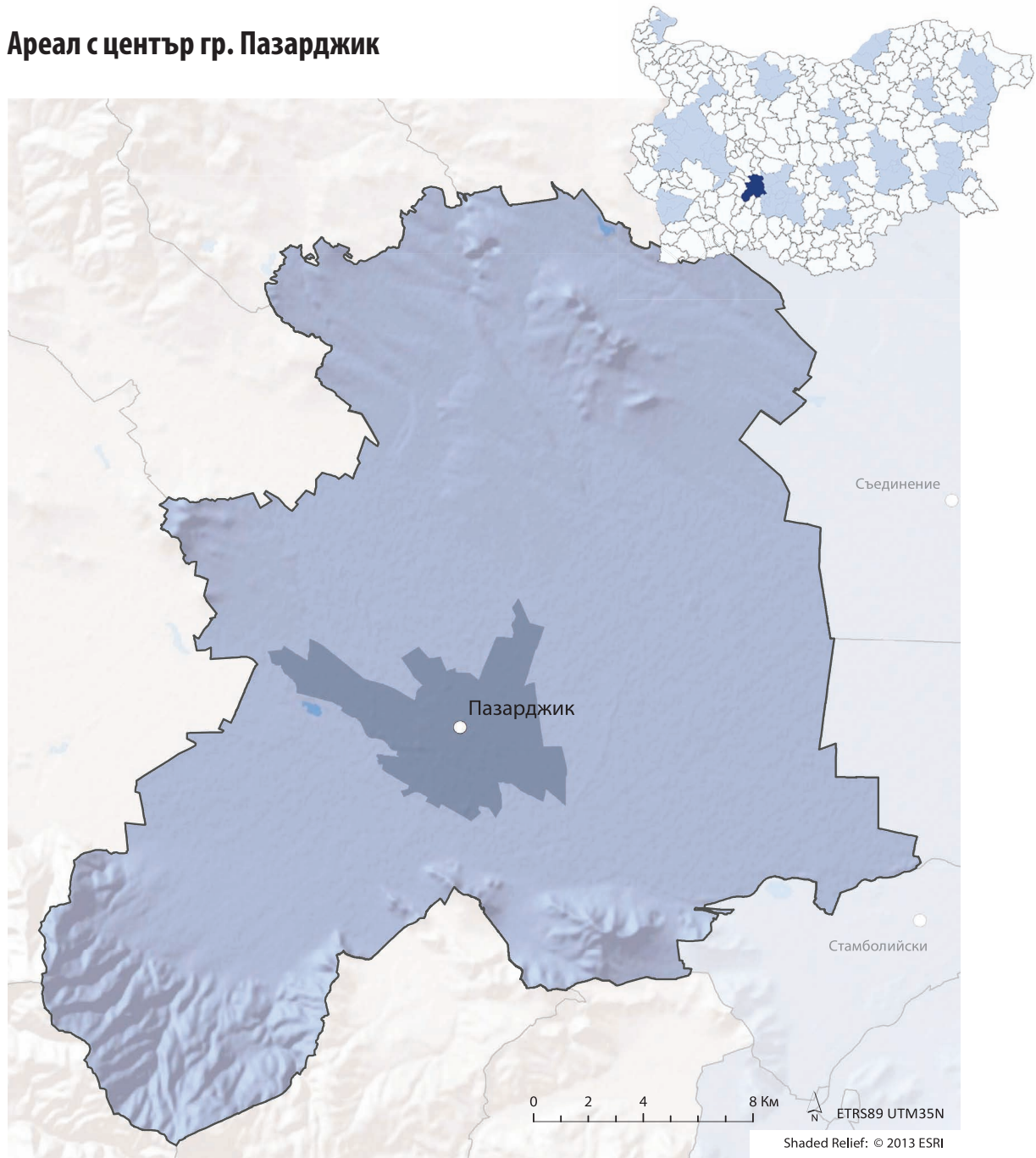
Образование

В ареала с център гр. Добрич за разглеждания период (2010 - 2012 г.) данните за броя на децата от 0 до 4 години не показват тенденция към съществени изменения, като за последната година техният брой достига 2 169 деца.

Броят на студентите в града през 2012 г. е 1 155 души, като е налице известно намаление в сравнение с 2010 г. - с 11.8%. Равнището на рано напусналите училище на възраст от 18 до 24 години в ареала за периода е 14.0% и е малко по-високо, отколкото е същото равнище за страната - с 1.4 процентни пункта.

Ареал с център гр. Пазарджик

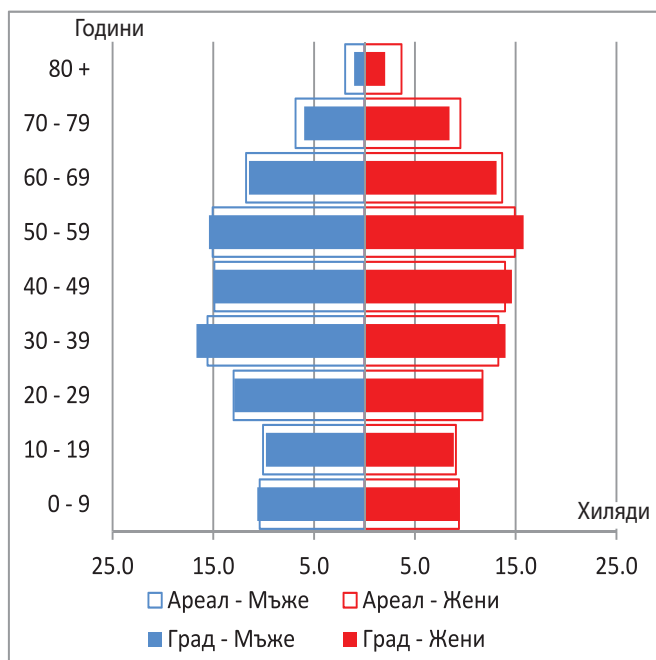
	Община	Население	Площ (км ²)	Гъстота
PAZ19	Пазарджик	117293	636.7	184
	Ареал	117293	636.7	184

- Общински център
- Общински граници
- Град - ядро

Фиг. III.8.1. Ареал с център гр. Пазарджик. Общини, включени в ареала, средногодишно население, площ на общините и гъстота на населението (жители на 1 кв. км) за периода 2010 - 2012 година

Население

Ареалът обхваща територията на една община с административен център гр. Пазарджик и влизащите в нея 31 малки населени места (села). Територията на ареала е 637 кв. км, която съставлява 0.57% от територията на страната. Средногодишното население за периода е 117 хил. души, от които мъжете са 57 500, а жените - близо 60 хиляди. Техните относителни дялове са съответно 49 и 51%. Населението на ареала съставлява 1.6% от населението на страната. Гъстотата на населението е 184 души на 1 кв. километър. В градския център живеят 73 хил. души, или 64.4% от населението на ареала. Съотношението между мъжете и жените в града е приблизително същото както в ареала - мъжете са 35 400, а жените - 37 780.

Фиг. III.8.2. Възrastова пирамида на населението на гр. Пазарджик и ареала

съответно 6.51 и 10.78%. В резултат на миграцията ареалът намалява своето население средногодишно с 500 души, или механичният прираст е минус 4.27%.

Показателите за естественото движение на населението в гр. Пазарджик са по-добри от тези в ареала и спрямо страната. Коефициентът на раждаемост е 10.07‰, а тоталният коефициент на плодовитост е 1.53 деца, който е един от високите в страната. Равнището на смъртността също е сравнително ниско - 11.05‰. Тези равнища на раждаемост и смъртност определят за града отрицателен естествен прираст в размер на минус 0.98‰.

Средногодишно от града се изселват 1 080 души с интензитет 14.74‰, а се заселват 700 души, които съставляват 9.65‰ от населението на града. В резултат на миграционните процеси всяка година от разглеждания период населението на града намалява с 370 души, или с минус 5.09‰.

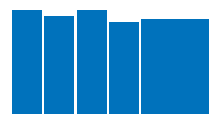
Миграционните процеси между града и неговите околградски територии са малки по размер - около 160 - 170 души. Механичният прираст за града е отрицателен. Той намалява населението си годишно с 12 души, или с 0.16‰. Респективно с толкова се увеличава населението на останалата част от ареала.

Трудоспособното население на възраст 15 - 64 години общо в ареала е 81 170 души, или 69.2% от цялото население, като относителният му дял е малко по-голям от дела за страната (68%). Броят и относителният дял на мъжете и жените в тази възрастова група са приблизително равни. Мъжете

Коефициентът на раждаемост средно за трите години е 9.80‰, който е по-висок от този за страната - 9.68‰. Тоталният коефициент на плодовитост е 1.57 деца. Коефициентът на обща смъртност е по-нисък (10.07‰) от общия коефициент за страната - 14.72‰. За трите години средногодишният естествен прираст на населението е отрицателен с размер минус 2.89‰.

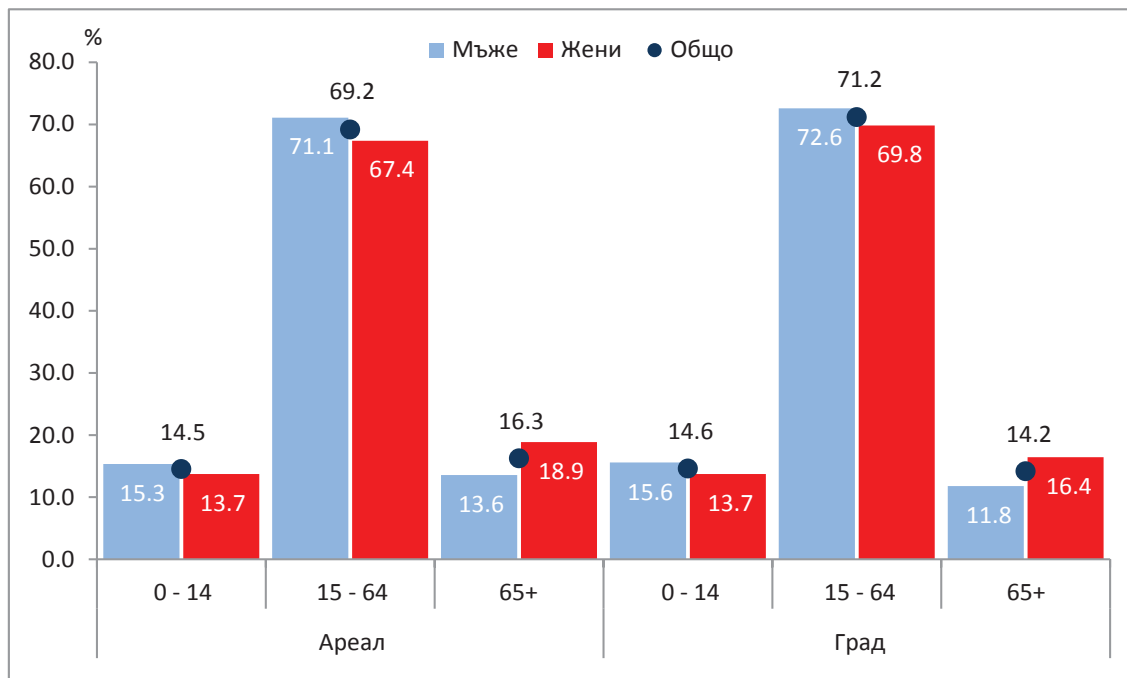
В ареала средногодишно се заселват около 760 и се изселват 1 260 души. Интензивността на двата миграционни потока е

В ареала средногодишно се заселват около 760 и се изселват 1 260 души. Интензивността на двата миграционни потока е

наброяват 40 870 души, а жените - 40 300, като съставляват съответно 50.4 и 49.6%. Сред мъжете трудоспособното население е 71.0%, а сред жените този дял е 67.4%.

В гр. Пазарджик броят на населението на възраст 15 - 64 години е 52 хил., или 71.2% от общото население. От всички мъже, живеещи в града, 72.6% са в тази възрастова група, а сред жените дялът е 69.8%.

Фиг. III.8.3. Възрастова структура на средногодишното население

Относителният дял на най-младото население до 14-годишна възраст в целия ареал е малко по-голям (14.5%) от средната стойност за страната (13.6%). Същата е стойността на този показател и за града. Съществува равенство в структурата на младото население по пол - в ареала и ядрото на тази възраст са малко над 15% от мъжете и 13.7% от жените.

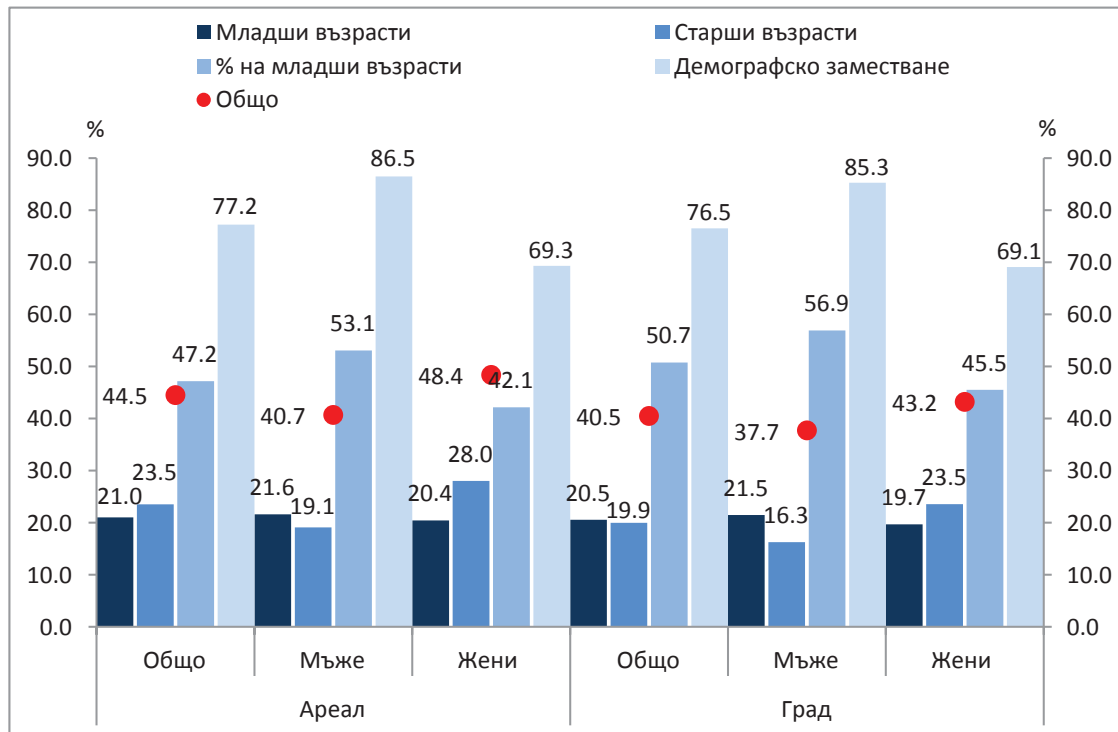
Малка разлика се наблюдава в относителните дялове на населението на възраст 65 и повече години. Общо за ареала старото население съставлява 16.3%, а в неговото ядро то е 14.2%. Тези относителни дялове са по-малки от общия за страната, който е 18.3%. От всички живеещи в ареала мъже 13.6% са на тази възраст. В града техният дял е 11.8%. Сред жените относителните дялове са съответно 18.9 и 16.4%.

В сравнение със страната възрастовата структура на ареала и неговия център, измерена чрез показателя за средната възраст на населението, е сравнително по-благоприятна. Общо за ареала тя е 41.4 години, а в града-център - 40.6 години.

Установените сравнително по-добри стойности на някои показатели за демографските процеси в развитието на населението в ареала и в града в определена степен може да се отдаде на неговата етническа структура, в която има по-големи дялове на население от ромския етнос и мюсюлманското вероизповедание, сред които раждаемостта е малко по-голяма в сравнение с останалото население.

Съответно на представената възрастова структура коефициентите на демографско натоварване на населението в независимите възрасти и възпроизводството на трудовия ресурс са с по-добри стойности спрямо общите за страната. Коефициентът на демографското натоварване на населението в трудоспособна възраст общо за ареала е 44.5%. Сред мъжете и жените тези стойности са съответно 40.7 и 48.4%.

Между коефициентите за демографско натоварване с младо и старо население съществува различие. Съотношението между младшите възрасти и населението на възраст 15 - 64 години е 21.0%, а по отношение на старото население е 23.5%. Оттук следва, че 47.2% от общото натоварване на населението в независимите възрасти се дължи на младото и 52.8% - на старото население.

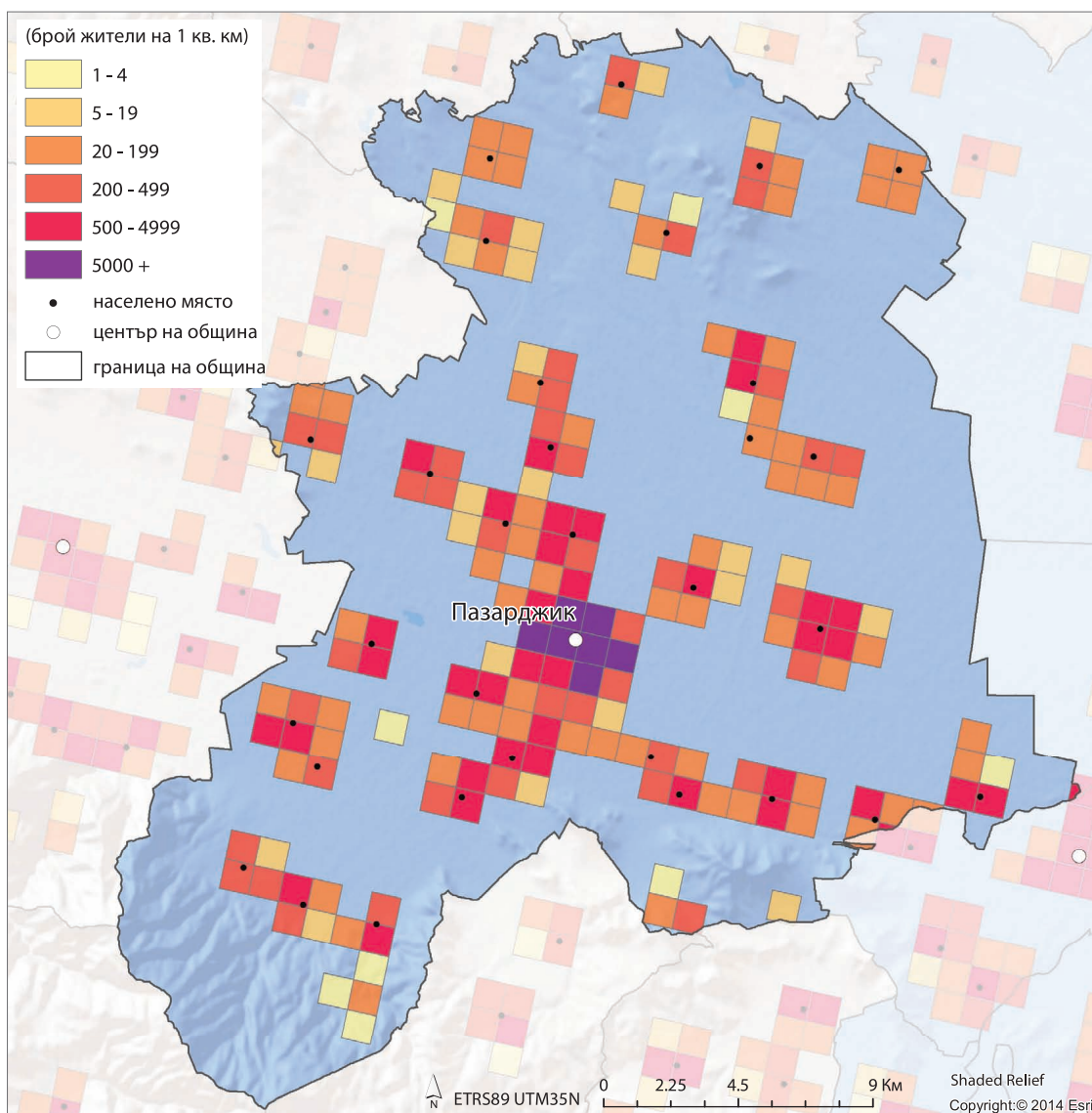
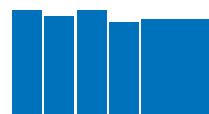
Фиг. III.8.4. Показатели за демографско натоварване и демографско заместване и дял на младшите възрасти в демографското натоварване

За центъра на ареала съотношението на населението между зависимите и независимите възрасти е 40.5%. Натоварването на трудоспособното население от страна на младшите възрасти е по-голямо за сметка на натоварването със старо население - показателите са съответно 20.5 и 19.9%. При тези съотношения 50.7% от общото демографско натоварване се формира от младшите възрасти, а 49.3% се дължи на старото население.

Възпроизводството на населението в трудоспособна възраст в ареала и в града в сравнение с общата тенденция в страната е по-добро, но и тук се наблюдава процес на свиване на трудовия ресурс. През изследвания период на 100 излизащи от трудоспособна възраст се включват нови 77 души. Това равнище на демографско заместване е по-високо от това за страната, което е 71%.

В града коефициентът на заместване е сравнително по-добър. В него 100 излизащи от трудоспособна възраст се заместват от близо 74 лица на възраст 19 - 24 години.

Сред съвкупността на мъжете и жените в ареала като цяло и в града коефициентът на заместване е различен. Сред мъжете в ареала и в града съотношението на заместване е 86%, а сред жените този показател е 69%.

Фиг. III.8.5. Разпределение на населението в ареал с център гр. Пазарджик.
Грид на населението, Преброяване 2011

Домакинства

Сравнително малък е броят на домакинствата в агломерация Пазарджик спрямо този за страната. През 2012 г. техният брой е 42 728 и относителният им дял спрямо домакинствата в страната е 1.5%. При база 2010 г. през 2012 г. броят им се понижава с 0.2%. Средногодишно за периода основните характеристики в структурата на домакинствата, населяващи територията на ареала, показват, че: едночленни домакинства са 23.3%, като спрямо живеещите в страната те са 0.9%; самотни родители с деца под 18 години са 2.4%, като спрямо живеещите в страната те са 1.0%; домакинства на самотни пенсионери са 15.6%, като спрямо живеещите в страната те са 0.9%; домакинства с деца под 18 години са 31.4%, като спрямо живеещите в страната те са 1.1%. Основната част от домакинствата населява центъра (града) на ареала Пазарджик, където относителният им дял е 62.7% средногодишно за разглеждания период.

Жилища

За 2012 г. броят на жилищата в ареала с център гр. Пазарджик е 51 289. Техният относителен дял спрямо жилищата в страната през наблюдаваните години не се променя съществено и през 2012 г. е 1.3%. Средната цена на апартамент е 34 600 лв., което е с 27.2% по-висока цена от средната на апартамент за страната през 2012 година. За сравнение може да се добави, че средната цена за къща през същата година е 60 200 лв., т.е. тя е почти два пъти по-висока, отколкото е цената за апартамент. Повече от половината апартаменти на ареала се намират в гр. Благоевград - 62.9% през последната наблюдавана година.

Пазар на труда

Заетите лица от 20 до 64 години намаляват за периода 2010 - 2012 г. с 10.6%, достигайки 45 642 души. Коефициентът на заетост средногодишно е 61.0% и е сравнително по-нисък в сравнение с този за страната - с 1.5 процентни пункта. Относителният дял на заетите в ареала спрямо техния брой в страната за периода е около 1.5%. Основният относителен дял на заетите в ареала е в неговия център гр. Пазарджик - около 67%.

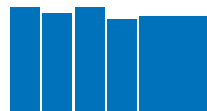
Безработните лица са около 6 176 души средногодишно за наблюдавания период. Относителният дял на безработните е най-висок в центъра - над 63.0% за периода. Коефициентът на безработица за периода е 12.0% - сравнително по-висок, отколкото е същият коефициент за страната - с 1 процентен пункт.

Бедност

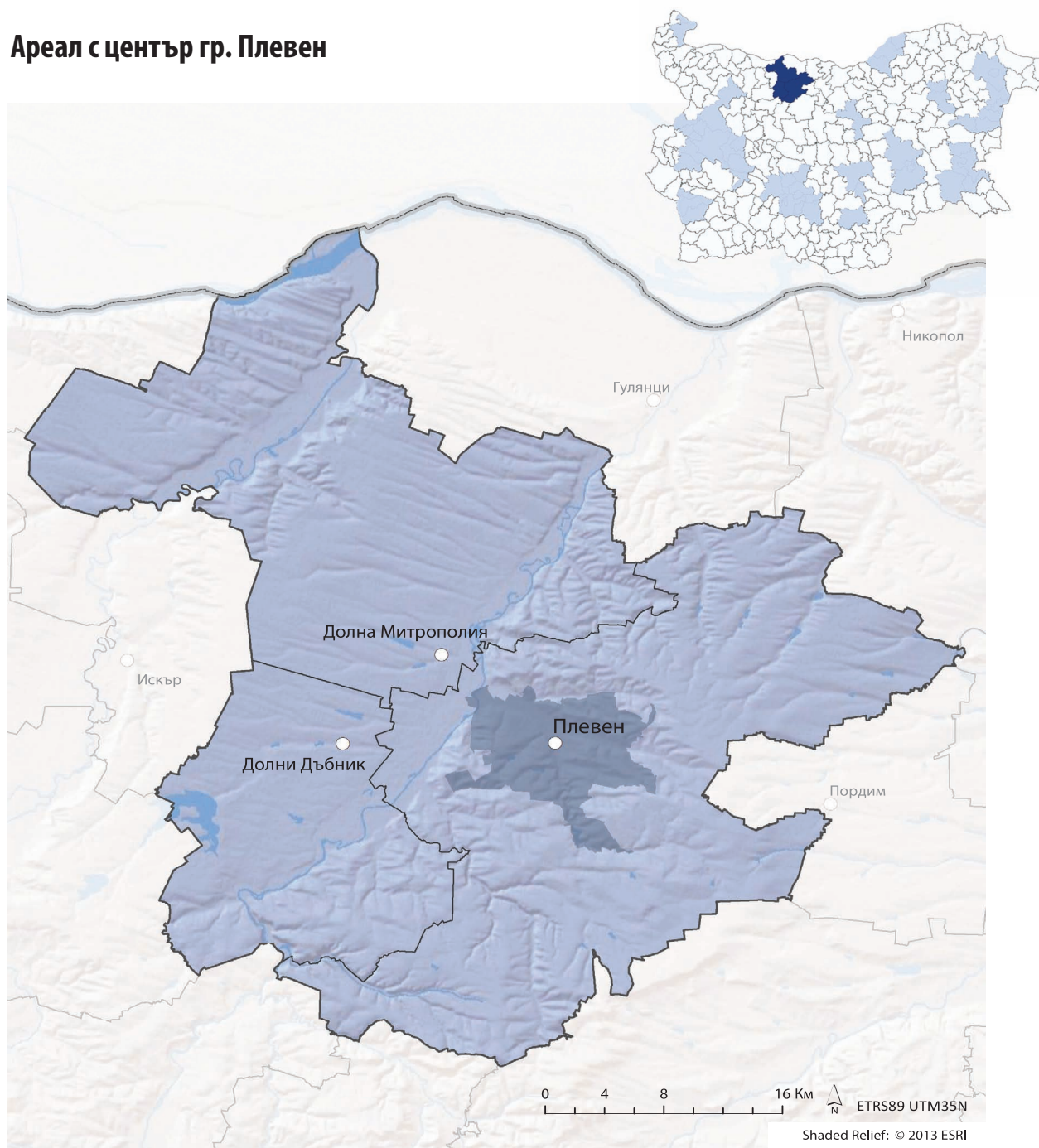
Сравнително висок е делът на бедните, живеещи в риск от бедност - около 21% за периода. Равнището на бедност не се различава от равнището в страната. Равнището на риска от бедност и социално изключване преди социалните трансфери (включително пенсиите) е значително по-високо - 47%, като в сравнение с данните за страната това равнище е около 2 процентни пункта по-ниско. Равнището на материалната депривация за бедните в този ареал е 42% за периода и е по-ниско с около 2 процентни пункта, отколкото е същото равнище за страната.

Образование

В ареала с център гр. Пазарджик за разглеждания период (2010 - 2012 г.) данните за броя на децата от 0 до 4 години показват тенденция към известно повишение - със 17.1%, като за последната година техният брой достига 2 024 деца. Относителният дял за страната е 1.4%. В центъра на ареала живеят 77.0% от децата за последната година.

Ареал с център гр. Плевен

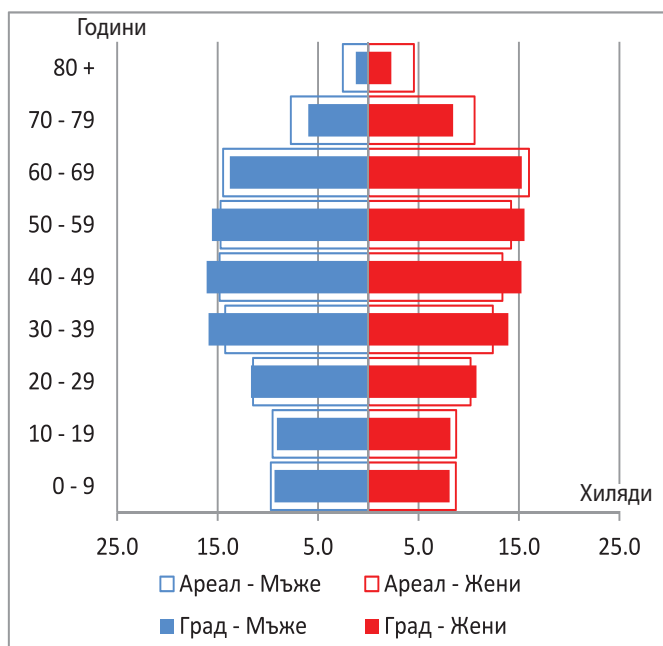
	Община	Население	Площ (км ²)	Гъстота
PVN10	Долна Митрополия	20440	674.9	30
PVN11	Долни Дъбник	12933	307.6	42
PVN24	Плевен	133310	809.7	165
	Ареал	166683	1792.2	93

- Общински център
- Общински граници
- Град - ядро

Фиг. III.9.1. Ареал с център гр. Плевен. Общини, включени в ареала, средногодишно население, площ на общините и гъстота на населението (жители на 1 кв. км) за периода 2010 - 2012 година

Население

В състава на агломерацията са включени три общини с общо средногодишно население 166 680 души, което съставлява 2.2% от населението на страната и територия 1 792 кв. километра. Ареалът обхваща 1.6% от територията на страната, а гъстотата на населението е 93 души на 1 кв. километър. Централният населен град е Плевен с население 108 хил. души, или 64.8% от населението на формирания ареал. На две от общините административните центрове са два малки града с население под 7 хил. души.

Фиг. III.9.2. Възрастова пирамида на населението на гр. Плевен и ареала

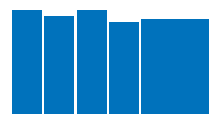
От цялото население в ареала мъжете са близо 81 хил., или 48.4%. Жените наброяват 86 хил. и са 51.6% от населението. Подобно е съотношението и в ядрото на ареала, където мъжете са 48.2%, или 52 хил. души, а жените - 56 хил., или 51.8%. Съотношението между броя на мъжете и жените в голяма степен съвпада с общото за страната.

Независимо че ареалът е разположен в северната централна част на страната, че е с добри почвени и климатични условия и с развита транспортна инфраструктура, закриването на производствени мощности и ниската инвестиционна активност се отразяват негативно върху развитието на пазара на труда и оттам на неговото демографско развитие. Средногодишното население на ареала е намаляло от 173 хил. през 2010 г. до 160 хил. през 2012 г., или средногодишно то е намалявало с над 4 хил. души.

Коефициентът на раждаемост е 9.0‰, който е под средната обща раждаемост в страната. Тоталният коефициент на плодовитост е 1.55 деца. Равнището на смъртността също е по-високо от общото за страната. Коефициентът на обща смъртност е 15.89‰. Тези два показателя определят отрицателен средногодишен естествен прираст в размер на минус 6.89‰, който е един от най-високите в страната. По-висок по абсолютна стойност е само коефициентът на прираста в ареала на гр. Видин.

За изследвания период средногодишно в ареала са се заселвали по 2 125 лица, или 12.75‰ спрямо средногодишното население в него. Тези лица са дошли от населени места, които се намират извън неговите граници. Насрещно на този миграционен поток средногодишно от ареала се изселват 2 800 души, респ. 16.84‰. В резултат на заселванията и изселванията общо за ареала се формира отрицателно миграционно салдо в размер на 680 души годишно. Коефициентът на миграционния прираст е минус 4.1‰ спрямо средногодишното население на ареала. Следователно намаляването на населението на ареала се дължи в значима степен на миграционните процеси.

Плевен е един от седемте града на страната с население над 100 хил. души, но неговото население непрекъснато намалява. За разглеждания период средногодишно то е намалявало с около 5 хил. души. В града коефициентът на раждаемост е много нисък - 8.60‰ - равнище, което е много под средното за страната, а тоталният коефициент на плодовитост е 1.32 деца - също по-ниска

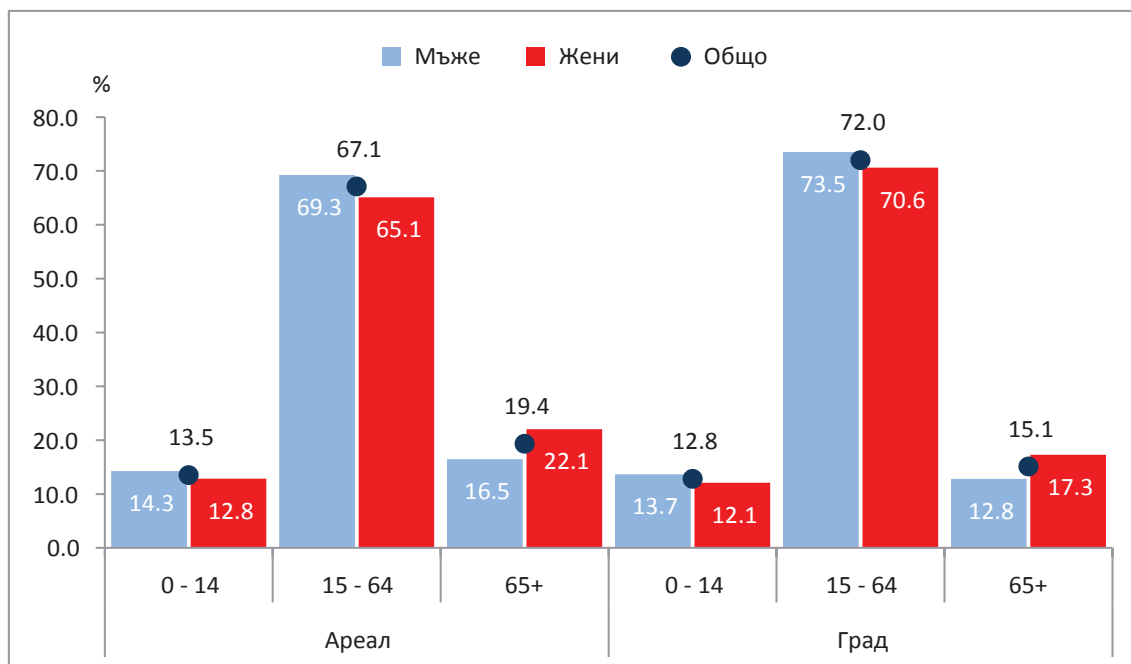
стойност от общата за страната. Равнището на смъртността е 11.58‰, в резултат на което градът има отрицателен естествен прираст от близо 3‰.

Негативно влияние върху демографското развитие на града оказват и миграционните процеси. Средногодишно в града се заселват 1 470, а се изселват над 2 300 души. Тези потоци относително спрямо населението на града съставляват съответно 13.58 и 21.70‰. В резултат на миграцията населението намалява с около 880 души, или с 8.11‰ през всяка година.

Между ядрото и неговата периферия също протичат миграционни процеси, като през трите години от определената извънградска територия в града средногодишно са се преселвали по 340 души. Интензивността на този поток е 3.17‰. Обратният миграционен поток - от ядрото към периферията, е в по-голям размер - 580 души годишно, или 5.37‰. В резултат на тези процеси населението на града през трите години е намалявало всяка година с 240 души, които съставляват 2.2‰ от средногодишното население на града.

От цялото население на ареала близо 67% е на възраст 15 - 64 години, или неговият брой е 112 хил. души. Този относителен дял е по-нисък от общия за страната (68%). Почти равни са абсолютният и относителният дял на жените и мъжете в тази възрастова група - приблизително по 50%. Сред мъжете 69% са на тази възраст, а сред жените - 65%.

От населението на града 72% са на възраст 15 - 64 години, но естествено неговият брой е по-малък - около 78 хил. души. Следователно в извънградската част на ареала населението в трудоспособните възрасти е 34 хиляди. От живеещите в града мъже 73.5% са на тази възраст, а сред жените делът е 70.6%.

Фиг. III.9.3. Възрастова структура на средногодишното население

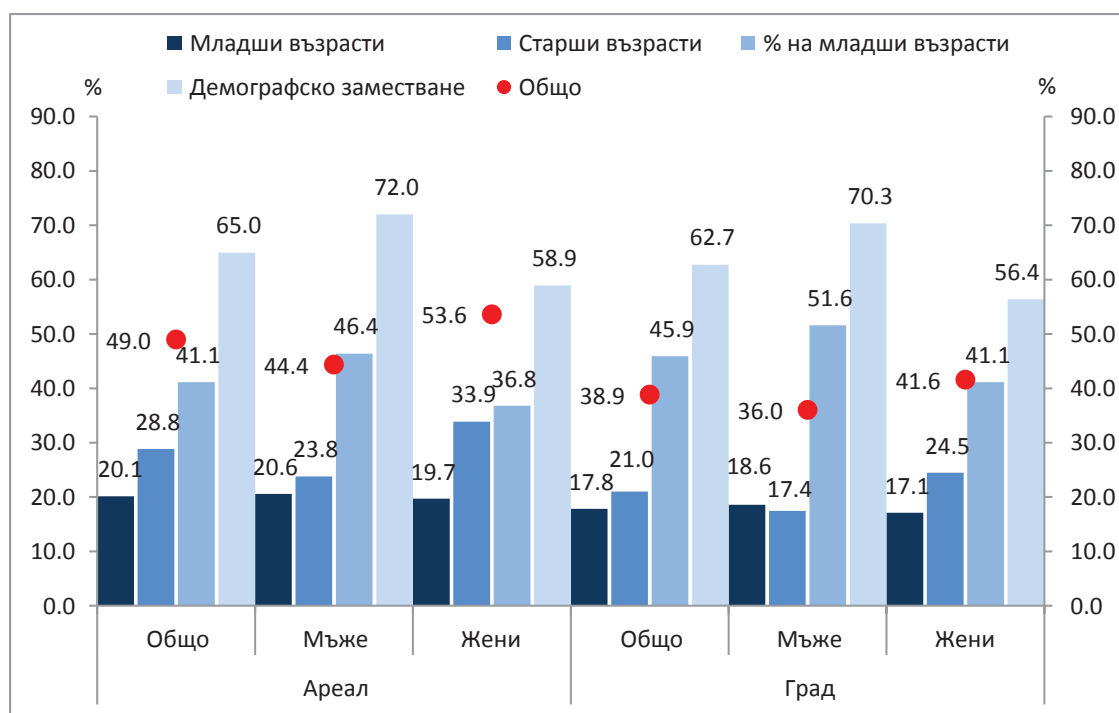
Относителните дялове на населението под трудоспособна възраст (0 - 14 години) общо в ареала и в града, сред мъжете и жените, са в границите от 12 до 14%. Общо за ареала броят на младото население е 22 500 души, или 13.5%, а в градския център - 13 890 и 12.8% от съответното население.

По-съществени са различията в дяловете на най-възрастното население. В ареала старите хора са над 32 хил. и съставляват 19.4% от населението, докато в града техният брой е 16 350, или 15.1%. За страната този относителен дял е 18.3%. Естествено сред жените в ареала и в ядрото делът

на тези на възраст над 65 години е по-висок - в ареала той е 22%, а в града - 17%. На тази възраст сред мъжете в ареала са 16.5% и 12.8% - в града.

От приведените данни за възрастовата структура на населението в ареала и неговото ядро се установява значително застаряване на населението в тях. Това се потвърждава и от показателя за средната възраст на населението. Общо за ареала тя е 43.4, а в града - 42.2 години. Това е установената най-висока средна възраст на населението сред определените ареали и техните градски центрове.

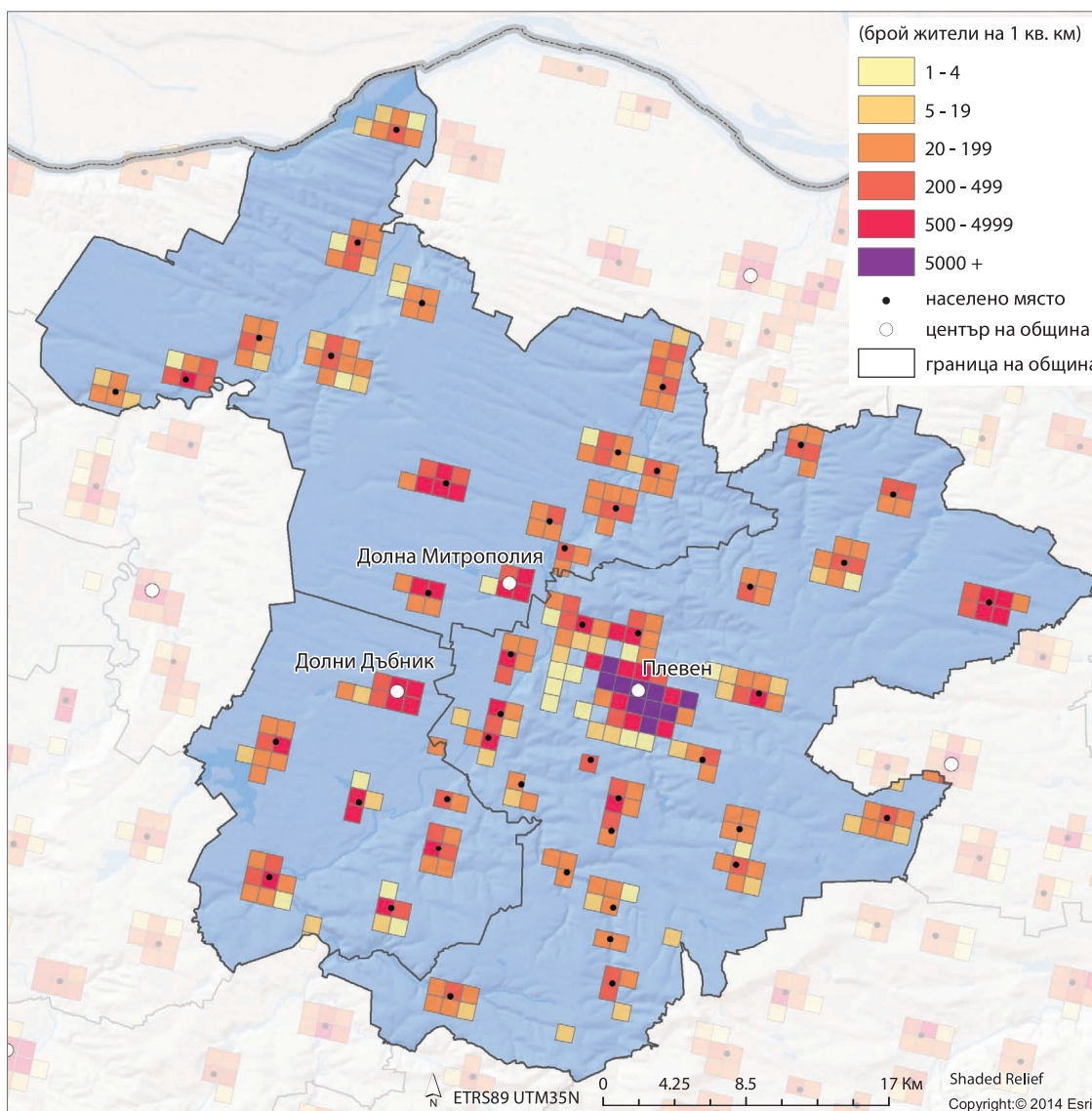
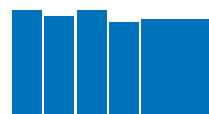
Показателят за общото демографско натоварване на населението в независимите възрасти е 49%. Поотделно съотношението на младите възрасти към населението на възраст 15 - 64 години е 20.1%, а на старото население към същата възрастова група е близо 29%. Установените разлики в тези съотношения определят, че 41% от общото демографско натоварване на населението в независимите възрасти е резултат от натоварването с младите възрасти и 59% - от населението на възраст 65 и повече години. За страната тези стойности са съответно 46.8 и 53.2%.

Фиг. III.9.4. Показатели за демографско натоварване и демографско заместване и дял на младшите възрасти в демографското натоварване

За центъра на ареала гр. Плевен съотношението на населението между зависимите и независимите възрасти е значително по-благоприятно, т.е. има по-ниска стойност - 39%. Това се дължи на сравнително по-малкото натоварване със старо население - 54% от общото демографско натоварване се дължи на това съотношение. На 100 души от населението на възраст 15 - 64 години се съотнасят близо 18 души на възраст до 14 години и 21 - на възраст 65 и повече години.

Неблагоприятната демографска ситуация в ареала и в неговото ядро се подчертава и при разглеждане на показателите за възпроизводството на трудовите ресурси. Коефициентът на демографско заместване в ареала е значително по-нисък от този за страната. Общо за ареала 100 излизащи от трудоспособна възраст се заместват от 65 души на възраст 19 - 24 години. В града това съотношение е още по-малко - на 100 излизащи се падат 63 души, влизащи в трудоспособна възраст. Коефициентът на демографско заместване за страната е 71%.

Фиг. III.9.5. Разпределение на населението в ареал с център гр. Плевен.
Грид на населението, Преброяване 2011

Домакинства

Сравнително малък е броят на домакинствата в агломерация Плевен спрямо този за страната. През 2012 г. техният брой е 60 565 и относителният им дял спрямо домакинствата в страната е 2.1%. При база 2010 г. през 2012 г. броят им намалява с 2.0%. Средногодишно за периода основните характеристики в структурата на домакинствата, населяващи територията на ареала, показват, че: едночленни домакинства са 25.1%, като спрямо живеещите в страната те са 1.4%; самотните родители с деца под 18 години са 2.4%, като спрямо живеещите в страната те са 1.5%; домакинства на самотни пенсионери са 16.7%, като спрямо живеещите в страната те са 1.3%; домакинства с деца под 18 години са 29.7%, като спрямо живеещите в страната те са 1.5%. Основната част от домакинствата населява центъра (града) на ареала Плевен, където техният относителен дял е 65.2% средногодишно за разглеждания период.

Жилища

За 2012 г. броят на жилищата в ареала с център гр. Плевен е 84 130 и не е налице съществено изменение в сравнение с предходните години. Техният относителен дял спрямо жилищата в страната през наблюдаваните години не се променя съществено и през 2012 г. е 2.2%. Средната цена на апартамент е 19 983 лв., което е с около 27% по-ниска цена от средната на апартамент за страната през 2012 година. За сравнение може да се добави, че средната цена за къща през същата година е 28 000 лв., т.е. тя е сравнително по-висока, отколкото е цената за апартамент. Повече от половината апартаменти на ареала се намират в гр. Плевен - 62.9% през последната наблюдавана година.

Пазар на труда

Заетите лица от 20 до 64 години намаляват за периода 2010 - 2012 г. с 11.9%, достигайки 61 280 души. Коефициентът на заетост средногодишно е 62.2% и е сравним с този за страната. Относителният дял на заетите в ареала спрямо техния брой в страната за периода е около 2.1%. Основният относителен дял на заетите в ареала е в неговия център гр. Плевен - 73.3% за последната година.

Безработните лица са около 8 739 души средногодишно за разглеждания период от време. Относителният дял на безработните е най-висок в центъра - 66.8% за периода. Коефициентът на безработица за периода е 12.2% - сравнително по-висок, отколкото е за страната - с 1.1 процентни пункта.

Бедност

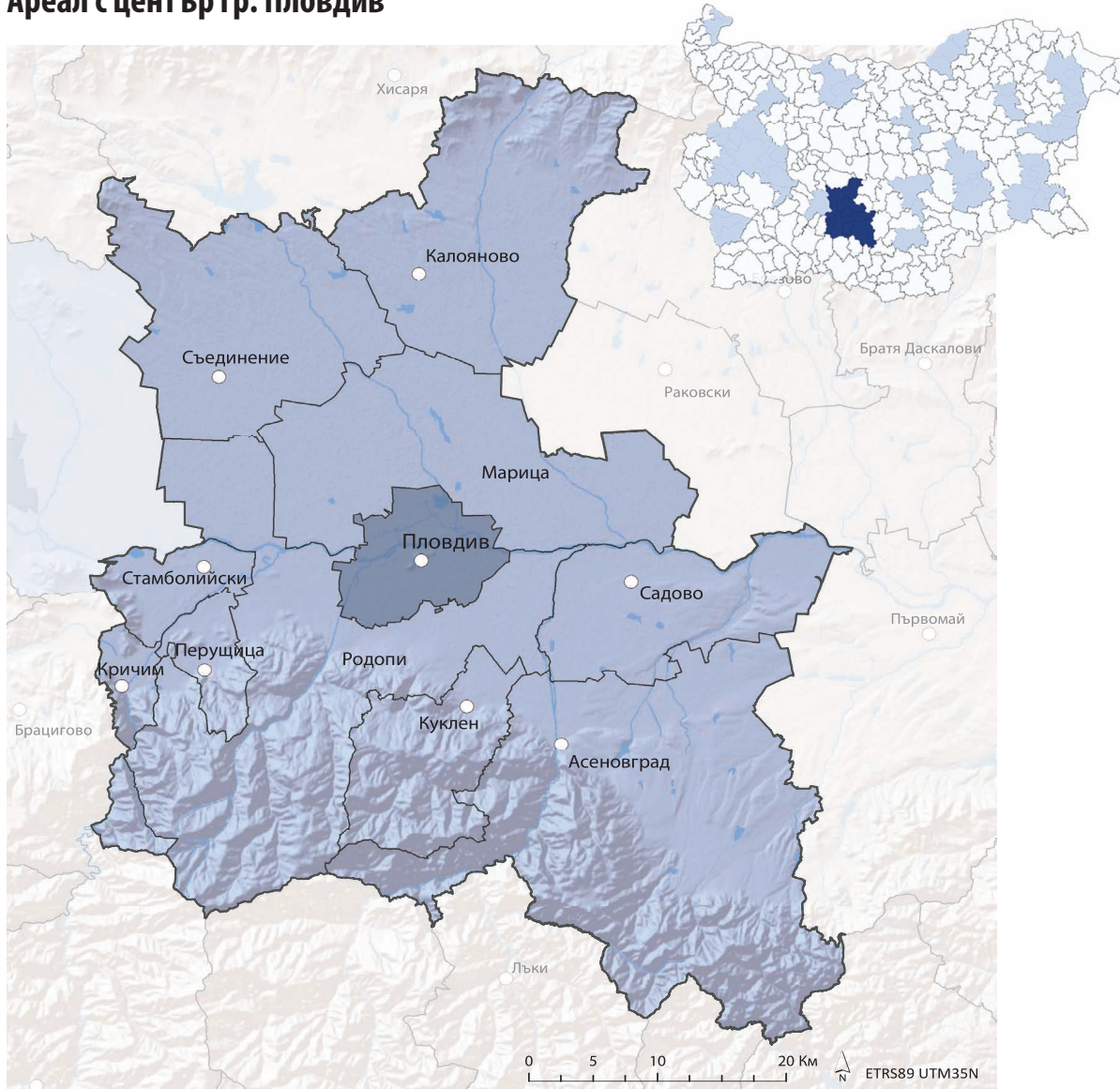
Делът на бедните, живеещи в риск от бедност, е 21.6% и не се различава съществено от предходните години за периода. Равнището на бедност е сравнимо с това за страната. Равнището на риска от бедност и социално изключване преди социалните трансфери (включително пенсиите) е значително по-високо - 48.4%, и не се различава от това за страната. Равнището на материалната депривация за бедните в ареала е 42.7% за последната година и е по-ниско с около 2 процентни пункта в сравнение със същото равнище за страната.

Образование

В ареала с център гр. Плевен за разглеждания период (2010 - 2012 г.) данните за броя на децата от 0 до 4 години показват тенденция към известно повишение - със 7.2%, като за последната година техният брой достига 3 494 деца.

Броят на студентите в града през 2012 г. е 1 718 души и се запазва през годините. Равнището на рано напусналите училище на възраст от 18 до 24 години в ареала за периода е 14.5% и е малко по-високо, отколкото е за страната - с 1.5 процентни пункта.

Ареал с център гр. Пловдив

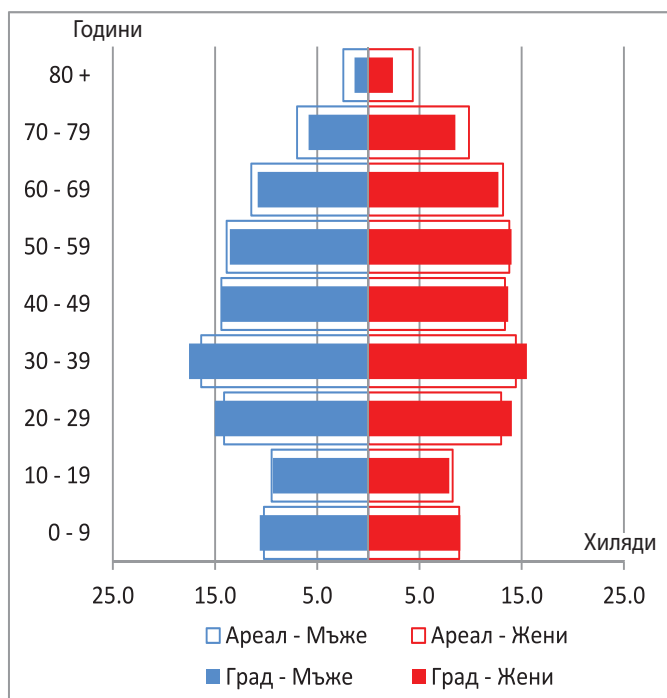
	Община	Население	Площ (км ²)	Гъстота
PDV01	Асеновград	64197	665.4	97
PDV12	Калояново	12022	347.5	35
PDV17	Марица	31938	342.7	93
PDV22	Пловдив	343197	102.0	3365
PDV26	Родопи	32091	523.7	61
PDV28	Садово	15543	192.9	81
PDV33	Съединение	10699	298.0	36
PDV39	Кричим	8429	54.9	154
PDV40	Перущица	5089	48.7	105
PDV41	Стамболийски	20631	61.3	337
PDV42	Куклен	6453	148.4	44
	Ареал	550289	2785.3	198

Shaded Relief: © 2013 ESRI
 ○ Общински център
 □ Общински граници
 ■ Град - ядро

Фиг. III.10.1. Ареал с център гр. Пловдив. Общини, включени в ареала, средногодишно население, площ на общините и гъстота на населението (жители на 1 кв. км) за периода 2010 - 2012 година

Население

Ареалът на гр. Пловдив е третият в страната по територия след ареалите на гр. София и гр. Бургас и втори по население след ареала с център гр. София. Той обхваща територия от 2 785 кв. км, която съставлява 2.5% от територията на страната. Ареалът се развива около гр. Пловдив, който е вторият по население в страната и е важен стопански, образователен и културен център. В състава на ареала влиза и гр. Асеновград с население 50 хил. души в края на 2012 г., който независимо че е един от сравнително големите градове на страната, не формира свой ареал съгласно прилаганите критерии.

Фиг. III.10.2. Възрастова пирамида на населението на гр. Пловдив и ареала

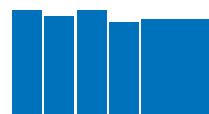
Средногодишното население на ареала през трите години е над 550 хил. души, от които 265 хил. мъже и 285 хил. жени. Относителните дялове на мъжете и жените са съответно 48.1 и 51.9%. В границите на ареала живее 7.4% от населението на страната. Гъстотата на населението е 198 души на 1 кв. км, която е много по-висока от тази за страната - 66 души. В основния градски център живеят 343 хил. души, или близо 62.4% от населението на ареала. Съотношението по пол е 47.7 и 52.3% съответно за мъжете и жените.

Равнището на раждаемостта в ареала средно за трите години е 10.22‰, което е над средното за страната. Тоталният коефициент на плодовитост е 1.47 деца. По-нисък от този за страната е коефициентът на обща смъртност - неговата стойност е 12.93‰. За трите години средногодишният естествен прираст на населението е отрицателен и е в размер средно на минус 2.70‰.

Абсолютният средногодишен механичен прираст през периода 2010 - 2012 г. е минус 124 души, но неговото относително изражение спрямо населението на ареала е много малко - минус 0.22‰. В ареала средногодишно се заселват близо 8 хил. души и почти толкова се изселват извън неговите граници. Интензивността на двата срещуположни миграционни потока са приблизително равни - 14.42 за заселванията и 14.65‰ за изселванията спрямо средногодишното население на ареала.

Показателите за естественото движение на населението в центъра на ареала са по-добри от тези за периферията. В града коефициентът на раждаемост е по-висок - 11.08‰, но тоталният коефициент на плодовитост е по-нисък - 1.44 деца. Сравнително по-ниско е равнището на смъртността - 10.89‰. При съпоставката на тези показатели за демографските процеси се установява, че гр. Пловдив има практически нулев естествен прираст, който се изразява с определена положителност от 0.19‰. Сред наблюдаваните градове той е третият по значение след градовете Благоевград и Бургас, който има положителен естествен прираст. Всички останали имат отрицателен прираст.

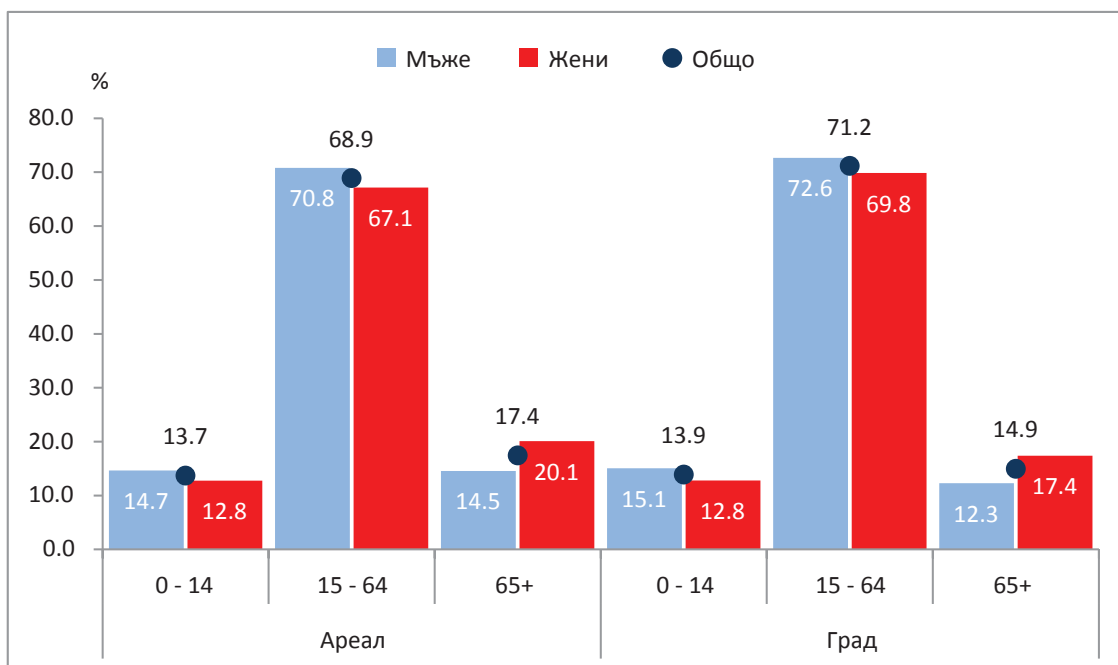
Механичният прираст за града също е близък до нулата. Средногодишно населението на града незначително се е увеличавало с 5 души в резултат на миграцията, а относително - с 0.01‰.

Между центъра на ареала и неговата периферия също протичат миграционни процеси, но те не са с голям обхват, като се има предвид големият брой на населението в ареала и в неговото ядро. От извънградската територия средногодишно в гр. Пловдив се заселват 1 048 души, а се изселват 1 226 души. Интензитетът на заселващите се и изселващите се от града е малко над 3‰. В резултат на тези процеси градът средногодишно намалява своето население с близо 180 души. Основно това намаление (79%) се дължи на преселванията главно в населените места на община Марица - села, разположени в непосредствена близост до града.

За тригодишния период населението общо на ареала е намаляло от 556 хил. на 544 хил. души и това намаление се дължи изцяло на отрицателния естествен прираст на населението.

Трудоспособното население общо в ареала средногодишно е в размер на 379 хил., или 69% от цялото население, като относителният му дял е близък по стойност на дела за страната. Броят и относителният дял на мъжете в тази възрастова категория са с по-малки стойности - 187 хил., респ. 49.3%, от тези за жените - 192 хил. и 50.7%. Сред мъжете 70.6% са на възраст 15 - 64 години, а сред жените делът е 67.3%.

Фиг. III.10.3. Възрастова структура на средногодишното население

В градската част на ареала относителните дялове на населението в разглежданата възрастова група са малко по-големи - общо 71.1% и съответно 72.8% за мъжете и 69.8% за жените.

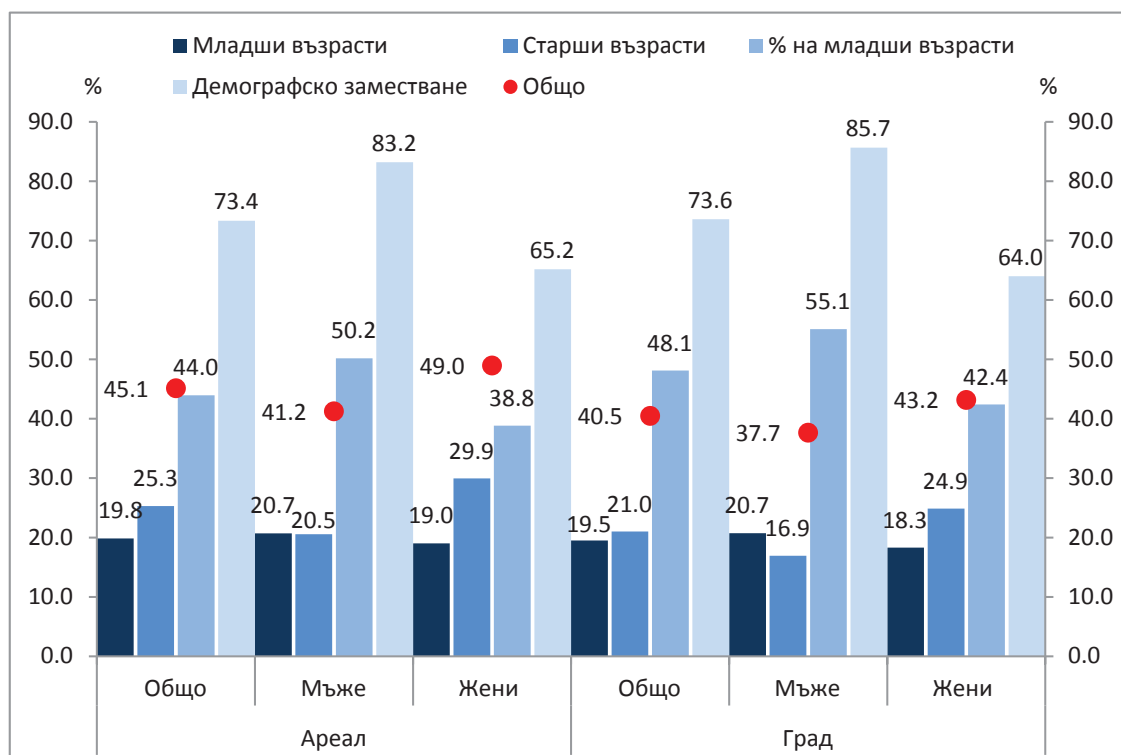
Относителните дялове на най-младото население сред мъжете и жените в ареала и неговия център са приблизително равни и са в границите между 13 и 15%. Общото население до 14-годишна възраст в целия ареал е 13.7%, или неговият средногодишен брой е 75 хиляди. В града населението на тази възраст възлиза на близо 48 хил. с относителен дял 14%. Посочените относителни дялове са по-големи от общите за страната.

В малка степен съществуват различия по отношение на дела на старите хора на възраст 65 и повече години. Относителният дял на старото население в ареала е 17.4%, а в града - 14.9%, но и двата дяла са по-малки от дела за страната - 18.3%.

От представените данни за трите основни възрастови групи в ареала и неговото градско ядро се установява, че населението в тях има по-добра възрастова структура в сравнение с общата за страната. Това се потвърждава и от показателите за средната възраст на населението - в ареала тя е 41,8, а в града - 41,9 години. За страната този показател е 42,4 години.

Коефициентът на общото демографско натоварване на населението в независимите възрасти в ареала е 45,1%, което е по-ниско от това за страната - 46,8%. Демографското натоварване с младо и старо население е различно. Съотношението между населението на възраст до 14 години и населението в трудоспособните възрасти е 19,8%, докато при старшите възрасти то е 25,3%. При тези съотношения се установява, че в общото демографско натоварване 44% се дължи на младите възрасти и 56% - на старшите.

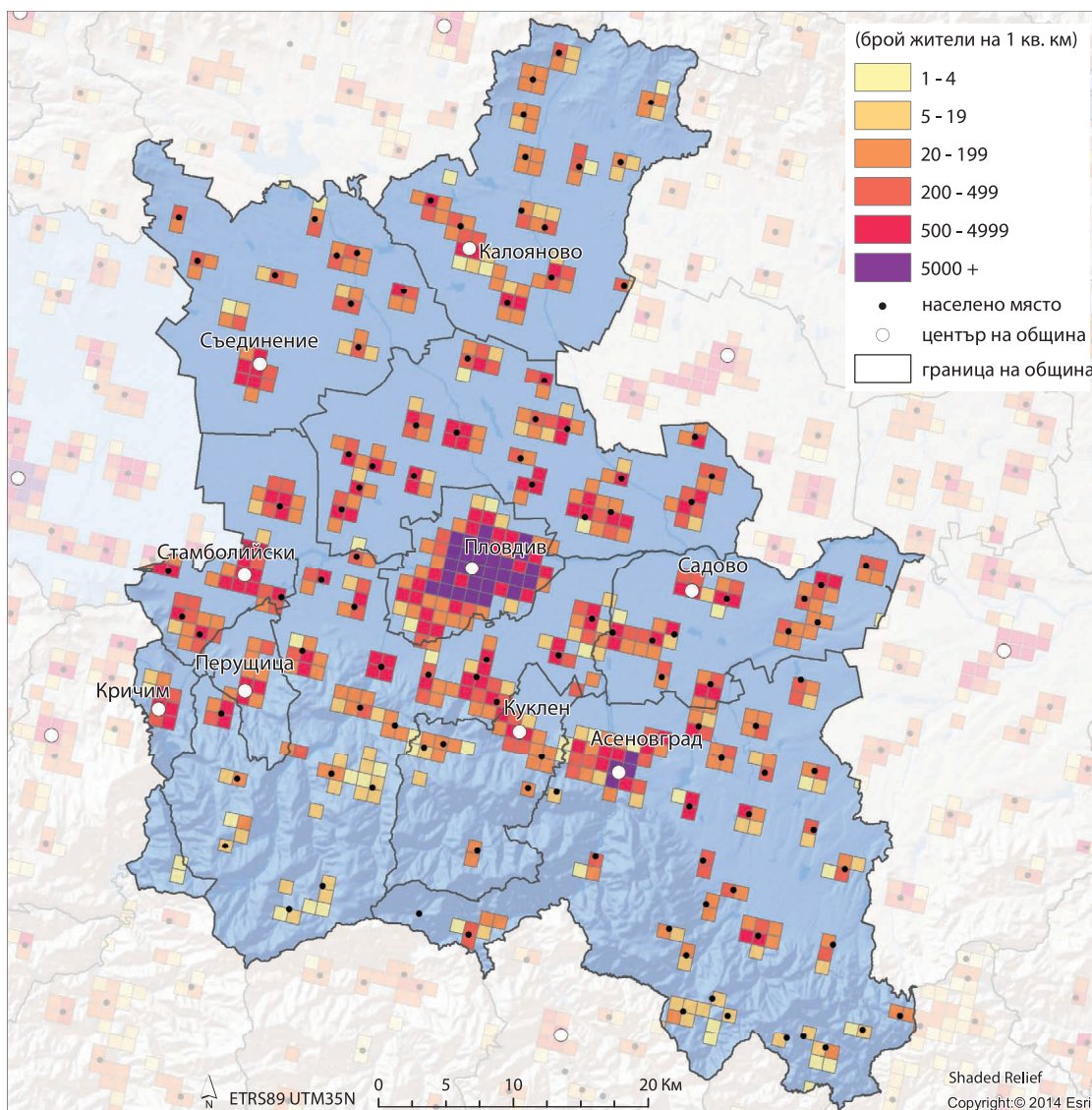
За центъра на ареала съотношението на населението между зависимите и независимите възрасти е 40%. Тук няма голяма разлика в равнищата на натоварване на трудоспособното население в двете възрастови категории. Показателите за тази зависимост са съответно 19,5% за младото население и 21% за старото население. Частта в натоварването с младо население е по-голяма (48%) спрямо тази за ареала.

Фиг. III.10.4. Показатели за демографско натоварване и демографско заместване и дял на младшите възрасти в демографското натоварване

В сравнение със страната (71 влизаци на 100 излизаци в трудоспособна възраст) коефициентът на демографско заместване в ареала и в неговото ядро е малко по-висок - 100 излизаци от трудоспособна възраст се заместват от 73 души на възраст 19 - 24 години.

Сред съвкупността на мъжете и жените в ареала като цяло и в града коефициентът на заместване е различен. Той е по-висок сред мъжете - между 83 - 85% в ареала и в града. Тези показатели за жените са около 65%.

Фиг. III.10.5. Разпределение на населението в ареал с център гр. Пловдив.
Грид на населението, Преброяване 2011

Домакинства

Сравнително малък е броят на домакинствата в агломерация Пловдив спрямо тази за страната. През 2012 г. техният брой е 215 430 и относителният им дял спрямо домакинствата в страната е 7.5%. При база 2010 г. през 2012 г. броят им нараства с 0.4%. Средногодишно за периода основните характеристики в структурата на домакинствата, населяващи територията на ареала, показват, че: относителният дял на едночленни домакинства е 25.8%, като спрямо страната е 4.5%; за самотни родители с деца под 18 години той е 2.4%, като спрямо страната е 5.1%; за домакинства на самотни пенсионери относителният дял е 16.3%, като спрямо страната е 4.5%; за домакинства с деца под 18 години той е 29.2%, като спрямо страната е 5.0%. Основната част от домакинствата населява центъра (града) на ареала Пловдив, където техният относителен дял е 61.5% средногодишно за разглеждания период.

Жилища

Броят на жилищата в ареала с център гр. Пловдив за периода 2010 - 2012 г. нараства с 5.2% и достига 248 187 жилища. Относителният им дял спрямо жилищата в страната през наблюдаваните години не се променя съществено и през 2012 г. е 6.4%. Средната цена на апартамент е 18 400 лв., което е с 32.4% по-ниска цена от средната на апартамент за страната през 2012 година. За сравнение може да се добави, че средната цена за къща през същата година е 35 898 лв., т.е. тя е по-висока, отколкото е цената за апартамент. Повече от половината апартаменти на ареала се намират в гр. Пловдив - 60.7% през последната наблюдавана година.

Пазар на труда

Заетите лица от 20 до 64 години намаляват за периода 2010 - 2012 г. със 7.2%, достигайки 226 708 души. Коефициентът на заетост е 65.0% и е сравнително по-висок в сравнение със същия коефициент в страната - с 2.5 процентни пункта. Относителният дял на заетите в ареала спрямо техния брой в страната за периода е около 7.9%. Основният относителен дял на заетите в ареала е в неговия център гр. Пловдив - около 67%.

Безработните лица са около 15 049 души средногодишно за периода. Налице е тенденция към повишение на безработните лица за периода с 13.7%. Относителният дял на безработните е най-висок в центъра - приблизително 79% за периода. Коефициентът на безработица средногодишно е сравнително нисък - 8.0% - сравнително по-нисък, отколкото е коефициентът за страната - с 3 процентни пункта.

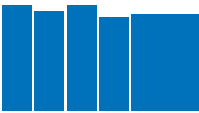
Бедност

Сравнително нисък е делът на бедните, живеещи в риск от бедност - около 16 - 17% за периода. Равнището на бедност е по-ниско, отколкото е това равнище за страната - с около 4 - 5 процентни пункта. Равнището на риска от бедност и социално изключване преди социалните трансфери (включително пенсиите) е значително по-високо - 46%, като в сравнение с равнището за страната е около 3 процентни пункта по-ниско. Равнището на материалната депривация за бедните в ареала е приблизително 42% за периода и е по-ниско с около 2 - 3 процентни пункта в сравнение със същото равнище за страната.

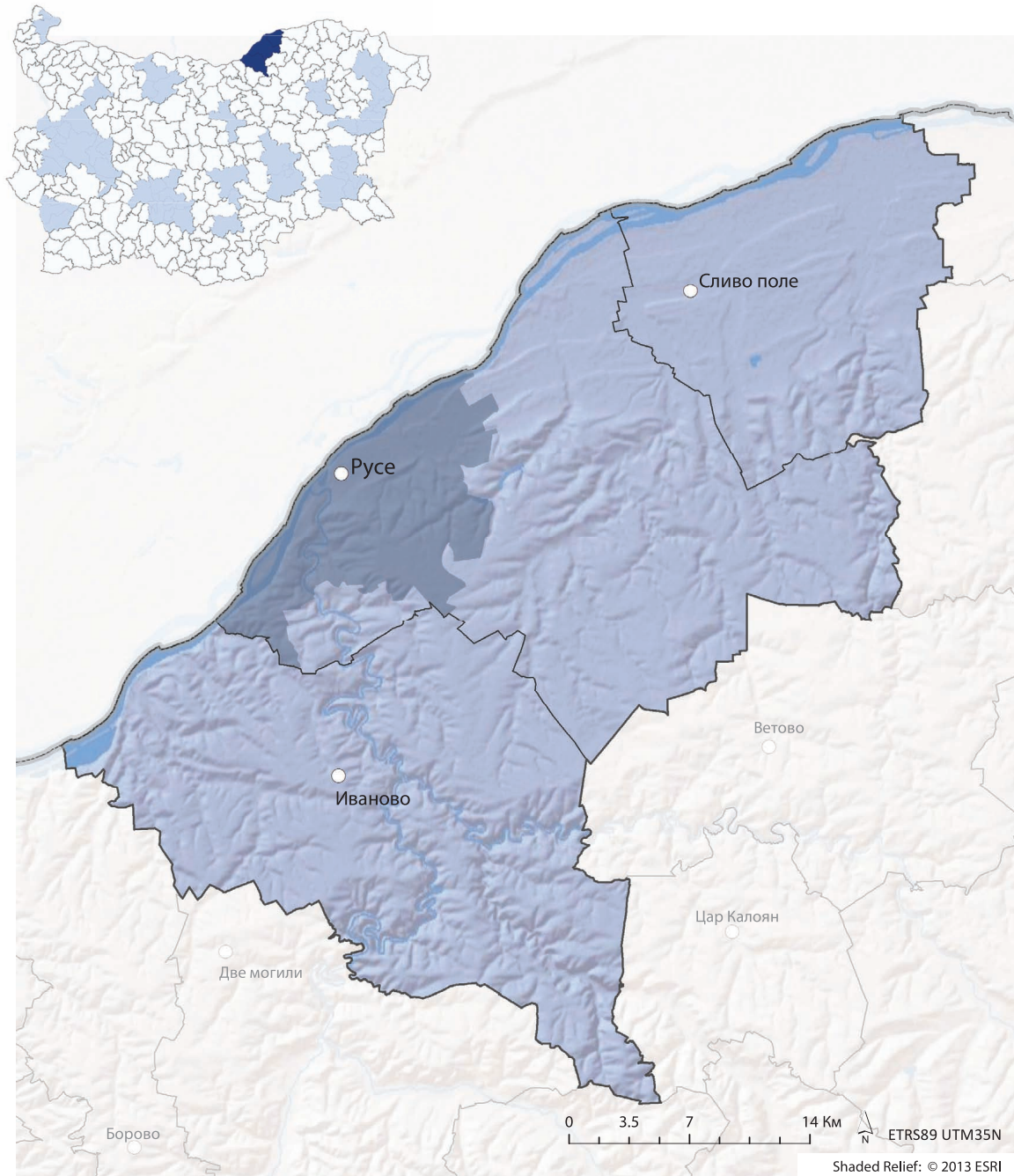
Образование

В ареала с център гр. Пловдив за разглеждания период (2010 - 2012 г.) данните за броя на децата от 0 до 4 години показват тенденция към известно повишение - с 8.3%, като за последната година техният брой достига 11 370 деца.

Броят на студентите в града през 2012 г. е 13 466 души, като е налице известно намаление в сравнение с 2010 г. - с 9.4%. Равнището на рано напусналите училище на възраст от 18 до 24 години в ареала за периода е 9.0% и е малко по-високо, отколкото е за страната - с около 3 - 4 процентни пункта.

Ареал с център гр. Русе

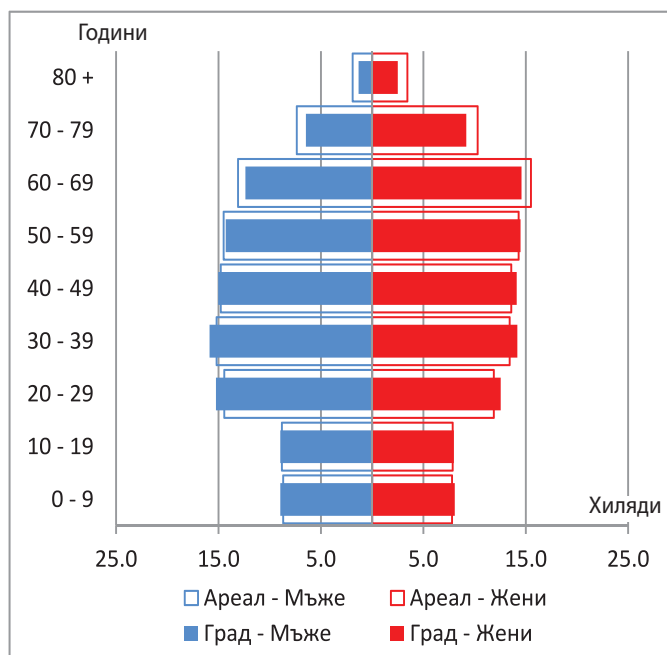
	Община	Население	Площ (км ²)	Гъстота
RSE13	Иваново	9731	490.7	20
RSE27	Русе	170602	570.6	299
RSE33	Сливо поле	11106	276.8	40
	Ареал	191439	1338.2	143

- Общински център
- Общински граници
- Град - ядро

Фиг. III.11.1. Ареал с център гр. Русе. Общини, включени в ареала, средногодишно население, площ на общините и гъстота на населението (жители на 1 кв. км) за периода 2010 - 2012 година

Население

В състава на ареала са включени три общини с общо средногодишно население 191 440 души, което съставлява 2.6% от населението на страната и територия 1 338 кв. километра. Ареалът обхваща 1.2% от територията на страната, а гъстотата на населението е 143 души на 1 кв. километър. Център на ареала е гр. Русе с население 152 хил. души, или в него живее 79.6% от населението на целия ареал.

Фиг. III.11.2. Възрастова пирамида на населението на гр. Русе и ареала

От цялото население в ареала мъжете са близо 93 хил., или 48.4%. Жените наброяват над 98 хил. и са 51.6% от населението. Подобно е съотношението и в ядрото на ареала. В него мъжете са 48.3%, или 73 хил. души, а жените - близо 79 хил., или 51.7%. Съотношението между броя на мъжете и жените в голяма степен съвпада с общото за страната.

Ареалът е разположен в североизточната част на страната с добри условия за развитие на земеделското стопанство. Неговият център е гр. Русе, който е най-големият български град на р. Дунав и най-голямото речно пристанище. В миналото и днес гр. Русе е важен стопански, културен, образователен и логистичен център на страната. Ограниченият инвестиционен процес и слабата активност на пазара на труда се отразяват негативно върху демографското развитие на ареала. Средногодишното население

на ареала през трите наблюдавани години е намалявало с над 3 хил. души. Това се дължи основно на високия отрицателен естествен прираст на населението. Коефициентът на раждаемост е 8.26‰, който е под средната обща раждаемост в страната. С по-ниска раждаемост са само ареалите на градовете Видин и Враца. Тоталният коефициент на плодовитост също е по-нисък от този за страната и е 1.26 деца. Коефициентът на обща смъртност е 14.53‰. Тези два показателя определят отрицателен средногодишен естествен прираст в размер на минус 6.27‰, който е един от най-високите в страната. По-висок по абсолютна стойност е само коефициентът на прираста в ареалите на градовете Видин и Плевен.

Интензивността на миграционните процеси от и към ареала са с висока интензивност, но независимо от това те не оказват съществено влияние върху броя на населението. За изследвания период средногодишно в ареала се заселват и изселват малко над 2 600 лица, или между 13 и 14‰ спрямо средногодишното население. По този начин в резултат на заселванията и изселванията общо за ареала се формира незначителен отрицателен миграционен прираст, който възлиза на минус 30 души годишно, които представляват 0.15‰ спрямо населението в ареала.

Русе е един от седемте града на страната с население над 100 хил. души, но неговото население непрекъснато намалява. За разглеждания период средногодишното население в града е намаляло от 156 хил. до 149 хил. души. Средногодишното население на града е 152 хиляди. Коефициентът на раждаемост също е много нисък - 8.59‰ - равнище, което е много под средното за страната, а тоталният

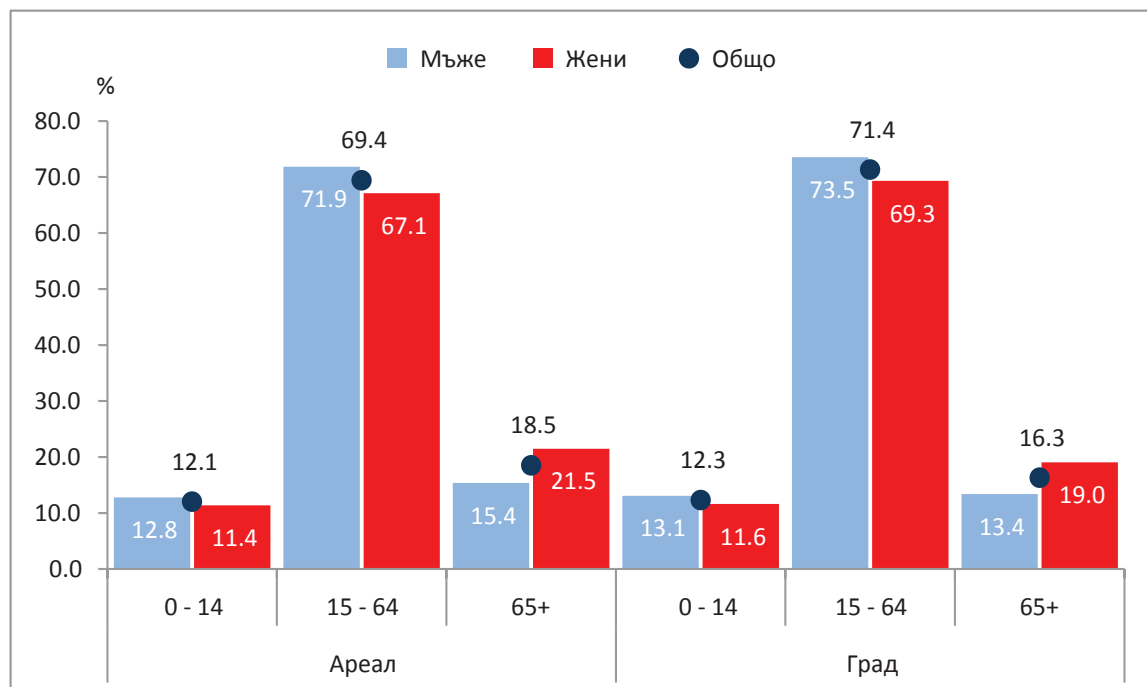
коэффициент на плодовитост е 1.22 деца - също по-ниска стойност от общата за страната. Равнището на смъртността е 12.79‰. В резултат на това градът има отрицателен естествен прираст - 4.20‰. По-висок отрицателен естествен прираст имат само градовете Перник и Враца от всички наблюдавани градове.

При съпоставката на посочените вече данни за миграционните процеси в ареала с тези на населението в града се установява, че те основно са свързани с ядрото на ареала. Размерите на миграционните потоци към и от града средногодишно са съответно между 2 316 и 2 370 души. Тези потоци относително спрямо населението на града са малко над 15‰. В резултат на миграцията населението на града годишно намалява с по-малко от 60 души, или с 0.37‰.

Между ядрото и неговата периферия миграционните процеси са малки по обхват и интензивност. От определената извънградска територия в града средногодишно се преселват по 400 души. Интензивността на този поток е 2.60‰. Обратният миграционен поток от ядрото към периферията е малко по-голям - в размер на 440 души годишно, или 2.89‰. В резултат на тези процеси населението на града през трите години е намалявало всяка година с 43 души, които съставляват 0.28‰ от средногодишното население на града.

От цялото население на ареала 69% е във възрастовата група 15 - 64 години и неговият брой е близо 133 хиляди. Броят на мъжете и жените в тази група е приблизително равен - около 66 хил., респ. равни са и техните относителни дялове. Сред мъжете 72% са на тази възраст, а сред жените - 67%.

Населението на възраст 15 - 64 години в града съставлява 71.0% и неговият брой е около 109 хил. души. Следователно в извънградската част на ареала трудоспособното население е 24 хиляди. От живеещите в града мъже 73.5% са на тази възраст, а при жените относителният дял е 69.3%.

Фиг. III.11.3. Възрастова структура на средногодишното население

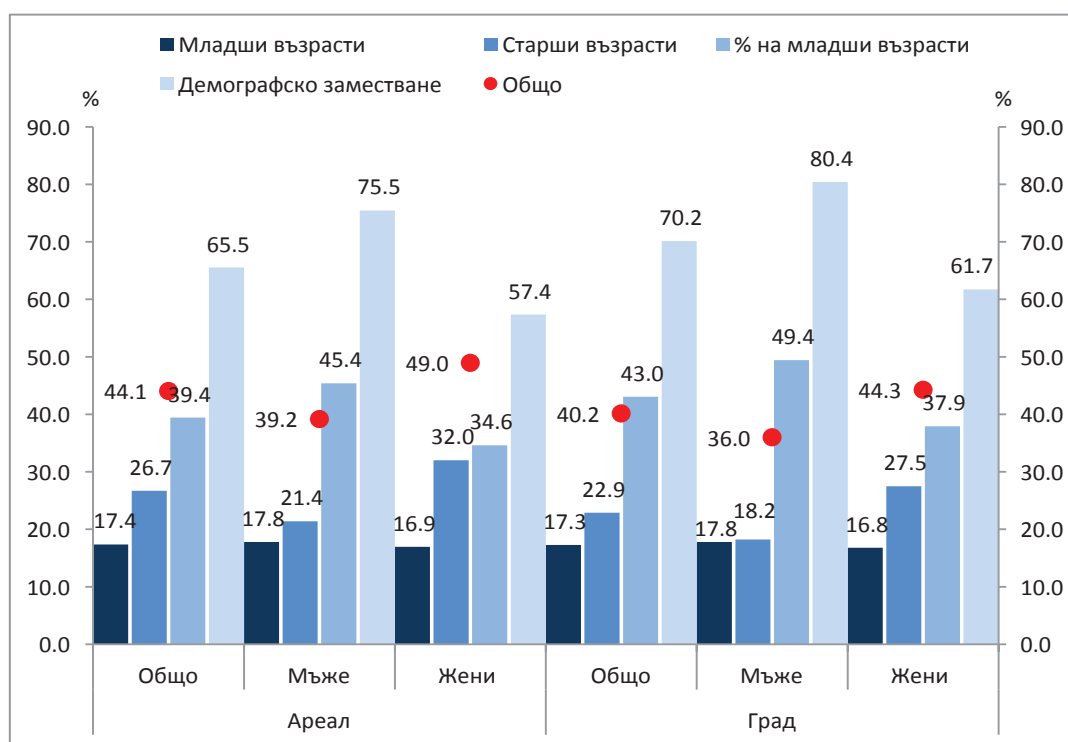
Относителните дялове на населението под трудоспособна възраст (0 - 14 години) общо в ареала и в града, сред мъжете и жените, са в границите между 11 и 13%. Общо за ареала броят на младото население е 23 хил. души, или 12.1%, а в градския център е близо 19 хил. и съответно с дял 12.8% от населението.

По-съществени са различията в дяловете на най-възрастното население. В ареала старите хора са над 35 хил. и съставляват 18.5% от населението, докато в града техният брой е 25 хил. души, но относителният им дял е по-малък с 2%.

Естествено сред жените в ареала и в ядрото делът на тези на възраст над 65 години е по-висок - в ареала той е 21.5%, а в града - 19%. На тази възраст сред мъжете в ареала са 15.4% и 13.4% - в града.

Средната възраст на населението в ареала е 43.0 години, като тази възраст е по-висока от общата за страната. За населението в града този показател е 40.1 години.

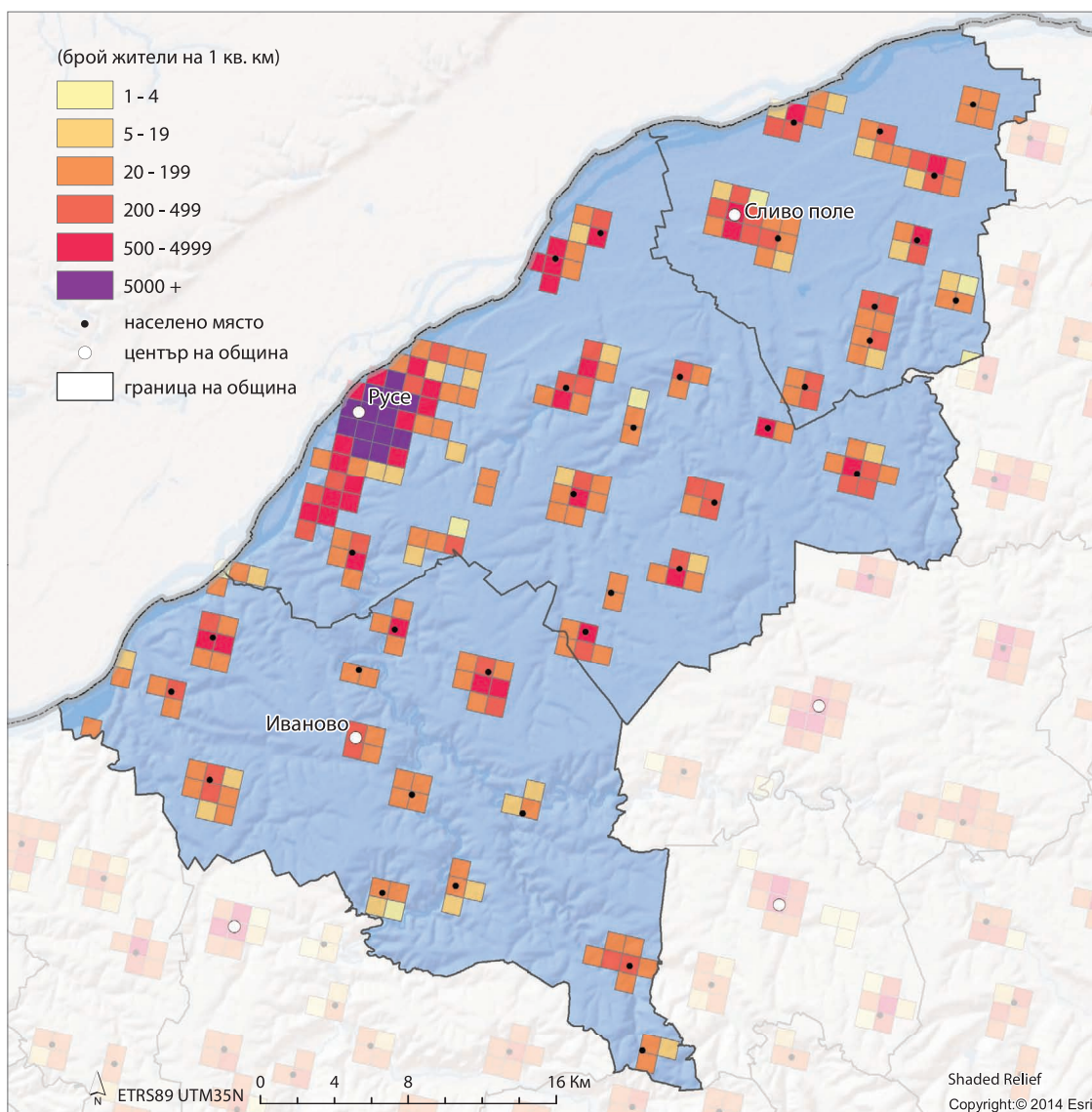
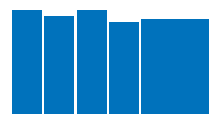
Показателят за общото демографско натоварване на населението в независимите възрасти е 44%. Поотделно съотношението на младите възрасти към населението на възраст 15 - 64 години е 17.4%, а на старото население към същата възрастова група е близо 27%. Установените разлики в тези съотношения определят, че 39% от общото демографско натоварване на тази група трудоспособно население е резултат от натоварването с младите възрасти и 61% - от населението на възраст 65 и повече години. От всички разглеждани ареали показателят за демографско натоварване със старо население е по-висок само в ареала на гр. Видин.

Фиг. III.11.4. Показатели за демографско натоварване и демографско заместване и дял на младшите възрасти в демографското натоварване

За ядрото на ареала съотношението на населението между зависимите и независимите възрасти е значително по-благоприятно, т.е. има по-ниска стойност - около 40%, което се дължи изцяло на по-малкото натоварване на независимите възрасти със старо население. 43% от общото демографско натоварване се дължи на това съотношение. Демографското натоварване с население на възраст 15 - 64 години е 23%, а с население до 14 години - 17%.

Неблагоприятна тенденция в демографското развитие на ареала и неговото ядро показва и разглеждането на показателите за възпроизводството на трудовите ресурси. Коефициентът на демографско заместване в ареала е значително по-нисък от този за страната. Общо за ареала 100 излизащи от трудоспособна възраст се заместват от 65 души на възраст 19 - 24 години. В града това съотношение е по-добро - на 100 излизащи се падат 70 души, влизащи в трудоспособна възраст. Посочените показатели за демографско заместване са по-негативни от дела за страната, който е 71%.

Фиг. III.11.5. Разпределение на населението в ареал с център гр. Русе.
Грид на населението, Преброяване 2011

Домакинства

Сравнително малък е броят на домакинствата в агломерация Русе спрямо този за страната. През 2012 г. техният брой е 74 935 и относителният им дял спрямо домакинствата в страната е 2.6%. При база 2010 г. през 2012 г. броят им намалява с 2.6%. Средногодишно за периода основните характеристики в структурата на домакинствата, населяващи територията на ареала, показват, че: относителният дял на едночленните домакинства е 27.0%, като спрямо страната е 1.8%; за самотните родители с деца под 18 години той е 2.6%, като спрямо страната е 2.0%; за домакинствата на самотни пенсионери относителният дял е 16.8%, като спрямо страната е 1.7%; за домакинствата с деца под 18 години той е 28.0%, като спрямо страната е 1.7%. Основната част от домакинствата населява центъра (града) на ареала Русе, където техният относителен дял е 80.6% средногодишно за разглеждания период.

Жилища

За 2012 г. броят на жилищата в ареала с център гр. Русе е 98 839. Техният относителен дял спрямо жилищата в страната през наблюдаваните години не се променя съществено и през 2012 г. е 2.5%. Средната цена на апартамент е 23 579 лв., което е около една втора от продажната цена на апартамент в страната през 2012 година. За сравнение може да се добави, че средната цена за къща през същата година е 28 075 лв., което е сравнително много ниска цена за страната. Повече от половината апартаменти на ареала се намират в гр. Русе (74.7%) през последната наблюдавана година.

Пазар на труда

Заетите лица от 20 до 64 години намаляват за периода 2010 - 2012 г. с 9.8%, достигайки 78 857 души. Коефициентът на заетост средногодишно за периода е 65.5% и е сравнително по-висок, отколкото е в страната - с 3.0 процентни пункта. Относителният дял на заетите в ареала спрямо техния брой в страната за периода е около 2.7%. Основният относителен дял на заетите в ареала е в неговия център гр. Русе - около 84%.

Безработните лица нарастват за разглеждания период с 11.7% и достигат 7 975 души. Относителният дял на безработните е най-висок в центъра - над 72.3% средногодишно за периода. Коефициентът на безработица е 8.5% - сравнително по-нисък, отколкото е за страната - с 2.6 процентни пункта.

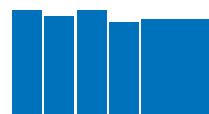
Бедност

Сравнително висок е делът на бедните, живеещи в риск от бедност - около 14% за периода. Равнището на бедност е по-ниско в сравнение с това за страната - с около 7 процентни пункта. Равнището на риска от бедност и социално изключване преди социалните трансфери (включително пенсиите) е значително по-високо - приблизително 44%, като в сравнение с равнището за страната е около 5 процентни пункта по-ниско. Равнището на материалната депривация за бедните в ареала е 40% за периода и е по-ниско с около 4 процентни пункта в сравнение с равнището за страната.

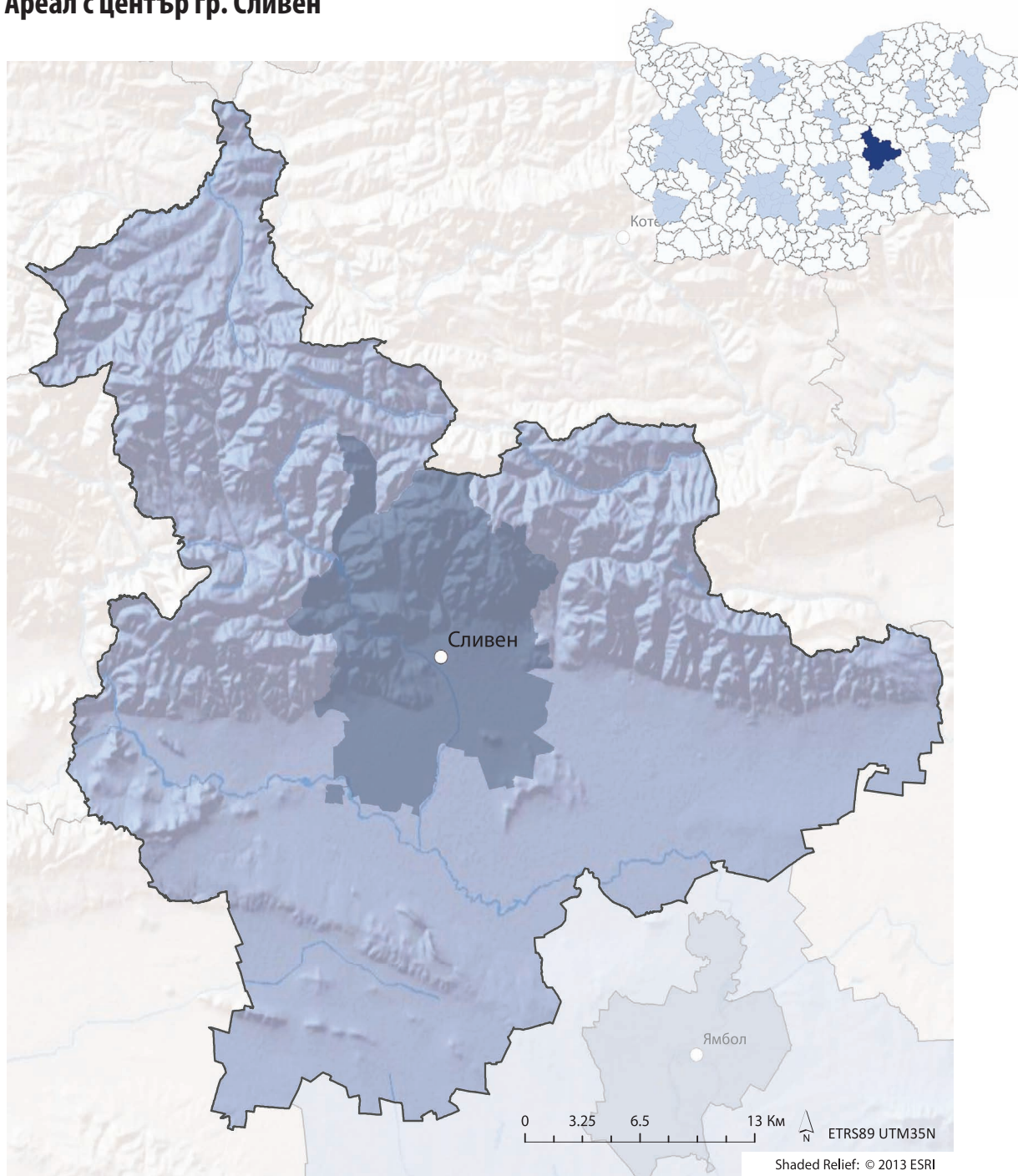
Образование

В ареала с център гр. Русе за разглеждания период (2010 - 2012 г.) данните за броя на децата от 0 до 4 години показват тенденция към известно повишение - с 6.3%, като за последната година техният брой достига 3 641 деца.

Броят на студентите в града също нараства за периода - с 15.5%, и техният брой през 2012 г. достига 10 459 души. Равнището на рано напусналите училище на възраст от 18 до 24 години в ареала за периода е приблизително 7% и е по-ниско, отколкото е за страната - с 6 процентни пункта.

Ареал с център гр. Сливен

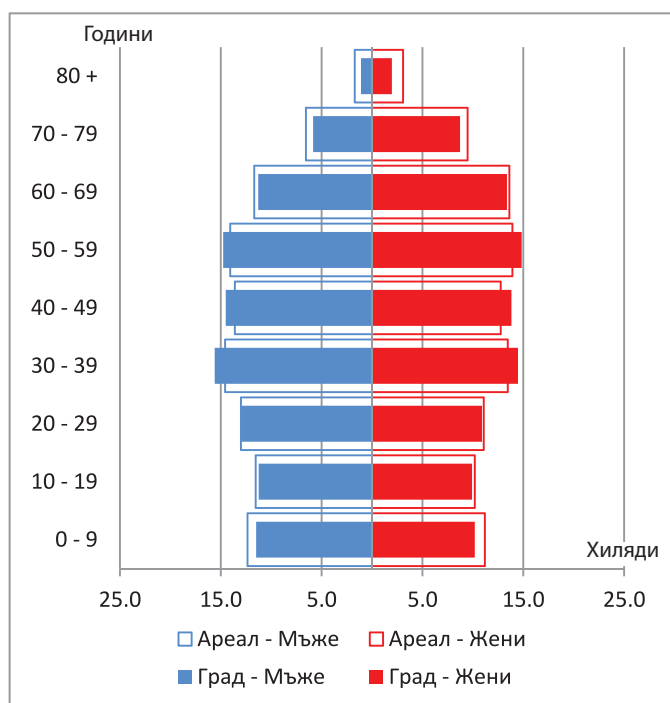
	Община	Население	Площ (км ²)	Гъстота
SLV20	Сливен	125827	1366.6	92
	Ареал	125827	1366.6	92

- Общински център
- Общински граници
- Град - ядро

Фиг. III.12.1. Ареал с център гр. Сливен. Общини, включени в ареала, средногодишно население, площ на общините и гъстота на населението (жители на 1 кв. км) за периода 2010 - 2012 година

Население

В състава на ареала влиза само една община с административен център гр. Сливен и включените в нея други 42 малки населени места. Територията на ареала е 1 367 кв. км, която съставлява 1.23% от тази на страната. Средногодишното население за наблюдавания период е близо 126 хил., от които мъжете са 61 хил., а жените близо 65 хиляди. Относителните дялове на мъжете и жените са съответно 48 и 52%. Населението на ареала съставлява 1.6% от населението на страната. Гъстотата на населението е 92 души на 1 кв. километър. В градския център живеят 92 хил. души, или 73% от населението на ареала. Съотношението между мъжете и жените в града е приблизително същото както в ареала. От населението в центъра 47.8% са мъже, останалите 52.3% са жени.

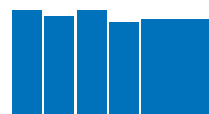
Фиг. III.12.2. Възрастова пирамида на населението на гр. Сливен и ареала

В ареала средногодишно се заселват около 1 000 и се изселват над 1 800 души. Интензивността на двата миграционни потока е съответно 8.18 и 14.3‰. В резултат на миграцията ареалът намалява своето население средногодишно със 770 души, или механичният прираст е минус 6.14‰.

Коефициентът на раждаемост в гр. Сливен е по-малък - 11‰, а тоталният коефициент на плодовитост е 1.73 деца, който е един от високите в страната. Равнището на смъртността, измерено чрез коефициента на обща смъртност, е 12.07‰. Тези равнища на раждаемост и смъртност определят за града отрицателен естествен прираст в размер на минус 1.08‰.

Средногодишно в града се заселват 1 000 души с интензитет 10.85‰, а се изселват над 1 700 души, които съставляват 19.09‰ от населението на града. В резултат на миграционните процеси всяка година от разглеждания период населението на града намалява със 750 души, или с минус 8.24‰.

Миграционните процеси между града и неговите околорадски територии са много малки по размер - около 180 - 240 души. Тези потоци формират незначителен за града отрицателен механичен прираст в размер на 50 души годишно, или населението на града в резултат на миграцията в ареала намалява с минус 0.6‰. Респективно с толкова се увеличава населението в неурбанизираните населени места в ареала.

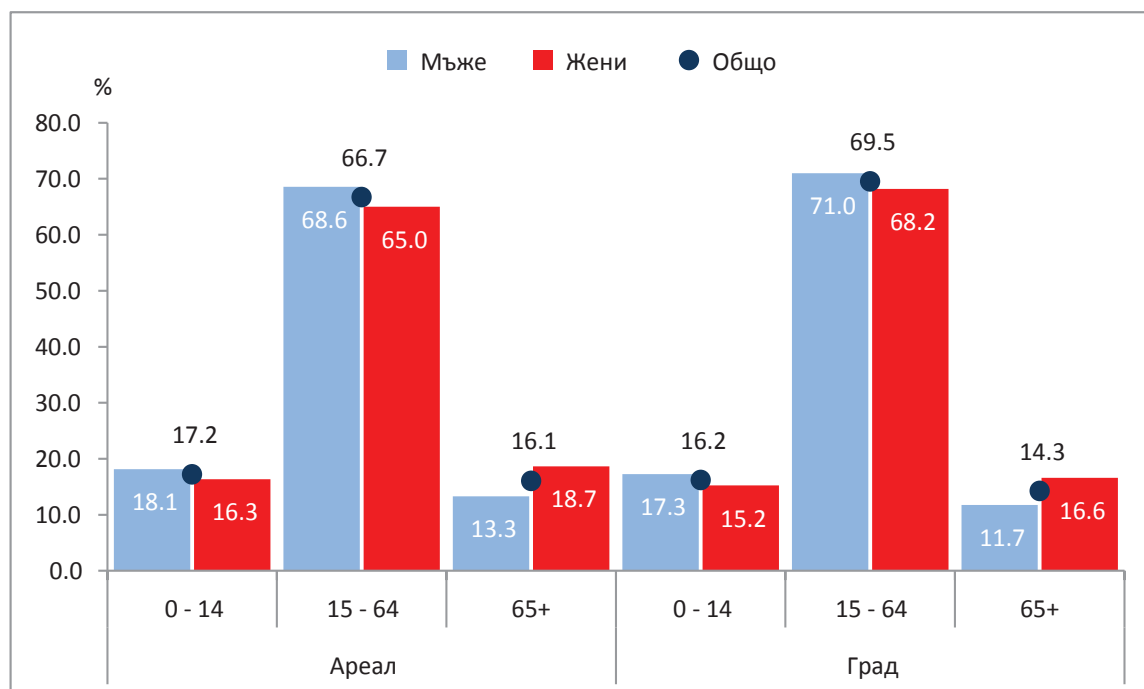

Трудоспособното население на възраст 15 - 64 години общо в ареала е близо 84 хил. души, или 66.7% от цялото население, като относителният дял е малко по-малък от този за страната (68%). Броят и относителният дял на мъжете и жените в тази възрастова група са приблизително равни. Мъжете наброяват 41 821 души, а жените - 42 142, които съставляват съответно 49.8 и 50.26%. Сред мъжете трудоспособното население е 68.6%, а сред жените този дял е 65.0%.

В центъра на ареала гр. Сливен средногодишното население на възраст 15 - 64 години е 63 878 души, или 69.5% от общото население. Сред мъжете на тази възраст са 71.0% и сред жените - 68.2%.

Относителният дял на най-младото население до 14-годишна възраст в целия ареал е по-голям (17.2%) от средната стойност за страната (13.6%). Сред мъжете тази стойност е по-висока - 18.1%, от стойността за жените - 16.3%.

В града най-младото население съставлява 16.2%, като сред мъжете делът също е по-висок (17.3%) от този за жените (15.2%).

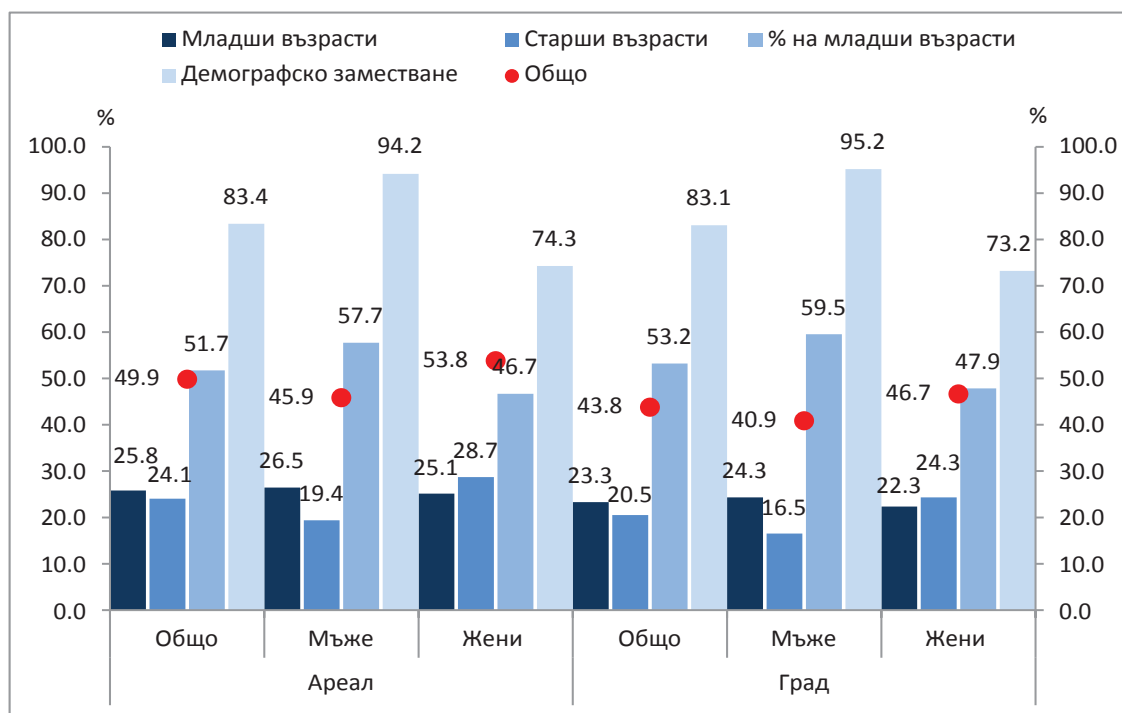
Фиг. III.12.3. Възрастова структура на средногодишното население

Общо за ареала населението на възраст 65 и повече години е 16%, а в неговото ядро то е 14.3%. Тези относителни дялове са по-малки от общия за страната, който е 18.3%. От всички живеещи в ареала мъже 13.3% са на тази възраст. В града техният дял е 11.7%. Сред жените относителните дялове са съответно 18.7 и 16.6%.

В сравнение със страната възрастовата структура на ареала и неговия център, измерена чрез показателя за средната възраст на населението, е сравнително по-благоприятна. Общо за ареала тя е 40.3 години, а в града-център - 40.6 години. За страната средната възраст на населението е 42.4 години.

Относително по-големите относителни дялове на населението в младшите възрасти в ареала и в града оказват влияние върху показателите за демографско натоварване по възрастови групи и съотношението между тях. Коефициентът на демографско натоварване на населението в трудоспособна възраст общо за ареала е 49.9%. Сред мъжете и жените тези стойности са съответно 45.9 и 53.8%. Тези стойности са по-високи от общите за страната, но тук се установява една особеност. Между

коэффициентите за демографско натоварване с младо и старо население съществува не само различие в стойностите на показателя за двете възрастови категории, но и в относителната тежест, която има натоварването с младо население в общото натоварване. Съотношението между младшите възрасти и населението на възраст 15 - 64 години е 25.8%, а по отношение на старото население е 24.1%. Оттук следва, че 51.7% от общото натоварване на населението в независимите възрасти се дължи на младото и 48.3% - на старото население. Следва да се отбележи, че от всички формирани ареали единствено в този показателят за натоварване с младо население е по-голям от този със старо население, респ. и неговото относително тегло в общото демографско натоварване на населението от независимите възрасти.

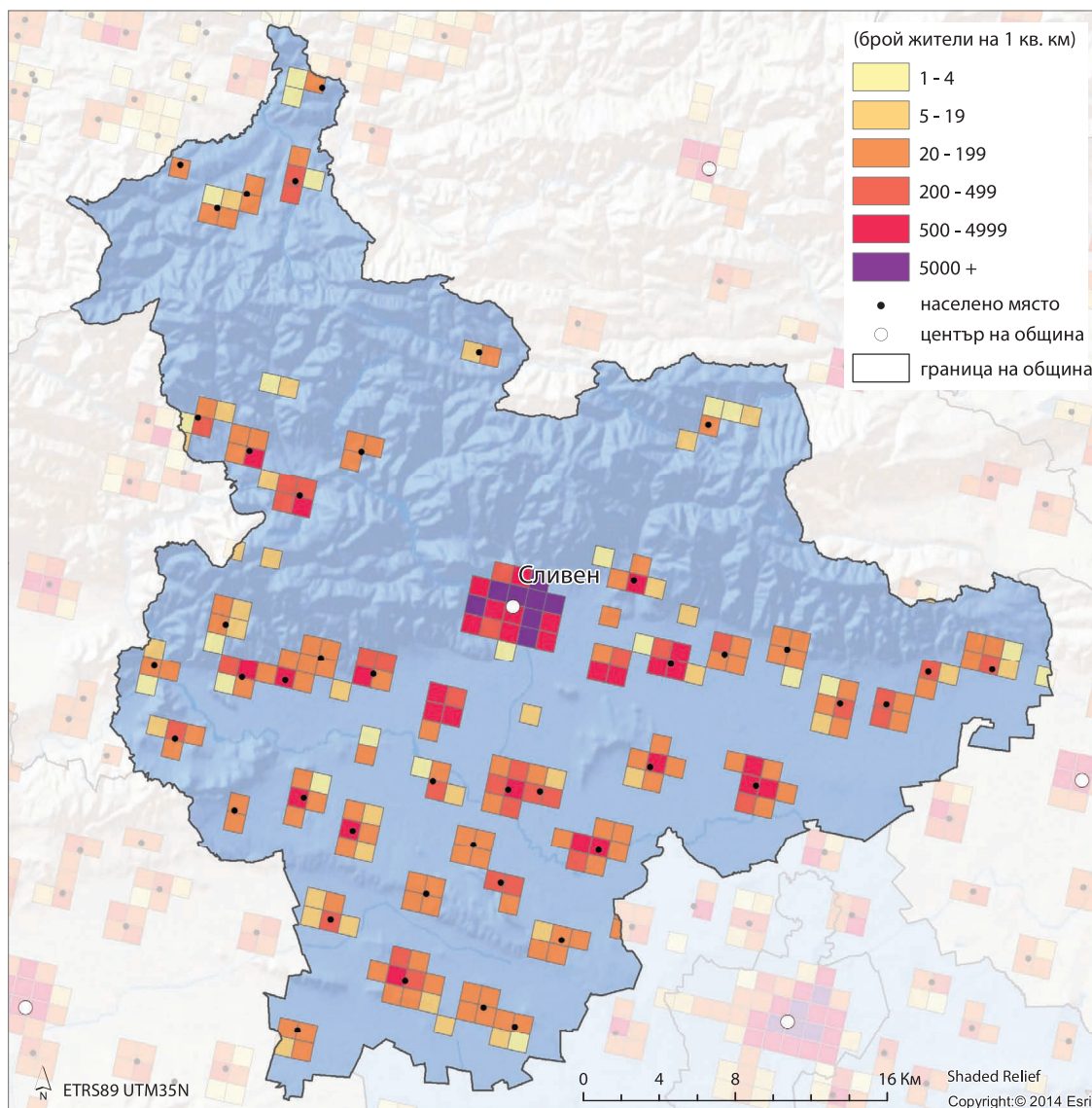
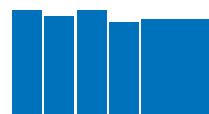

Фиг. III.12.4. Показатели за демографско натоварване и демографско заместване и дял на младшите възрасти в демографското натоварване

За центъра на ареала съотношението на населението между зависимите и независимите възрасти е 43.8%. Натоварването на трудоспособното население от страна на младшите възрасти е още по-голямо за сметка на натоварването със старо население - показателите са съответно 23.3 и 20.5%. При тези съотношения 53.2% от общото демографско натоварване се формира от младшите възрасти, а 46.8% се дължи на старото население.

Възпроизводството на населението в трудоспособна възраст в ареала и в града в сравнение с общата тенденция в страната е по-добро, но и тук се наблюдава процес на свиване на трудовия ресурс. През изследвания период на 100 излизаци от трудоспособна възраст в ареала и в града се включват нови 83 души. Това равнище на демографско заместване е по-високо от равнището за страната, което е 71%.

Сред съвкупността на мъжете и жените в ареала като цяло и в града коефициентът на заместване е различен. Сред мъжете в ареала и в града съотношението на заместване е 95%, а сред жените показателят на демографско заместване е около 74%.

Фиг. III.12.5. Разпределение на населението в ареал с център гр. Сливен.
Грид на населението, Преброяване 2011

Домакинства

Сравнително малък е броят на домакинствата в агломерация Сливен спрямо този за страната. През 2012 г. техният брой е 47 056 и относителният им дял спрямо домакинствата в страната е 1.6%. При база 2010 г. през 2012 г. броят им нараства с 3.3%. Средногодишно за периода основните характеристики в структурата на домакинствата, населяващи територията на ареала, показват, че: относителният дял на едночленните домакинства е 23.7%, като спрямо страната е 1.0%; за самотните родители с деца под 18 години той е 2.7%, като спрямо страната е 1.2%; за домакинствата на самотни пенсионери относителният дял е 15.9%, като спрямо страната е 0.9%; за домакинствата с деца под 18 години той е 31.4%, като спрямо страната е 1.2%. Основната част от домакинствата населява центъра (града) на ареала Сливен, където техният относителен дял е 73.5% средногодишно за разглеждания период.

Жилища

За 2012 г. броят на жилищата в ареала с център гр. Сливен е 59 387 и не се променя съществено през разглежданите години. Техният относителен дял спрямо жилищата в страната през наблюдавания период не се променя значително и през 2012 г. е 1.5%. Средната цена на апартамент е 26 800 лв., която е приблизителна на тази в страната. За сравнение може да се добави, че средната цена за къща през същата година е 51 200 лв., т.е. тя е почти два пъти по-висока, отколкото е цената за апартамент. Повече от половината апартаменти на ареала се намират в гр. Благоевград - 73.4% през последната наблюдавана година.

Пазар на труда

Заетите лица от 20 до 64 години намаляват за периода 2010 - 2012 г. с 6.4%, достигайки 47 747 души. Коефициентът на заетост средногодишно за периода е 60.6% и е сравнително по-нисък в сравнение с коефициента в страната - с 1.9 процентни пункта. Относителният дял на заетите в ареала спрямо техния брой в страната за периода е около 1.7%. Основният относителен дял на заетите лица в ареала е в неговия център гр. Сливен - около 78%.

Безработните лица нарастват за периода с 3.4%, достигайки през 2012 г. 6 422 души. Относителният дял на безработните е най-висок в центъра - приблизително 75.5% средногодишно за периода. Коефициентът на безработица за периода е 11.8% и не се различава съществено от този за страната.

Бедност

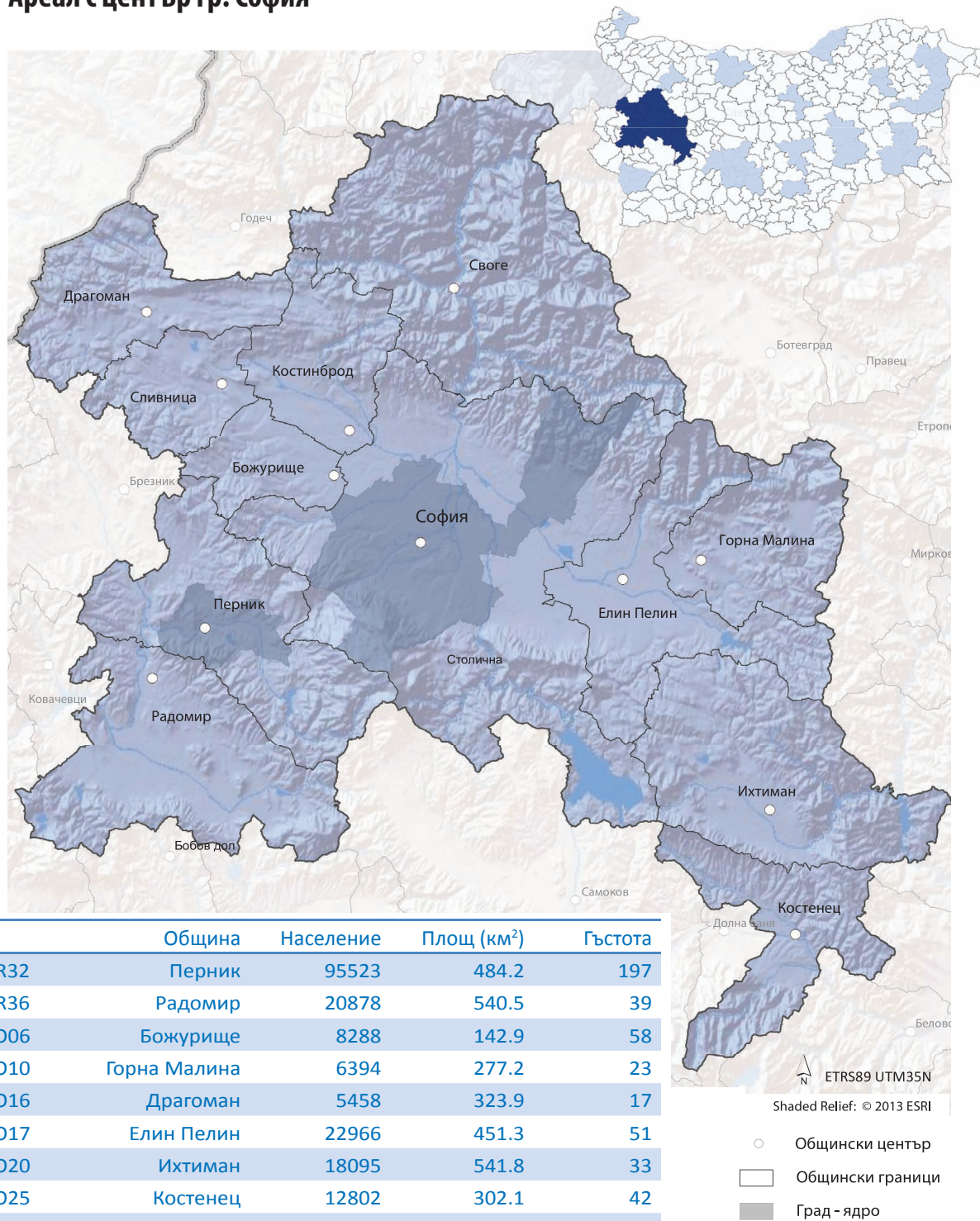
Сравнително висок е делът на бедните, живеещи в риск от бедност - около 20% за периода, въпреки че това равнище на бедност е близко до равнището за страната и е по-ниско от 1 процентен пункт (0.8). Равнището на риска от бедност и социално изключване преди социалните трансфери (включително пенсиите) е значително по-високо - 47%, като в сравнение с равнището за страната е около 2 процентни пункта по-ниско. Равнището на материалната депривация за бедните в този ареал е приблизително 42% за периода и е по-ниско с около 2 процентни пункта в сравнение с равнището за страната.

Образование

В ареала с център гр. Сливен за разглеждания период (2010 - 2012 г.) данните за броя на децата от 0 до 4 години не показват тенденция към съществено изменение, като за последната година техният брой достига 2 218 деца.

Броят на студентите в града през 2012 г. е 795 души, като е налице известно повишение в сравнение с 2010 г. - с 14.2%. Равнището на рано напусналите училище на възраст от 18 до 24 години в ареала средногодишно за периода е 13.9% и не се различава съществено от това за страната.

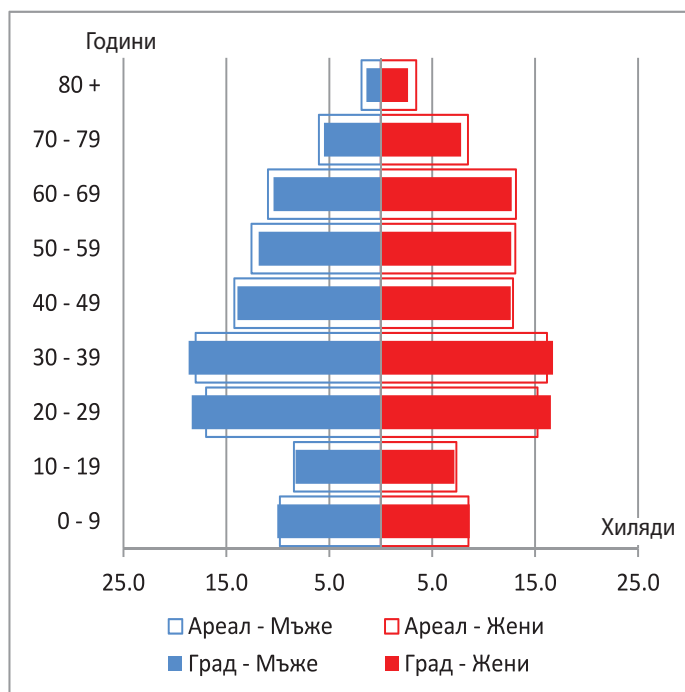
Ареал с център гр. София

Фиг. III.13.1. Ареал с център гр. София. Общини, включени в ареала, средногодишно население, площ на общините и гъстота на населението (жители на 1 кв. км) за периода 2010 - 2012 година

Население

Столицата на Република България гр. София е главният административен, индустриален, финансов, културно-образователен и транспортен център на страната. Той формира и най-големия ареал с територия от 5 723 кв. км, която съставлява 5.16% от държавната територия и средногодишно население 1 517 хил. души, или 20.5% от населението на страната. От общото население в ареала 725 хил. са мъже и 792 хил. са жени. Техните относителни дялове са съответно 47.8 и 52.2%. Населението на ареала съставлява 35.3% от средногодишното население на страната. Неговата гъстота спрямо територията на ареала е 265 души на 1 кв. километър.

Фиг. III.13.2. Възрастова пирамида на населението на гр. София и ареала

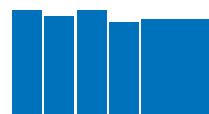
В състава на ареала освен гр. София влизат населени места от 11 административно обособени общини, включително гр. Перник, който е център на административна област. Градът е част от ареала, тъй като съгласно приложените критерии, той не формира собствен функционален ареал. По данни от проведеното преброяване на населението през 2011 г. 23% от неговото трудоспособно население осъществява всекидневна трудова миграция до столичния град. Поради това гр. Перник може да се отнесе към категорията „свързани градове“.

През 2010 г. средногодишното население на ареала е било 1 496 хил. и достига 1 537 хил. души през 2012 г., или за тригодишния период се е увеличило с 41 хиляди. Това увеличение се дължи на сравнително по-слабите негативни тенденции в естественото движение на населението и на положителния механичен прираст и то основно на гр. София.

Равнището на раждаемостта в ареала средно за трите години е около 10.50‰, което е над средното за страната, но при нисък тотален коефициент на плодовитост, който е 1.31 деца и е по-нисък от този за страната. По-нисък от този за страната е и коефициентът на обща смъртност - неговата стойност е 12.69‰. За трите години средногодишният естествен прираст на населението е отрицателен и има стойност минус 2.19‰.

Ареалът е единственият, който има значителен положителен механичен прираст със стойност 4.96‰. В резултат на миграционните процеси към и от ареала средногодишно населението нараства със 7 500 души. Броят на заселените лица годишно е над 24 хил., а на тези, които напускат границите на ареала, е 16 500 души. Спрямо броя на населението интензивността на заселванията е 15.9‰ и 10.9‰ - на изселванията.

През изследвания период средногодишното население в ядрото на ареала гр. София се е увеличило от 1 170 хил. души през 2010 г. на 1 210 хил. души през 2012 година. Следователно увеличението на населението в ареала от 41 хил. се дължи изцяло на увеличението му в неговия център. Изчисленото средногодишно население за разглеждания период е 1 191 хил. души и съставлява 78.5%

от населението на ареала. Поради това половата структура на населението в града е идентична с тази на ареала. Броят на мъжете е близо 566 хил., или 47.5%. Броят на жените е по-голям - 625 хил. и съответно 52.5%.

Демографското развитие на гр. София се характеризира с по-добри параметри отколкото в ареала като цяло. Средногодишната раждаемост е 11.25‰, която е по-висока от стойността за ареала и за страната, но тоталният коефициент на плодовитост е също нисък и равен на показателя в ареала - 1.31 деца. Сравнително по-ниско е равнището на смъртността - 11.70‰. При съпоставката на тези показатели за естественото движение на населението се установява, че гр. София има отрицателен естествен прираст в размер на 0.46‰. Следователно увеличението на населението на града се дължи изцяло на неговия механичен прираст. В града средногодишно се заселват близо 21 хил. души, които представляват 17.6‰ от неговото население, а се изселват близо 14 хил., или 11.66‰. От действието на тези два насрещни потока за града годишно се формира положително миграционно салдо от близо 7 100 души и коефициент на механичен прираст в размер на близо 6‰.

Населението на свързания с ареала гр. Перник е значително по-малко на брой. Неговото средногодишно население е 78 хил. души. Броят и относителният дял на мъжете е съответно 38 хил. и 48.3%, а на жените - 41 хил. и 51.7%. Показателите за естественото движение на населението в него са твърде негативни. Коефициентът на раждаемост е много нисък - 8.75‰, равнище, което е по-ниско от общото за страната, а тоталният коефициент на плодовитост е 1.38 деца. Ниската раждаемост в града е съпроводена от високо ниво на смъртността. За населението в града тя е 14.37‰. При съпоставката на тези показатели за демографските процеси се установява, че гр. Перник има висок отрицателен естествен прираст от минус 5.62‰ и това е най-високата стойност за всички наблюдавани градове в проекта.

За гр. Перник освен отрицателния естествен прираст на населението се установява и отрицателен механичен прираст. В резултат на миграционните процеси годишно населението намалява с 530 души, или с 6.83‰.

Между центъра на ареала гр. София и неговата периферия протичат миграционни процеси, но съпоставени с големия брой на населението в ареала тяхната интензивност е много ниска. Макар и малки по обхват в направленията на миграционните потоци се установяват някои особености. Градът увеличава своето население от потоците, идващи от общините, които са разположени по-далече в геоторията на ареала - включително и от гр. Перник, средногодишно с близо 300 души. Паралелно с това обаче миграционните потоци, насочени от гр. София към селските населени места на Столичната община и по-близките общини, намаляват населението на града годишно с 1 000 души. По този начин се формира положителен за периферията и отрицателен механичен прираст за населението в града. Оттук може да се направи заключението, че увеличаването на населението в ареала като цяло се дължи изцяло на положителния механичния прираст, формиран от население, живеещо извън неговите граници. Вътре в ареала обаче миграцията изтегля население от града в посока на неговата периферия.

Средната възраст на населението в ареала е 41.3 години и е по-ниска от тази за страната. През изследвания период средногодишното население в трудоспособните възрасти е 1 074 хил., или 70.8% от цялото население, като относителният дял е по-голям от дела за страната (68%). Броят и относителният дял на мъжете и жените в тази възрастова категория са близки по стойности, но с превес на жените от 20 хиляди. В независимите възрасти мъжете са 527 хил. (49.1%), а жените - 547 хил., или 50.9%. Поради различната възрастова структура на мъжете и жените делът на мъжете на възраст 15 - 64 години е 72.7%, а на жените - 69.1% от съответното население.

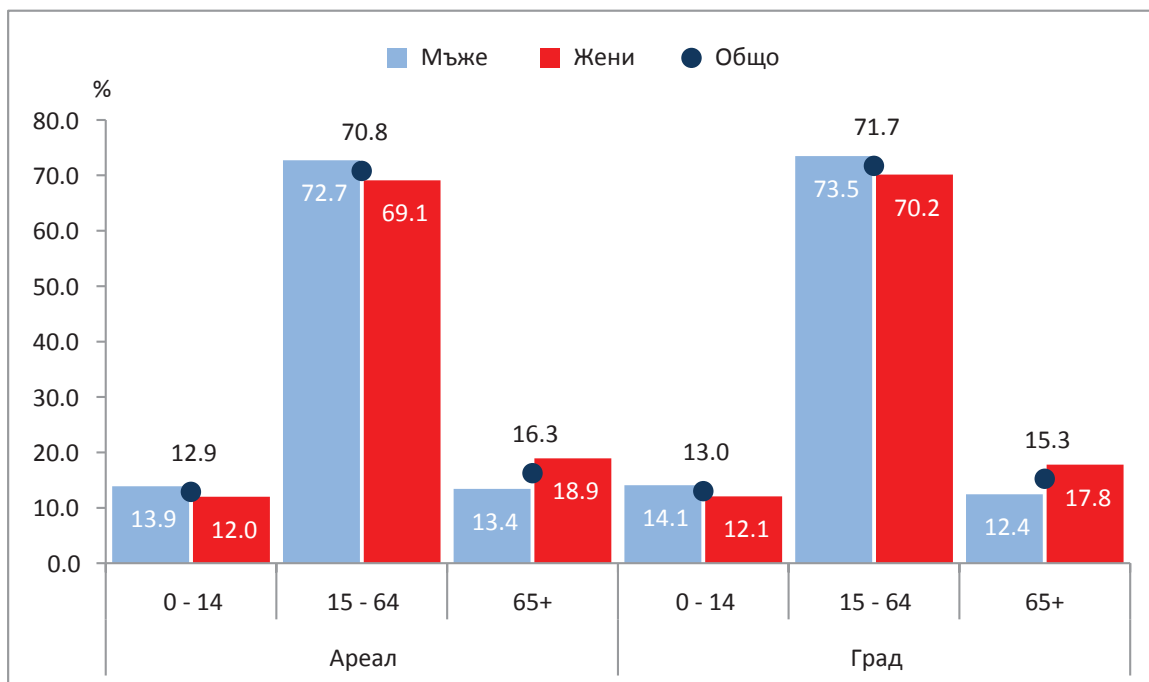
Общият брой на младите хора до 14-годишна възраст е близо 196 хиляди. Младото население в ареала съставлява близо 13% от цялото население, като сред мъжете тази възрастова група е с по-голям относителен дял - 14%, отколкото този сред жените, който е 12%.

При старшите възрасти по брой и относителен дял жените са повече - техният брой е 150 хил., или 60.6%, а на мъжете - 97 хил., или 39.4%. Установените съотношения се дължат на значително по-големите абсолютен и относителен дял на жените в общото население на ареала. При сравняването на интензивните възрастови съотношения се установяват много слаби структурни различия - на възраст 65 и повече години са 13.4% от мъжете и 12% от жените.

Средната възраст на населението, живеещо в центъра на ареала гр. София, е 40.6 години. Относителните дялове на населението във възрастовата група 15 - 64 години са малко по-големи от тези за населението общо в ареала - общо за града 71.7% и съответно 73.5% за мъжете и 70.2% за жените. Броят на населението в тази възрастова категория възлиза на 854 хил. души, от които 416 хил. са мъже и 438 хил. са жени, а представени като относителни числа са съответно 48.7 и 51.3%.

В града живеят 155 хил. души на възраст до 14 години включително. Естествено броят на мъжете е по-голям - близо 80 хил., а на жените - 75 хиляди. Относителният дял на тази група сред цялото население е колкото и в ареала - 13%. Тази стойност е малко по-ниска от същата за страната, която е 13.6%.

Относителният дял на старото население на възраст 65 и повече години в града е по-малък (15.3%) от този за ареала, а така също и от показателя за страната (18.3%). Сред жените дялът на тази възрастова група е по-голям - 17.8%, докато сред мъжете е по-нисък и е в размер малко над 12%.

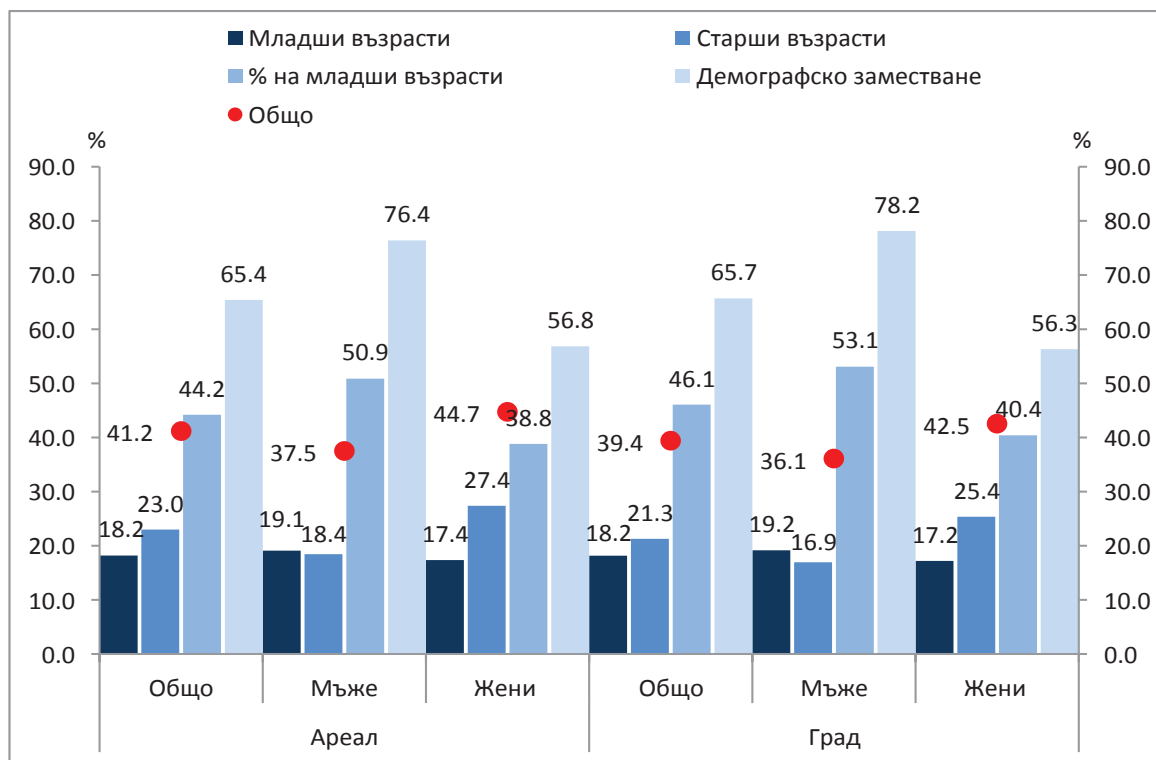
Фиг. III.13.3. Възрастова структура на средногодишното население

В гр. Перник трудоспособното население на възраст 15 - 64 години е 55 хил. души, или 70.4% от населението. Най-младите, до 14 години, са 12.6%, а най-възрастните - 17%. Средната възраст на населението в града е 42.9 години, която е значимо по-голяма от тази за ареала и неговия център.

Коефициентът на общото демографско натоварване на населението в независимите възрасти е 41.2%, което е по-ниско от това за страната - 46.8%. Сред мъжете този показател е 37.5%, а сред жените - 44.7%. Демографското натоварване с младо и старо население е 18% за младшите възрасти и 23% за старото население. Съответно на това частта на натоварването с младо население в стойността на коефициента е ниска - 44.2%, но по-висока от относителния дял за страната - 42.6%. Близо 56%

от общото демографско натоварване на трудоспособното население се дължи на натоварването със старо население.

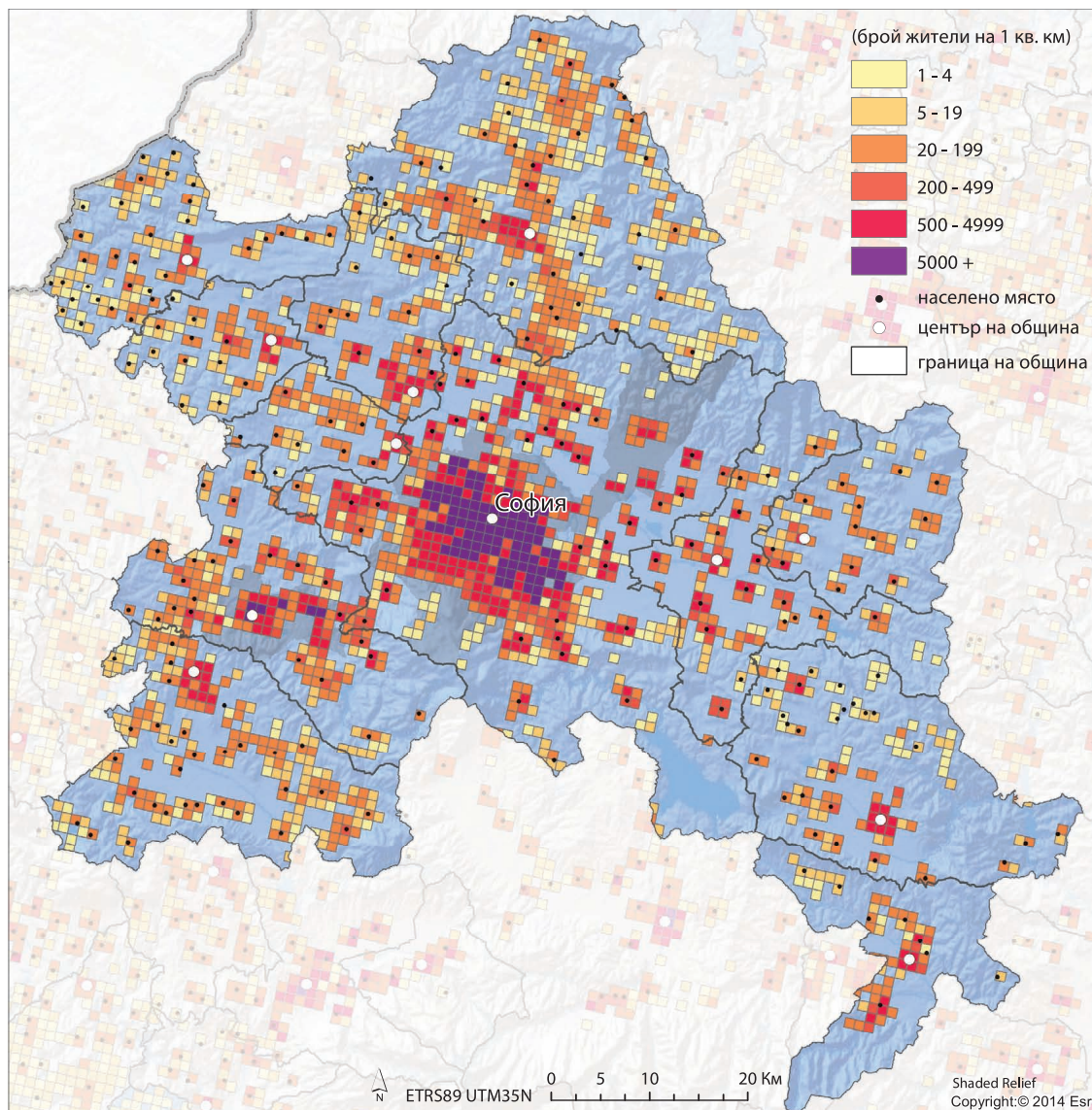
За центъра на ареала съотношението на населението между зависимите и независимите възрасти е 39.4%. За мъжете и жените тези стойности са съответно 36 и 42.5%. Натоварването с младо население е същото - 18.2%. По-малкото демографско натоварване се дължи на по-малкото натоварване на независимите възрасти със старо население. В града то е 21.3%. Съответно на тези стойности влиянието на младото население в демографското натоварване се увеличава на 46% и съответно намалява частта на натоварването от старото население.

Фиг. III.13.4. Показатели за демографско натоварване и демографско заместване и дял на младшите възрасти в демографското натоварване

Възпроизводството на трудовите ресурси на населението в ареала е ограничено. В сравнение със страната (71 влизащи на 100 излизащи в трудоспособна възраст) коефициентът на демографско заместване в ареала е значимо по-нисък. Тук 100 излизащи от трудоспособна възраст се заместват от 65 души влизащи в трудоспособна възраст. В града коефициентът не се различава по своята стойност. Независимо от влошеното равнище на демографското заместване потребностите от работна сила на пазара на труда в ареала в определена степен се осигурява от миграционните процеси, а в града - и от големия размер на всекидневните трудови пътувания от периферията на ареала и от населени места извън неговите граници.

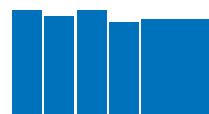
Сред съвкупностите на мъжете и жените в ареала като цяло и в града коефициентът на заместване е различен. Той е по-висок сред мъжете - над 76% в ареала и в града. Тези показатели за жените са много по-ниски - около 56%. Различията се предопределят от полово-възрастовата структура на населението в ареала и в града.

Фиг. III.13.5. Разпределение на населението в ареал с център гр. София.
Грид на населението, Преброяване 2011

Домакинства

Сравнително малък е броят на домакинствата в агломерацията гр. София спрямо тази за страната. През 2012 г. техният брой е 616 023 и относителният им дял спрямо домакинствата в страната е 21.5%. При база 2010 г. през 2012 г. броят им нараства с 5.9%. Средногодишно за периода основните характеристики в структурата на домакинствата, населяващи територията на ареала, показват, че: относителният дял на едночленните домакинства е 28.4%, като спрямо страната е 15.3%; за самотните родители с деца под 18 години той е 2.7%, като спрямо страната е 16.7%; за домакинствата на самотни пенсионери относителният дял е 15.6%, като спрямо страната е 12.4%; за домакинствата с деца под 18 години той е 27.8%, като спрямо страната е 13.9%. Основната част от домакинствата населява центъра (града) на ареала гр. София, където техният относителен дял е 79.7% средногодишно за разглеждания период.

Жилища

За 2012 г. броят на жилищата в ареала с център гр. София е 779 391, като за разглеждания период техният брой нараства с 9.7%. Относителният им дял спрямо жилищата в страната през наблюдаваните години не се променя съществено и през 2012 г. е 19.9%. Средната цена на апартамент е 25 778 лв., което е с 5.3% по-ниско от средната цена на апартамент за страната през 2012 година. За сравнение може да се добави, че средната цена за къща през същата година е 62 620 лв., т.е. тя е повече от два пъти по-висока, отколкото е цената за апартамент. Повече от половината апартаменти на ареала се намират в гр. София - 71.9% през последната наблюдавана година.

Пазар на труда

Заетите лица от 20 до 64 години намаляват за периода 2010 - 2012 г. с 1.5%, достигайки 679 671 души. Коефициентът на заетост средногодишно за периода е 68.5% и е сравнително по-висок, отколкото е коефициентът в страната - с 6.0 процентни пункта. Относителният дял на заетите в ареала спрямо техния брой в страната за периода е 23.6%. Основният относителен дял на заетите в ареала е в неговия център гр. София - 81.0%.

Безработните лица нарастват за периода с 21.4% и достигат през 2012 г. около 52 036 души. Относителният дял на безработните е най-висок в центъра - над 89.7% средногодишно за периода. Коефициентът на безработица за периода е 7.7% и е сравнително по-нисък в сравнение с този за страната - с 3.4 процентни пункта.

Бедност

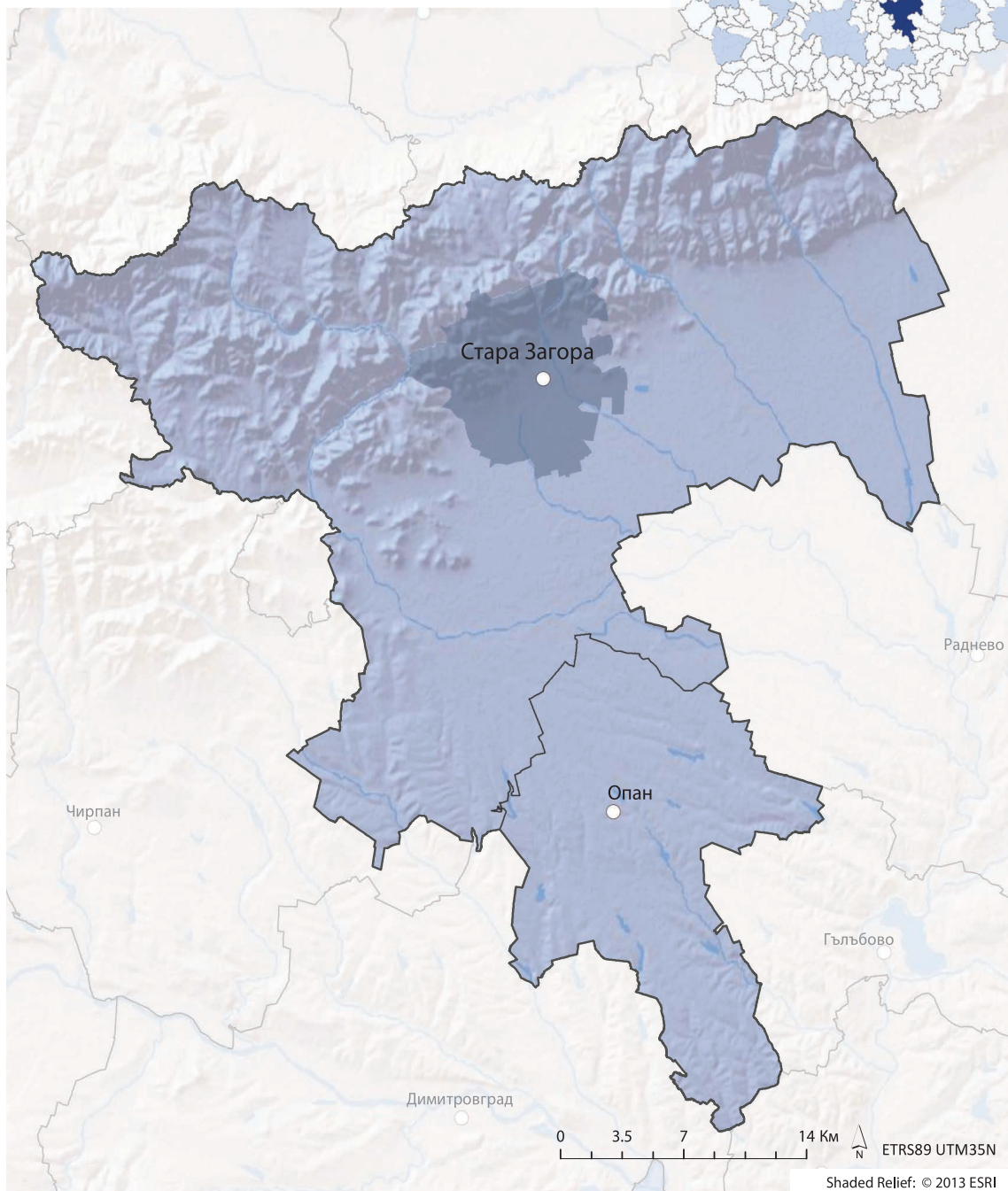
Сравнително нисък е делът на бедните, живеещи в риск от бедност - около 13% за периода. Равнището на бедност е по-ниско спрямо това за страната - с около 8 процентни пункта. Равнището на риска от бедност и социално изключване преди социалните трансфери (включително пенсиите) е значително по-високо - 43%, като в сравнение с равнището за страната то е с около 6 процентни пункта по-ниско. Равнището на материалната депривация за бедните в ареала е 39% за периода и е по-ниско с около 5 процентни пункта в сравнение със същото равнище за страната.

Образование

В ареала с център гр. София за разглеждания период (2010 - 2012 г.) данните за броя на децата от 0 до 4 години показват тенденция към известно повишение - с 10.0%, като за последната година техният брой достига 32 637 деца.

През 2012 г. броят на студентите в града е 114 793 души, като е налице известно повишение в сравнение с 2010 г. - с 2.5%. Равнището на рано напусналите училище на възраст от 18 до 24 години в ареала за периода е 6.7% и е много по-ниско в сравнение с равнището за страната - с 6.3 процентни пункта.

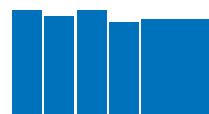
Ареал с център гр. Стара Загора

	Община	Население	Площ (км ²)	Гъстота
SZR23	Опан	3178	257.5	12
SZR31	Стара Загора	161544	1063.4	152
	Ареал	164722	1320.9	125

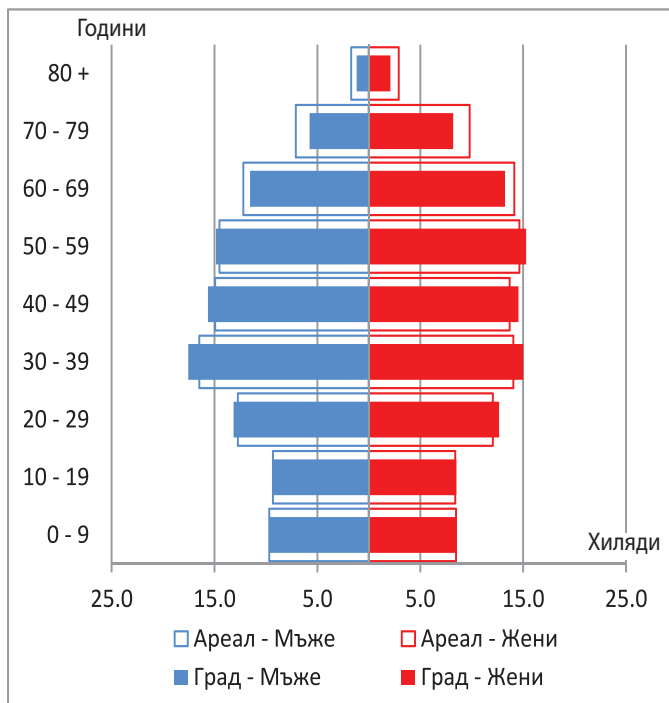
- Общински център
- Общински граници
- Град - ядро

Фиг. III.14.1. Ареал с център гр. Стара Загора. Общини, включени в ареала, средногодишно население, площ на общините и гъстота на населението (жители на 1 кв. км) за периода 2010 - 2012 година

Население

Ареалът на гр. Стара Загора е образуван от две общини: община Стара Загора и община Опан, която е с население под 3 хил. души. Ареалът обхваща територия от 1 321 кв. км, която съставлява 1.19% от територията на страната. Средногодишното население на ареала през трите години е близо 165 хил. души, от които 80 хил. са мъже и 85 хил. - жени. Относителните дялове на мъжете и жените са съответно 48.5 и 51.5%. В границите на ареала живее 2.2% от населението на страната. Гъстотата на населението е 125 души на 1 кв. километър. В основния градски център живеят 139 хил. души, или близо 85% от населението на ареала и поради това съотношението на населението по пол в града е същото.

Фиг. III.14.2. Възрастова пирамида на населението на гр. Стара Загора и ареала

Подобна зависимост в определена степен има и в показателите за демографското развитие на населението и неговите демографски структури в ареала и в града. Равнището на раждаемостта в ареала средно за трите години е 10‰, което е близко до средното за страната. Тоталният коефициент на плодовитост е 1.53 деца. Коефициентът на обща смъртност е малко по-нисък от средния за страната и е 13.62‰. За трите години средногодишният естествен прираст на населението е отрицателен и е в размер средно на минус 3.61‰.

Миграционните процеси в ареала протичат с висок интензитет - около 15‰ спрямо населението на ареала, като потоците са в размер на около 2 400 души. Тъй като тези стойности се отнасят както за входящите, така и за изходящите потоци, се установява, че миграцията не оказва съществено влияние върху броя на населението. Израз на обективност е да се посочи, че ареалът има отрицателен механичен прираст от минус 0.2‰.

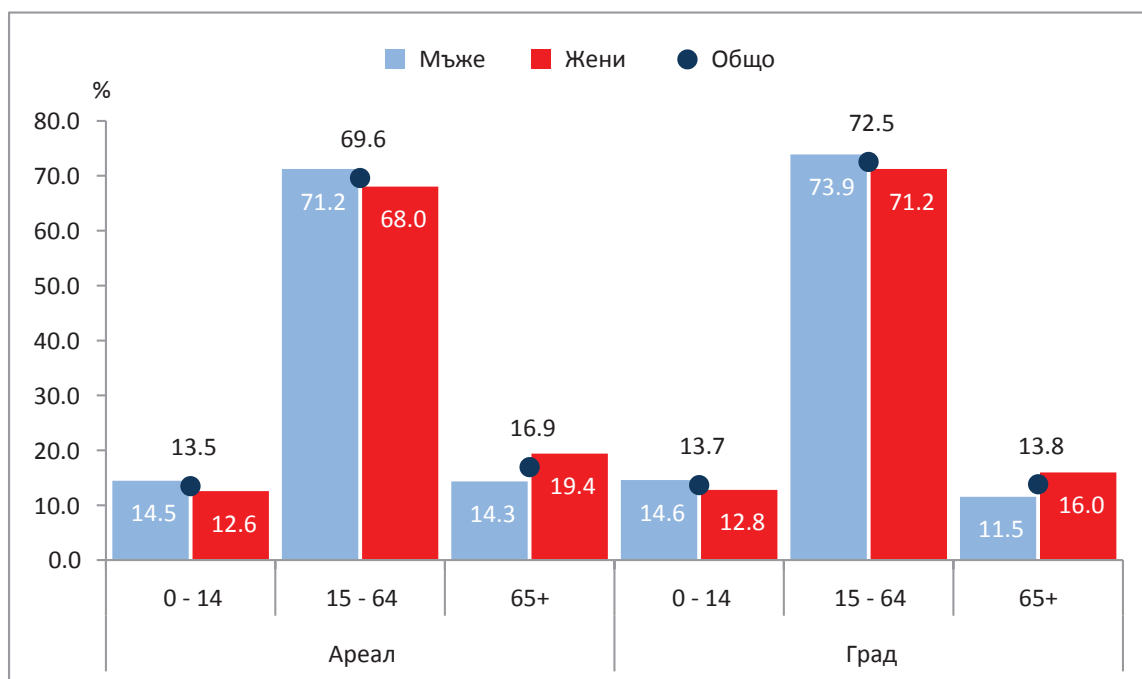
Някои от показателите за естественото движение на населението в центъра на ареала имат по-благоприятни в демографско отношение стойности. Това основно се изразява в по-ниския коефициент на общата смъртност, който е 11.10‰, но равнището на раждаемостта е приблизително същото - 10.3‰. Оттук и стойността на коефициента на относителния естествен прираст е по-ниска, но също отрицателна - 0.81‰. Коефициентът на плодовитост е 1.45 деца.

Данните показват, че миграционните процеси оказват по-силно влияние върху населението на града в посока на неговото намаление. В града годишно се заселват по 2 315 души, а броят на изселените се е близо 2 600. От двата срещуположни потока за града средногодишно се формира отрицателен механичен прираст от 270 души, или неговият относителен размер е 2‰. Следва да се посочи, че 87% от отрицателния прираст се дължи на миграцията вътре в ареала. Градът намалява годишно с 235 души, които се заселват в населените места - негова периферия.

Градът намалява годишно с 235 души, които се заселват в населените места - негова периферия.

В резултат на естественото и механичното движение на населението общо за ареала то е намаляло от 167 450 през 2010 г. на 162 200 през 2012 г., а на града - от 140 100 до 137 650 души. Намалението на населението в града се дължи и на отрицателното миграционно салдо в резултат на преместването на населението от центъра към неговата периферия. Всяка година средно 235 души се заселват от града в неговата извънградска зона. Интензивността на този поток е минус 1.7‰.

Средногодишният брой на трудоспособното население на възраст 15 - 64 години общо в ареала е близо 115 хил., или 69.6% от цялото население. Този относителен дял е близък по стойност на дела за страната. Броят и относителният дял на мъжете в тази възрастова група са незначително с по-малки стойности - 56 860, респ. 49.6%, от тези за жените - 57 770, или 50.4%. Сред мъжете 71.2% са на възраст 15 - 64 години, а сред жените - 68%.

Фиг. III.14.3. Възrastова структура на средногодишното население

В центъра на ареала гр. Стара Загора общият брой на населението в разглежданата възрастова група е 100 640 души, които съставляват 72.5% от общото население, а сред мъжете делът е 73.9%, и 71.2% - за жените.

Относителните дялове на най-младото население общо, сред мъжете и сред жените в ареала и неговия център са приблизително равни и са в границите между 12.6 и 14.6%. Общото население до 14-годишна възраст в целия ареал е 13.5%, а неговият средногодишен брой е около 22 хиляди. В града населението на тази възраст е 20 хил. с относителен дял 13.7%. Оттук следва, че в периферията на ареала има само 2 хил. души на тази възраст.

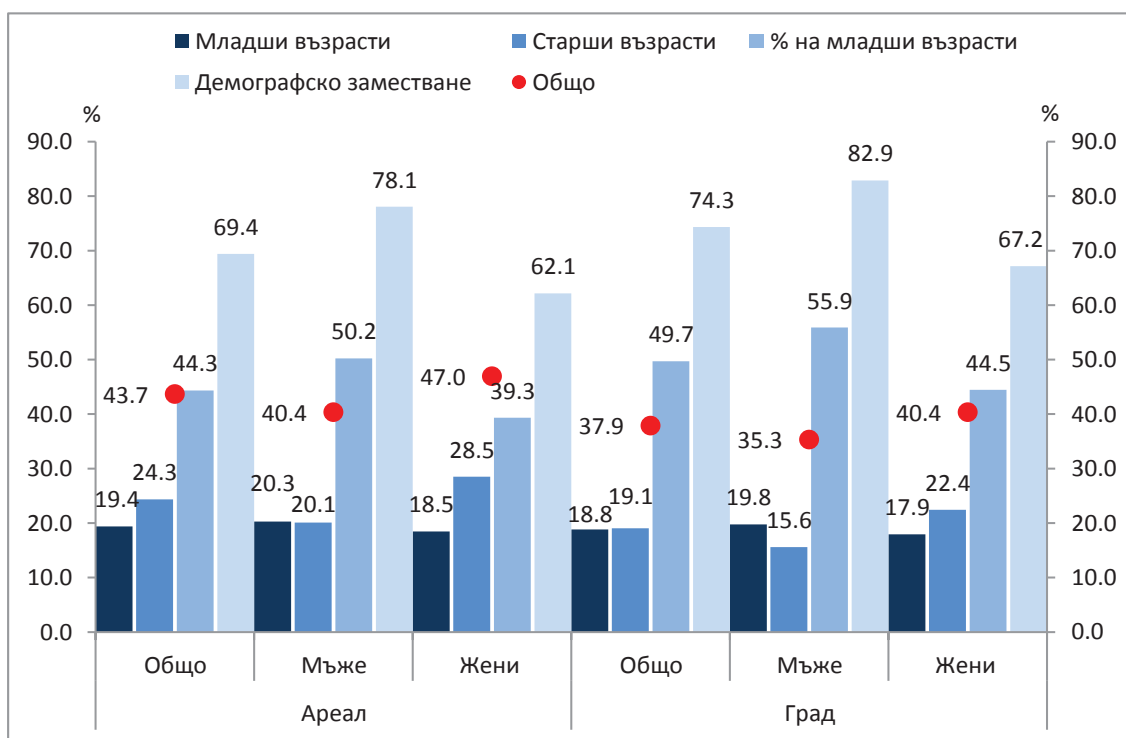
По-съществени са различията по отношение на дела на старите хора на възраст 65 и повече години. Относителният дял на старото население в ареала е 16.9%, а в града - 13.8%, но и двата дяла са по-малки от този за страната - 18.3%. Относително най-малко са мъжете на тази възраст в града - 11.5%, най-голям е делът на жените общо за ареала - 19.4% спрямо съответното население. В ареала старите хора са близо 28 хил., от които 19 хил. живеят в града.

Средната възраст на населението общо за ареала е близка до тази за страната и е 42.1 години. В града този показател има по-ниска стойност - 40.8 години.

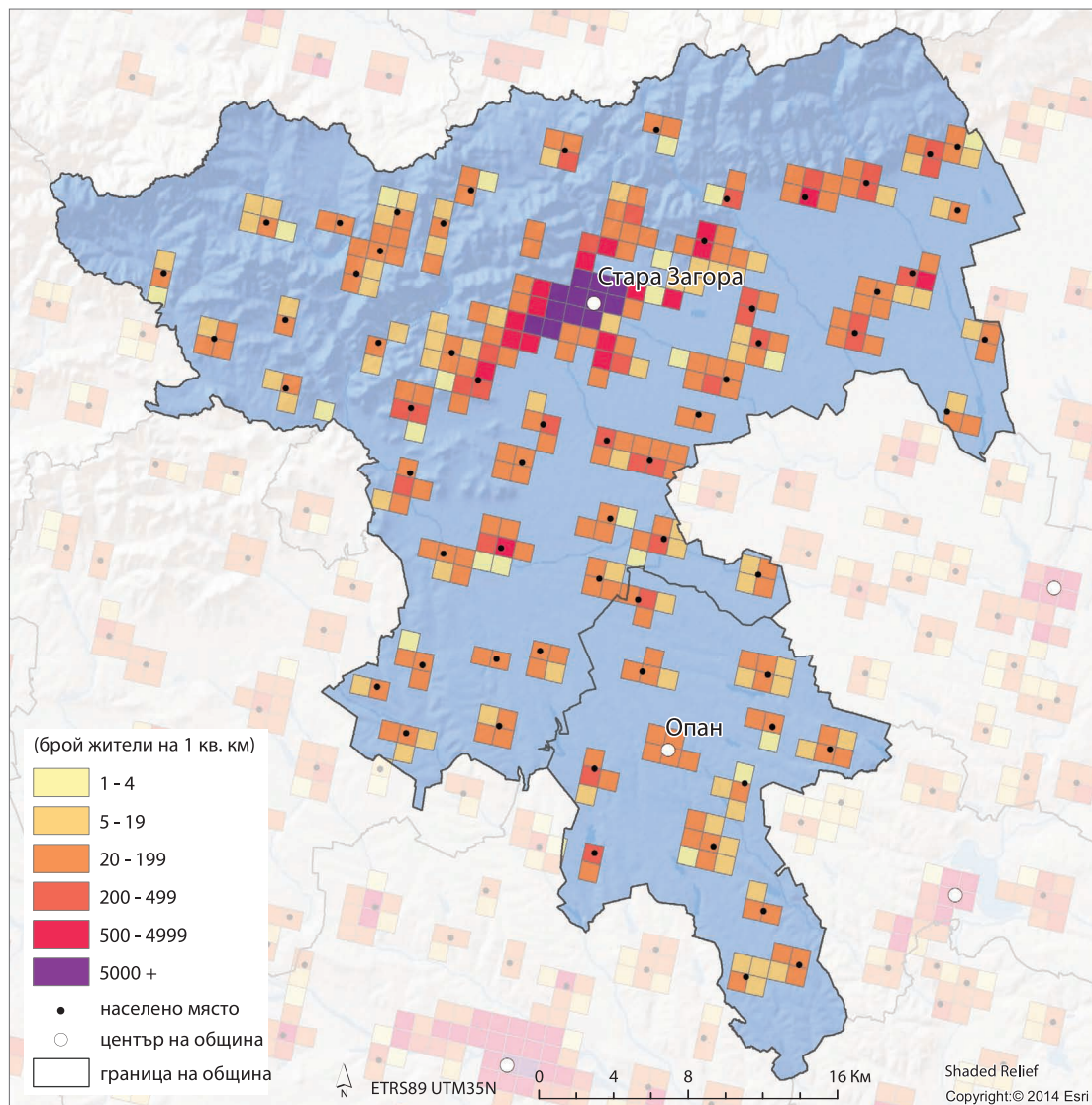
Коефициентът на общото демографско натоварване на населението в независимите възрасти в ареала е 43.7%, което е по-ниско от това за страната - 46.8%. Демографското натоварване с младо и старо население е различно. Съотношението между населението на възраст до 14 години и населението в трудоспособните възрасти е 19.4%, докато при старшите възрасти то е 24.3%. При тези съотношения се установява, че в общото демографско натоварване 44% се дължи на младите възрасти и 56% - на старшите възрасти.

За центъра на ареала съотношението на населението между зависимите и независимите възрасти е 37.9%. Тук няма голяма разлика в равнищата на натоварване на трудоспособното население с двете възрастови категории. Показателите за тази зависимост са съответно 18.8% за младото население и 19% за старото население. Частта в натоварването с младо население тук е по-голяма спрямо тази за ареала - 49.7%, която в демографски аспект е в по-добра ситуация.

Фиг. III.14.4. Показатели за демографско натоварване и демографско заместване и дял на младшите възрасти в демографското натоварване

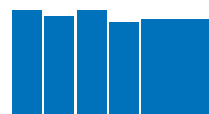
Коефициентът на демографско заместване общо за ареала е по-нисък от общия за страната. В ареала 100 души, които излизат от трудоспособна възраст, се заместват от 69 души. Това съотношение е по-добро в града, където 100 излизащи се заместват от 74 души. Сред мъжете коефициентът на заместване е по-голям от този на жените и е 78% за ареала и 83% за града. Същите стойности за жените са 62 и 67%.

Фиг. III.14.5. Разпределение на населението в ареал с център гр. Стара Загора.
Грид на населението, Преброяване 2011

Домакинства

Сравнително малък е броят на домакинствата в агломерация Стара Загора спрямо този за страната. През 2012 г. техният брой е 64 861 и относителният им дял спрямо домакинствата в страната е 2.3%. При база 2010 г. през 2012 г. броят им намалява с 0.8%. Средногодишно за периода основните характеристики в структурата на домакинствата, населяващи територията на ареала, показват, че: относителният дял на едночленните домакинства е 26.3%, като спрямо страната е 1.5%; за самотните родители с деца под 18 години е 2.6%, като спрямо страната е 1.7%; за домакинствата на самотни пенсионери е 16.4%, като спрямо страната е 1.4%; за домакинствата с деца под 18 години е 28.4%, като спрямо страната е 1.5%. Основната част от домакинствата населява центъра (града) на ареала Стара Загора, където техният относителен дял е 84.6% средногодишно за разглеждания период.

Жилища

Броят на жилищата в ареала с център гр. Стара Загора нараства за периода с 5.3% и достига през 2012 г. до 82 559 жилища. Техният относителен дял спрямо жилищата в страната през наблюдаваните години не се променя съществено и през 2012 г. е 2.1%. Средната цена на апартамент е 16 857 лв., което е с около 62.0% по-ниско от средната цена на апартамент за страната през 2012 година. За сравнение може да се добави, че средната цена за къща през същата година е 34 385 лв., т.е. тя е около два пъти по-висока, отколкото е цената за апартамент. Повече от половината апартаменти на ареала се намират в гр. Стара Загора (78.5%) през последната наблюдавана година.

Пазар на труда

Заетите лица от 20 до 64 години намаляват за периода 2010 - 2012 г. с 6.9%, достигайки 70 776 души. Коефициентът на заетост средногодишно е 68.1% и е сравнително по-висок в сравнение с този за страната - с 5.6 процентни пункта. Относителният дял на заетите в ареала спрямо техния брой в страната за периода е около 2.5%. Основният относителен дял на заетите в ареала е в неговия център гр. Стара Загора - средногодишно за периода 90.4%.

Безработните лица нарастват за периода с 13.4%, достигайки през 2012 г. 6 643 души. Относителният дял на безработните е най-висок в центъра - над 79.6% средногодишно за периода. Коефициентът на безработица за периода е 8.2% - сравнително по-нисък, отколкото е за страната - с 2.9 процентни пункта.

Бедност

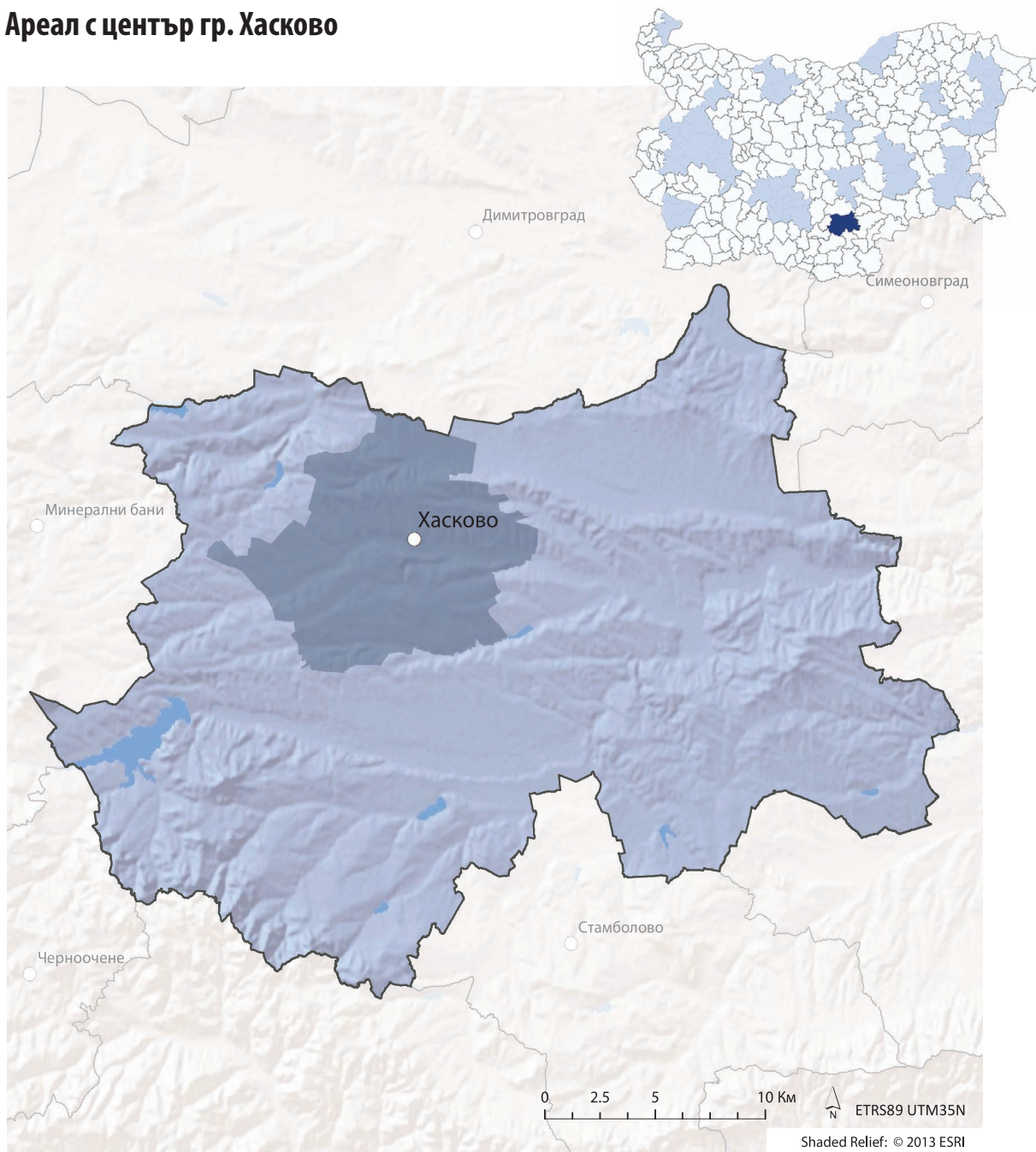
Сравнително висок е делът на бедните, живеещи в риск от бедност - около 13 - 14% за периода. Равнището на бедност е по-ниско, отколкото е равнището за страната - с около 7 - 8 процентни пункта. Равнището на риска от бедност и социално изключване преди социалните трансфери (включително пенсиите) е значително по-високо - 43%, като в сравнение с равнището за страната е с около 6 процентни пункта по-ниско. Равнището на материалната депривация за бедните в ареала е приблизително 40% за периода и е по-ниско с около 4 процентни пункта в сравнение със същото равнище за страната.

Образование

В ареала с център гр. Стара Загора за разглеждания период (2010 - 2012 г.) данните за броя на децата от 0 до 4 години показват тенденция към известно повишение - с 8.3%, като за последната година техният брой достига 3 420 деца.

Броят на студентите в града през периода намалява с 5.7% и през 2012 г. е 4 945 души. Равнището на рано напусналите училище на възраст от 18 до 24 години в ареала за периода е 6.3% и е двойно по-нисък, отколкото е относителният дял за страната.

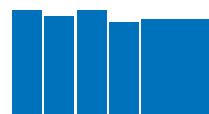
Ареал с център гр. Хасково

Община	Население	Площ (км ²)	Гъстота	
НКВ34	Хасково	94559	739.8	128
	Ареал	94559	739.8	128

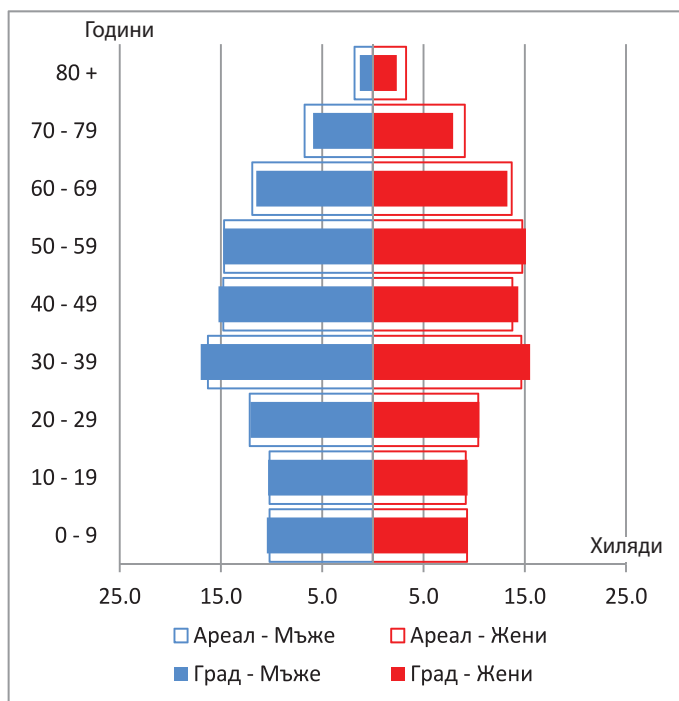
- Общински център
- Общински граници
- Град - ядро

Фиг. III.15.1. Ареал с център гр. Хасково. Общини, включени в ареала, средногодишно население, площ на общините и гъстота на населението (жители на 1 кв. км) за периода 2010 - 2012 година

Население

В състава на ареала влиза само една община с административен център гр. Хасково и включените в нея други 36 малки населени места. Територията на ареала е 740 кв. км и съставлява 0.67% от територията на страната. Средногодишното население за наблюдавания период е 94 560 души, от които мъжете са 45 422, а жените - 49 137 души. Относителните дялове на мъжете и жените са съответно 48 и 52%. Населението на ареала съставлява 1.3% от населението на страната. Гъстотата на населението в ареала е 128 души на 1 кв. километър. В гр. Хасково живеят 76 хил. души, или 80.5% от населението на ареала. Съотношението между мъжете и жените в града е приблизително същото както в ареала - 47.7% мъже и 52.3% жени.

Фиг. III.15.2. Възрастова пирамида на населението на гр. Хасково и ареала

Коефициентът на раждаемост средногодишно през периода е 9.62‰, който е равен на този за страната. Тоталният коефициент на плодовитост също е равен на общия за страната - 1.49 деца. Равнището на смъртността е 12.46‰. Населението в ареала има отрицателен естествен прираст в размер на минус 2.84‰.

В ареала средногодишно се заселват 895 души, а се изселват 1 364. Интензивността на двата миграционни потока е съответно 9.46 и 14.42‰. В резултат на миграцията ареалът намалява своето население средногодишно с 470 души, или механичният прираст е минус 4.96‰.

Общо от отрицателния естествен и механичен прираст населението на ареала за тригодишния период е намаляло от 96 111 през 2010 г. на 93 047 през 2012 година.

Коефициентът на раждаемост в гр. Хасково е 9.98‰, а тоталният коефициент на плодовитост е 1.47 деца. Посочените показатели също са приблизително равни на тези за страната. Равнището на смъртността, измерено чрез коефициента на обща смъртност, е по-ниско от общото за страната и е със стойност 10.79‰. Тези равнища на раждаемост и смъртност определят за града отрицателен естествен прираст в размер на минус 0.81‰.

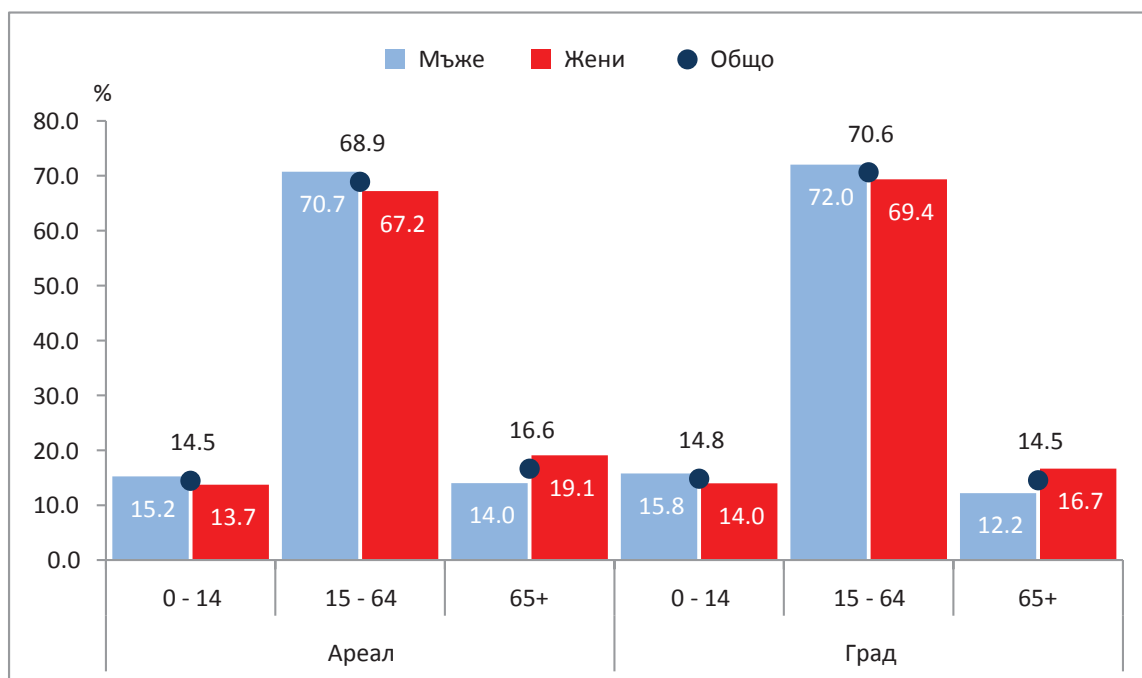
Миграционните процеси също намаляват населението на града. Средногодишно в града се заселват 830 души с интензитет 10.90‰, а се изселват близо 1 350 души, които съставляват 17.72% от населението на града. В резултат на миграцията всяка година през разглеждания период населението на града намалява средно с 520 души, или с минус 6.82‰.

Миграционните процеси между града и неговите околградски територии са много малки по размер - около 100 заселвания и 170 изселвания от града. Тези потоци формират незначителен за града отрицателен механичен прираст в размер на 70 души годишно, или населението на града в

ГРАДОВЕ И ТЕХНИТЕ ФУНКЦИОНАЛНИ УРБАНИЗИРАНИ АРЕАЛИ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

резултат на миграцията в ареала намалява с минус 0.92%. Респективно с толкова се увеличава населението в неурбанизираните населени места в ареала.

Трудоспособното население на възраст 15 - 64 години общо в ареала е малко над 65 хил. души, или 68.9% от цялото население. Този относителен дял е приблизително равен на общия за страната. Броят и относителният дял на мъжете и жените в тази възрастова група са приблизително равни. Мъжете наброяват 32 134 души, а жените - 33 019, които съответно са с относителни дялове 49.3 и 50.7%. Сред мъжете трудоспособното население е 70.7%, а сред жените този дял е 67.2%.

Фиг. III.15.3. Възrastова структура на средногодишното население

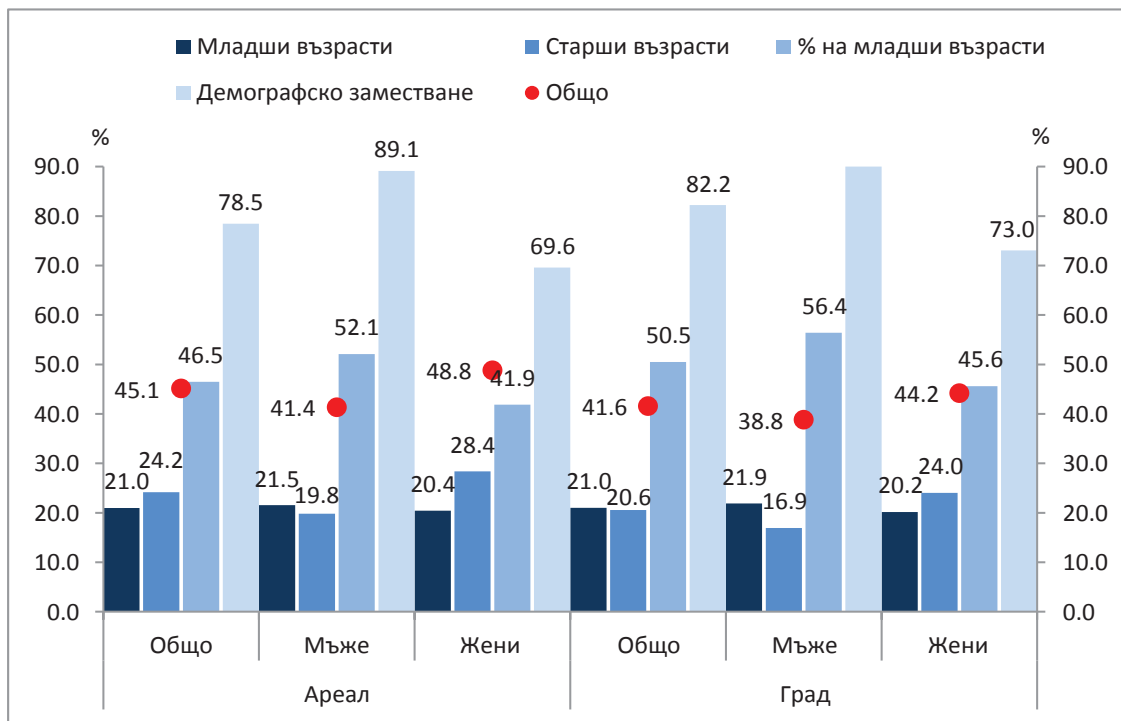
В центъра на ареала гр. Хасково средногодишното население на възраст 15 - 64 години е 53 744 души, или 70.6% от общото население. Сред мъжете на тази възраст са 72%, а сред жените - 69.4%.

Броят на най-младото население до 14-годишна възраст в ареала е близо 13 670 души, а неговият относителен дял е 14.5%. Последният е малко по-голям от общия дял на тази група население в страната. За мъжете показателят е по-висок - 15.2%, от този за жените - 13.7%.

В града най-младото население съставлява 14.8%, като сред мъжете делът също е по-висок (15.8%) от този за жените (14.0%). Общият му брой е близо 11 290 души.

Общо за ареала населението на 65 и повече години е 15 740 души, или 16.6%, а в неговото ядро малко над 11 хил. и съответно 14.8% - относителните дялове са по-малки от общия за страната, който е 18.3%. От всички живеещи в ареала мъже 14% са на тази възраст. В града техният дял е 14.5%. Сред жените относителните дялове са съответно 13.7 и 14%.

Средната възраст на населението общо за ареала е 41.7 години, а в града-център - 40.7 години, стойности, които са по-ниски от тези за страната (42.4 години).

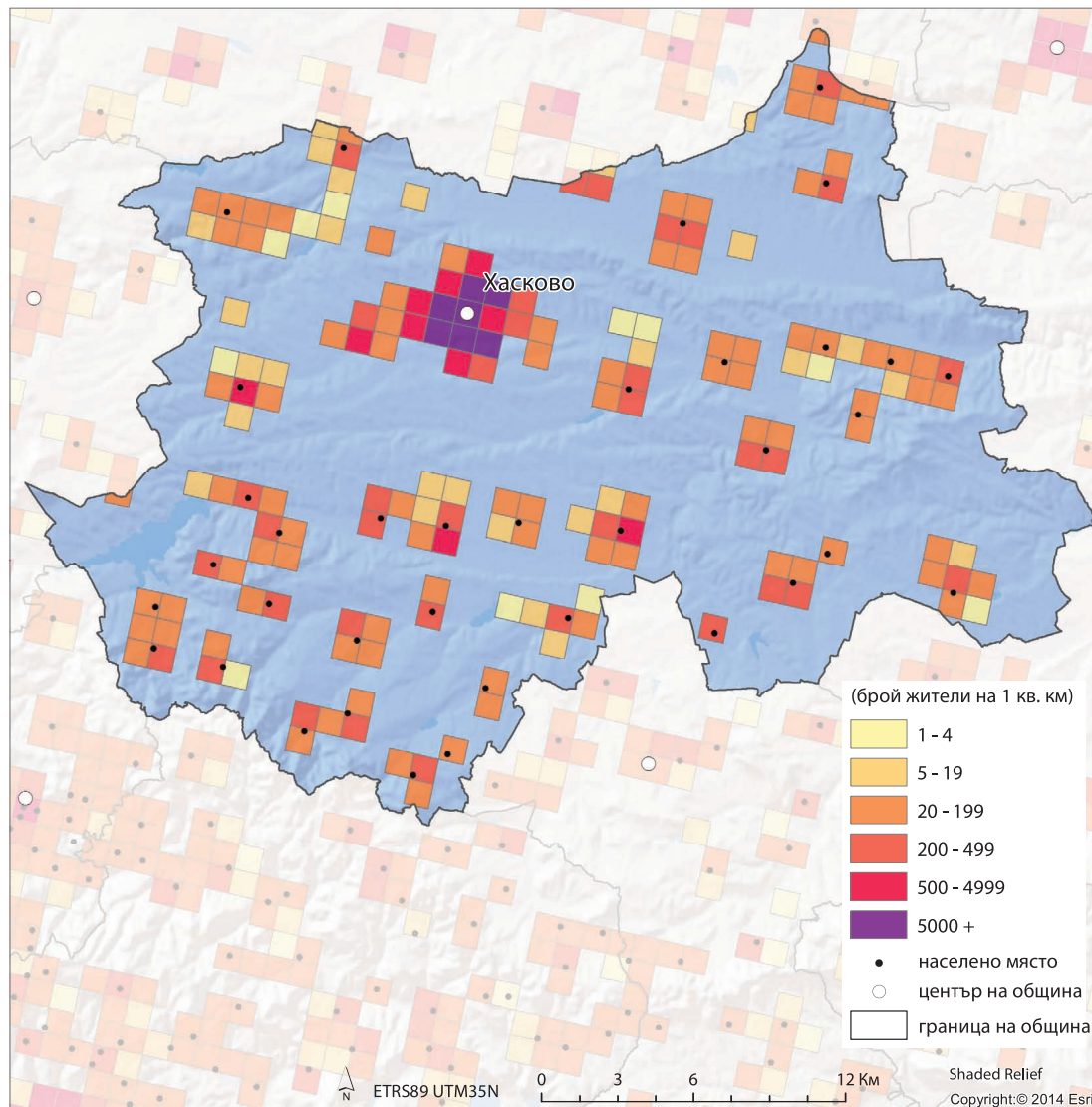
Фиг. III.15.4. Показатели за демографско натоварване и демографско заместване и дял на младшите възрасти в демографското натоварване

Коефициентът на демографско натоварване на населението в трудоспособна възраст общо за ареала е 45.1%. Сред мъжете и жените тези стойности са съответно 41.4 и 48.8%. Съотношението между младшите възрасти и населението на възраст 15 - 64 години е 21%, а по отношение на старото население е 24.2%. Оттук следва, че 46.5% от общото натоварване на населението в независимите възрасти се дължи на младото и 53.5% - на старото население.

За центъра на ареала съотношението на населението между зависимите и независимите възрасти е 41.6%. Натоварването на трудоспособното население от страна на младшите и старшите възрасти е приблизително равно - съответно 20.6 и 21.0%.

Възпроизводството на населението в трудоспособна възраст в ареала и в града в сравнение с общата тенденция в страната е по-добро, но и тук се наблюдава процес на свиване на трудовия ресурс. През изследвания период на 100 излизащи от трудоспособна възраст в ареала се включват 78, а в града - 83 души. Равнището на демографско заместване е по-високо от това за страната, което е 71 на 100 излизащи от трудоспособна възраст.

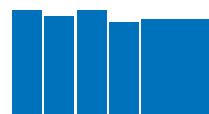
Сред съвкупността на мъжете и жените в ареала като цяло и в града коефициентът на заместване е различен. Сред мъжете в ареала съотношението на заместване е 89%, а в града - 93%. Показателите на демографско заместване сред жените в ареала и в града са по-ниски - съответно 70 и 73%.

Фиг. III.15.5. Разпределение на населението в ареал с център гр. Хасково.
Грид на населението, Преброяване 2011

Домакинства

Сравнително малък е броят на домакинствата в агломерация Хасково спрямо този за страната. През 2012 г. техният брой е 35 229 и относителният им дял спрямо домакинствата в страната е 1.2%. При база 2010 г. през 2012 г. броят им нараства с 2.7%. Средногодишно за периода основните характеристики в структурата на домакинствата, населяващи територията на ареала, показват, че: относителният дял на едночленните домакинства е 23.0%, като спрямо страната е 0.7%; за самотните родители с деца под 18 години е 2.6%, като спрямо страната е 0.9%; за домакинствата на самотни пенсионери е 15.3%, като спрямо страната е 0.7%; за домакинствата с деца под 18 години е 31.7%, като спрямо страната е 0.9%. Основната част от домакинствата населява центъра (града) на ареала в Хасково, където техният относителен дял е 80.4% средногодишно за разглеждания период.

Жилища

Броят на жилищата в ареала с център гр. Хасково нараства за разглеждания период с 4.2% и през 2012 г. е 43 889. Относителният им дял спрямо жилищата в страната през наблюдаваните години не се променя съществено и през 2012 г. е 1.1%. Средната цена на апартамент е 38 750 лв., което е с около 42.4% по-високо от средната цена на апартамент за страната през 2012 година. За сравнение може да се добави, че средната цена за къща през същата година е 41 625 лева. Повече от половината апартаменти на ареала се намират в гр. Хасково - 80.0% през последната наблюдавана година.

Пазар на труда

Заетите лица от 20 до 64 години намаляват за периода 2010 - 2012 г. с 6.7%, достигайки 37 609 души. Коефициентът на заетост е 63.6% и е почти равен с този за страната. Относителният дял на заетите в ареала спрямо техния брой в страната за периода е около 1.3%. Основният относителен дял на заетите в ареала е в неговия център гр. Хасково - 85.2% средногодишно за разглежданите години.

Безработните лица нарастват за периода с 2.3% и през 2012 г. са 5 013 души. Относителният дял на безработните е най-висок в центъра - 80.4% средногодишно за периода. Коефициентът на безработица за периода е 12.1% - с 1 процентен пункт по-висок спрямо този за страната.

Бедност

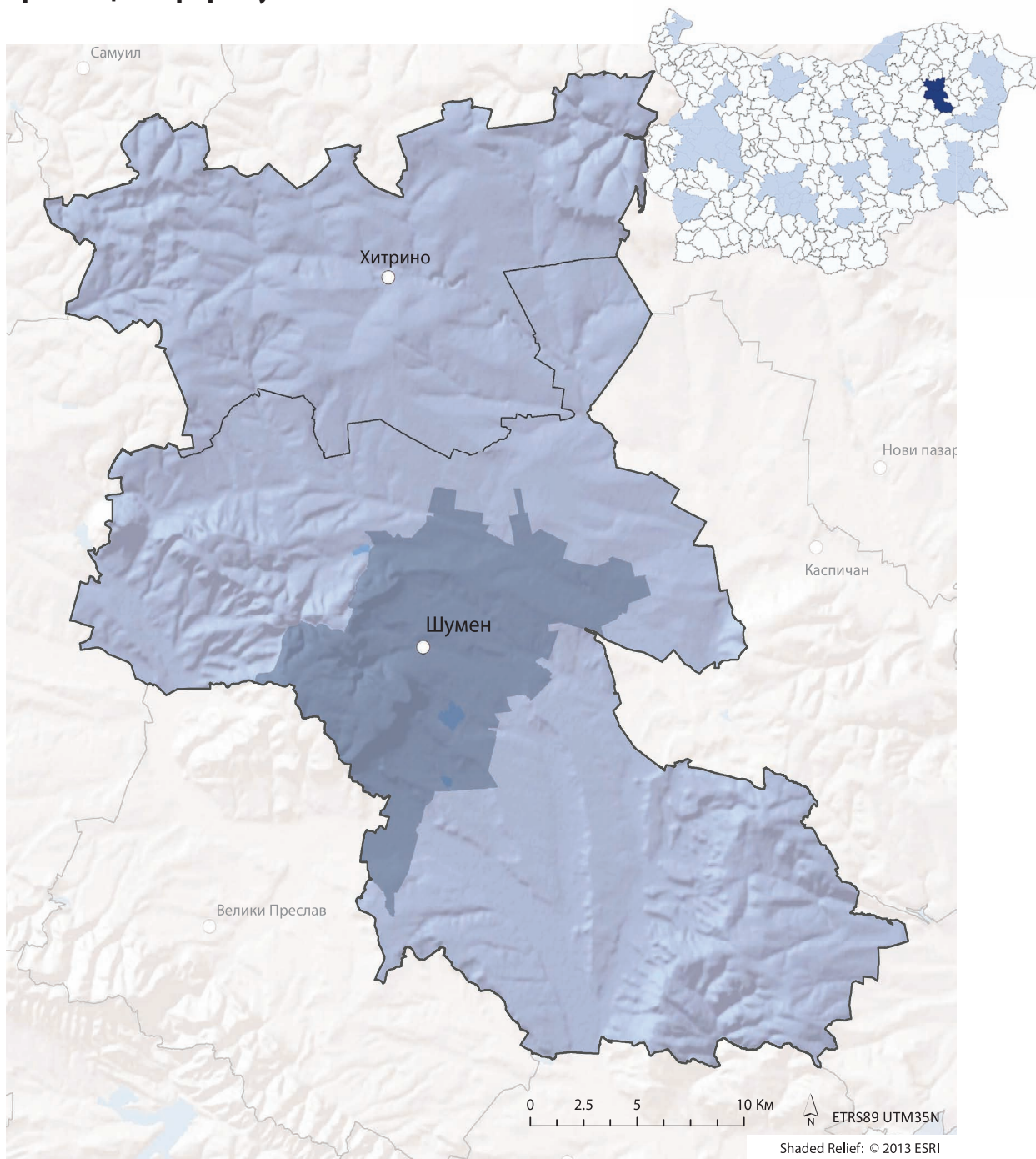
Сравнително висок е делът на бедните, живеещи в риск от бедност - около 2 021 за периода. Равнището на бедност се изравнява с равнището за страната. Равнището на риска от бедност и социално изключване преди социалните трансфери (включително пенсиите) е значително по-високо - приблизително 47% и е с 2 процентни пункта по-ниско в сравнение с това за страната. Равнището на материалната депривация за бедните в ареала е 42% за периода и е по-ниско с около 2 процентни пункта спрямо същото равнище за страната.

Образование

В ареала с център гр. Хасково за разглеждания период (2010 - 2012 г.) данните за броя на децата от 0 до 4 години показват тенденция към известно повишение - с 4.8%, като за последната година техният брой достига 1 954 деца.

Броят на студентите в града през 2012 г. е 146 души. Равнището на рано напусналите училище на възраст от 18 до 24 години в ареала за периода е 14.2% и е малко по-високо, отколкото е за страната - с 1 процентен пункт.

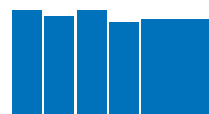
Ареал с център гр. Шумен

	Община	Население	Площ (км ²)	Гъстота
SHU11	Хитрино	6271	289.4	22
SHU30	Шумен	97044	652.3	149
	Ареал	103315	941.7	110

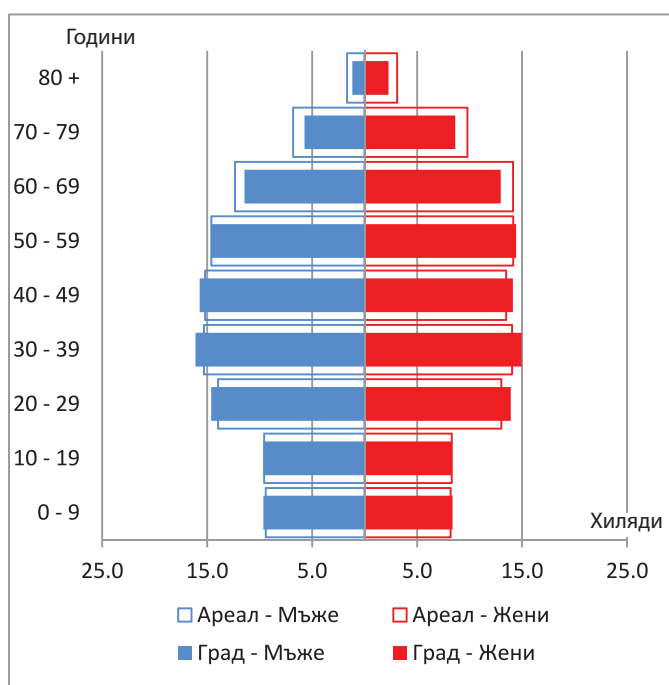
- Общински център
- Общински граници
- Град - ядро

Фиг. III.16.1. Ареал с център гр. Шумен. Общини, включени в ареала, средногодишно население, площ на общините и гъстота на населението (жители на 1 кв. км) за периода 2010 - 2012 година

Население

Ареалът на гр. Шумен функционира в границите на община Шумен и още една малка община - Хитрино, която е с население около 6 хил. души. Територията на ареала е 942 кв. км и съставлява 0.85% от територията на страната. Средногодишното население на ареала през трите години е 103 хил. души, от които близо 50 хил. са мъже и 53 хил. - жени. Относителните дялове на мъжете и жените са съответно 48 и 52%. В границите на ареала живее 1.4% от населението на страната. Гъстотата на населението е 110 души на 1 кв. километър. В градския център живеят 83 хил. души, или близо 80.6% от населението на ареала и поради това съотношението на населението по пол в града е приблизително същото.

Фиг. III.16.2. Възрастова пирамида на населението на гр. Шумен и ареала

Равнището на раждаемостта в ареала средно за трите години е по-ниско от това за страната. Коефициентът на обща раждаемост е 9.34‰, докато за страната е 9.68‰. Тоталният коефициент на плодовитост е 1.31 деца. Коефициентът на обща смъртност също е по-нисък от средния за страната и е 13.71‰. За трите години относителният естествен прираст на населението е отрицателен и е с размер средно минус 4.36‰.

Миграционните процеси също в малък размер намаляват населението в ареала. Средногодишно в него се заселват 1 460 души, които съставляват 14.14‰ от населението. Броят на тези, които напускат територията на ареала, е по-голям - 1 670 души, или 16.2‰. В резултат на миграцията населението средногодишно е намалявало с 214 души, респ. с 2.1‰.

В резултат на естествените и миграционните процеси населението в ареала е намаляло от 103 315 през 2010 г. на 99 154 през 2012 г., или с над 4 хил. души, като по-голямата част от това намаляние се дължи на неговия отрицателен естествен прираст.

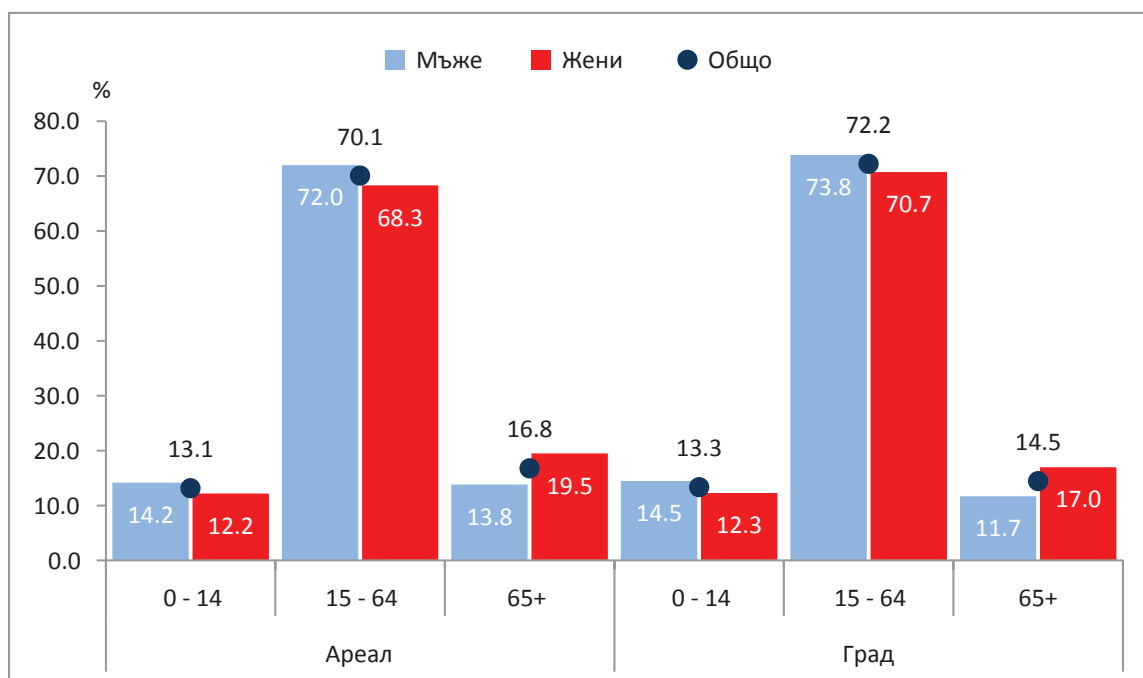
Спрямо населението в градския център миграционните процеси имат сравнително по-висок интензитет. Заселващите се в града съставляват 15.8‰ спрямо неговото население, като потокът е в размер на около 1 300 души. Броят на тези, които се изселват от града, е 1 570, или 18.8‰ от средногодишното население. От съпоставката на параметрите на тези два потока се установява, че средно всяка година градът е намалявал своето население с 260 души, или в относителен порядък с минус 3.1‰.

Миграционните процеси вътре в ареала са много малки по абсолютен и относителен размер и не оказват влияние върху преразпределението на населението между града-център и неговата периферия.

В сравнение с демографските процеси общо в ареала показателите за тях в града са по-добри.

Това основно се изразява в по-ниския коефициент на общата смъртност, който е 11.96‰, а равнището на раждаемостта е малко по-високо - 9.68‰. Оттук и стойността на коефициента на относителния естествен прираст е с по-ниска, но също отрицателна стойност - 2.27‰. Коефициентът на плодовитост е 1.25 деца.

Средногодишният брой на трудоспособното население на възраст 15 - 64 години общо в ареала е 72 400 души, или 70% от цялото население. Този относителен дял по стойност е малко по-висок от общия за страната. От цялото трудоспособно население броят на мъжете е 35 800 и съответно 49.4%, докато жените са повече - 36 600, и са с относителен дял 50.6%. Сред мъжете 72% са на възраст 15 - 64 години, а сред жените този процент е 68.

Фиг. III.16.3. Възрастова структура на средногодишното население

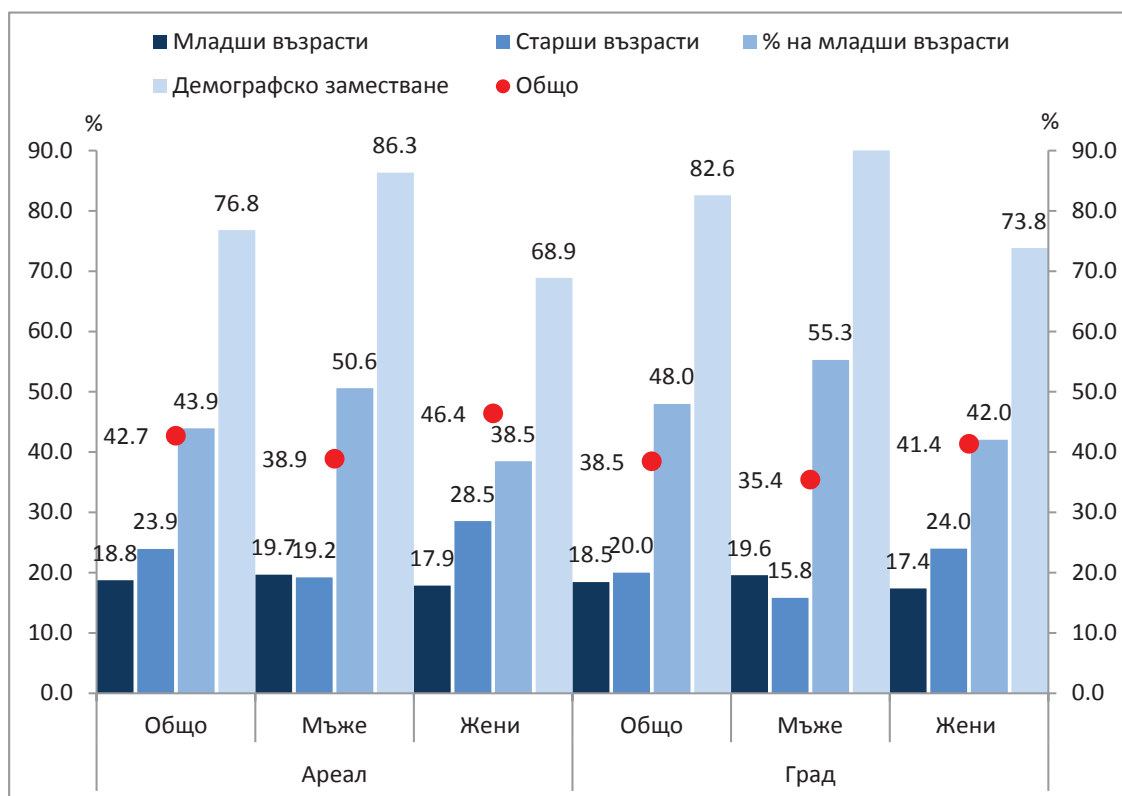
В центъра на ареала гр. Шумен общият брой на населението в разглежданата възрастова група е 60 250 души, които са 72% от общото население. Този относителен дял сред мъжете е близо 74% и 71% - за жените.

Броят на населението на възраст до 14 години в ареала е близо 13 600, от които 11 120 живеят в града. Оттук следва, че младото население в периферията е малко над 2 хил. души. Общо за ареала относителният дял на тази група население съставлява 13%, а в града - 14.5%. Относителните дялове на най-младото население сред мъжете и жените в ареала и неговия център са съответно около 14 и 12%.

По-съществени са различията по отношение на дела на старите хора на възраст 65 и повече години. Относителният дял на старото население в ареала е 16.8%, а в града - 14.5%, като и двата дяла са по-малки от този за страната - 18.3%. Относително най-малко са мъжете на тази възраст в града, където те са 11.7%, най-голям е делът на жените общо за ареала - 19.5% спрямо съответното население. В ареала старите хора са 17 330 души, от които 12 хил. живеят в града.

Средната възраст на населението общо за ареала е 41.7 години и е под средната възраст за страната, която е 42.1 години. В града този показател има по-ниска стойност - 40.6 години.

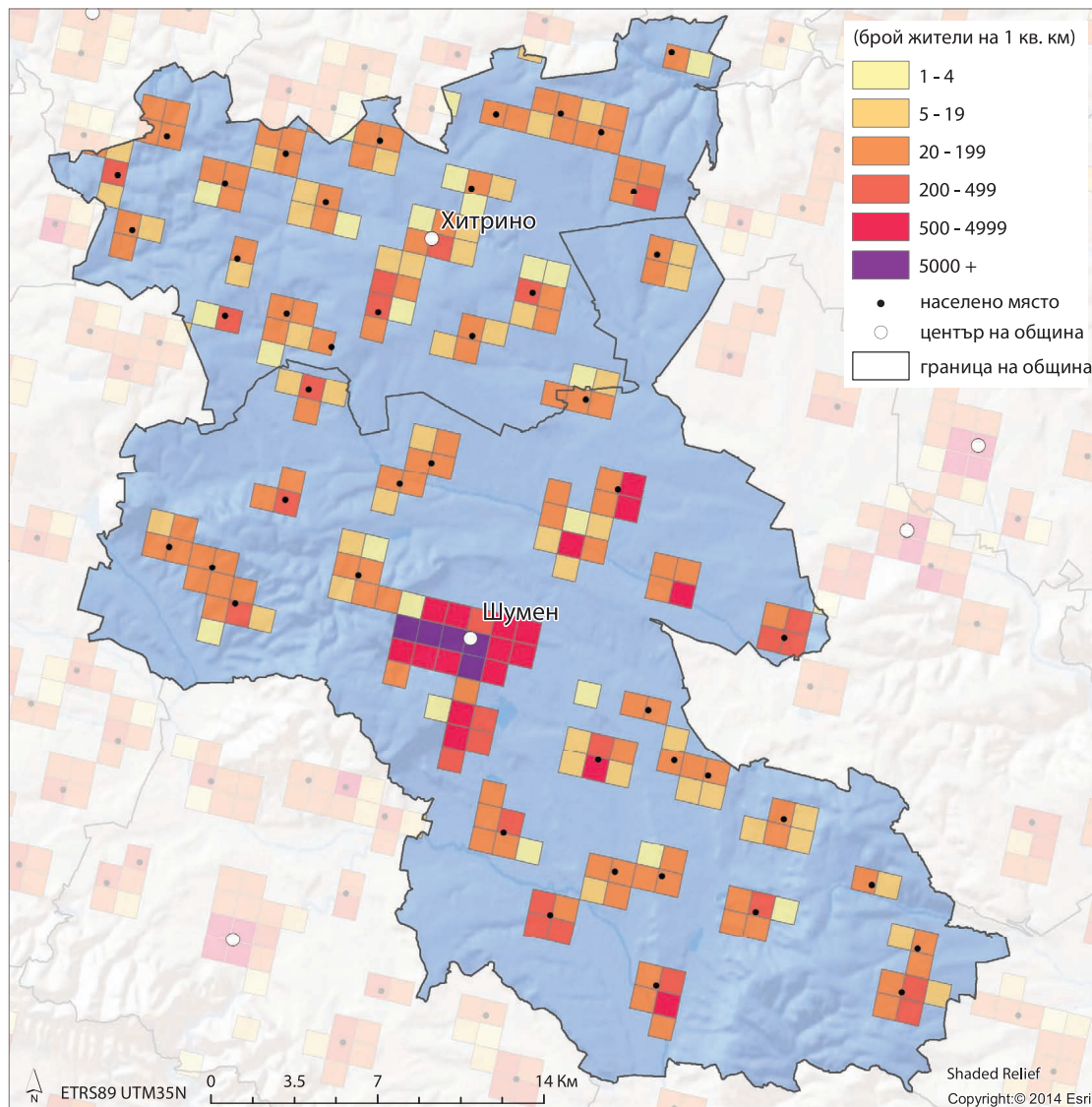
Коефициентът на общо демографско натоварване на населението в независимите възрасти в ареала е 42.7% и е по-нисък от този за страната - 46.8%. Демографското натоварване с младо и старо население е различно. Съотношението между населението до 14-годишна възраст и населението в трудоспособните възрасти е 18.8%, докато при старшите възрасти то е 23.9%. При тези съотношения се установява, че в общото демографско натоварване 44% се дължи на младите възрасти и 56% на старшите възрасти.

Фиг. III.16.4. Показатели за демографско натоварване и демографско заместване и дял на младшите възрасти в демографското натоварване

За центъра на ареала съотношението на населението между зависимите и независимите възрасти е 38.5%. Тук разликата в равнищата на натоварване на трудоспособното население с двете възрастови категории е по-малка. Показателите за тази зависимост са съответно 18.5% за младото население и 20.0% за старото население. Частта в натоварването с младо население тук е по-голяма спрямо тази за ареала - 48%, която, разгледана в демографски аспект, е в по-добра ситуация.

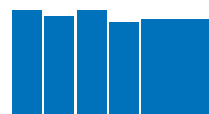
Коефициентът на демографско заместване общо за ареала е по-висок от общия за страната. В ареала 100 души, които излизат от трудоспособна възраст, се заместват от близо 77 души. Това съотношение е по-добро в града, където 100 излизащи се заместват от 82 души. Сред мъжете коефициентът на заместване е по-голям от този на жените и е 86% за ареала и 93% за града, стойностите за жените са 69 и 74%.

Фиг. III.16.5. Разпределение на населението в ареал с център гр. Шумен.
Грид на населението, Преброяване 2011

Домакинства

Сравнително малък е броят на домакинствата в агломерация Шумен спрямо този за страната. През 2012 г. техният брой е 37 884 и относителният им дял спрямо домакинствата в страната е 1.3%. При база 2010 г. през 2012 г. броят им се понижава с 1.8%. Средногодишно за периода основните характеристики в структурата на домакинствата, населяващи територията на ареала, показват, че: относителният дял на едночленните домакинства е 26.1%, като спрямо страната е 0.9%; за самотните родители с деца под 18 години е 2.6%, като спрямо страната е 1.0%; за домакинствата на самотни пенсионери е 16.0%, като спрямо страната е 0.8%; за домакинствата с деца под 18 години е 29.5%, като спрямо страната е 0.9%. Основната част от домакинствата населява центъра (града) на ареала Шумен, където техният относителен дял е 80.2% средногодишно за разглеждания период.

Жилища

За 2012 г. броят на жилищата в ареала с център гр. Шумен е 49 975 и не се променя съществено за периода. Относителният им дял спрямо жилищата в страната през наблюдаваните години не се променя значително и през 2012 г. е 1.3%. Средната цена на апартамент е 16 850 лв., което е с около 38.1% по-ниско от средната цена на апартамент за страната през 2012 година. За сравнение може да се добави, че средната цена на къща през същата година е 33 873 лв., т.е. тя е около два пъти по-висока, отколкото е цената на апартамент. Повече от половината апартаменти на ареала се намират в гр. Шумен - 75.5% през последната наблюдавана година.

Пазар на труда

Заетите лица от 20 до 64 години намаляват за периода 2010 - 2012 г. с 12.1%, достигайки 40 103 души. Коефициентът на заетост е 62.7% и не се различава съществено от този за страната. Относителният дял на заетите в ареала спрямо техния брой в страната за периода е около 1.4% средногодишно. Основният относителен дял на заетите в ареала е в неговия център гр. Шумен - около 86.3% средногодишно.

Безработните лица намаляват за периода с 2.3%, достигайки 5 440 души през 2012 година. Относителният дял на безработните е най-висок в центъра - 81.2% средногодишно за периода. Коефициентът на безработица за периода е 12.1% и не се различава съществено от този за страната.

Бедност

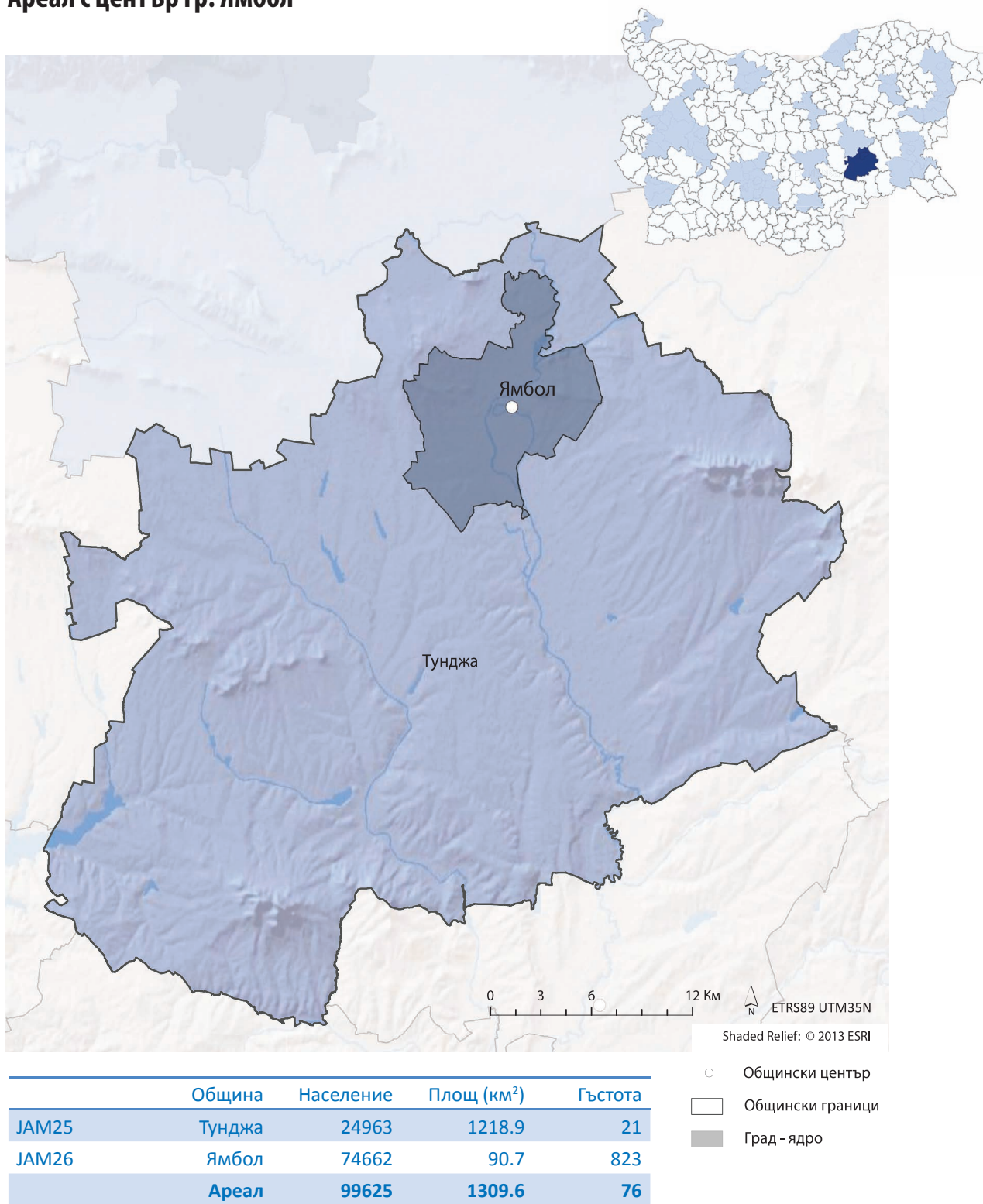
Сравнително висок е делът на бедните, живеещи в риск от бедност - около 21% за периода. Равнището на бедност се изравнява с равнището за страната. Равнището на риска от бедност и социално изключване преди социалните трансфери (включително пенсиите) е значително по-високо - 48%. Равнището на материалната депривация за бедните в ареала е 42% за периода и е по-ниско с около 2 процентни пункта спрямо равнището за страната.

Образование

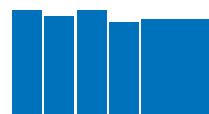
В ареала с център гр. Шумен за разглеждания период (2010 - 2012 г.) данните за броя на децата от 0 до 4 години показват тенденция към известно намаление - с 1.7%, като за последната година техният брой достига 2 139 деца.

През 2012 г. броят на студентите в града е 7 621 души и намалява за периода с 3.2%, а относителният им дял спрямо страната е 2.7%. Равнището на рано напусналите училище на възраст от 18 до 24 години в ареала за периода е 14.2% и е малко по-високо, отколкото е за страната - с 1.3 процентни пункта.

Ареал с център гр. Ямбол

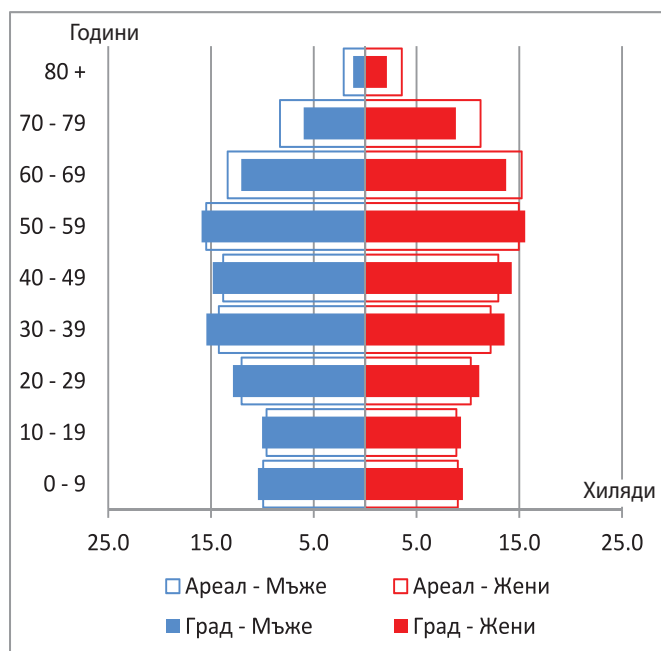

Фиг. III.17.1. Ареал с център гр. Ямбол. Общини, включени в ареала, средногодишно население, площ на общините и гъстота на населението (жители на 1 кв. км) за периода 2010 - 2012 година

Население

В състава на ареала влизат две общини, като едната административно и териториално се намира само в границите на гр. Ямбол, а другата е формирана от 44 населени места (села), разположени извън границите на града. Или в състава на ареала са включени една урбанизирана и една неурбанизирана (селска) зона. Общата площ на ареала е 1 310 кв. км, или 1.18% от територията на страната. Средногодишното население за периода 2010 - 2012 г. е 99 625 души, или 1.34% от населението на страната. Гъстотата на населението е 76 души на 1 кв. километър.

Фиг. III.17.2. Възрастова пирамида на населението на гр. Ямбол и ареала

Център на ареала е гр. Ямбол с население близо 75 хил. души, които съставляват около 75% от населението на ареала. От цялото население 48.8% са мъже и 51.2% - жени. Подобно е съотношението и в града-център, където мъжете са 48.5%, респ. жените - 51.5%.

През периода 2010 - 2012 г. населението в ареала е намаляло от 102 хил. на 96 хил. души. Коэффициентът на раждаемост в ареала, изчислен средно за тригодишния период, е 9.75‰, а тоталният коефициент на плодовитост - 1.72 деца, който е по-висок от същия за страната (1.49 деца). Коэффициентът на обща смъртност е твърде висок - в размер на 15.83‰. Двата показателя определят много висок отрицателен средногодишен естествен прираст за ареала в размер на минус 6.07‰. Съпоставката на високия коефициент на плодовитост с равнището на раждаемостта косвено показва, че има значително относително намаляване на фертилните контингенти при населението в ареала.

Средногодишно в ареала са се заселвали по 1 470 души, или интензитетът на заселванията е 14.73‰ спрямо населението. Потокът на изселванията е 2 200 с интензитет 22.14‰, който е най-висок сред изследваните териториални образувания. Разликата от тези два насрещни миграционни потока е отрицателна и в абсолютен брой е близо 740 души годишно. Следователно относителното намаляване на населението в ареала, измерено чрез коефициента на механичен прираст, е минус 7.41‰ спрямо общото население. Това е вторият по абсолютна стойност коефициент след този за ареала на гр. Враца.

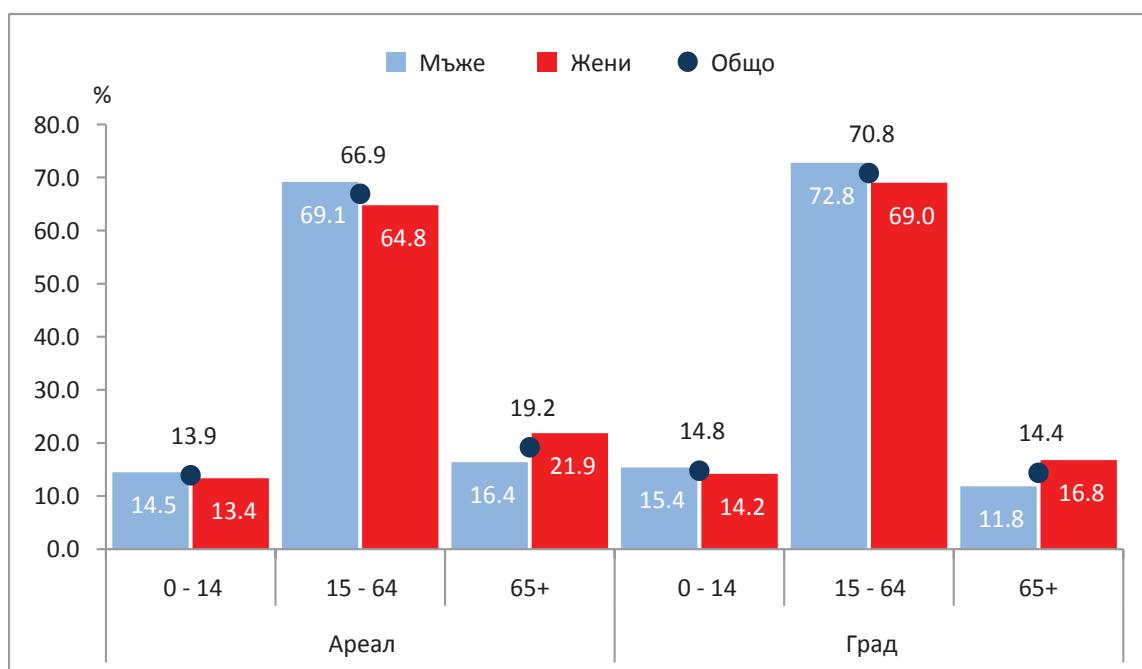
Коэффициентът на раждаемост в ядрото на ареала средно за периода е по-висок - 10.49‰, а тоталният коефициент на плодовитост е 1.67 деца. В града равнището на смъртността е сравнително по-ниско - 12.22‰. Независимо от по-добрите показатели за раждаемостта и смъртността и за града е характерна негативна тенденция по отношение на демографското развитие. Естественият прираст е минус 1.73‰.

Населението на града намалява и в резултат на миграционните процеси. От града средногодишно се изселват 1 720 души, или 23.02% от неговото население. Броят на заселващите (средно 895 и респ. 12%) е по-малък, поради което миграционният прираст е отрицателен и е в размер на 823 души средногодишно. Относително този отрицателен прираст съставлява 11.03% от населението на града. Равнището на отрицателния механичен прираст също е второ по значение след гр. Враца от всички градове, включени в анализа.

Миграционните процеси, които протичат в границите на ареала, практически също довеждат до намаляване на населението в неговото ядро и увеличаване на населението в неговата неурбанизирана зона на влияние. В града годишно се заселват 190 души и се изселват по 344 души. Абсолютният механичен прираст на града е минус 155 души, или относително неговото население средногодишно намалява в резултат на вътрешната миграция с минус 2%.

Трудоспособното население на ареала (15 - 64 години) съставлява близо 67% от цялото население. Неговият средногодишен брой е 66 656 души, като 50.4% са мъже. Делът на тази възрастова група население в града е по-висока - близо 71%, но естествено е с по-малък брой - 52 890 души. Тук 49.8% са мъже и 50.2% - жени.

Броят на най-младото население в ареала е 13 864, а в града - 11 035 души. Относителните дялове на тази група население общо в ареала и в центъра са съответно 13.9 и 14.8%. Този показател общо за страната е 13.6%.

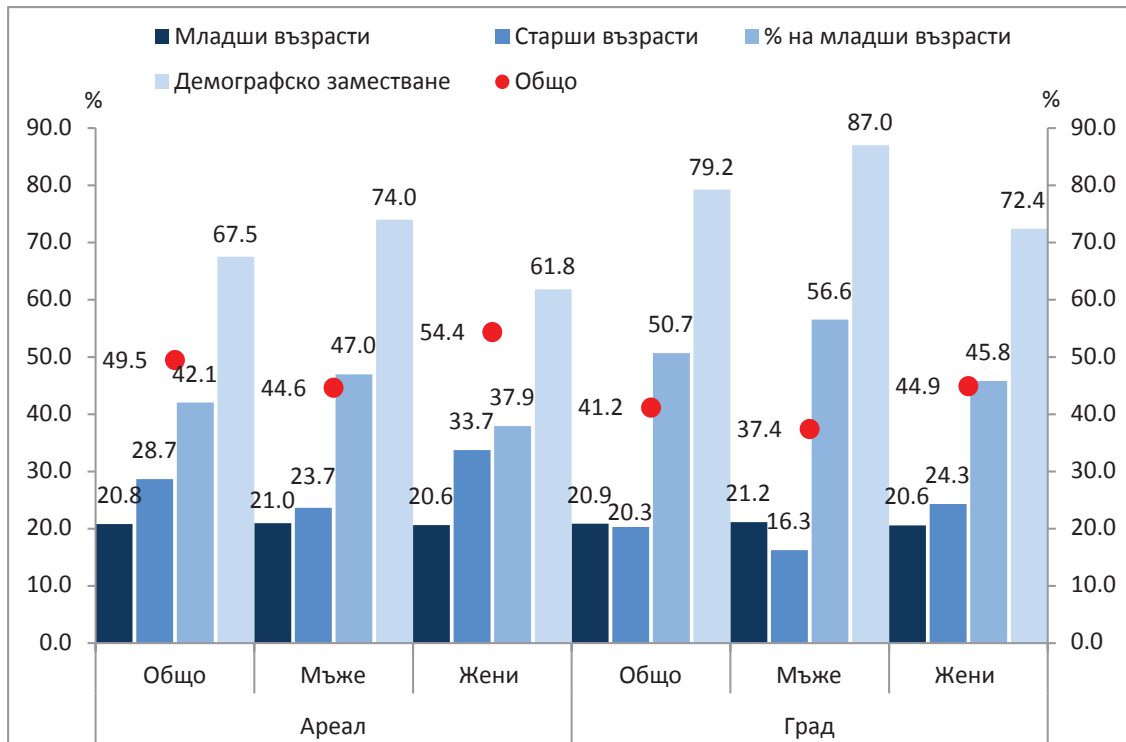
Фиг. III.17.3. Възrastова структура на средногодишното население

Различия в относителните дялове има по отношение на най-възрастното население. Общо в ареала старите хора (65 и повече години) са 19 105 и съставляват 19.2% от населението, докато в града техният брой е 10 738 и съответно 14.4%. Относителният дял на жените на възраст 65 и повече години в ареала е близо 22% и е по-малък в града - 16.8%. С по-малки относителни дялове, но със същите разлики, са относителните дялове на мъжете в тази възрастова група - 16.4% в ареала и 11.8% в града.

Показателят за средната възраст на населението в ареала е индикация за застаряване на населението в ареала и предимно в неговата периферия. Средната възраст общо за ареала е 43.2 години, а за града е по-ниска - 40.9 години.

Показателят за общо демографско натоварване на населението в независимите възрасти е 49.5%, като 42% от него се дължи на натоварването от младите възрасти. За страната този показател е 46.8%. Съотношението на младите възрасти към населението на 15 - 64 години е 20.8%, а на старото население към същата възрастова група - 28.7%, или то формира 58% от общото демографско натоварване.

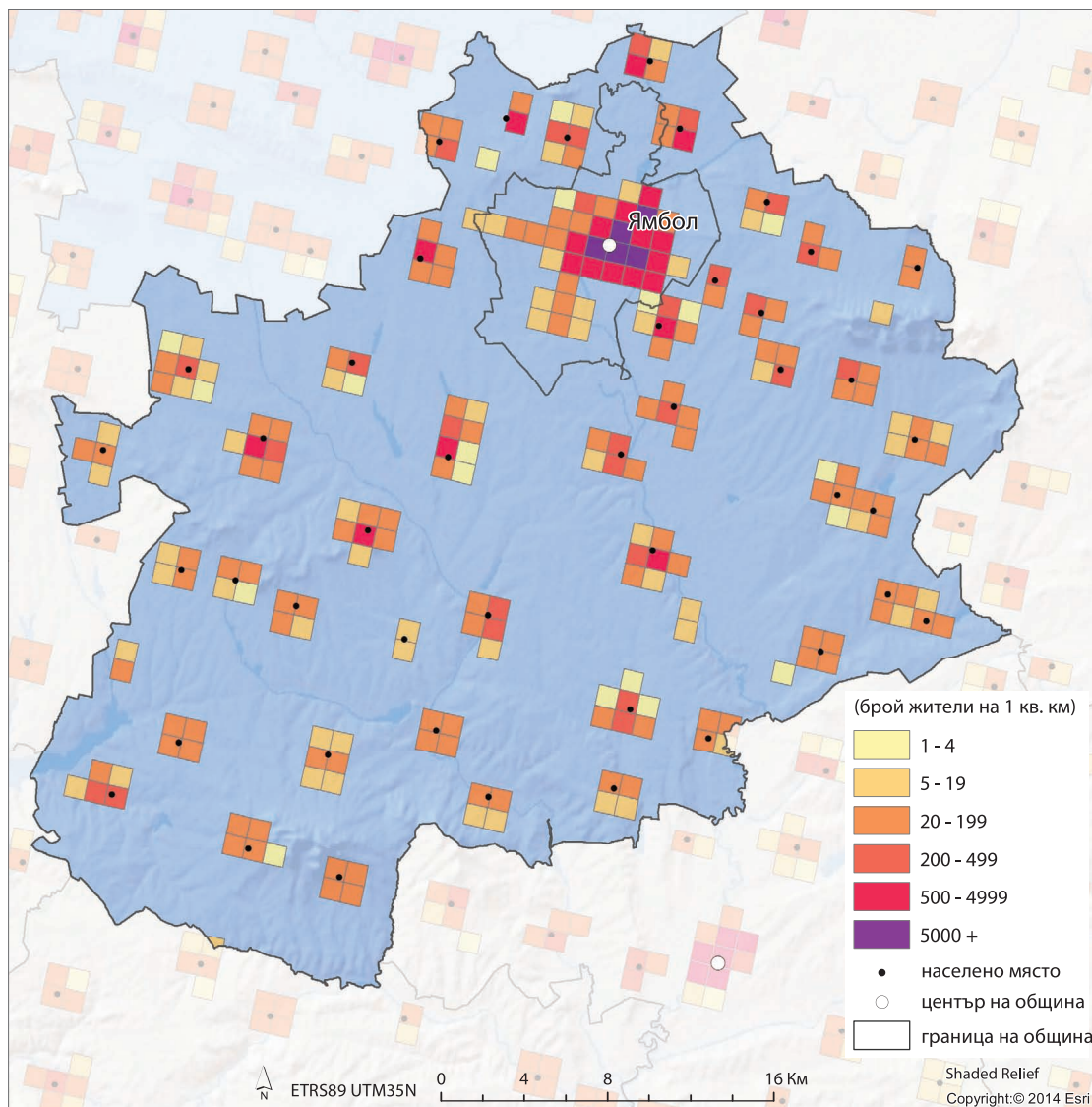
Фиг. III.17.4. Показатели за демографско натоварване и демографско заместване и дял на младшите възрасти в демографското натоварване

За центъра на агломерацията (града) съотношението на населението между зависимите и независимите възрасти е по-малко - 41.2%. Демографското натоварване с младшите възрасти е същото както и общото за ареала (20.9%), но по отношение на старото население това съотношение е значително по-малко (20.3%). Следователно в града общото демографско натоварване се формира с приблизително равни части от натоварването с младо и старо население - съответно 50.7 и 49.3%.

При разглеждането на тези показатели в ареала по пол се установява голямо различие. Натоварването на трудоспособното население сред жените е много по-високо - 54.4%, отколкото при мъжете - 44.6%. Това различие в стойностите на показателя е изразено и в града, където тези показатели са съответно 37.4 и 44.9%. Косвено тези данни показват по-силно застаряване на населението от женски пол и то в неурбанизираната зона на ареала.

Коефициентът на демографско заместване общо в ареала е под средния за страната. Данните показват, че 100 излизащи от трудоспособна възраст се заместват от 66 души на възраст 19 - 24 години. Ниската стойност се дължи на заместването на активното население сред жените, където 100 лица, излизащи от тази възрастова категория, се заместват от 61 жени на възраст 19 - 24 години. Сред мъжете заместването е 74%.

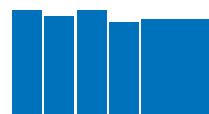
Демографското заместване на активното население в града е много по-високо - 79%, като значението на показателя за мъжете е 87% и 72% - за жените.

Фиг. III.17.5. Разпределение на населението в ареал с център гр. Ямбол.
Грид на населението, Преброяване 2011

Домакинства

Сравнително малък е броят на домакинствата в агломерация Ямбол спрямо този за страната. През 2012 г. техният брой е 37 141 и относителният им дял е 1.3%. При база 2010 г. през 2012 г. броят им намалява с 0.5%. Средногодишно за периода основните характеристики в структурата на домакинствата, населяващи територията на ареала, показват, че: относителният дял на едночленните домакинства е 25.5%, като спрямо страната е 0.8%; за самотните родители с деца под 18 години е 2.4%, като спрямо страната е 0.9%; за домакинствата на самотни пенсионери е 17.4%, като спрямо страната е 0.8%; за домакинствата с деца под 18 години е 28.7%, като спрямо страната е 0.9%. Основната част от домакинствата населява центъра (града) на ареала Ямбол, където техният относителен дял е 73.6% средногодишно за разглеждания период.

Жилища

Броят на жилищата в ареала с център гр. Ямбол за 2012 г. е 51 505 и намалява спрямо 2010 г. с 3.6%. Техният относителен дял спрямо жилищата в страната през наблюдаваните години не се променя съществено и през 2012 г. е 1.3%. Средната цена на апартамент е 23 685 лв., което е около 13.0% по-ниска от средната цена на апартамент за страната през 2012 година. За сравнение може да се добави, че средната цена за къща през същата година е 34 025 лева. Повече от половината апартаменти на ареала се намират в гр. Ямбол - 70.2% през последната наблюдавана година.

Пазар на труда

Заетите лица от 20 до 64 години намаляват за периода 2010 - 2012 г. с 10.4%, достигайки 36 950 души. Коефициентът на заетост е 61.6% средногодишно и не се различава съществено от този за страната. Относителният дял на заетите в ареала спрямо техния брой в страната за периода е около 1.3%. Основният относителен дял на заетите в ареала е в неговия център гр. Ямбол - 82.6%.

Безработните лица нарастват за периода с 1.7%, достигайки 5 282 души. Относителният дял на безработните е най-висок в центъра - над 75.5% средногодишно за периода. Коефициентът на безработица за периода е 12.4% - сравнително по-висок, отколкото е за страната - с 1.4 процентни пункта.

Бедност

Сравнително висок е делът на бедните, живеещи в риск от бедност - около 22% за периода. Равнището на бедност е сравнимо със същото за страната. Равнището на риска от бедност и социално изключване преди социалните трансфери (включително пенсиите) е значително по-високо - 48%. Равнището на материалната депривация за бедните в този ареал е приблизително 43% за периода.

Образование

В ареала с център гр. Ямбол за разглеждания период (2010 - 2012 г.) данните за броя на децата от 0 до 4 години намаляват несъществено и последната година техният брой е 1 716 деца.

Броят на студентите в града през 2012 г. е 773 души, като е налице известно повишение в сравнение с 2010 г. - с 44.8%. Равнището на рано напусналите училище на възраст от 18 до 24 години в ареала за периода е 14.6% и е малко по-високо, отколкото е за страната - с 1.7 процентни пункта.

IV. СРАВНИТЕЛЕН ДЕМОГРАФСКИ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА АРЕАЛИТЕ И ГРАДОВЕТЕ

Представените функционално урбанизирани ареали включват териториите на общини, обвързани териториално и функционално. Безспорно тяхното развитие основно се определя от градовете-центрове (ядра) с техните стопански и социален потенциал. Колкото този потенциал е по-развит и динамичен, толкова и зоните на влияние на ядрото се разширяват и способстват за развитието на оформените пространствени ареали.

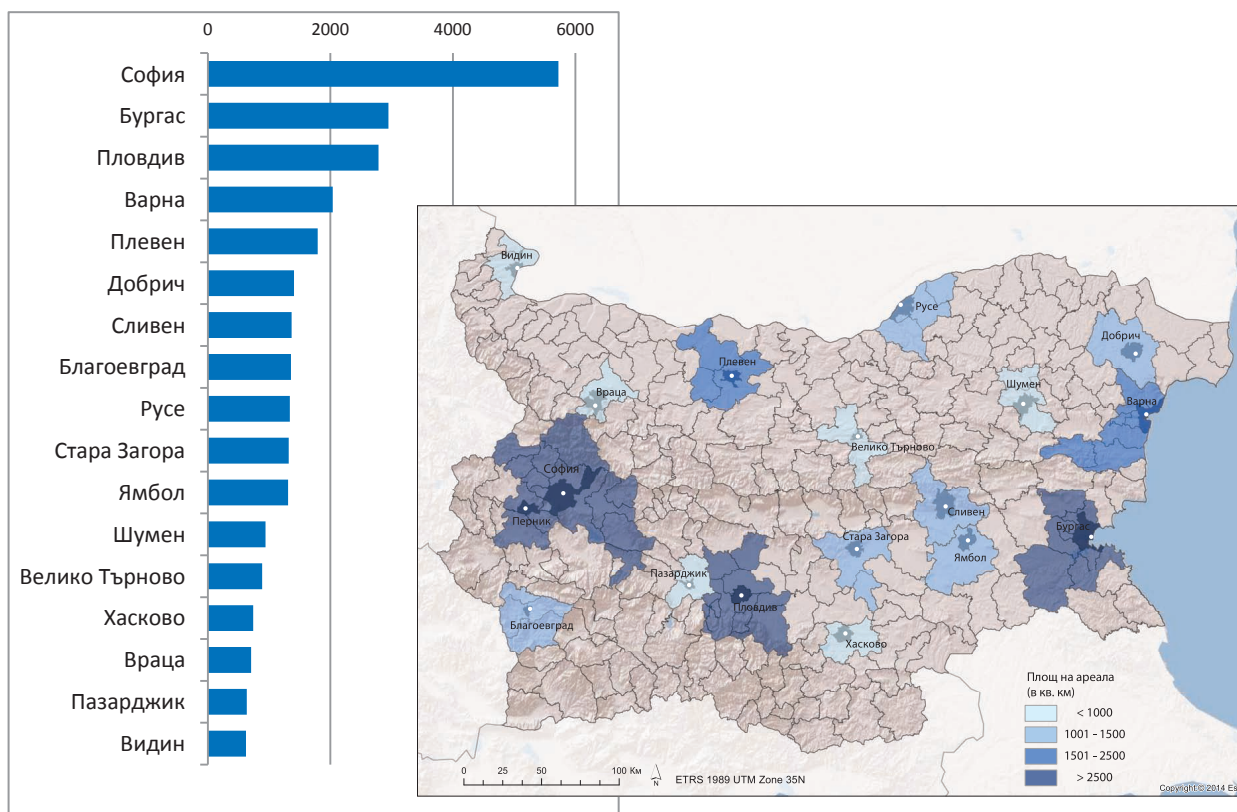
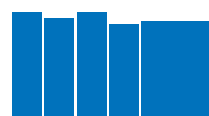
1. Различия в обхвата и демографското състояние на ареалите

Формираните ареали съгласно използваните критерии в проекта Urban Audit обхващат общо 27 914 кв. км, които съставляват една четвърт от територията на страната. Границите, в които те функционират, зависят от много условия, но като основни могат да се посочат силата на гравитация на ядрата-градове, породена в различията на стопанския и социалния потенциал между тях, и обкръжаващата ги селищна мрежа, броят и демографските структури на населението, регионалните особености в икономическите дейности, наличието на подходяща пътна инфраструктура, някои природни особености и други.

В размерите на геоторията, която обхващат отделните ареали, се установяват големи различия и това е основание условно те да бъдат групирани в четири обособени групи. Към първата могат да се отнесат 6 ареала с територия в размер от 662 кв. км за ареал Видин до 941 кв. км за ареал Шумен. Значително по-голяма територия обхващат ареалите в следващата група, която започва с територия от 1 309 кв. км на ареал Ямбол и завършва с 1 405 кв. км на ареал Добрич. Като трета самостоятелна група могат да се отделят два ареала - Плевен и Варна, с територия от 1 792 и 2 038 кв. километра. Най-големи по територия са три от ареалите, чиито центрове са три от големите и икономически развити градове на страната - Пловдив е с площ от 2 785 кв. км, а Бургас - с 2 946 кв. км, като с най-голям потенциал на икономическо привличане е столицата на страната - гр. София. Нейната зона на влияние по изследваните критерии се разпростира на много по-големи разстояния и това определя най-голямата територия на ареала от 5 723 кв. километра.

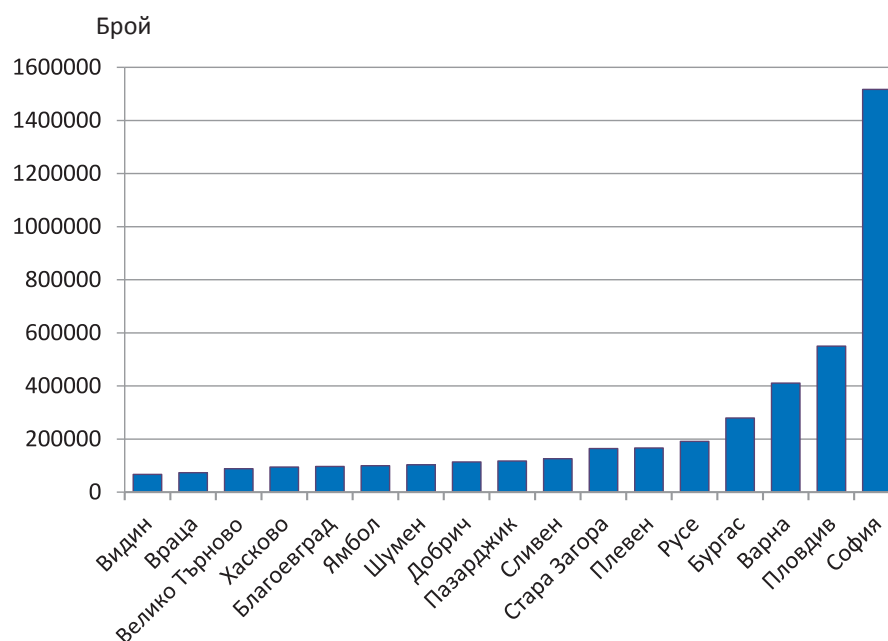
В границите на обособените ареали живеят 4 261 хил. души, или 57% от населението на страната. И тук стопанският и социалният потенциал на ядрата оказват влияние върху броя на населението в ареалите, чиито центрове са те, но значение има също селищната мрежа и населението в нея, които оформят периферната, извънградската част на ареалите.

Разпределението на ареалите по броя на населението в тях в общи линии следва, с някои изключения, тяхното разпределение по територия. С най-малко население е ареалът с център гр. Видин - близо 69 хил. души. Още пет ареала са с население по 100 хил. души. Общо в тази група от ареали живеят и работят 520 хил. души, или 12.2% от средногодишното население на всички разглеждани ареали. С население над 100 до 191 хил. души са седем ареала. Общо тяхното средногодишно население е 983 хил., което представлява 23% от населението в ареалите. Останалите четири ареала значително се различават по броя на населението и това са тези с центрове гр. Бургас (6.6%), Варна (9.7%), Пловдив (12.9%) и гр. София, ареал, в границите на който живее население от 1 517 хил. души с относителен дял 35.6%.

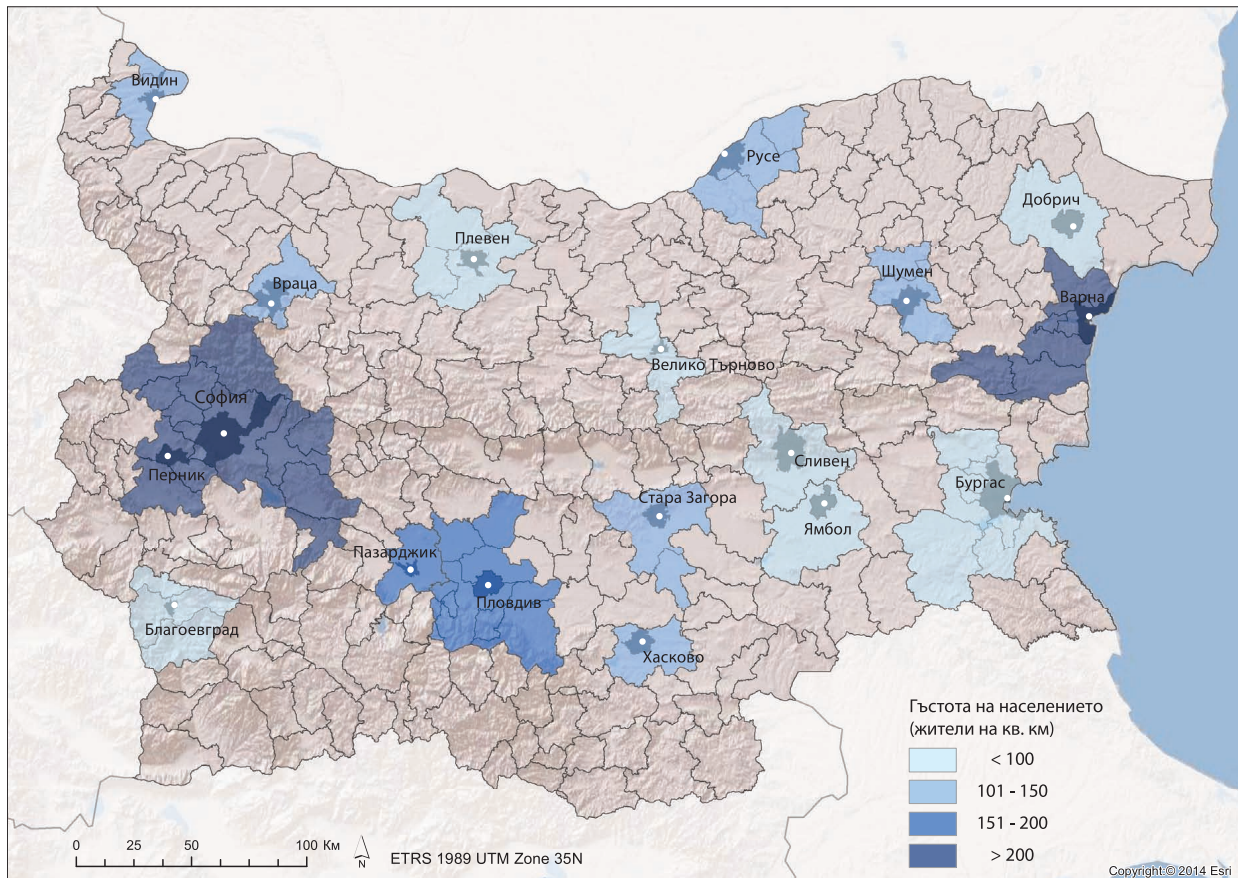
Фиг. IV.1.1. Ареали по размер на тяхната площ

Ареал	%
Видин	1.6
Враца	1.7
Велико Търново	2.1
Хасково	2.2
Благоевград	2.3
Ямбол	2.3
Шумен	2.4
Добрич	2.7
Пазарджик	2.8
Сливен	3.0
Стара Загора	3.9
Плевен	3.9
Русе	4.5
Бургас	6.6
Варна	9.7
Пловдив	12.9
София	35.6
Общо за ареалите	100.0

Фиг. IV.1.2. Населението по ареали

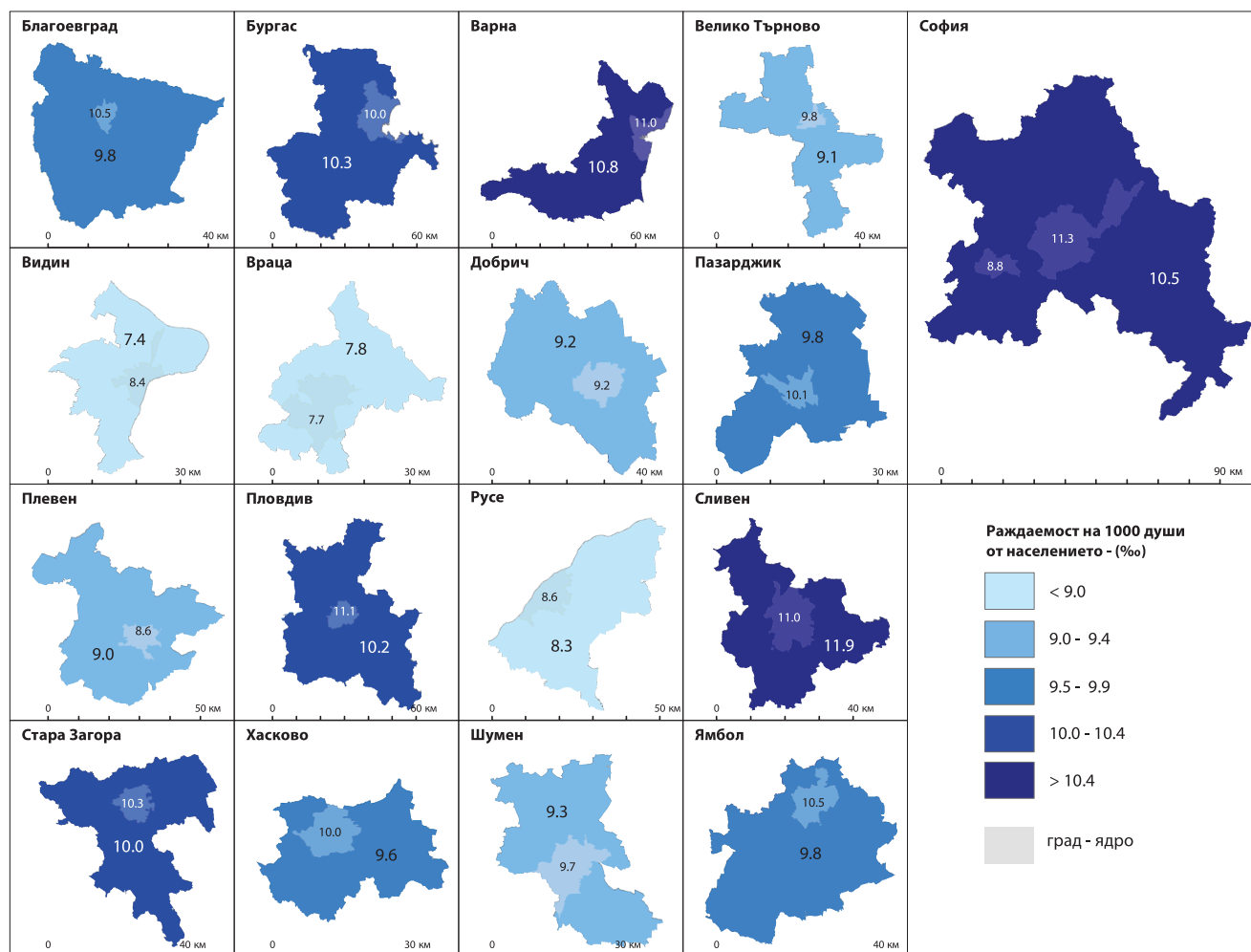
В съответствие на показателите за териториалния обхват и броя на населението в ареалите се установява, че шест от тях са с гъстота на населението на 1 кв. км от 71 до 100 души. С население от 100 до 200 души на 1 кв. км са осем от ареалите. С по-голяма гъстота на населението са ареалите Варна - 205 души, и София - 269 на 1 кв. километър. В определянето на този показател следва да се има предвид влиянието на броя и относителния дял на населението на ареала, което живее в неговото ядро и където гъстотата е много голяма и респ. в неговата периферия, в която плътността на населението е много по-малка.

Фиг. IV.1.3. Гъстота на населението по ареали

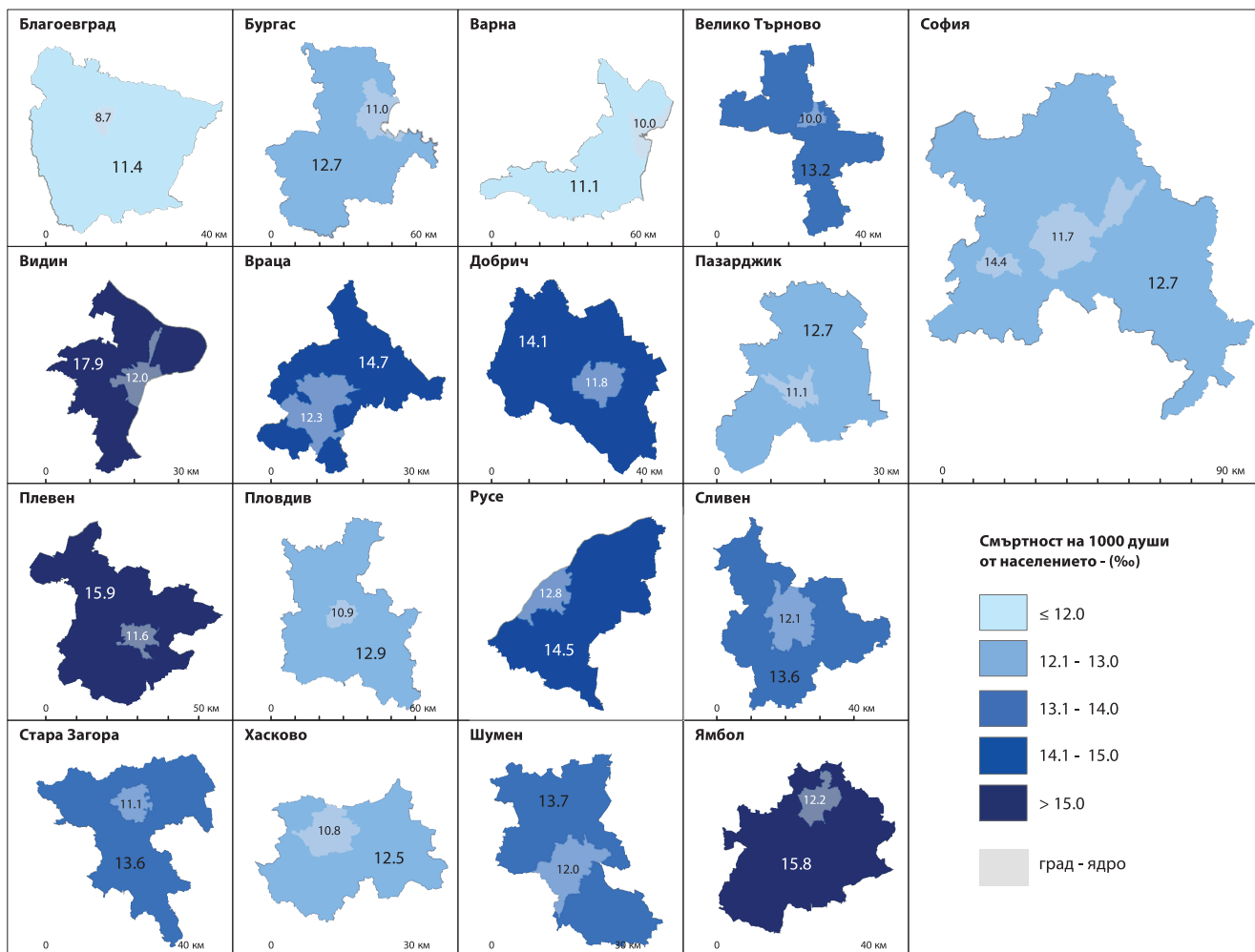
Демографските показатели за развитието на населението в ареалите следват общите тенденции, характерни за установената демографска ситуация в страната. Във всички ареали естественият прираст на населението е отрицателен в резултат на понижената раждаемост и поддържаното високо равнище на смъртността. Различията, които се установяват в демографията на ареалите, се изразяват в равнищата и интензивността на протичащите в тях демографски процеси.

Ареалите Видин, Враца, Плевен, Русе и Ямбол оформят група с най-негативните показатели в своето демографско развитие. При тях коефициентът на раждаемост е нисък и е в границите от 7.4 до 9.8‰. Ниската раждаемост води до влошаване на възрастовата структура на населението и съответно се наблюдава високо равнище на смъртността. То варира от 14.5‰ за ареала с център гр. Русе и достига изключително високо ниво сред населението в ареала на Видин - близо 18‰. В тази група от ареали естествено се установява и високо равнище на отрицателния естествен прираст от минус 6.1‰ за ареала на гр. Ямбол до най-високия отрицателен прираст в ареала на гр. Видин, който е минус 10.5‰. Във всички тези ареали показателите за естественото движение на населението са по-неблагоприятни от общите за страната.

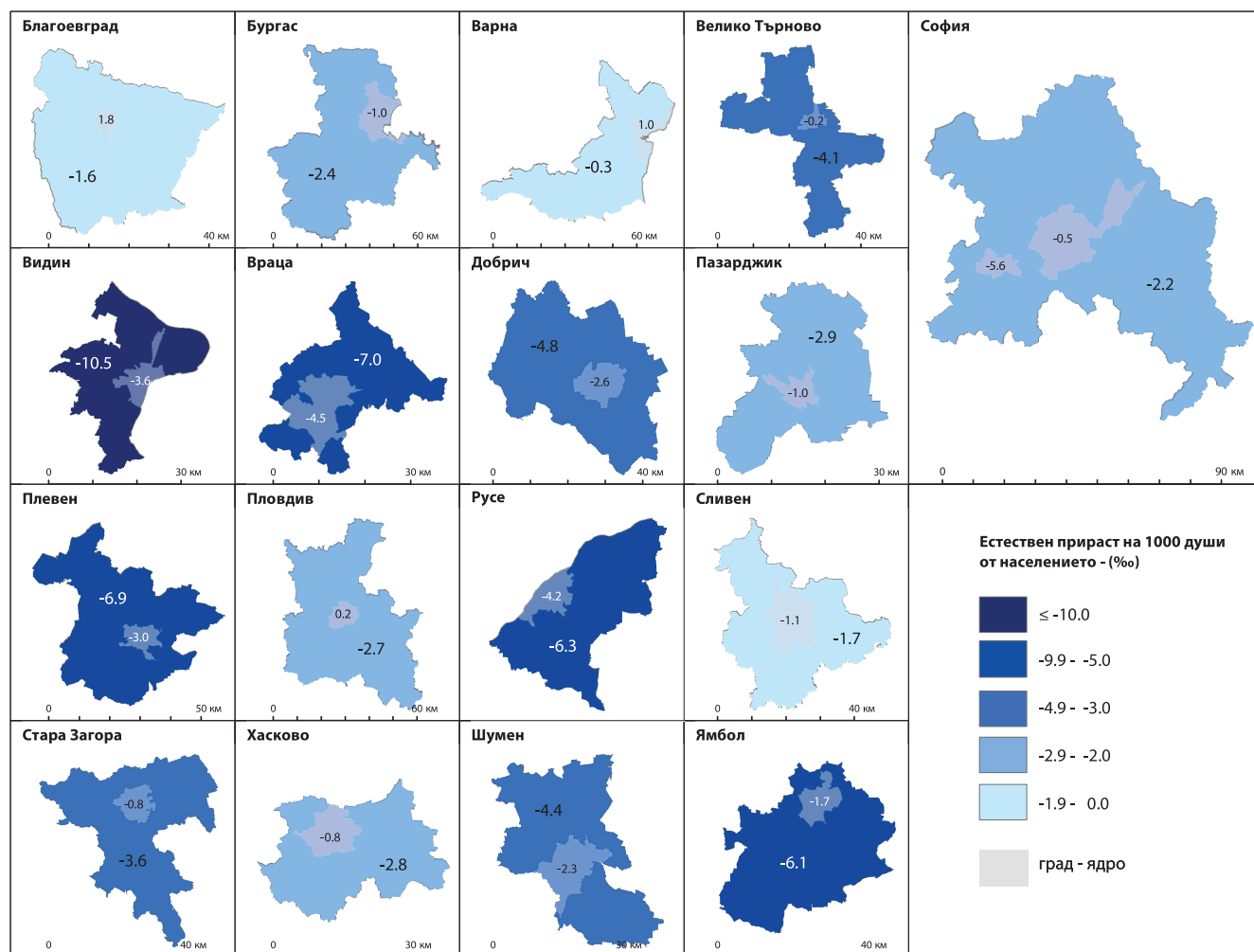
Фиг. IV.1.4. Коефициенти на раждаемост по ареали и техните градове-ядра

Въз основа на разглежданите показатели се формира група от четири ареала, в които равнището на раждаемостта също е ниско - коефициентите на раждаемост в отделните ареали са в границите от 9.1 до 10%. Смъртността е между 13.2 и 14.1%. Отрицателният естествен прираст също е със стойности от 3.6 и 4.8‰. В тази група са ареалите с градски центрове Стара Загора, Велико Търново, Шумен и Добрич.

Фиг. IV.1.5. Коефициенти на смъртност по ареали и техните градове-ядра

В останалите осем ареални образувания раждаемостта е равна и по-висока от общата за страната, а смъртността е по-ниска от общото равнище. В резултат на тези съотношения естественият прираст в тях също е отрицателен, но той е с по-нисък относителен размер в сравнение с останалите ареали и с относителния естествен прираст за страната. Коефициентът на раждаемост е в границите от 9.8‰ за ареалите на Благоевград и Пазарджик до 11.9‰ за ареала на Сливен. Равнището на смъртността за пет от ареалите се колебае около 12.7 ‰ с изключение на Благоевград и Варна, където коефициентът на смъртност е малко над 11‰ и е по-висок в Сливен - 13.6‰. От всички ареали в тази група със сравнително най-добър показател за естествен прираст от минус 0.3‰ е ареалът на гр. Варна, а ареалите на градовете Пловдив, Хасково и Пазарджик са с 2.7 - 2.9‰.

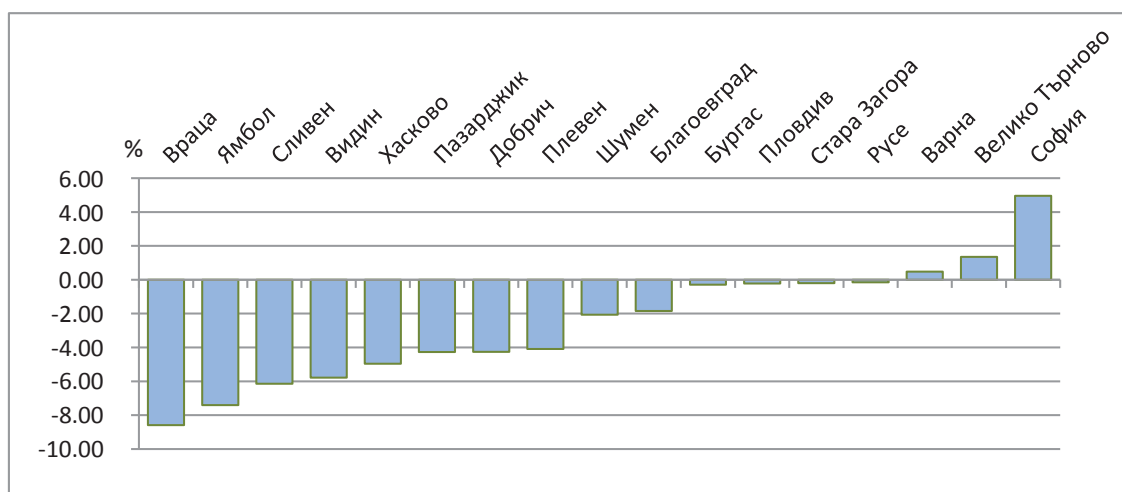

Фиг. IV.1.6. Коефициенти на естествен прираст по ареали и техните градове-ядра

В разглеждания аспект на демографско развитие на ареалите една допълваща характеристика за определяне на раждаемостта в тях е интегралният коефициент на плодовитост. В десет от ареалите - като се започне от Велико Търново, с най-ниския коефициент на плодовитост от 1.14 деца средният брой деца, родени от една жена през фертилния ѝ период, не надвишава средния за страната коефициент от 1.48. С близки до коефициента на страната са ареалите на градовете Хасково и Бургас.

Тоталният показател за плодовитост е в границите между 1.53 и 1.72 деца за ареалите Стара Загора, Плевен, Пазарджик и Ямбол. Най-висок е той в ареала на гр. Сливен - 1.95 деца.

Върху броя и структурите на населението влияние оказват и миграционните процеси, които протичат извън техните граници. В резултат на това от 6 до 8.5% намалява средногодишно населението в ареалите Видин, Сливен, Ямбол и Враца. С 4 - 5% намалява годишно населението в ареалите с центрове Плевен, Добрич, Пазарджик и Хасково, а с около 2% - в ареалите Благоевград и Шумен. Незначително е влиянието на миграцията върху броя на населението в ареалите на Русе, Стара Загора, Пловдив и Бургас, където коефициентът на механичен прираст също е отрицателен, но с много малки стойности - те са съответно в границите от минус 0.15 до 0.30%.

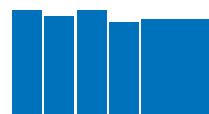
Фиг. IV.1.7. Относителен миграционен прираст на населението по ареали

Положителен е миграционният прираст само за три от ареалите, в които има по-голям миграционен поток от други населени места извън техните граници. Това са Варна - с 0.48‰, Велико Търново - с 1.35‰, и с най-големия положителен прираст от близо 5‰ е ареалът на гр. София.

Табл. IV.1.1. Средногодишен механичен прираст на населението в ареалите

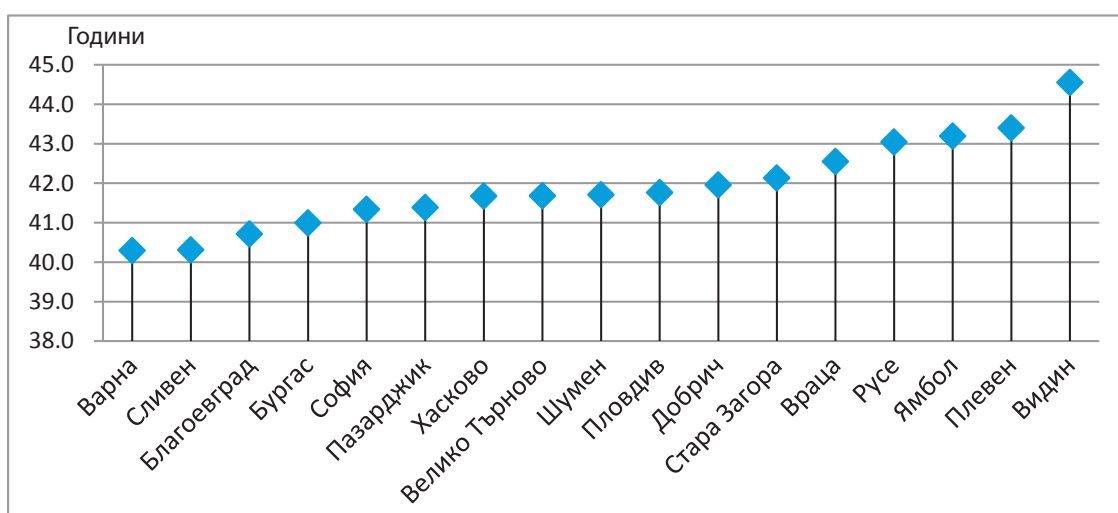
Ареали с центрове-градове	Средногодишен механичен прираст	
	абсолютен прираст - бр.	относителен прираст - ‰
Благоевград	-178	-1.84
Бургас	-82	-0.29
Варна	199	0.48
Велико Търново	119	1.35
Видин	-386	-5.78
Враца	-634	-8.59
Добрич	-485	-4.26
Пазарджик	-500	-4.27
Плевен	-681	-4.09
Пловдив	-124	-0.22
Русе	-30	-0.15
Сливен	-773	-6.14
София	7528	4.96
Стара Загора	-33	-0.20
Хасково	-469	-4.96
Шумен	-214	-2.07
Ямбол	-738	-7.41

Съвременното демографско състояние на страната е резултат на формираните през последните три десетилетия трайни тенденции на намаляване на населението в резултат на неговото естествено движение и интензивните външномиграционни процеси. Демографската ситуация се характеризира и с непрекъснато остаряване на населението, което ограничава не само неговото биологично

възпроизводство, но и създава рискови проблеми в развитието на неговия трудов потенциал. Отчасти застаряването е свързано с увеличаване на средната продължителност на живота, но извън демографските аспекти остаряването на населението поставя пред сериозна заплаха икономическото развитие на страната и поставя на изпитание социалните и осигурителните системи в нея.

Само за последните десет години средната възраст на населението в страната е нараснала от 40.4 години през 2001 г. на 42.4 години през периода 2010 - 2012 година. В отделните ареали стойностите на този показател са различни - в диапазона от 40.3 до 44.6 години. С най-ниска средна възраст до 41 години са ареалите на Варна, Сливен, Благоевград и Бургас. В ареалите с центрове градовете София, Пазарджик, Хасково, Велико Търново, Шумен и Пловдив средната възраст на населението е между 41.3 и 41.8 години. След тях са ареалите Добрич, Стара Загора и Враца със средна възраст 42 - 42.6 години. С най-възрастно население по този показател са ареалите Русе, Ямбол, Плевен и Видин, в които средната възраст е от 43 до 44.6 години.

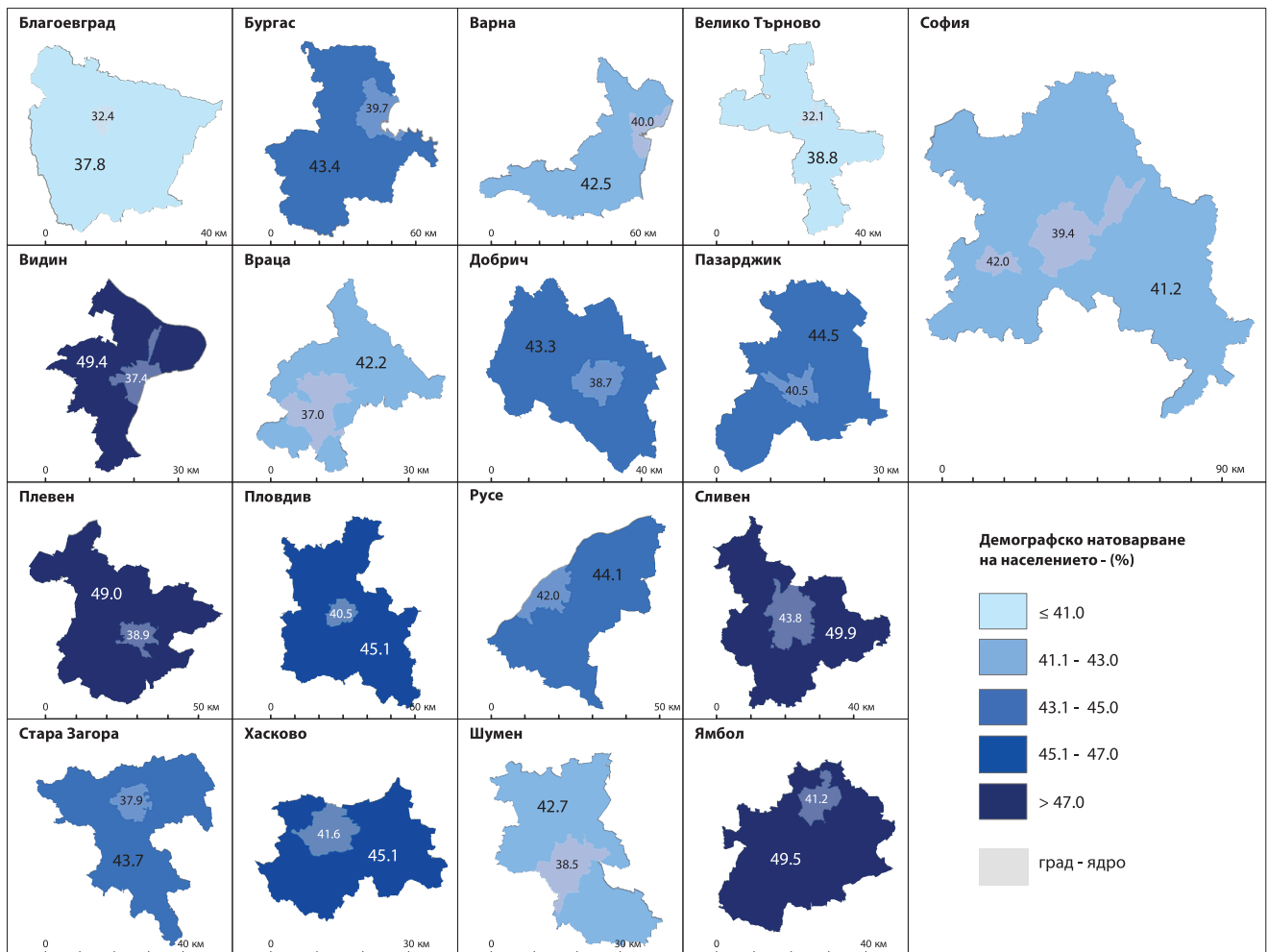

Фиг. IV.1.8. Средна възраст на населението по ареали

Неблагоприятните тенденции във възрастовата структура на населението и проблемите, които се установяват по отношение на неговия трудов потенциал, се потвърждават и от стойностите и измененията в показателите за демографското натоварване на независимите възрасти от населението и тяхното възпроизводство. Във връзка с това следва да се отбележи, че при използването и анализването на показателя за демографско натоварване трябва да се отчита относителната част в него, която се дължи на натоварването с младшите възрасти (0 - 14 години) от неактивното население.

С най-ниско демографско натоварване на населението от независимите възрасти са ареалите на Благоевград и Велико Търново - съответно 37.8 и 38.8%. Като добра демографска ситуация може да се оцени тази в първия ареал, в който 51.5% от натоварването се дължи на младото население, а това е една добра перспектива. С такъв относителен показател (над 50%), характеризиращ демографското натоварване, е още ареалът на гр. Сливен. Във втория ареал, посоченият относителен дял е 41.5%, стойност, която е по-ниска и от средната стойност за страната - 42.5%.

В шест от ареалите - София, Враца, Варна, Шумен, Добрич и Бургас, демографското натоварване е в границите на 41.2 - 43.4%. От тях в по-добра позиция относно частта на младшите възрасти в натоварването са ареалите на Варна и Бургас, където относителните дялове са съответно 49.3 и 48.4%. С по-ниска стойност е този дял в Добрич - 45.5%. В останалите ареали от групата стойностите на показателя са малко над 44%.

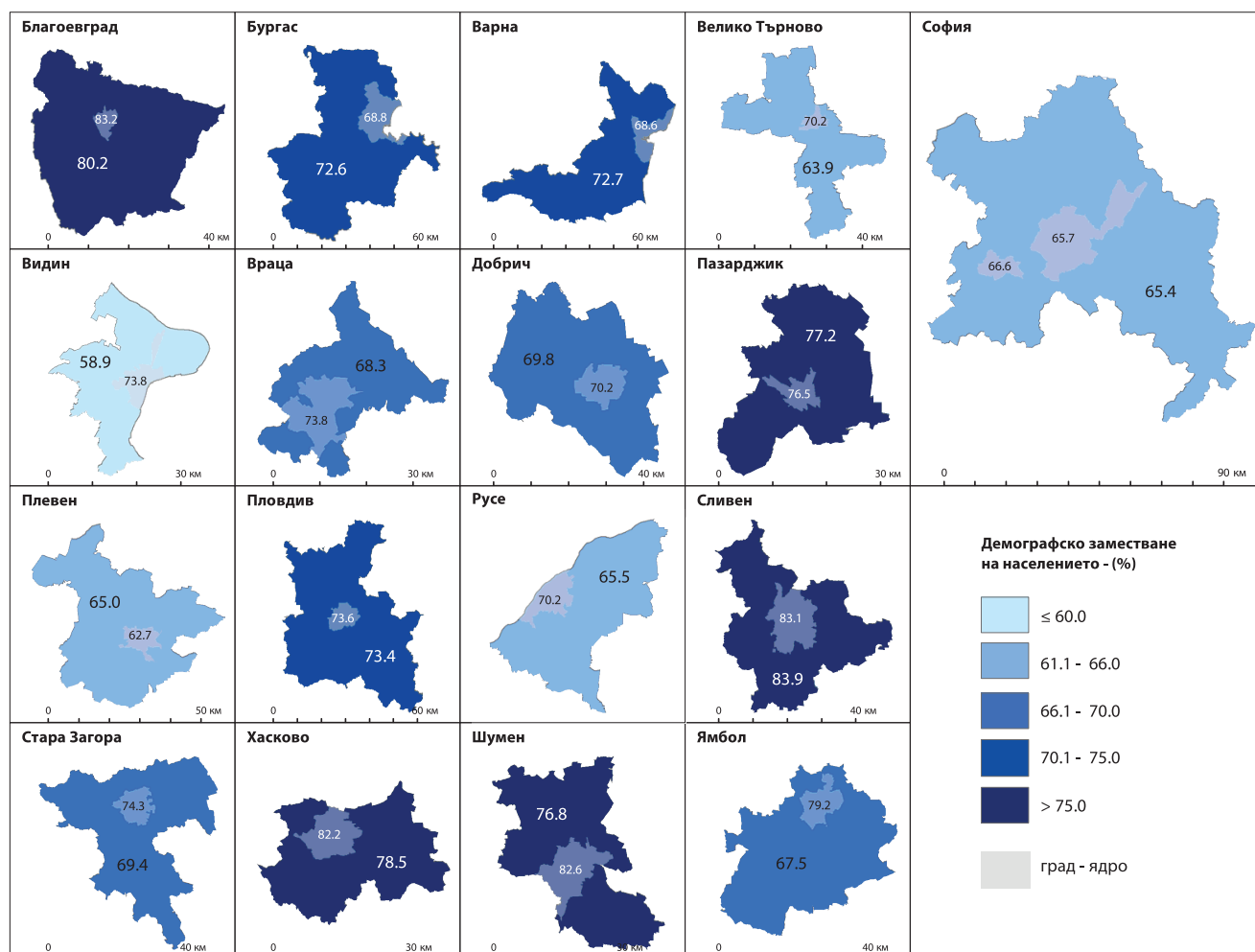
Фиг. IV.1.9. Коефициенти на демографско натоварване по ареали и техните градове-ядра

При ранжирането на ареалите по стойността на показателя за демографско натоварване следва група от пет ареала - Стара Загора, Русе, Пазарджик, Пловдив и Хасково, в които натоварването на активното население е от 43.7 до 45%. Близко 47% от натоварването в ареалите на Хасково и Пазарджик се дължи на младите възрасти, а най-малък е този дял в ареал Русе - 39.4%. В останалите два ареала относителният дял е около 44%.

Разгледаните дотук три групи ареали имат по-ниско демографско натоварване в сравнение с общото за страната, което е 46.8%, но в някои от тях демографското натоварване на населението в независимите възрасти се дължи на високия дял на възрастното население.

Много по-високо е натоварването на активното население в ареалите с центрове градовете Плевен, Видин, Ямбол и Сливен, в които стойностите на показателя са между 49 и 49.9%. Последната стойност се отнася за ареала на Сливен, но в него 51.7% от натоварването се дължи на населението в младите възрасти. В ареалите Плевен и Ямбол този относителен дял е 41 и 42%. Най-малко е натоварването с младо население в ареала на Видин - близо 38%.

Информация за възрастовата структура на ареалите и нейното отражение върху възпроизводството на трудоспособното население дава коефициентът на заместване. Общо за страната през 2000 г. той е бил близо 124%, или 100 лица, излизаци от трудоспособна възраст, се заместват от 124 лица на възраст 15 - 19 години. През 2005 г. това съотношение вече е 115%, а през следващите години то много бързо намалява и за изследвания период 2010 - 2012 г. е 71.3%.

Фиг. IV.1.10. Коефициенти на демографско заместване по ареали и техните градове-ядра

С най-ниско равнище на заместване на активното население е ареалът на гр. Видин. Тук 100 излизаци от възрастовата група 60 - 64 години се заместват от 59 души на възраст 15 - 19 години. Коефициентът на демографското заместване в ареалите Велико Търново, Плевен и София е в границите от 64 до 65.5%. С малко по-високи стойности е коефициентът на заместване в следващата група от четири ареала - Ямбол, Враца, Стара Загора и Добрич, в които стойностите варират от 67.5 до 69.8%. В посочените ареали коефициентите на демографско заместване са по-ниски по стойност от изчисления общ средногодишен показател за страната през периода 2010 - 2012 година.

В шест от ареалите разглежданото съотношение варира в границите от 73 до 78% - Бургас, Варна, Пловдив, Шумен, Пазарджик, и Хасково. В сравнително най-благоприятна ситуация в това отношение са ареалите на градовете Благоевград (80%) и Сливен (83%), но и в тях не се осигурява дори просто заместване на трудовите ресурси.

2. Демографски различия между градовете (центрове на ареалите) и демографски сравнения с техните ареали

През втората половина на XX в. в резултат на миграцията и административни промени в статута на населените места в страната населението много бързо се урбанизира, като се има предвид делът на населението, живеещо в градовете. Този критерий е приет у нас, когато се изследва разпре-

делението на населението по тип на селищната мрежа, но остава открит въпросът доколко във всички градове са налице урбанистичните условия на живот за населението в тях. Заедно с увеличаване на дела на живеещото в градовете население се извърши и процес на концентрация на населението. В края на 2012 г. 73% от населението на страната (5 308 хил. души) живее в градовете. От общото население на градовете 47% е концентрирано в седем града на страната, които са с население над 100 хил. души. Тази концентрация на населението в тях засилва зоните на тяхното влияние и в определена степен ограничава потенциала на други по-малки градове да формират ареали и урбанистични зони на влияние.

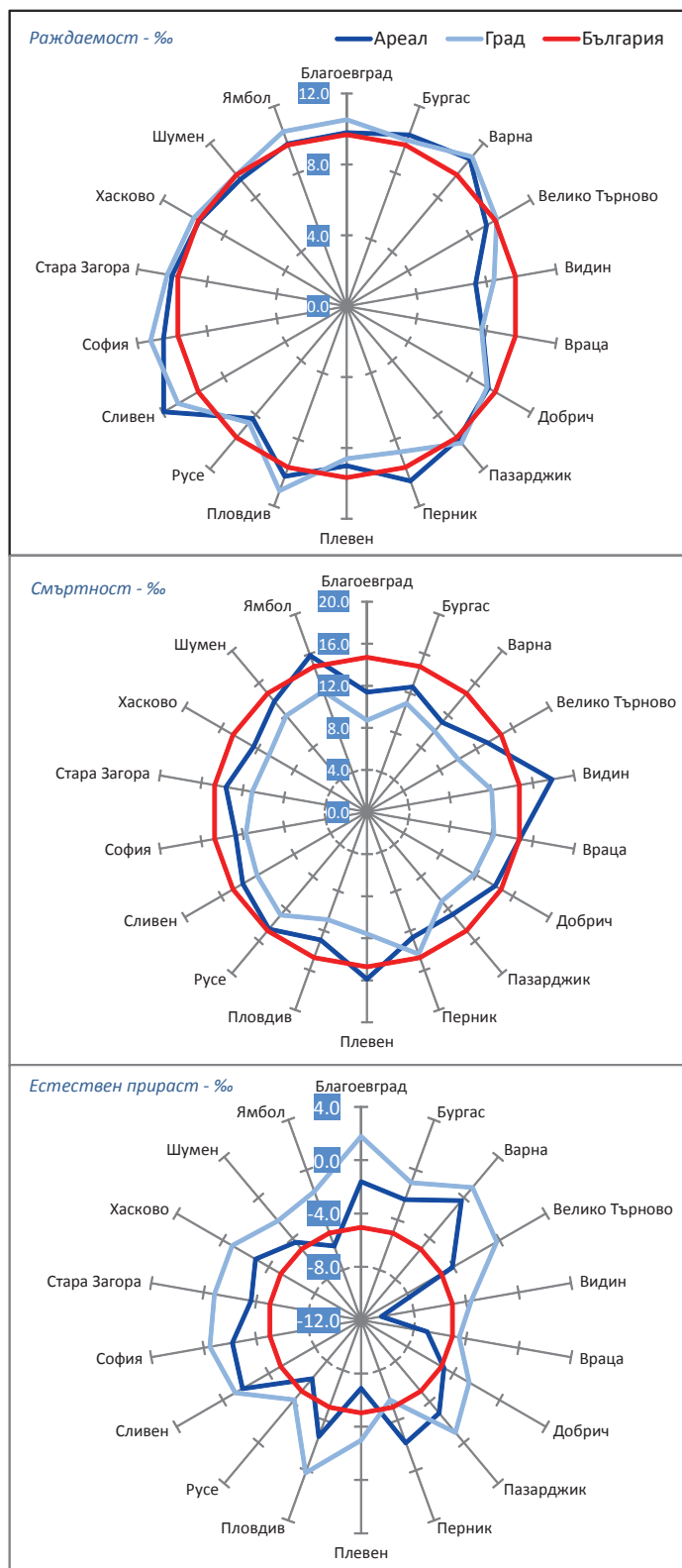
От направения анализ на демографските процеси и основни структурни характеристики на населението в отделните ареали и техните ядра се установяват някои съществени различия. Безспорно тяхното наличие и обяснение следва да се търси в по-развития човешки и икономически потенциал на градовете.

Общото средногодишно население (2010 - 2012 г.) на установените ареали е 4 261 хил. души, от които 3 273 хил. души, или 76%, живеят в техните градски центрове. Най-малък е броят на населението на гр. Видин - 48 хил. души, а най-голям е броят му в гр. София - 1 191 хиляди. От останалите 16 наблюдавани градове (вкл. гр. Перник, който не е център на ареал) седем са с население от 60 до 79 хил. души, а три - с население от 83 до 92 хиляди. С население от 100 до 200 хил. души са Плевен, Стара Загора, Русе и Бургас, а Варна и Пловдив са съответно с население 328 хил. и 343 хил. души.

Табл. IV.2.1. Показатели за естествено движение на населението в центрoвете (градовете) на ареалите

Центрове на ареалите (градове)	Средногодишни коефициенти (в ‰) на			Тотален коефициент на плодовитост - брой деца
	раждаемост	смъртност	естествен прираст	
Благоевград	10.53	8.73	1.80	1.22
Бургас	9.96	10.98	-1.03	1.35
Варна	11.01	10.00	1.00	1.36
Велико Търново	9.78	10.02	-0.24	1.09
Видин	8.44	12.05	-3.61	1.36
Враца	7.74	12.26	-4.52	1.23
Добрич	9.15	11.78	-2.63	1.37
Пазарджик	10.07	11.05	-0.98	1.53
Перник*	8.75	14.37	-5.62	1.38
Плевен	8.60	11.58	-2.98	1.32
Пловдив	11.08	10.89	0.19	1.44
Русе	8.59	12.79	-4.20	1.22
Сливен	10.99	12.07	-1.08	1.73
София	11.25	11.70	-0.46	1.31
Стара Загора	10.29	11.10	-0.81	1.45
Хасково	9.98	10.79	-0.81	1.47
Шумен	9.68	11.96	-2.27	1.25
Ямбол	10.49	12.22	-1.73	1.67

* Не е център на ареал.

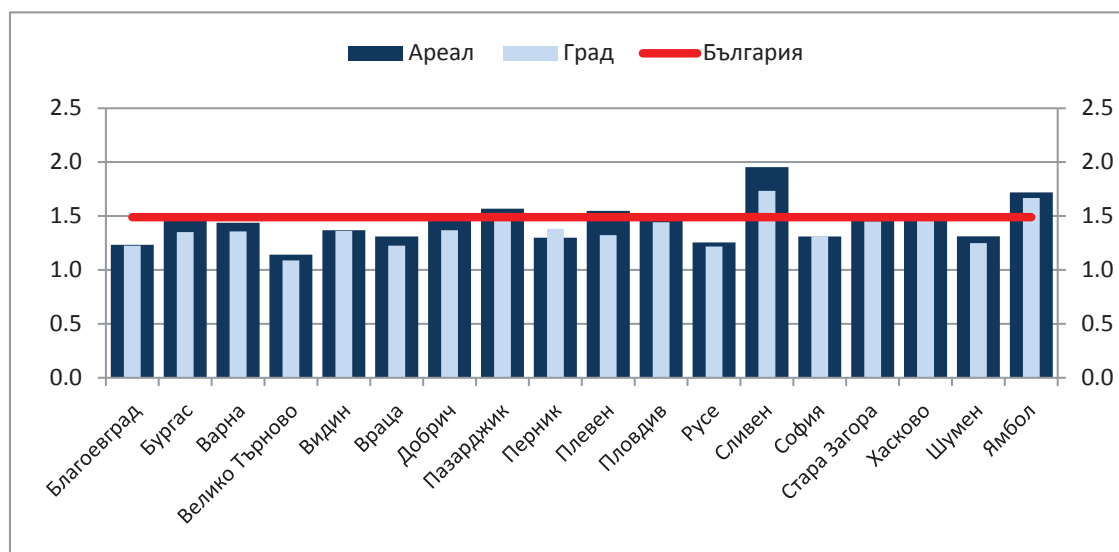

Фиг. IV.2.1. Коефициенти на раждаемост, смъртност и естествен прираст на населението по градове, ареали и общо за страната

Най-висока раждаемост се установява в трите най-големи градове на страната - София, Пловдив, Варна, и в гр. Сливен, където коефициентът на раждаемост средно за периода е малко над 11‰. В границите от 10 до 11‰ е раждаемостта в градовете Пазарджик, Стара Загора, Ямбол и Благоевград. Равнището на раждаемостта в градовете Добрич, Шумен, Велико Търново, Бургас и Хасково се колебае около средното за страната и е между 9 и 10‰. С по-ниска раждаемост са градовете Перник, Плевен, Русе и Видин. В тях раждаемостта е под 9‰, а най-ниска е тя в гр. Враца - с коефициент на раждаемост 7.7‰.

В по-голямата част от градовете населението има по-висока раждаемост, но това различие е в границите между 0.3 и 1‰. Равнището на раждаемостта в градовете Враца и Добрич е практически равна на това в техните ареали, но все пак то е по-ниско с близо 0.1‰. По-голяма е тази разлика за градовете Бургас и Плевен. С около 0.4‰ раждаемостта в тях е по-ниска от раждаемостта в техните ареали. Наблюдаваната разлика е най-голяма по отношение на гр. Перник, където раждаемостта е по-ниска с 1.75‰ спрямо общата раждаемост в ареала, към който принадлежи градът.

По отношение на плодовитостта на населението, измерена чрез интегралния коефициент на плодовитост, по-големи различия се установяват между градовете отколкото между градовете и техните периферии. С най-висок коефициент на плодовитост е гр. Сливен. Там на една жена във фертилна възраст се падат 1.73 деца. Близко и над средната стойност за страната е плодовитостта в гр. Хасково - 1.47 деца, гр. Пазарджик - 1.67 деца, и гр. Ямбол - 1.67 деца. С най-ниска стойност е разглежданият показател в гр. Велико Търново - 1.1 деца, а по 1.2 деца са характерни за градовете Русе, Благоевград, Враца и Шумен. В останалите градове коефициентът на плодовитост е между 1.3 и 1.5 деца.

Фиг. IV.2.2. Тотален коефициент на плодовитост общо в градовете и в ареалите

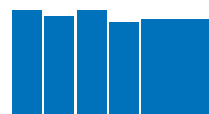
Принципно плодовитостта на жените, живеещи в градовете, е по-ниска от тази на жените в селата, но разликата в разглежданите ареали и техните центрове не е силно изразена. Във всички градове коефициентите на плодовитост са по-ниски от тези в техните ареали. Относително по-голямо различие между коефициентите на плодовитост (0.22 деца) има между ареалите и центровете на Сливен и Плевен, а с 0.15 е в Бургас.

Установяват се големи различия между коефициентите на смъртност в отделните градове, но във всички те са по-малки от общия коефициент за страната. Изключение прави гр. Перник, където равнището на смъртността е 14.5‰ и е близко до това за страната - 14.7‰. Освен това коефициентът на смъртност в гр. Перник е по-висок от този за ареала.

Най-ниско е равнището на смъртността в гр. Благоевград - близо 9‰. Коефициентите на смъртност са между 10 и 11‰ в градовете Варна, Велико Търново, Хасково, Пловдив и Бургас. От 11 до 12‰ са коефициентите на смъртност в шест от градовете - Пазарджик, Стара Загора, Плевен, София, Добрич и Шумен. В останалите градове Видин, Сливен, Ямбол, Враца и Русе смъртността е по-висока и достига 12 - 13‰.

Периферията на ареалите се състои предимно от малки населени места (градове и предимно села), в които живее основно по-възрастно население. Това е основна причина равнището на смъртността във всички ареали еднозначно да е по-високо от това в съответния градски център. Разликите между равнището на смъртността в ареалите и техните центрове са с различен размах. Най-голяма е разликата между коефициентите на смъртност общо за ареала и за неговия център във Видин, която е в размер на 5.8‰, следвана от сравняването на двата коефициента за ареала с център гр. Плевен - 4.3‰. По-малки са различията за ареалите Ямбол - 3.6‰, и Велико Търново - 3.2‰. В останалите ареали разликата между равнищата на смъртността между ареалите като цяло и техните ядра е по-малка и достига до 1.1‰ за ареала с център гр. Варна.

При съществуващите равнища на раждаемостта и смъртността само три от градовете имат положителен естествен прираст. Това са Благоевград - с 18‰, Варна - с 1‰, и незначителният положителен прираст на населението в гр. Пловдив - 0.2‰. Всички останали градове имат отрицателен естествен прираст на населението. Около 1‰ е отрицателният естествен прираст в градовете Велико Търново, София, Стара Загора, Хасково, Пазарджик, Бургас и Сливен. С по-голям отрицателен прираст е населението в Ямбол, Шумен и Плевен, където стойността на показателя достига до 3‰, а във

Видин делът е 3.6%. С най-висок отрицателен естествен прираст са градовете Русе и Враца - над 4%, и гр. Перник - с минус 5.6%.

Въз основа на анализиранияте данни може да се обобщи, че в резултат на протичащите демографски процеси населението във формираните ареали намалява. Намаляването на населението протича по-интензивно в периферията, в извънградските зони на ареалите, но тази тенденция е характерна и за почти всички техни ядра с изключение на посочените три града. Следва да се допълни, че намаляването на населението в градовете в резултат на неговото естествено движение е с по-ниски нива на интензивност.

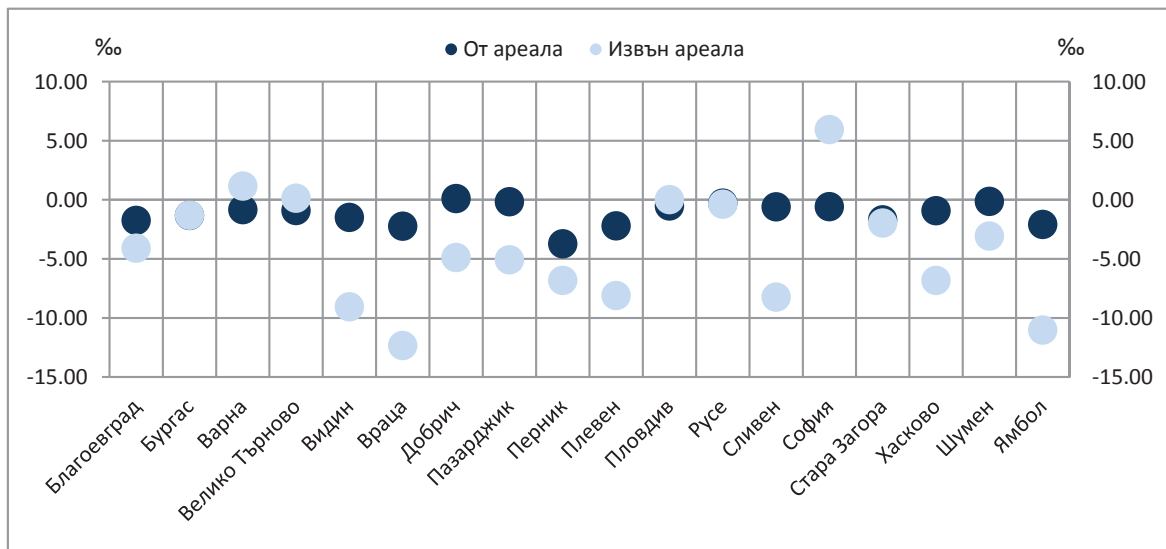
Миграционните процеси също оказват силно влияние върху броя и демографските структури на населението в градовете. За по-голямата част от градовете изселванията на населението към други населени места извън границите на ареалите преобладават над заселванията от други територии. С най-висок отрицателен прираст са градовете Ямбол и Враца - в резултат на миграцията на населението от тях към населени места извън границите на техните ареали те средногодишно намаляват населението си съответно с 9 и 12%. Интензитетът на механичния прираст за градовете Плевен, Сливен и Видин е 8 - 9%, а в Добрич, Пазарджик, Хасково и Перник - в приблизителни граници от 5 до 7%. Много по-малки са загубите на население в резултат на миграцията за градовете Благоевград - 4.1%, Шумен - 3%, и Стара Загора - 2%, а за градовете Русе, Пловдив и Варна практически може да се приеме, че миграцията не оказва влияние върху броя на населението в тях. С по-значим положителен механичен прираст е гр. Велико Търново - 1.2%. Средногодишно от това направление на миграцията гр. София увеличава своето население с повече от 7 хил. души, или с близо 6%.

Табл. IV.2.2. Средногодишен механичен прираст на населението в центровете (градовете) на ареалите

Центрове на ареалите (градове)	Средногодишен механичен прираст от миграция извън ареала		Средногодишен механичен прираст на ядрото от периферията на ареала	
	абсолютен - бр.	относителен - ‰	абсолютен - бр.	относителен - ‰
Благоевград	-289	-4.10	-123	-1.75
Бургас	-258	-1.31	-260	-1.32
Варна	41	0.13	-277	-0.84
Велико Търново	79	1.16	-62	-0.91
Видин	-436	-9.06	-72	-1.49
Враца	-738	-12.33	-134	-2.24
Добрич	-446	-4.89	-10	-0.11
Пазарджик	-372	-5.09	-12	-0.16
Перник*	-536	-6.83	-292	-3.72
Плевен	-876	-8.11	-238	-2.20
Пловдив	5	0.01	-178	-0.52
Русе	-56	-0.37	-73	-0.28
Сливен	-757	-8.24	-52	-0.60
София	7085	5.95	-692	-0.58
Стара Загора	-273	-1.97	-235	-1.70
Хасково	-519	-6.82	-70	-0.92
Шумен	-257	-3.08	-12	-0.14
Ямбол	-823	-11.03	-155	-2.08

* Не е център на ареал.

При съпоставянето на миграционните потоци между ядрата-центрове и техните ареални зони на влияние се установява, че всички градове имат отрицателен механичен прираст с изключение на гр. Добрич, който е с незначителен относителен прираст от 0.11‰. От този вид миграционно движение с най-голяма загуба на население са градовете Перник - 3.72‰, Враца - 2.24‰, Плевен - 2.20‰, и Ямбол - 2.08‰. С по-малък отрицателен миграционен прираст са градовете Бургас, Видин, Стара Загора и Благоевград. За тази група коефициентът на миграционен прираст е между 1.3 и 1.8‰. Най-слабо влияние върху броя на населението това направление на миграцията оказва в градовете Пловдив, Русе, Пазарджик и Шумен. Годишно там населението намалява с по-малко от 0.5‰. За останалите градове относителният размер на миграционния прираст е между 0.5 и 1‰.

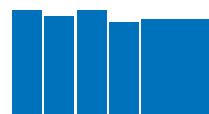

Фиг. IV.2.3. Механичен прираст на градовете с население от и извън ареала

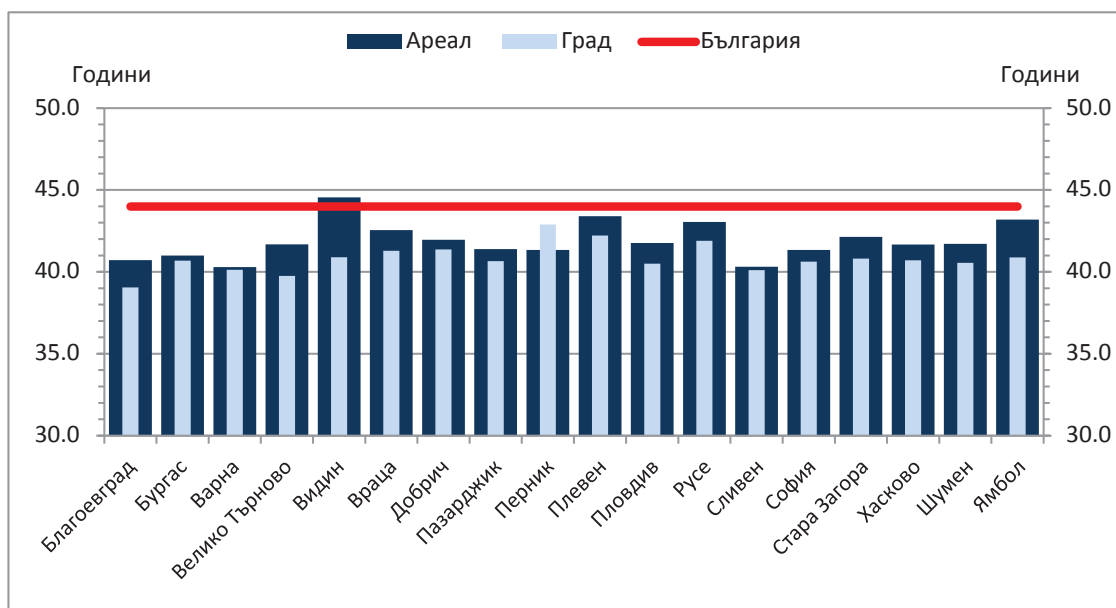
Общо в този вид миграция с потоци „ядро-периферия“ средногодишно участват над 7 хил. души, които се заселват в ядрата и повече от 10 хил., които ги напускат и отиват да живеят в техните извънградски зони. Интензивността на входящите в градовете потоци е 2.32‰, а на изходящите - 3.21‰. В резултат на тези процеси градовете, включени в групата на определените ареали, средногодишно намаляват своето население с близо 3 хил. души, които съставляват относително 0.9‰ от общото тяхно население.

Наличните данни за тригодишния период индикират за засилване на миграционните процеси от градовете към селата. Това направление на миграцията се формира под въздействието на различни обстоятелства. Извънградските зони осигуряват по-добри природни условия на живот, позволяват да се изграждат и обитават съвременни еднофамилни жилища. Подобрените пътни комуникации в определени направления и значителното разширение на автомобилния парк позволяват да се съчетават по-добрите условия на живот в извънградските зони с осигуряването на икономическа заетост в по-големите градове. Косвен показател за тези възможности е нарастването през последните години отново на потоците на всекидневните трудови пътувания. Тези направления в териториалното преместване на населението са една от формите на урбанистично влияние на ядрата-центрове, които функционално формират сегашните ареални образувания в страната.

Функционирането и развитието на ареалите зависи не само от наличната и новосъздавана производствена инфраструктура, но и от развитието на човешкия потенциал. Почти всички градове в страната са под влиянието на негативните демографски тенденции в страната, но те се проявяват с различна интензивност.

От всички наблюдавани градове средната възраст на населението е най-ниска в гр. Благоевград - 39 години. С осем месеца тя е по-висока в гр. Велико Търново - 39.8 години. В 11 от градовете средната възраст на населението е между 40 и 41 години, а във Враца, Добрич и Русе възрастта е над тази граница. Най-възрастното е населението в гр. Плевен, където средната възраст на населението е 42.2 години, и в гр. Перник - близо 43 години.

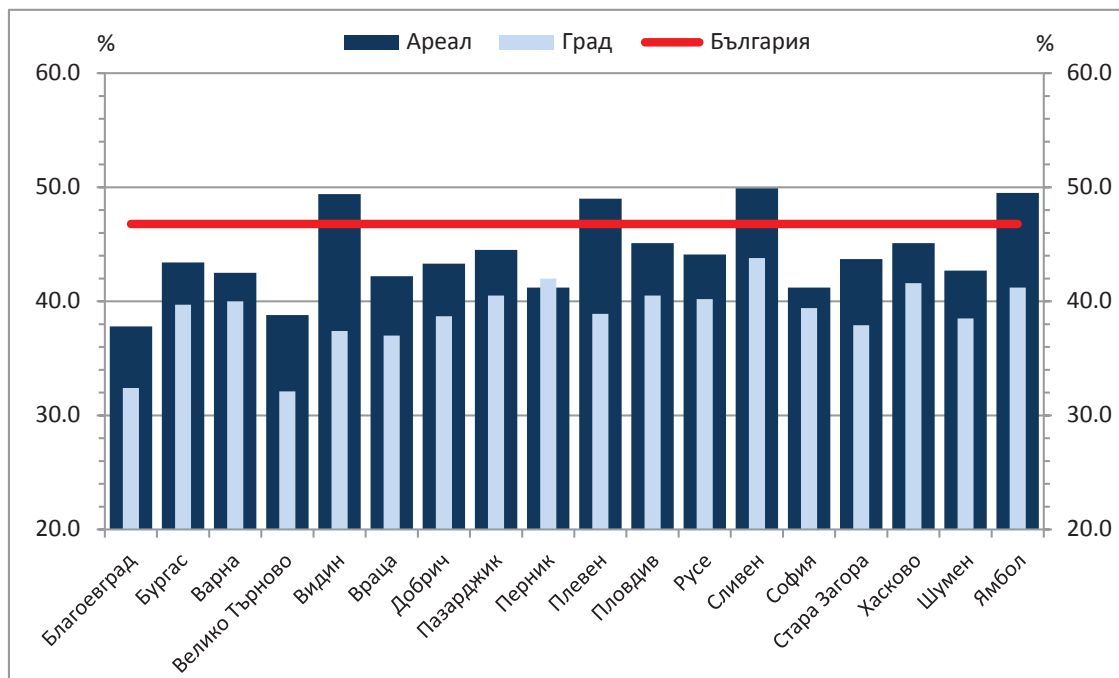

Фиг. IV.2.4. Средна възраст на населението в градовете и ареалите

Средната възраст на населението в градовете в сравнение с тази в техните ареали е по-ниска. Населението в гр. Видин е средно с 3.7 години по-младо от населението в неговия ареал, а в Ямбол тази разлика е 2.3 години. Значими са и различията за този показател между ареалите и техните центрове Велико Търново - 1.9 години, и Благоевград - 1.7 години. С 1.3 години е по-младо населението в градовете на ареалите Враца, Плевен, Стара Загора, Шумен и Пловдив. За останалите ареали и техните центрове разликата между средните възрасти на населението в тях е по-малка. В ареалите и техните ядра Сливен, Варна и Бургас практически няма разлика в средната възраст на населението. Изключение по отношение на сравнявания показател се установява за гр. Перник, където средната възраст на населението в града е по-висока с 1.6 години спрямо средната възраст за ареала с център гр. София, към който този град принадлежи.

От възрастовата структура на населението се определя и демографското натоварване на населението в независимите възрасти (16 - 64 години). Най-високо натоварване на активното население с това от зависимите възрасти има в гр. Сливен, но тук натоварването в най-голяма степен се дължи на натоварването от младото население, чийто относителен дял е 53.2%. Относително по-високо е демографското натоварване в градовете Русе, Пазарджик, Пловдив, Ямбол, Хасково и Перник - от 40 до 42%. Следва да се има предвид, че в гр. Перник 42% от общото демографско натоварване се дължи на младите възрасти, а в Русе и Пловдив тези стойности са съответно 43 и 48%. В останалите градове от тази група относителните дялове на младото население в показателя за демографско натоварване са малко над 50%.

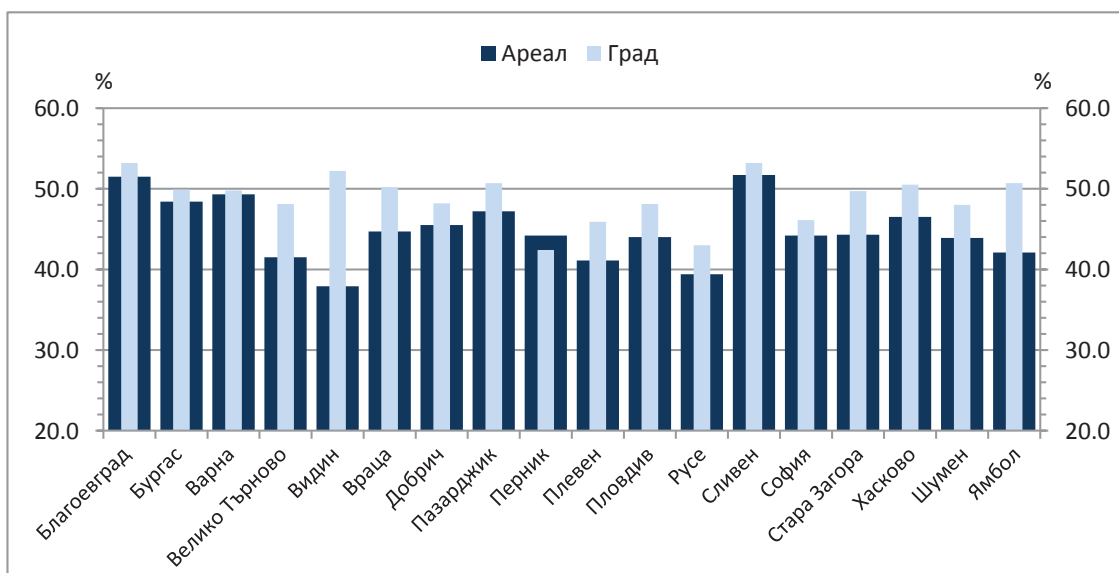
В шест от градовете - Шумен, Добрич, Плевен, София, Бургас и Варна, общото демографско натоварване е по-ниско и е в границите от 38.5 до 40%. От тях с най-голям относителен дял на младите възрасти в общото натоварване са градовете Варна и Бургас - близо 50%. По-нисък - между 46 и 48%, е този показател в Шумен, Добрич, Плевен и София.

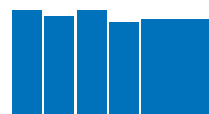
Фиг. IV.2.5. Демографско натоварване на активното население в градовете и ареалите

В три от центровете на ареали - Враца, Видин и Стара Загора, демографското натоварване е малко по-ниско - между 37 и 38%, като във Видин е 52%, което се дължи на младите възрасти, а в Стара Загора и Враца то е около 50%.

От всички градове най-ниска стойност на показателя за демографско натоварване (32%) се установява в градовете Велико Търново и Благоевград, но относителната тежест на младите възрасти е различна. В първия град тя е 48%, а във втория - над 53%.

Фиг. IV.2.6. Относителен дял на младите възрасти в общото демографско натоварване на активното население

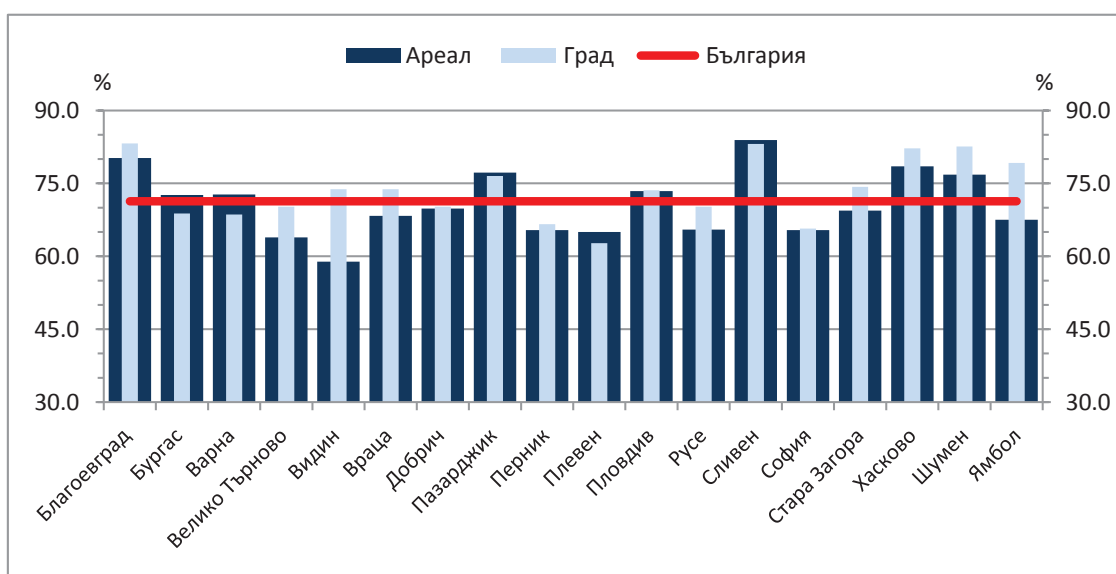
При съпоставката на показателите за общото демографско натоварване на населението в независимите възрасти се установява, че систематично то е по-ниско в градовете отколкото в съответните ареали. При сравняването на стойностите на тези показатели за градовете и техните ареали се установяват значими разлики. Най-голяма е тази разлика (12%) между центъра гр. Видин, където натоварването е 37%, а в неговия ареал - 49%. Втора по размер (10%) е разликата между посочените показатели за гр. Плевен и неговия ареал. Тук стойностите са съответно 39 и 49%. Установените големи разлики за двата ареала се дължат предимно на високите стойности за демографското натоварване в техните периферии, които са едни от най-високите за страната. Друга по-значима разлика от 8% се наблюдава за гр. Ямбол и неговия ареал, но тук показателят за демографско натоварване в ядрото е по-високо - 41%, а общото за ареала е 49%. В останалите ареали разликите в съответните стойности на показателя за демографско натоварване достигат от 2 до 6.7%, но те са при значително по-ниски нива на натоварването в ареалите и в градовете.

От приведените данни следва обобщението, че в ареалите като цяло показателите за демографско натоварване са систематично по-високи от тези в градовете и относителните дялове на натоварването с младите възрасти в градовете са по-големи от съответните дялове в ареалите.

Показателите за демографско заместване на населението в активните възрасти характеризира не само състоянието на режима на неговото възпроизводство в момента, но в определена степен показва и очаквана тенденция в перспектива.

Различията в демографското развитие на градовете определят и различен режим във възпроизводството на населението в активните възрасти. В сравнение с равнището на демографско заместване общо за страната градовете могат да се разделят на две основни групи:

В осем от наблюдаваните градове коефициентът на демографско заместване е по-нисък от общия за страната коефициент, който е 71.3%. Най-нисък е коефициентът в гр. Плевен, където 100 лица, излизащи от трудоспособна възраст, се заместват от 63 лица на възраст 15 - 19 години. Малко по-добро е това съотношение (от 65.7 до 68.8%) в градовете София, Перник, Варна и Бургас, а във Велико Търново, Русе и Добрич коефициентът на заместване е в интервала от 65.7 до 70.2%.

Фиг. IV.2.7. Демографско заместване на активното население в градовете и ареалите

В десет от градовете коефициентът на демографско заместване е над средния коефициент за страната. От 73.6 до 74.3% е стойността на показателя в градовете Пловдив, Видин, Враца и Стара Загора. С близка до тази стойност е характеристиката на заместването в гр. Пазарджик - 76.5%, и по-висока в гр. Ямбол - 79.2%. Коефициентът на демографско заместване е значително по-висок в градовете Хасково и Шумен (по 82%) и в Сливен и Благоевград (по 83%).

При сравняването на показателите за демографско заместване в ареалите и техните градове-ядра се установява, че преобладаващо в градовете техните стойности в малка или по-висока степен са по-високи. Най-голямо е това различие между ареала на гр. Видин и неговия център, като разликата между тези две съотносителни величини е 15% и то основно в резултат на най-ниското равнище на демографско заместване в ареала (59%). С близо 12% е разликата в стойностите на показателя за гр. Ямбол и неговия ареал, където тя се установява от сравнително високо за страната равнище на заместване в града и ниско за ареала като цяло. За ареалите Велико Търново, Русе и техните центрове тези разлики са приблизително около 5 - 6%, но за тях е характерно, че демографското заместване се осъществява при равнища под средното за страната. Приблизително същите са разликите в ареалите Враца и Стара Загора, но тук възпроизводството на активното население в градските центрове е над средното за страната, а общо за ареалите - под средното за страната. Близо 6% е по-висок коефициентът на заместване в гр. Шумен от този в неговия ареал. Тази разлика обаче се установява при относително по-високи нива на коефициента в ареала и в ядрото спрямо общия за страната.

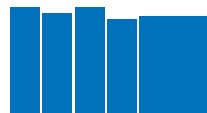
Аналогични са условията на заместване на трудоспособното население в ареала на гр. Хасково. Най-високи са нивата на демографско заместване в гр. Благоевград (83%) и неговия ареал (80%) и съответно разлика от 3%.

Табл. IV.2.3. Коефициенти на демографско заместване в ареалите и градовете

Наименование	Ареал - общо	(Проценти)	
		Град	Разлики
Плевен	65.0	62.7	-2.3
София	65.4	65.7	0.3
Перник	65.4	66.6	1.2
Варна	72.7	68.6	-4.1
Бургас	72.6	68.8	-3.8
Велико Търново	63.9	70.2	6.3
Русе	65.5	70.2	4.7
Добрич	69.8	70.2	0.4
Пловдив	73.4	73.6	0.2
Видин	58.9	73.8	14.9
Враца	68.3	73.8	5.5
Стара Загора	69.4	74.3	4.9
Пазарджик	77.2	76.5	-0.7
Ямбол	67.5	79.2	11.7
Хасково	78.5	82.2	3.7
Шумен	76.8	82.6	5.8
Сливен	83.9	83.1	-0.8
Благоевград	80.2	83.2	3.0
Република България		71.3	x

Под 1% са разликите в показателите за заместване в ареалите с ядра градовете София, Добрич, Пловдив, както и Перник (който не е център на ареал), но единствено за Пловдив (73%) равнището на заместване е над средното за страната.

За пет от градовете сравненията показват отрицателни разлики спрямо съответните им ареали. С по-млада възрастова структура и респ. с по-добри показатели за възпроизводство на населението в активните възрасти са ареалите на градовете Варна и Бургас. В тях коефициентите на заместване са с около 4% по-високи от тези в ядрата и са по-високи от общия коефициент за страната. По-малка е разликата в коефициентите на заместване в гр. Плевен и неговия ареал - с 2.3%. Но тук възпроизводството на трудоспособното население е силно ограничено както в ядрото, така и в неговия ареал, като се установяват най-ниските коефициенти на демографско заместване - 63% за града и 65% за ареала като цяло.

В заключение може да се резюмира, че съществува твърде голям недостиг на младо население за възпроизводството на трудовите ресурси на страната. Той е принципно по-силно изразен в периферията на представените ареали отколкото в техните ядра, но следва да се разглежда и оценява като изключително остър проблем и по отношение на цялата страна.

3. Различия в социално-икономическата структура на ареалите

Обобщаващите данни показват, че:

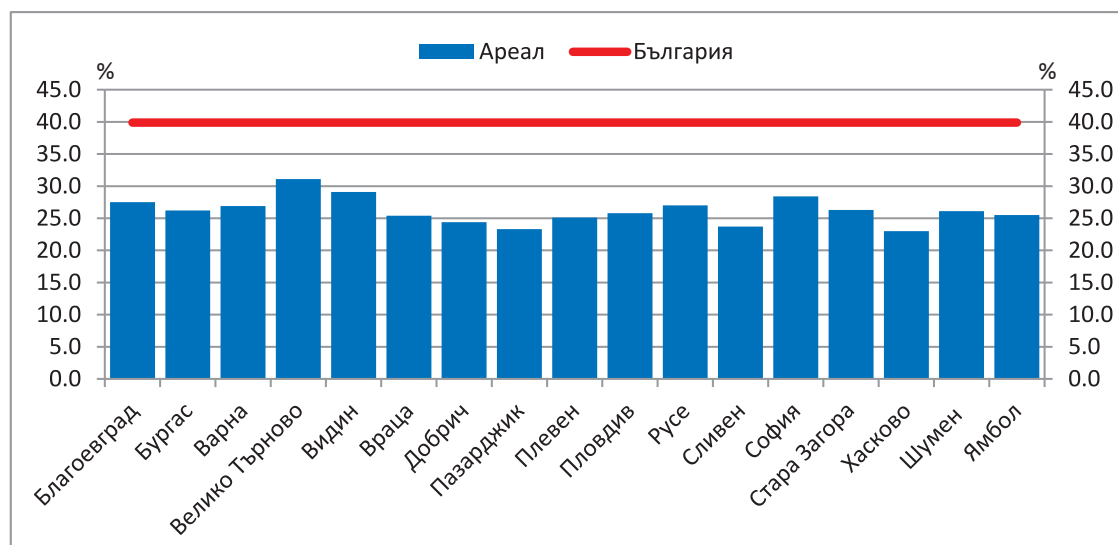
1. Най-големите ареали по отношение на броя на домакинствата са гр. София, Пловдив, Бургас и Варна.

2. Не се наблюдават съществени различия по отношение на структурата на домакинствата по основни социално-икономически признаци в 17-те ареала. Изключение е налице само в структурата за страната в ареала гр. София.

3. Може да се очаква, че при своето развитие по-малките ареали като Видин и Враца се влияят сравнително по-негативно от състоянието на своите структури по основни социално-икономически признаци на едночленни домакинства, пенсионерски домакинства и домакинства на самотни родители.

Табл. IV.3.1. Средногодишен брой домакинства (2010 - 2012 г.) и структура по ареали и по основни социално-икономически признаци

Ареали	Средногодишен брой домакинства	Относителен дял на едночленни домакинства	Относителен дял на домакинства на самотни родители	Относителен дял на домакинства на пенсионери	Относителен дял на домакинства с деца до 18 години
		ареал/страна %	ареал/страна %	ареал/страна %	ареал/страна %
Благоевград	37478	27.5/ 2.5	1.9/ 0.7	15.2/ 0.7	28.8/ 0.9
Бургас	111371	26.0/ 2.5	2.5/ 2.9	16.7/ 2.4	29.2/ 2.6
Варна	165795	26.9/ 3.8	2.6/ 4.3	15.9/ 3.4	29.2/ 3.9
Велико Търново	35217	31.1/ 0.9	2.2/ 0.8	16.4/ 0.7	26.4/ 0.7
Видин	26348	27.7/ 0.4	2.3/ 0.6	20.0/ 0.7	26.4/ 0.6
Враца	28444	25.4/ 0.6	2.2/ 0.6	16.8/ 0.6	29.6/ 0.7
Добрич	43327	24.4/ 0.9	2.5/ 1.1	16.5/ 0.9	27.8/ 1.0
Пазарджик	42813	23.3/ 0.9	2.4/ 1.0	15.6/ 0.9	31.4/1.1
Плевен	63125	25.1/ 1.4	2.4/ 1.5	16.7/ 1.3	29.7/1.5
Пловдив	214486	25.8/ 4.5	2.4/ 5.1	16.3/ 4.5	29.2/ 5.0
Русе	77143	27.0/ 1.8	2.6/ 2.0	16.8/ 1.7	28.0/ 1.7
Сливен	46767	23.7/ 1.0	2.7/ 1.2	15.9/ 0.9	31.4/ 1.2
София	623067	28.4/ 15.3	2.7/ 16.7	15.6/ 12.4	27.8/ 13.9
Стара Загора	65918	26.3/ 1.5	2.6/ 1.7	16.4/ 1.4	28.4/ 1.5
Хасково	35009	23.0/ 0.7	2.6/ 0.9	15.3/ 0.7	31.7/ 0.9
Шумен	39657	26.1/ 0.9	2.6/ 1.0	16.0/ 0.8	29.5/ 0.9
Ямбол	38318	25.5/ 0.8	2.4/ 0.9	17.4/ 0.8	28.7/ 0.9
Общо	2906397	x	x	x	x

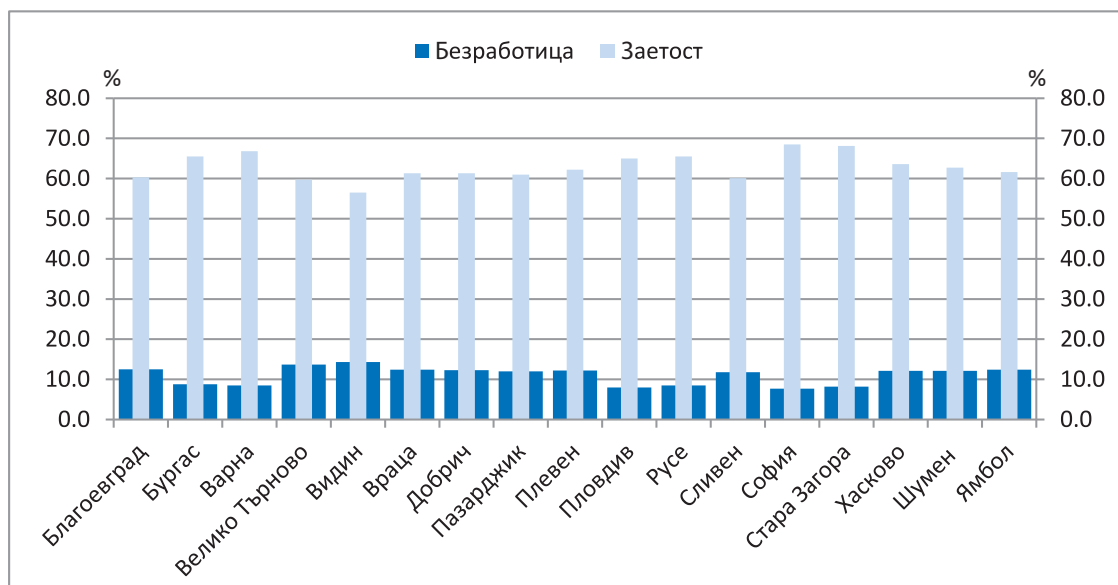
Фиг. IV.3.1. Относителен дял на едночленни домакинства по ареали

4. Сравнително по-голям брой заети и равнище на заетост е налице в четирите най-големи ареала - гр. София, Пловдив, Варна и Бургас.

5. По-голям брой безработни лица се наблюдава в най-големите ареали, но равнището на безработица е сравнително по-ниско отколкото в другите ареали.

Табл. IV.3.2. Средногодишен брой заети и безработни, коефициенти на заетост и безработица по ареали за периода 2010 - 2012 година

Ареали	Брой заети - 20 - 64 години	Коефициент на заетост - %	Брой безработни	Коефициент на безработица - %
Благоевград	39436	60.3	5127	12.5
Бургас	118474	65.5	10994	8.8
Варна	179861	66.8	15730	8.5
Велико Търново	35607	59.7	4949	13.7
Видин	23291	56.5	3642	14.3
Враца	29357	61.3	3836	12.4
Добрич	45107	61.3	6065	12.3
Пазарджик	45763	61.0	6177	12.0
Плевен	64141	62.2	8739	12.2
Пловдив	229267	65.0	15049	8.0
Русе	80859	65.5	7409	8.5
Сливен	46509	60.1	6322	11.8
София	690524	68.5	46148	7.7
Стара Загора	72484	68.1	6106	8.2
Хасково	38227	63.6	4964	12.1
Шумен	41959	62.7	5502	12.1
Ямбол	37870	61.6	5231	12.4
Общо	2926111	62.5	345870	11.1

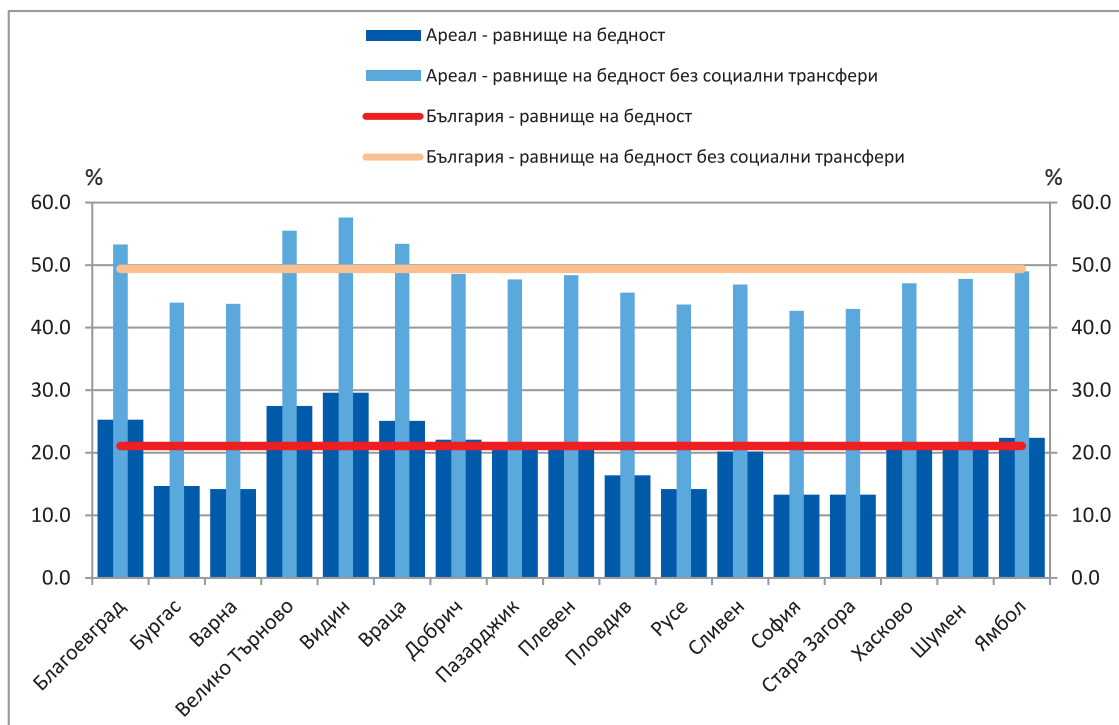

Фиг. IV.3.2. Коефициенти на заетост и безработица по ареали за периода 2010 - 2012 година

6. Показателите за бедност имат сравнително по-ниски стойности в по-големите ареали. Това се дължи основно на по-благоприятната конюнктура на пазара на труда, както и на по-големия брой работоспособно население.

Табл. IV.3.3. Равнища на бедност и депривация по ареали през 2012 година

Ареали	Равнища на бедност - %	Равнища на бедност, без социални трансфери - %	Равнища на депривация - %
Благоевград	25.3	53.3	46.8
Бургас	14.7	44.0	40.3
Варна	14.2	43.8	40.2
Велико Търново	27.5	55.5	50.5
Видин	29.6	57.6	51.9
Враца	25.1	53.4	46.8
Добрич	22.1	48.6	42.7
Пазарджик	20.9	47.7	42.3
Плевен	21.6	48.4	42.7
Пловдив	16.4	45.6	41.5
Русе	14.2	43.7	40.0
Сливен	20.2	46.9	41.6
София	13.3	42.7	39.2
Стара Загора	13.3	43.0	39.5
Хасково	20.7	47.1	41.6
Шумен	21.3	47.8	42.2
Ямбол	22.4	49.0	42.2
Общо	21.1	49.4	44.2

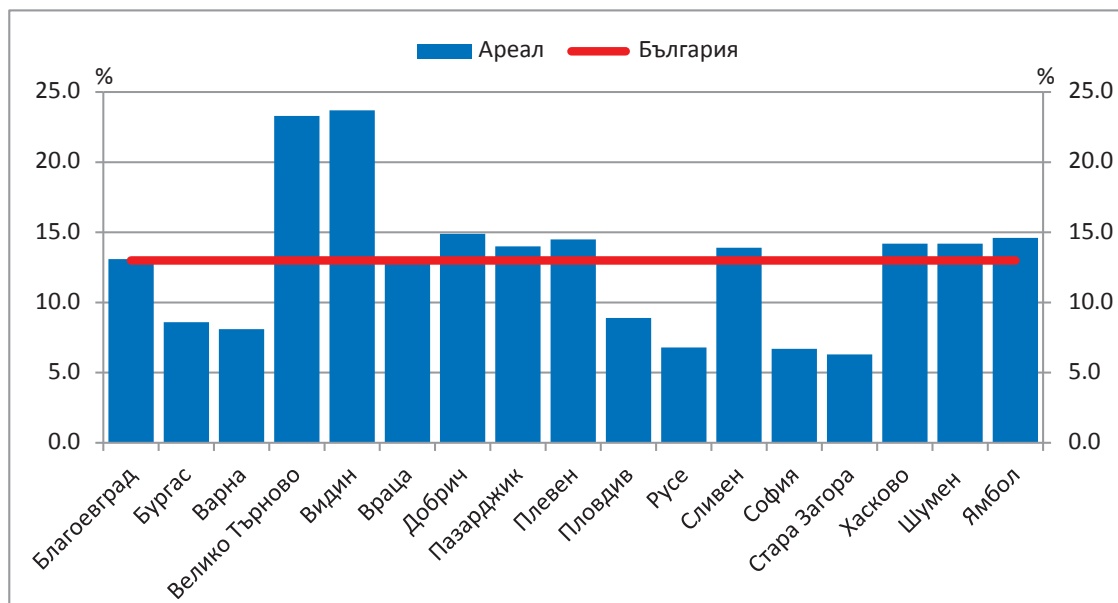
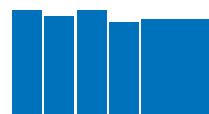

Фиг. IV.3.3. Равнища на бедност и по ареали през 2012 година

7. Равнището на рано напусналите училище е по-ниско в големите ареали на страната.

Табл. IV.3.4. Брой деца и студенти през 2012 г. и средногодишен коефициент на рано напуснали училище

Ареали	Брой деца от 0 до 4 години	Брой студенти в градовете на ареалите	Равнище на рано напуснали училище - %
Благоевград	2324	13466	8.6
Бургас	6345	9828	8.1
Варна	9112	33181	23.3
Велико Търново	1876	2863	23.7
Видин	1143	-	12.8
Враца	1840	605	14.9
Добрич	2169	1155	14.0
Пазарджик	2024	-	14.5
Плевен	3494	1718	8.9
Пловдив	11370	39717	6.8
Русе	3641	10459	13.9
Сливен	2218	795	6.7
София	32637	114793	6.3
Стара Загора	3420	4945	14.2
Хасково	1954	146	14.2
Шумен	2139	7621	14.6
Ямбол	1716	733	13.0
Общо	146865	283959	14.6

Фиг. IV.3.4. Средногодишен коефициент на рано напуснали училище през 2012 г. по ареали

Следва да се отбележи, че централните градове на ареалите притежават по-висок потенциал за развитие в сравнение с по-малките населени места в страната.

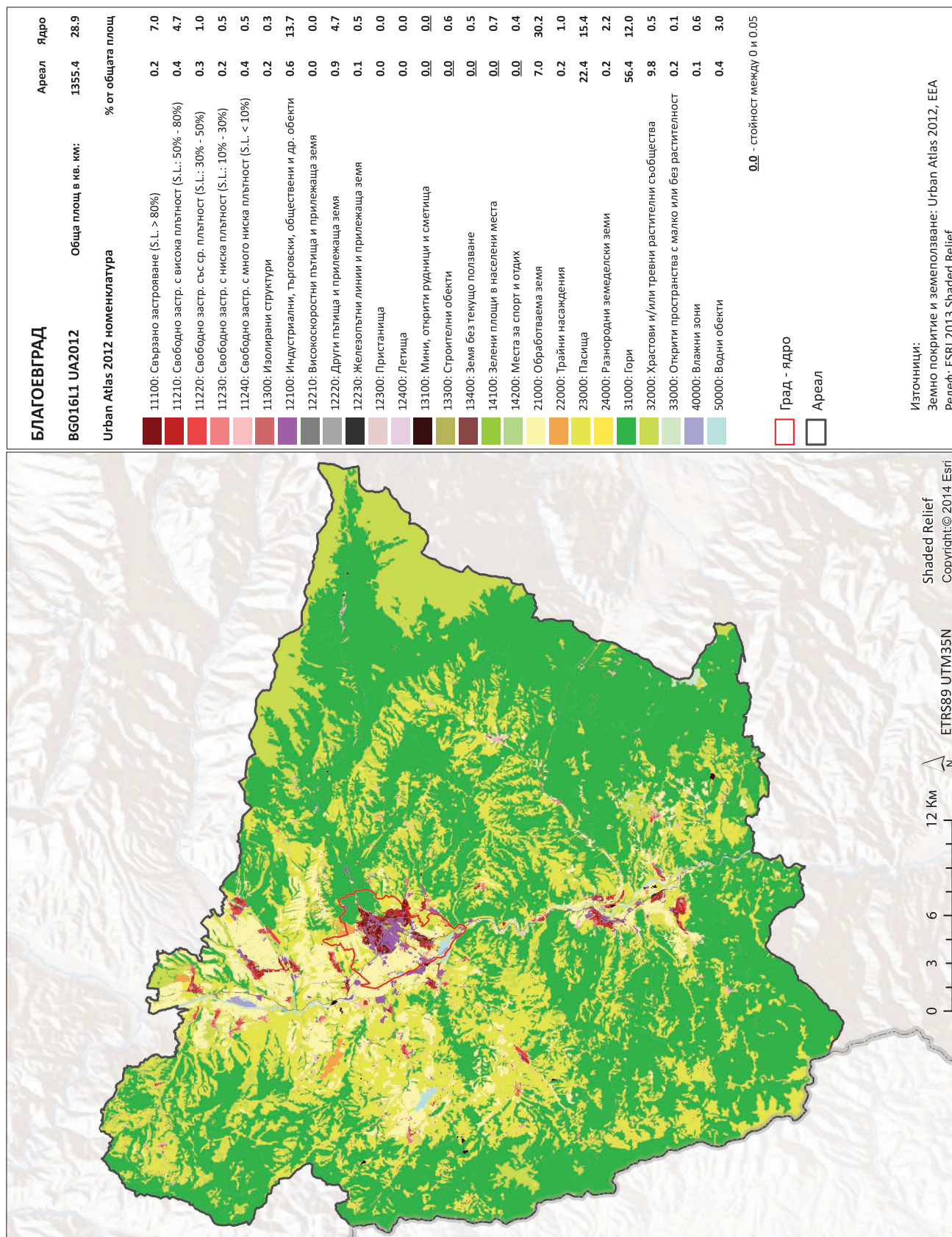
ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Негативните тенденции в демографското развитие на страната за период повече от 30 години доведоха до невъзможност в осигуряването, поддържането и възстановяването на броя и относителния дял на населението в активните възрасти. От 2007 г. в страната започна стагниращ процес на възпроизводство на населението в трудоспособните възрасти и сега няма дори просто възпроизводство на работната сила. Посочената тенденция е характерна както за очертаните ареали, така и по отношение на техните ядра. На изпитание е поставено развитието на националния и на локалните пазари на труда, на изграждането на икономическия потенциал в страната и нейните региони.

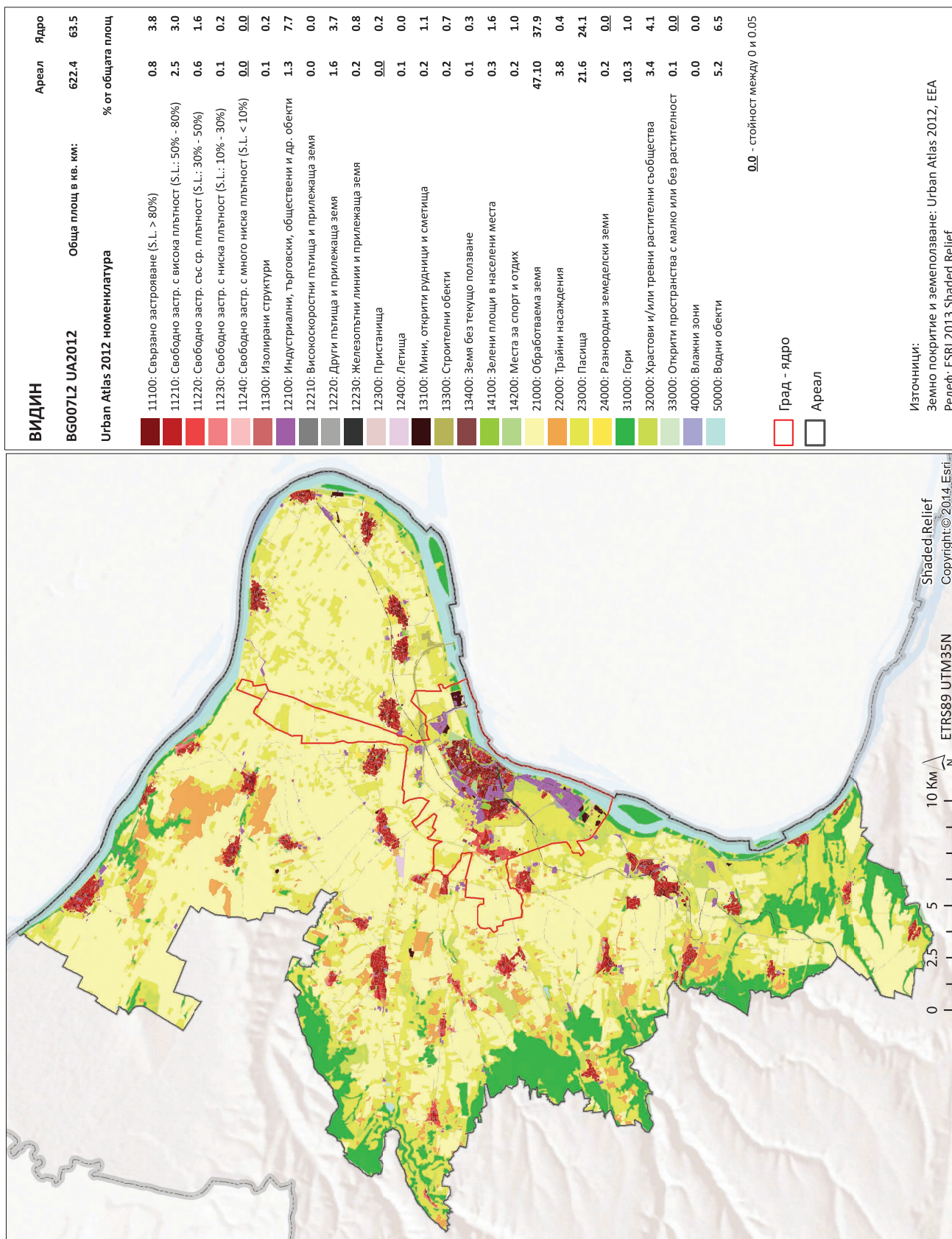
Съвременното демографско състояние и разработените от Националния статистически институт прогнози показват, че за продължителен период урбанистичните процеси в страната и влиянието на градските центрове ще се развиват при намаляващ демографски потенциал. През 2014 г. средногодишното население на България е 7 224 хил. души. Според демографските прогнози (2013 г.) може да се очаква неговото намаляване на 6 967 хил. през 2020 г. и да достигне 6 760 хил. през 2025 година. Тази тенденция ще продължи и през следващите десетилетия, като в обозримата 2030 г. средногодишното население на България ще бъде около 6 555 хил. души. Негативно ще се променят и някои негови структурни величини. Относителният дял на населението на възраст до 14 години през следващите две десетилетия ще се свият до 12%, населението във възрастовия интервал 15 - 64 години ще се задържи около 63%, а делът на най-възрастните ще надхвърли 24%. Същевременно ще нараства съотношението за демографското натоварване на населението в активните възрасти - от 56% през 2020 г. до близо 60% през 2030 година. Може да се очаква слабо повишаване на коефициента на демографско заместване - от 69% през 2020 г. до 75% през 2030 г., но това изменение ще бъде в резултат на намаляване на населението във възрастовата група 60 - 64 години през разглеждания прогнозен период.

Намаляването на населението ще забави формирането на ареални общности и ще се отрази неблагоприятно върху въздействието на градските центрове върху останалата територия и ресурсите, включени в тях. Възможно е да настъпи неравномерно икономическо развитие и стабилност между централните, силно урбанизирани територии с наличие на големи градове, и периферните слабо урбанизирани територии без такива градове. Преодоляването на тези различия е пряко свързано с една от стратегическите цели в „Националната концепция за пространствено развитие на страната за периода 2013 - 2025 година“, която е насочена към укрепване на умерено полицентрична мрежа от градове-центрове с подобро качество на градската среда, способстващо за постигане на балансирано териториално развитие и намаляване на неравенствата между централните градски и периферните селски райони.

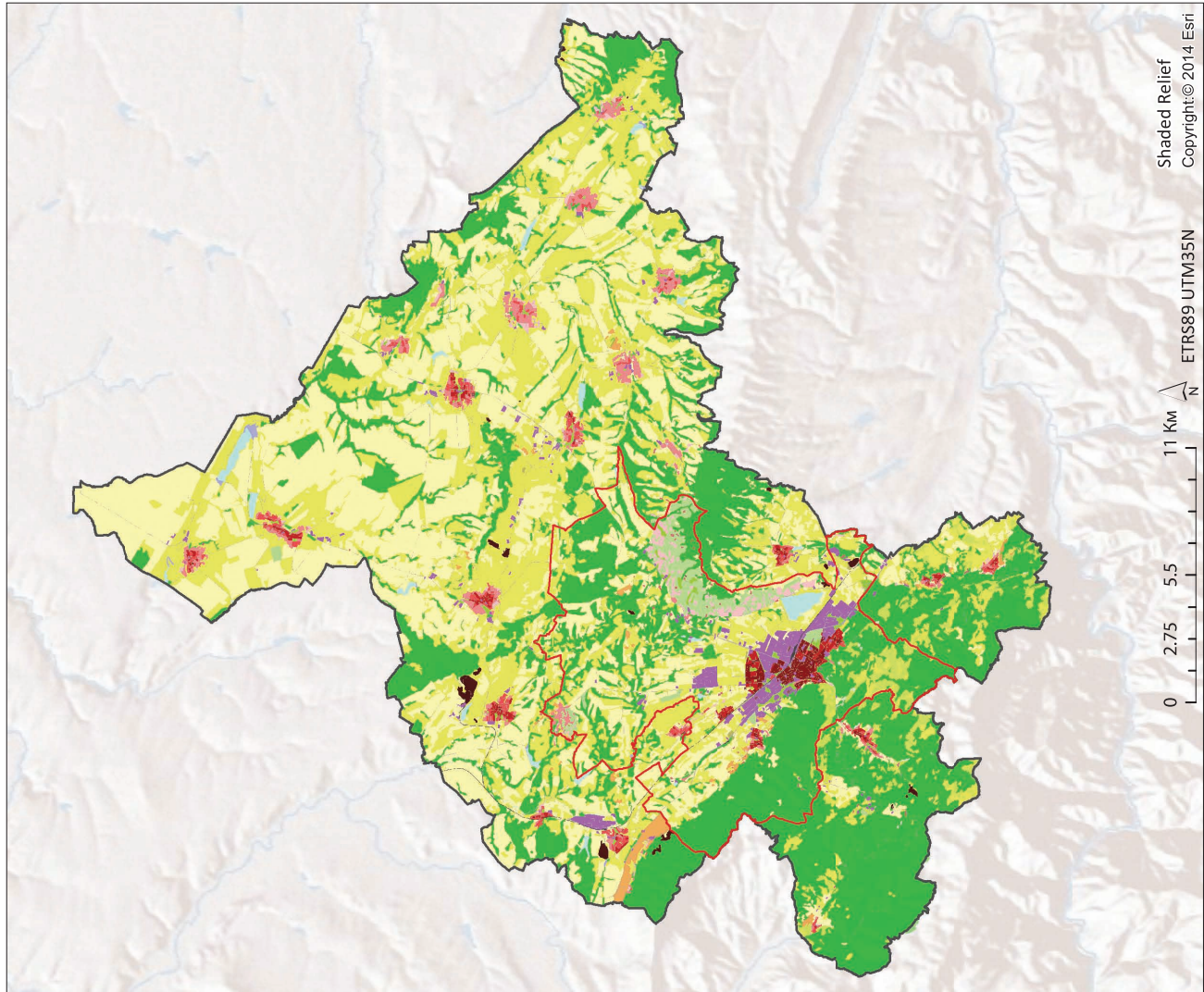
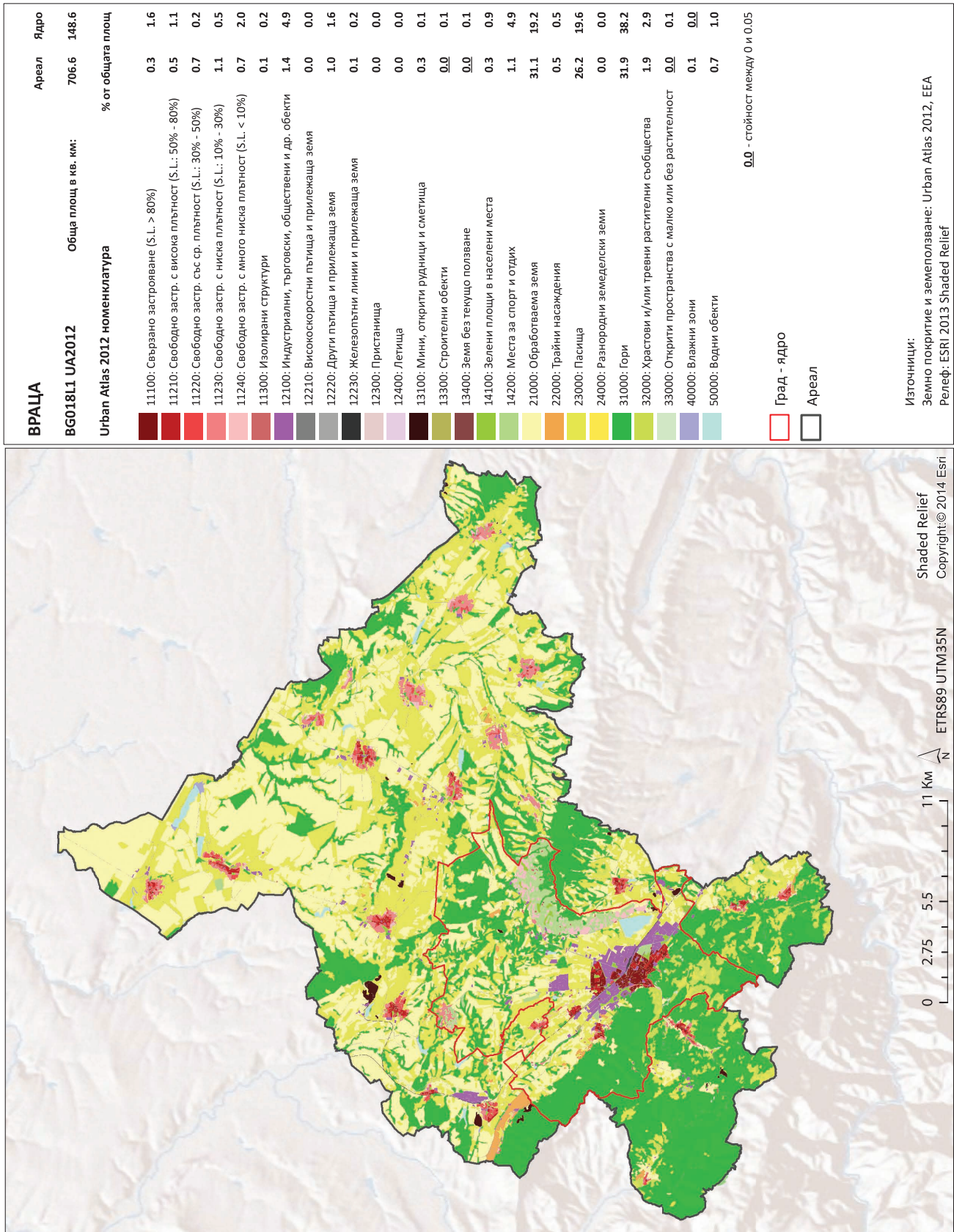
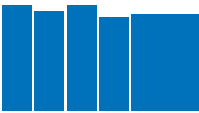
Ролята на държавните институции в този процес е да намерят най-точните и оптимални решения, за да се преодолее негативният дисбаланс при развитието на страната. Това означава да не се допуска създаването на територии от страната, където просперитетът съжителства наред с бедността. Това съвсем не означава, че трябва да доминира принципът на егалитарността. По-скоро става дума за основополагащи политики, чрез които се търси оптималност, рационалност и ефективност на използваните ресурси.

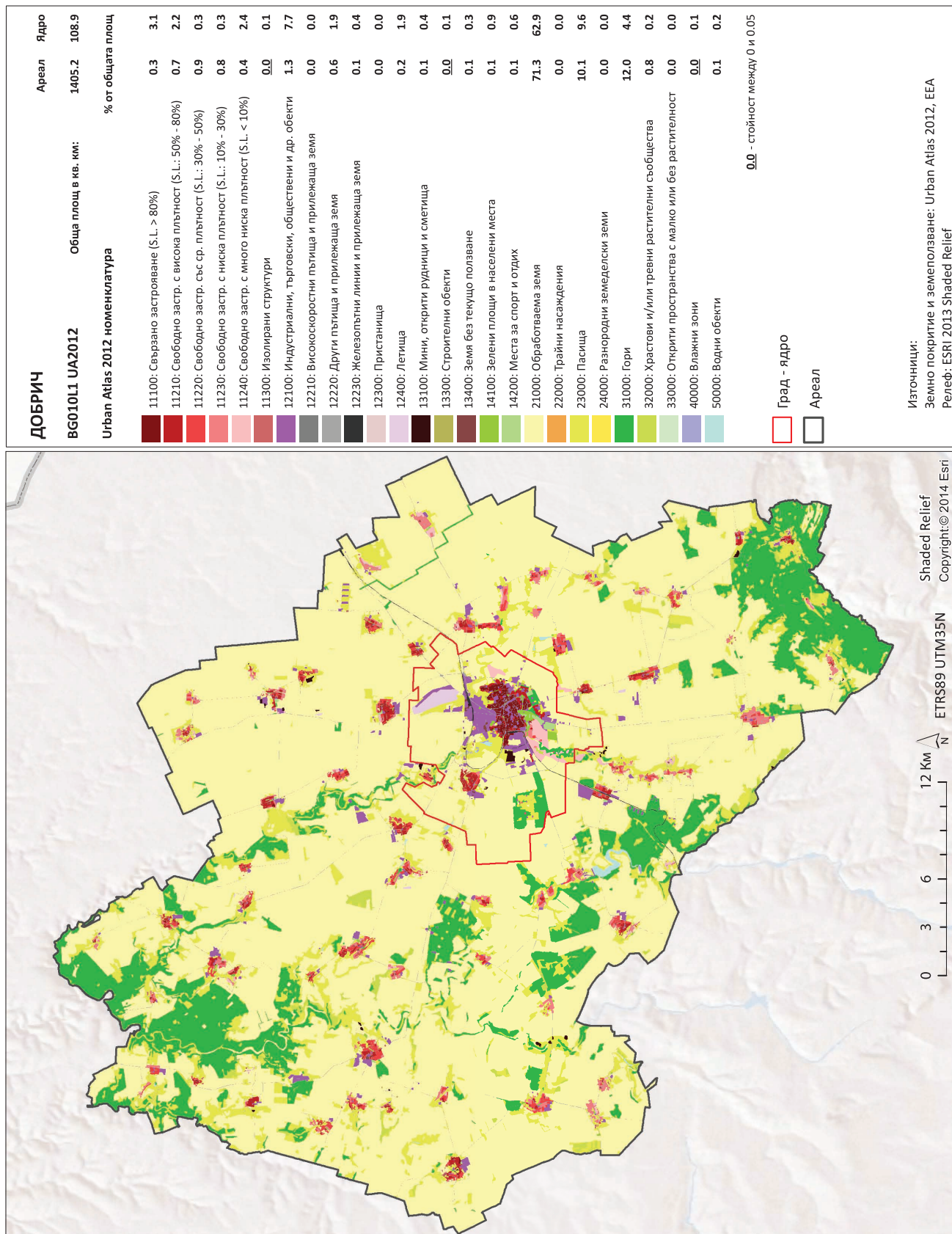
Фиг. А.1. Профил на земното покритие и земеползване в ареал с център гр. Благоевград. Urban Atlas 2012

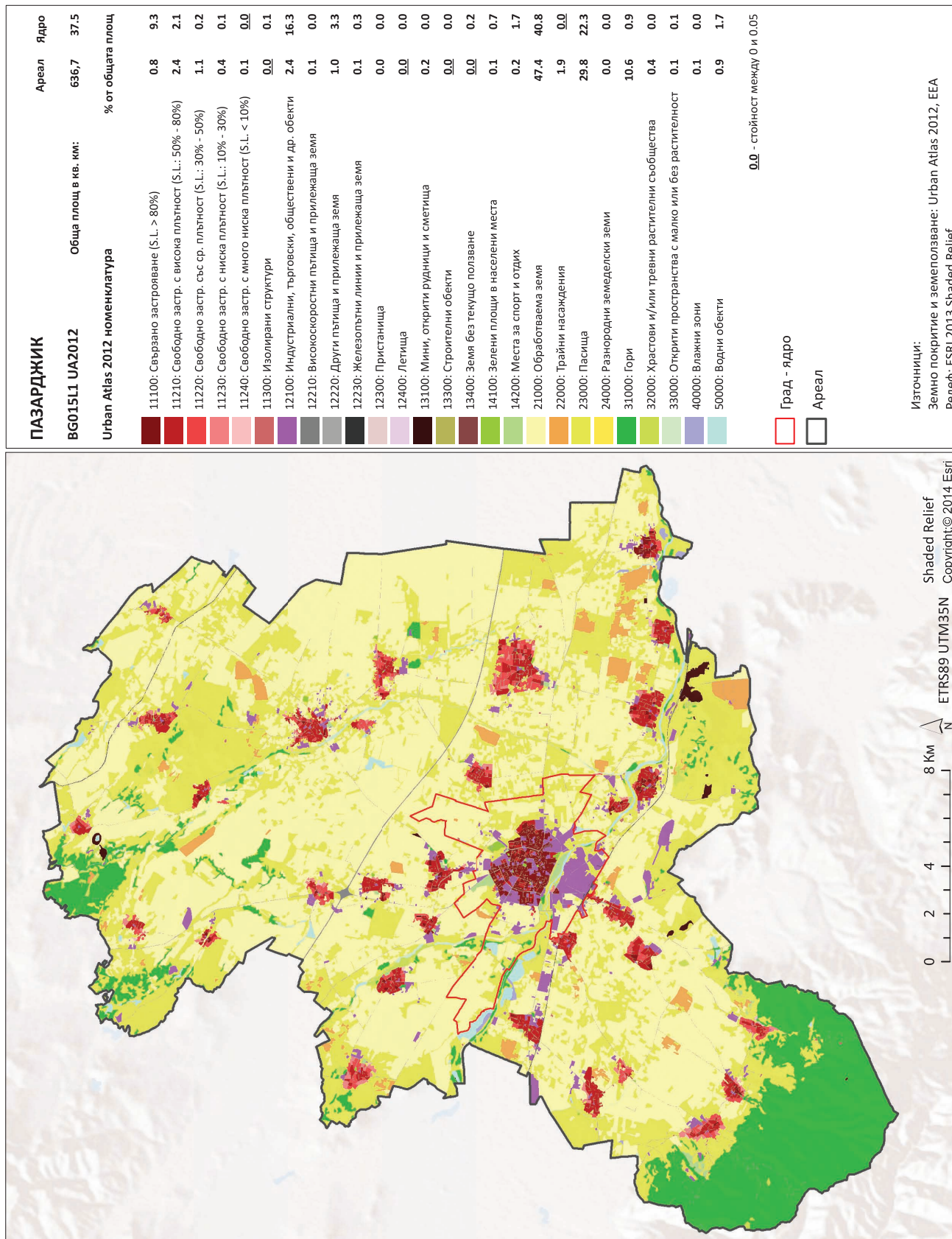
Фиг. А.2. Профил на земното покритие и използване в ареал с център гр. Видин. Urban Atlas 2012

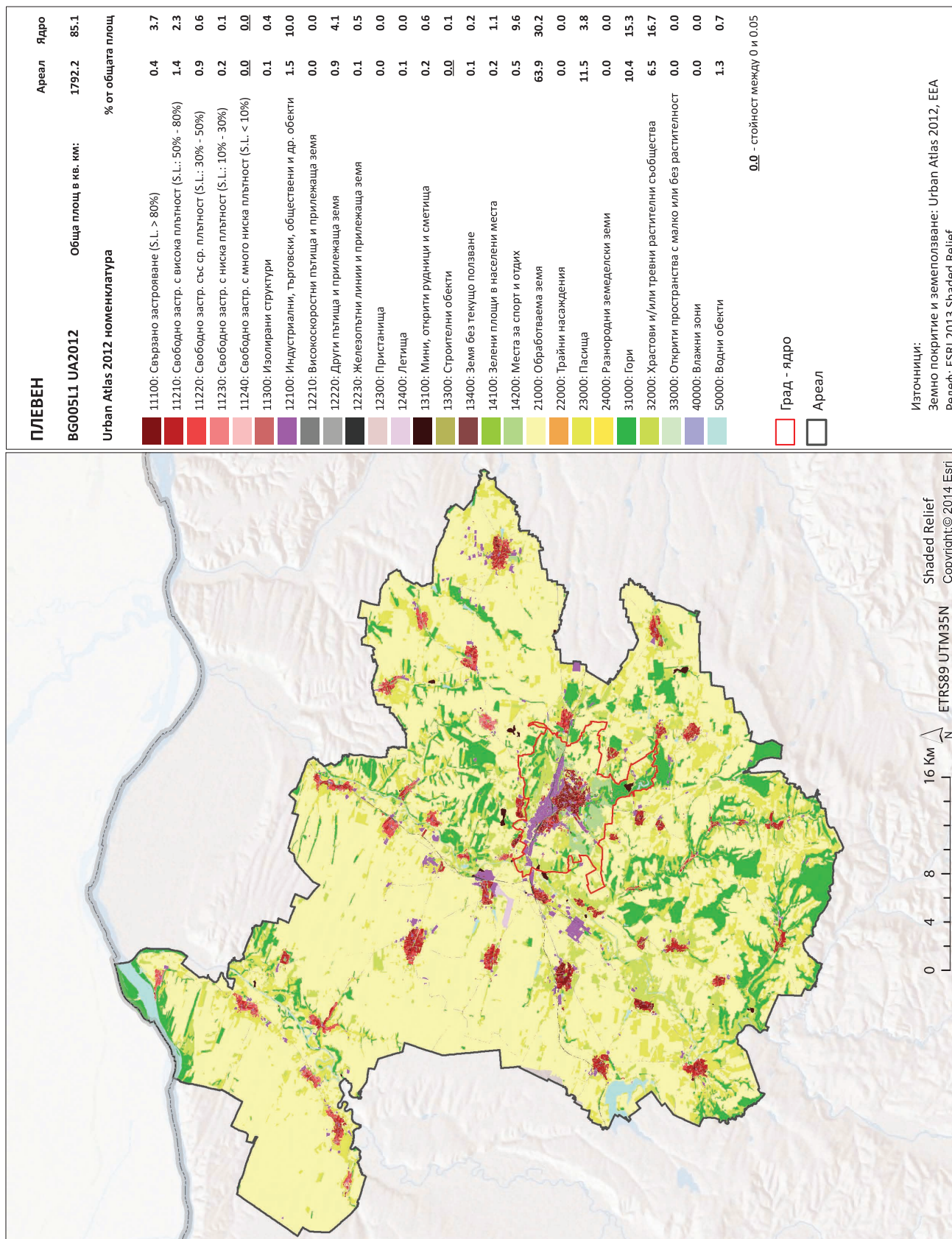
Фиг. А.3. Профил на земното покритие и земеползване в ареал с център гр. Враца. Urban Atlas 2012

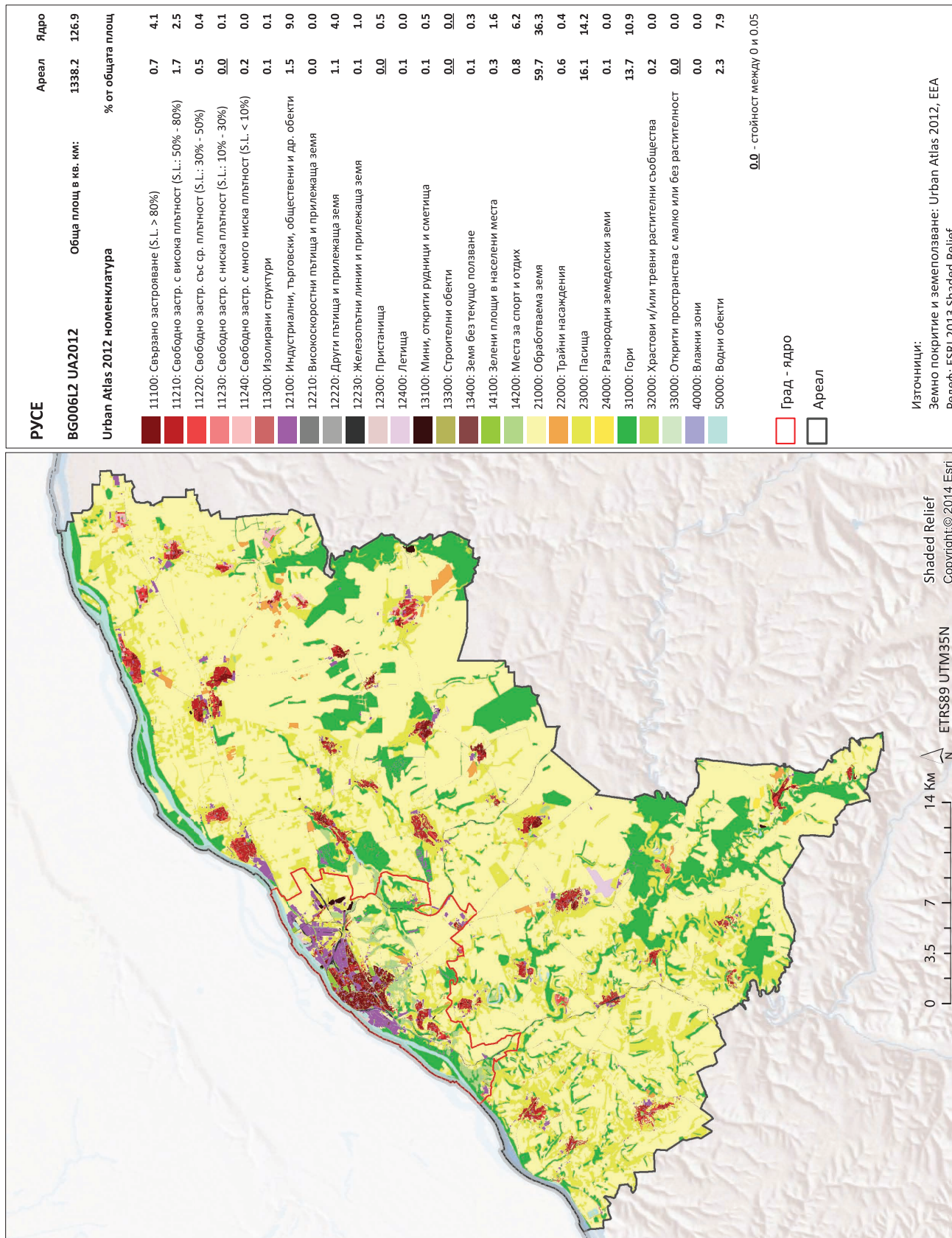
Фиг. А.4. Профил на земното покритие и земеползване в ареал с център гр. Добрич. Urban Atlas 2012

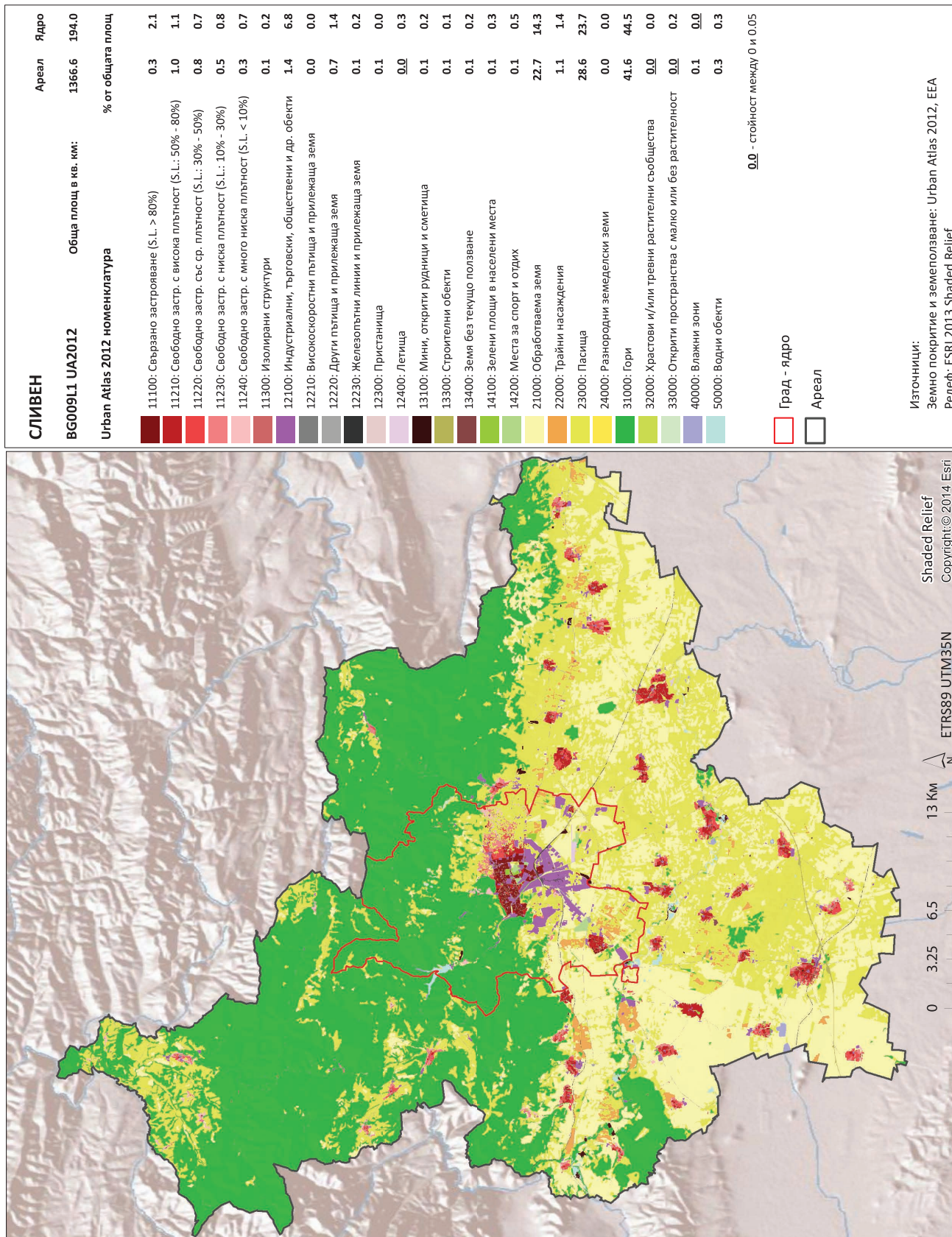
Фиг. А.5. Профил на земното покритие и земеползване в ареал с център гр. Пазарджик. Urban Atlas 2012

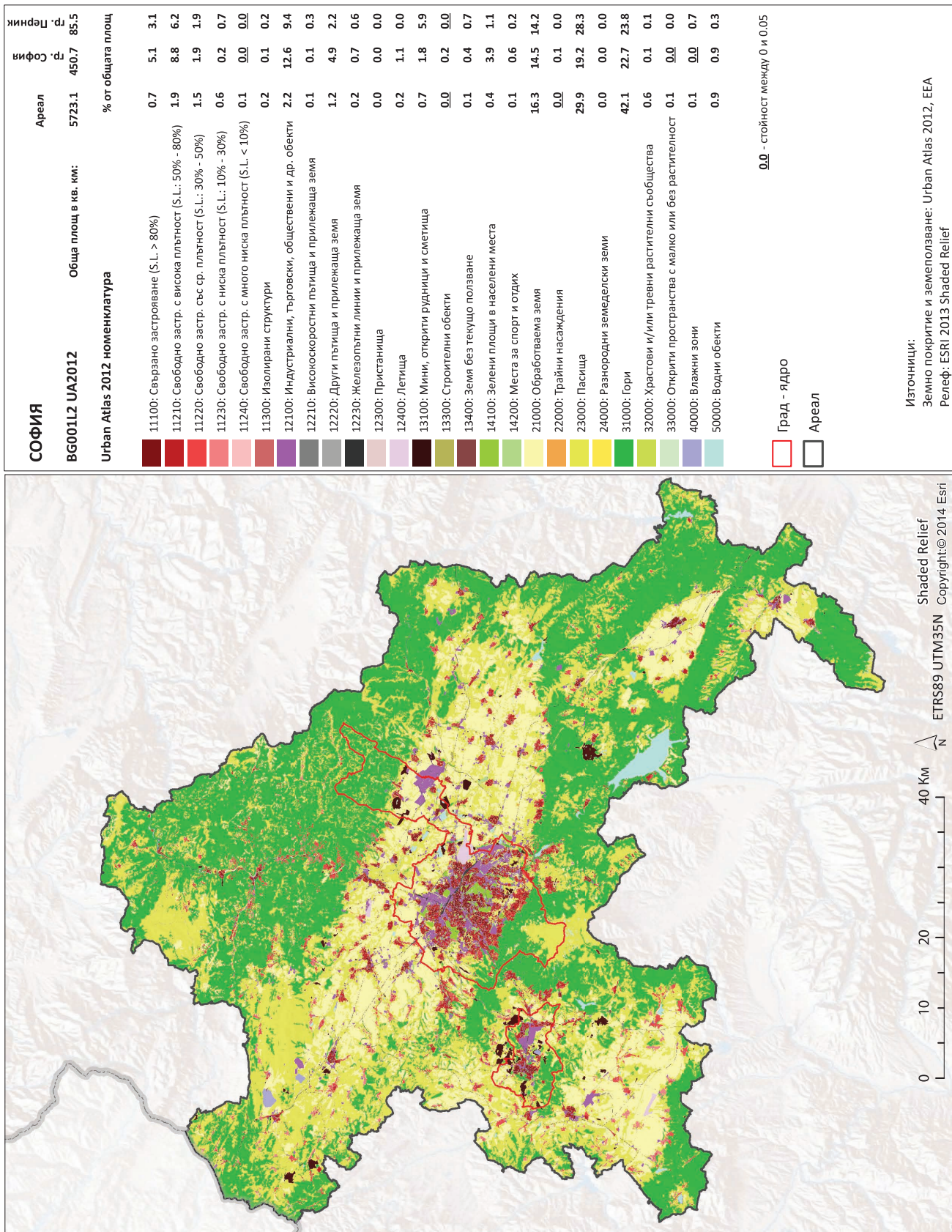
Фиг. А.6. Профил на земното покритие и земеползване в ареал с център гр. Плевен. Urban Atlas 2012

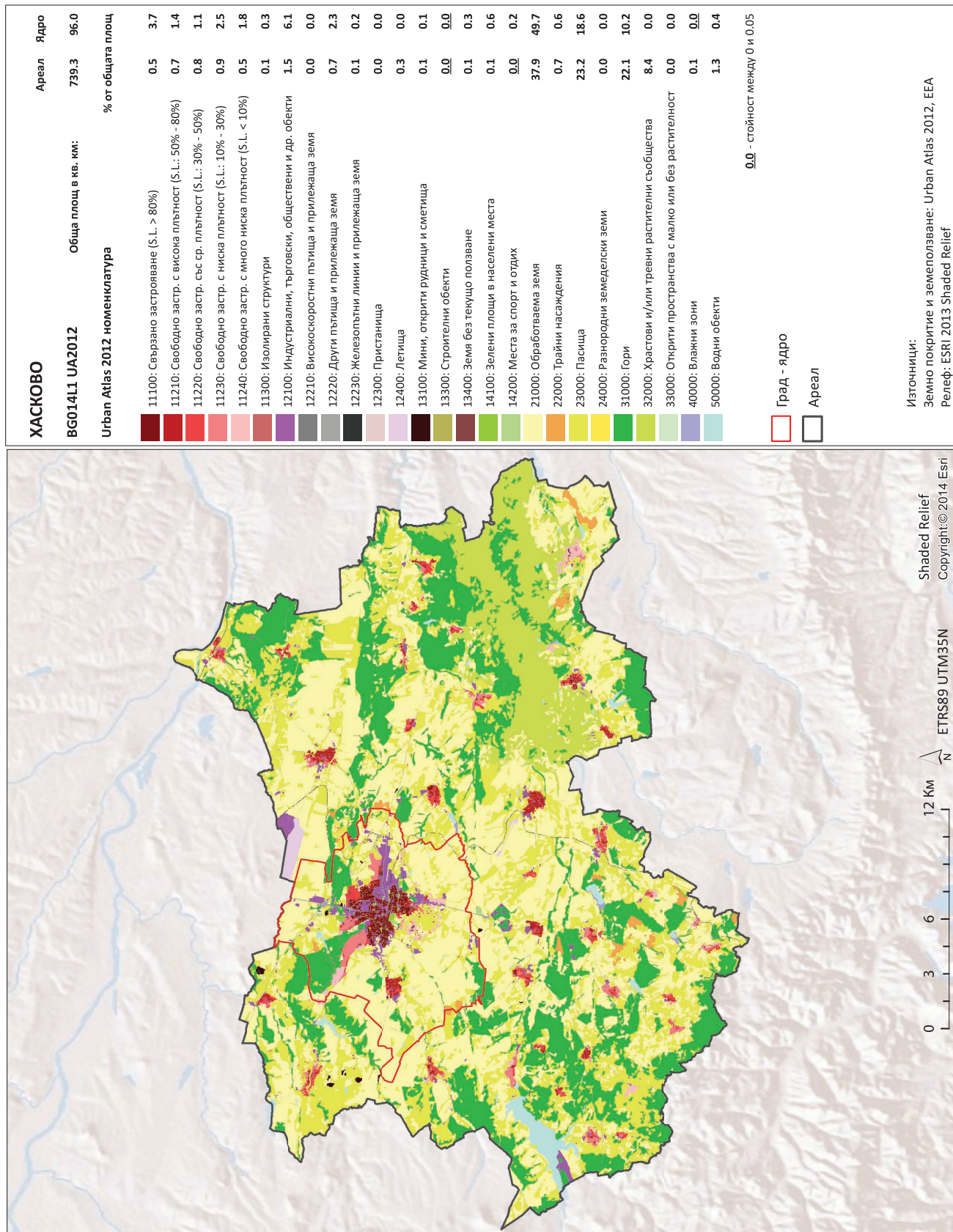
Фиг. А.7. Профил на земното покритие и земеползване в арел с център гр. Русе. Urban Atlas 2012

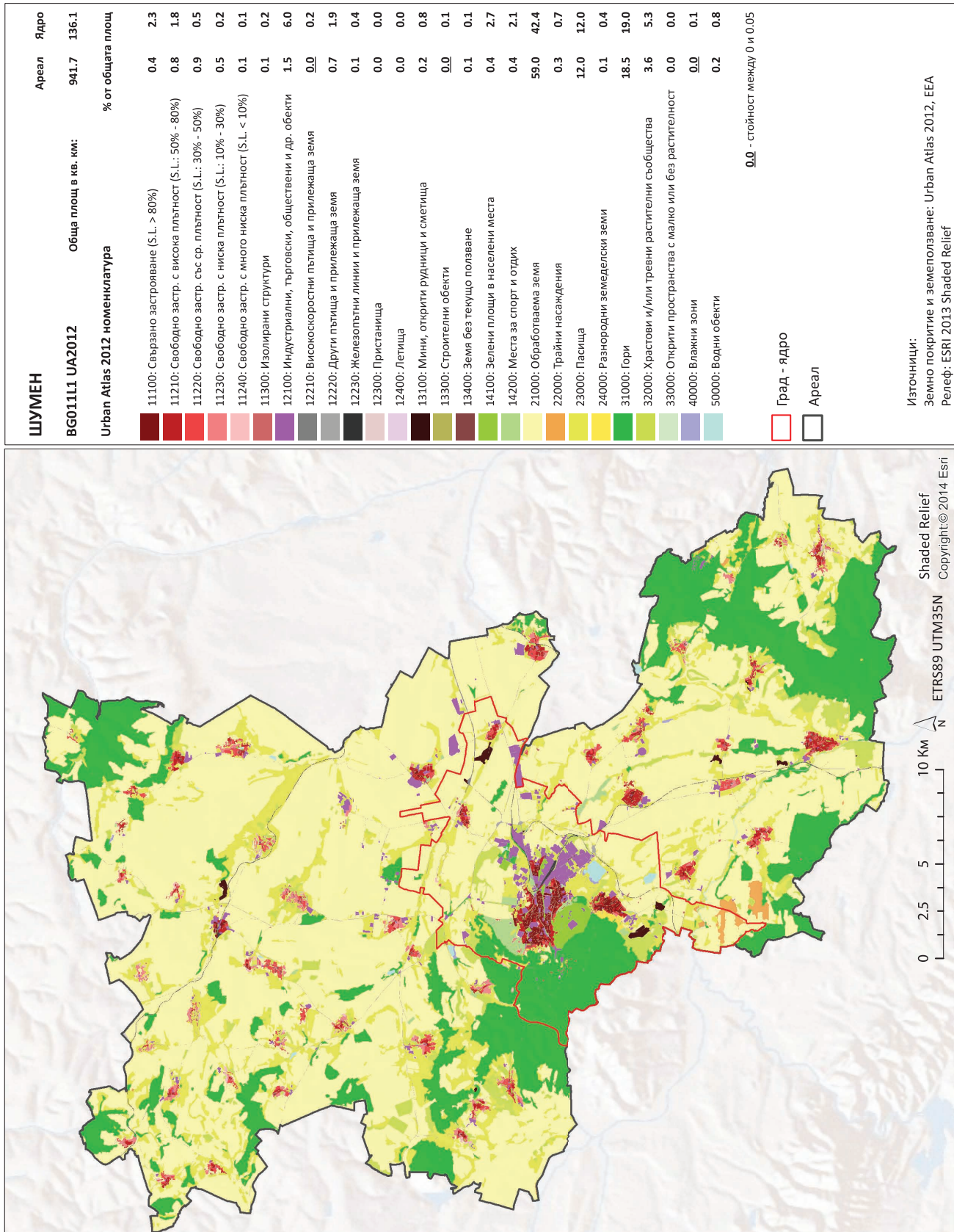
Фиг. А.8. Профил на земното покритие и използване в ареал с център гр. Сливен. Urban Atlas 2012

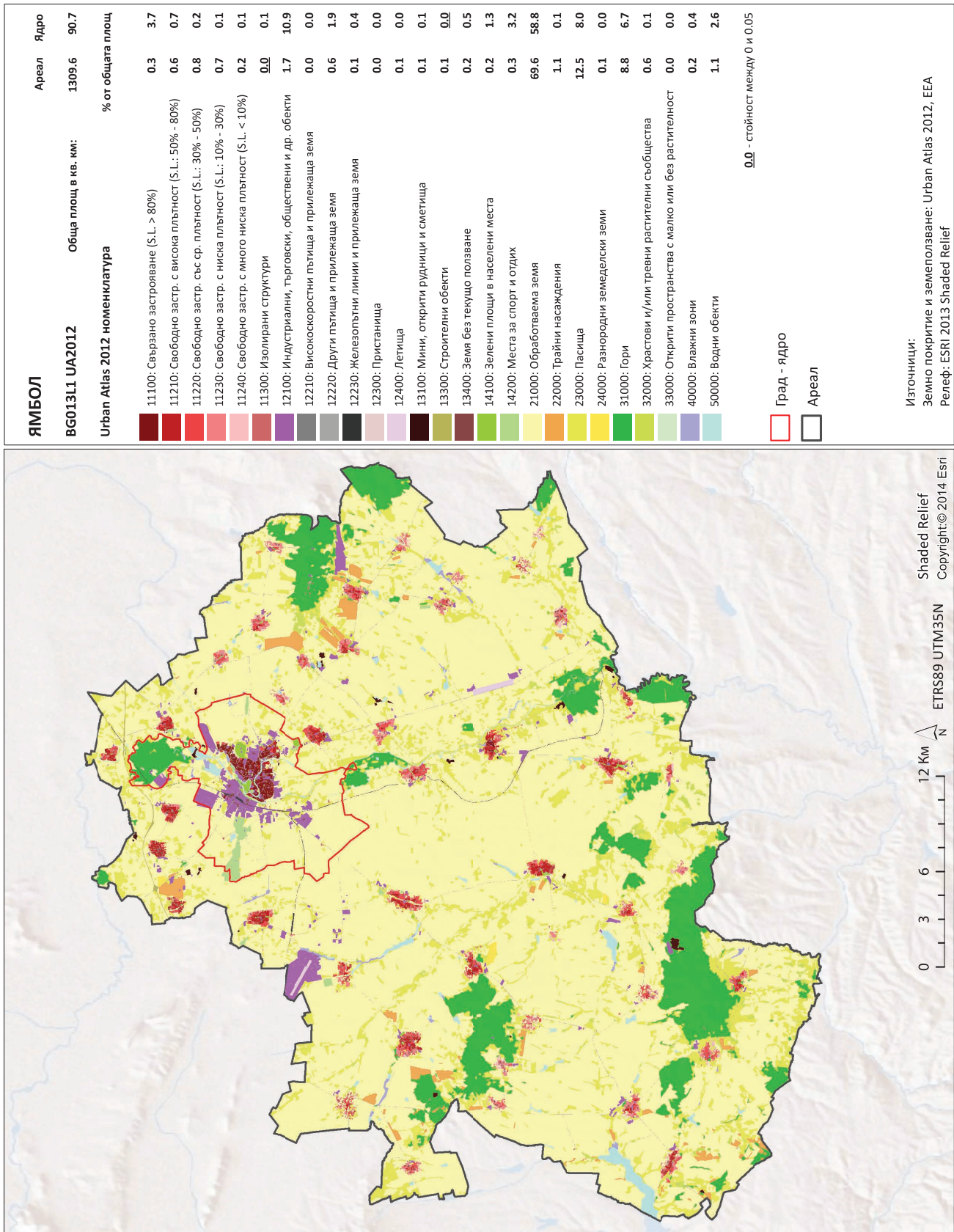
Фиг. А.9. Профил на земното покритие и земеползване в ареал с център гр. София. Urban Atlas 2012

Фиг. А.10. Профил на земното покритие и земеползване в ареал с център гр. Хасково. Urban Atlas 2012

Фиг. А.11. Профил на земното покритие и земеползване в арел с център гр. Шумен. Urban Atlas 2012

Фиг. А.12. Профил на земното покритие и земеползване в ареал с център гр. Ямбол. Urban Atlas 2012

**ГРАДОВЕ И ТЕХНИТЕ ФУНКЦИОНАЛНИ
УРБАНИЗИРАНИ АРЕАЛИ
В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ**

www.nsi.bg